

LATVIJAS RADOŠO
SAVIENĪBU
PADOME

RADOŠO PERSONU SITUĀCIJA LATVIJĀ 2012.GADĀ

Latvijas Radošo savienību padome

Latvijas Kultūras akadēmija

Rīga, 2013

Radošo personu situācija Latvijā 2012.gadā

Pētījuma pasūtītājs:

Latvijas Radošo savienību padome

Rīga, Dzirnavu iela 135 - 413, LV – 1050

Pētījuma veicējs:

Latvijas Kultūras akadēmijas

Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

Rīga, Ludzas iela 24, LV-1003

Darba grupa:

Aija Barovska, Dārta Dīvāne, Līga Grīnberga, Madara Maslova, Sabīne Medne, Agnese Treimane

Darba grupas vadītājas:

Asoc. prof. Anda Laķe, lektore Taņa Lāce, lektore Zanda Rutkovska

Latvijas Kultūras akadēmija pateicas radošo nozaru pārstāvjiem par atsaucību viedokļu sniegšanā un anketas aizpildīšanā.

SATURS

Pētījumā izmantotie jēdzieni.....	4
Ievads.....	5
Pētījumā izmantotā metodoloģija.....	7
1.Viendimensionāls datu atainojums.....	9
1.1. Jautājumi, kas sniedz vispārēju informāciju par respondentiem.....	9
1.2. Jautājumi, kas apraksta respondentu darba situāciju.....	12
1.3. Jautājumi, kas apraksta respondentu radošo darbību.....	17
1.4. Jautājumi, kas apraksta respondentu sociālo nodrošinājumu.....	25
2. Viendimensionāls datu atainojums grafikos pa nozarēm.....	40
2.1. Arhitektūra.....	40
2.2. Kino.....	59
2.3. Literatūra.....	76
2.4. Mūzika.....	93
2.5. Skatuves māksla.....	110
2.6. Vizuālā māksla.....	127
3. Būtiskāko datu salīdzinājums pa nozarēm.....	144
4. Būtiskāko datu atainojums krusttabulās.....	145
5. Secinājumi.....	151
6. Dziļo interviju datu apkopojums.....	154
1. Radošo personu nodarbinātības situācijas raksturojums.....	154
2. Ienākumu iegūšanas veidi un izlietojums.....	157
3. Sociālās garantijas – informētība un rīcība.....	162
4. Uzkrājumi.....	166
5. Radošo profesiju pārstāvju līdzdalība radošajās savienībās.....	169
6. Valsts loma mākslinieku radošajā darbībā.....	174
7.Secinājumi.....	178
7.Vispārējie secinājumi. Rekomendācijas.....	180
8. Pielikums: anketas makets.....	181

Pētījumā izmantotie jēdzieni

Radošā/kultūras nozare – pētījuma ietvaros termins definēts kā 7 nozares – arhitektūra, dizains, kino, literatūra, mūzika¹, vizuālā māksla, skatuves māksla². Pie katras nozares pieskaitāmi arī konkrētās nozares kritiķi un teorētiķi.

Radoša persona – kultūras/radošajā nozarē nodarbinātie, kas rada vai piedalās kāda kultūras produkta izveidē, ko nodod sabiedrības vērtējumam, un saņem par to finansiālu atlīdzību/autoratlīdzību.

Pašnodarbināta persona – persona, kura gūst ienākumu (vai ieņēmumus) kā:

- a) persona, kas veic individuālo darbu, [..]
- b) persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kura saņem autoratlīdzību (autortiesību un blakustiesību atlīdzību), izņemot autortiesību mantinieku un citu autortiesību pārņēmēju, [..]
- c) cita fiziskā persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kura reģistrējusies kā saimnieciskajā darbībā gūtā ienākuma nodokļa maksātāja, [..]
- d) persona, kuras pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijas Republikā un kuras darbu apmaksā no Latvijas Republikai piešķirtajiem ārvalstu tehniskās palīdzības vai starptautisko finanšu institūciju aizdevuma līdzekļiem, [..]
- e) individuālais komersants;³

Sociālais nodrošinājums – jebkurš valsts izstrādāts mehānisms pabalstu, piemēram, slimības, maternitātes un bezdarbnieku pabalstu, un pensiju izmaksai, it īpaši, ja izmaksa tiek pilnībā veikta no nodokļiem⁴.

¹ Lielākoties komponisti.

² Tajā skaitā teātris, balets, opera, dejas māksla, producēšana u.tml.

³ *Par valsts sociālo apdrošināšanu*. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=45466>

⁴ <http://termini.lza.lv/term.php?term=soci%C4%81lais%20nodro%C5%A1in%C4%81jums&list=nodro%C5%A1in%C4%81jums&lang=LV>

Ievads

Pētījums tika veikts pēc Latvijas Radošo savienību padomes (LRSP) pasūtījuma, un tā pamatojums sakņots nepieciešamībā precizēt radošo personu sociālā nodrošinājuma situāciju Latvijā 2012. gadā. Radošo personu viedokļu izpēte tika skatīta kā būtisks instruments, kas ļautu paplašināt informatīvo un argumentācijas bāzi LRSP un politikas veidotāju diskusijās par labāko politisko alternatīvu izvēli radošo personu darbības normatīvajā regulējumā. Pētījuma pamatproblēma ir precīzu datu trūkums par radošo personu darba attiecību modeļiem, ienākumu struktūru, avotiem un to pašreizējo sociālo nodrošinājumu, kas neļauj izvēlēties piemērotāko valsts intervences pakāpi un instrumentus. Problēmas izpratni sarežģī *radošo personu* grupas neprecīzās robežas, jo nav formalizējamu pazīmju, kas ļautu veikt korektu un argumentētu radošo personu uzskaiti. Var būtiski atšķirties gan subjektīvie/objektīvie grupas piederības rādītāji, gan formālie (iegūtā izglītība) / neformālie (strādā radošu darbu) piederības kritēriji.

Pētījuma mērķis: izpētīt radošo personu sociālā nodrošinājuma pašnovērtējumu un priekšstatus par esošo un vēlamu valsts atbalstu radošajām personām.

Pētījuma uzdevumi:

- ✓ noskaidrot, kāda veida darba attiecības raksturīgas radošām personām;
- ✓ izpētīt radošo personu nodokļu maksāšanas praksi;
- ✓ noskaidrot, vai un kādos aspektos radošas personas jūtas nenodrošinātas;
- ✓ noskaidrot, kādi ir radošo personu priekšstati par radošā darba novērtējumu sabiedrībā, tai skaitā valsts politikas līmenī;
- ✓ uzzināt, vai un kā atalgojuma situācija nozarē ietekmē radošo personu emigrāciju;
- ✓ noskaidrot, vai radošas personas ir ieskaitāmas sociālā riska grupā;
- ✓ uzzināt respondentu viedokli par nepieciešamajām izmaiņām radošo personu sociālā nodrošinājuma normatīvajā regulējumā;
- ✓ noskaidrot, vai un kā atšķiras dažādu nozaru radošo personu viedoklis pētāmajos jautājumos.

Lai sasniegtu pētījumā izvirzīto mērķi un uzdevumus, bija nepieciešama pētāmā lauka **priekšizpēte**, kas ietvēra vairākus posmus. Problēmas struktūras precizēšana un pētījuma jautājumu dziļāka izpratne tika gūta, veicot intervijas ar kultūrpolitikas veidotājiem un pasūtītāja puses pārstāvjiem. Interviju gaitā tika paplašināta izpratne par pētījuma nepieciešamību, galvenajām problēmām nozarē un pašreizējo situāciju, kā arī uzzinātas detaļas par plānotā normatīvā regulējuma virzību. Tika veikta arī līdzšinējo pētījumu un citās valstīs pastāvošā

radošo personu darbības normatīvā regulējuma analīze („Radošo profesiju darbinieku statuss sabiedrībā” (1996) ; Radošo personu un radošo savienību likums (Igaunija)), lai gūtu plašāku, daudzdimensionālāku skatījumu uz problēmu un tās risinājuma modeļiem. Pētījuma būtiskākās grūtības bija saistītas ar mērķa grupas – radošo personu - pazīmju un kopējā apjoma robežu noteikšanu. Jēdziena „radoša persona” izpratnes precizēšana notika gan analizējot teorētiskus avotus, gan grupas diskusijā noskaidrojot radošo nozaru pārstāvju priekšstatus par to, kādas pazīmes kādu personu ļauj iekļaut šai profesionālajā kategorijā. Lai gūtu ieskatu nozares pārstāvju viedokļu daudzveidībā, tika rekrutēta fokusgrupa, kurā piedalījās astoņi radošo nozaru pārstāvji (pārstāvēd dizainu, kino, laikmetīgo mākslu, vizuālo mākslu, mūziku, arhitektūru, literatūru).

Pētījumā izmantotā metodoloģija

Lai pēc iespējas efektīvāk izpildītu pētījuma uzdevumus, pētījuma veikšanai tika izvēlēta jaukta tipa metodoloģija, kas ļauj iegūt gan kvantitatīvus, gan kvalitatīvus datus. Kā datu ieguves metodes izmantotas radošo personu kvantitatīvā aptauja un dziļās intervijas. Kvantitatīvā aptauja un dziļās intervijas tika veiktas paralēli, un dati izmantoti kā savstarpēji papildinoši pētāmās problēmas skaidrojumam.

Kvantitatīvā aptauja

Lai izpētītu radošo personu viedokļa statistisku sadalījumu, kā piemērotākā datu ieguves tehnika izvēlēta elektroniskā aptauja, kur dati tiek iegūti, nosūtot uz respondentu e-pastu pašaiizpildei paredzētu anketu. **Instrumentārijs:** aptaujai tika izstrādāta vidējas strukturētības pakāpes anketa. Elektroniskās aptaujas tehniskajai izpildei izmantots interneta aptauju rīks *WebResearch – interneta aptaujas*. Metodes galvenais trūkums – aptaujas izlasē iekļūst tikai tie ģenerālās kopas pārstāvji, kuriem ir e-pasti un kuri to lieto, kā arī vidēji zemais respondences (atbildējušo skaita) līmenis.

Atbilstoši pētījuma metodoloģijai aptaujas ģenerālais kopums bija radošo profesiju pārstāvji Latvijā, bet pētījuma un radošas personas definīcijas specifiskas dēļ konkrētāk par ģenerālo kopumu tika nodefinētas 7 nozares - arhitektūra, dizains, literatūra, mūzika, skatuves māksla, kino, vizuālā māksla. **Izlases tips:** pieejamības izlase. Katru nozari pārstāvoši eksperti sagatavoja sarakstus⁵ ar respondentu e-pastu adresēm, uz kurām tika nosūtīts uzaicinājums piedalīties aptaujā (pēc 7 dienām arī papildus atkārtots uzaicinājums). **Izlases apjoms:** n=493. Tā kā tika izmantots šāds izlases tips, rezultāti ir attiecināmi tikai uz attiecīgo respondentu kopumu.

Respondences raksturojums: radošo personu aptaujas datu vākšanas posms tika īstenots laikā no 2012. gada 22.novembra līdz 9.decembrim. Aptaujāto radošo personu vidū ir 56% sieviešu un 44% vīriešu vecumā no 21 līdz 85 gadiem. No aptaujātajiem vairāk kā 2/3 pašlaik ir kādas radošās savienības biedrs. Visvairāk atbilžu snieguši arhitektūras nozares pārstāvji, vismazāk – dizaina nozares pārstāvji. Dizaina nozari pārstāvošo respondentu viedokli nav iespējams izdalīti analizēt, jo respondentu skaits nesasniedz šim pētījumam atbilstoši reprezentatīvu (≈50) cilvēku izlasi. Šo respondentu viedoklis iekļauts datu vispārējā analīzē.

⁵ Izlašu saraksti sastādīti, lielākoties balstoties uz radošajās savienībās esošo biedru sarakstiem.

Arhitektu atbilžu lielo īpatsvaru noteica izlases vajadzībām precīzi sagatavotais un plašais respondentu saraksts, ko ietekmē arhitektu sertificēšanas kārtība un sertificēto arhitektu reģistrs.

Datu analīze: iegūtie dati sadalīti 4 tēmu lokos – vispārēja informācija par respondentu, respondenta darba situācija, radošā darbība, sociālais nodrošinājums. Dati analizēti viendimensionāli apkopotā veidā un atsevišķās apakšizlasēs: arhitektūra, mūzika, literatūra, kino, skatuves māksla, vizuālā māksla. Būtiskākie dati salīdzināti pa nozarēm, kā arī atsevišķi dati atainoti krusttabulās.

Dziļās intervijas ar radošām personām

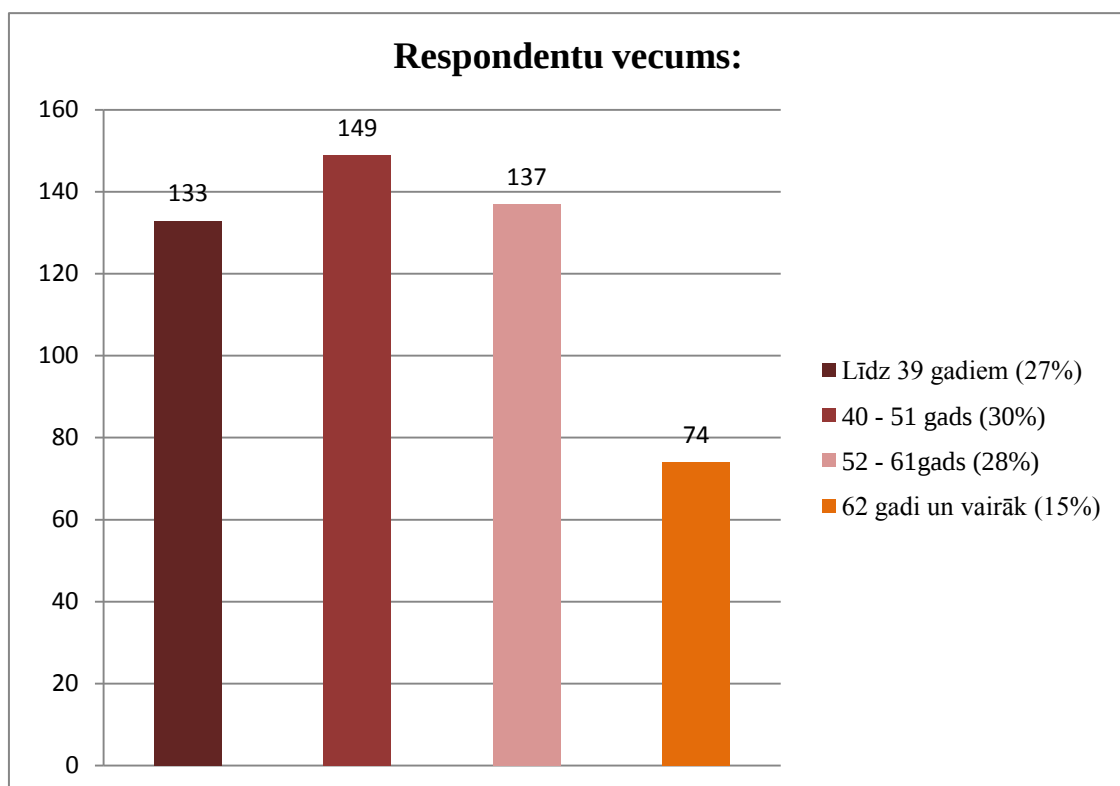
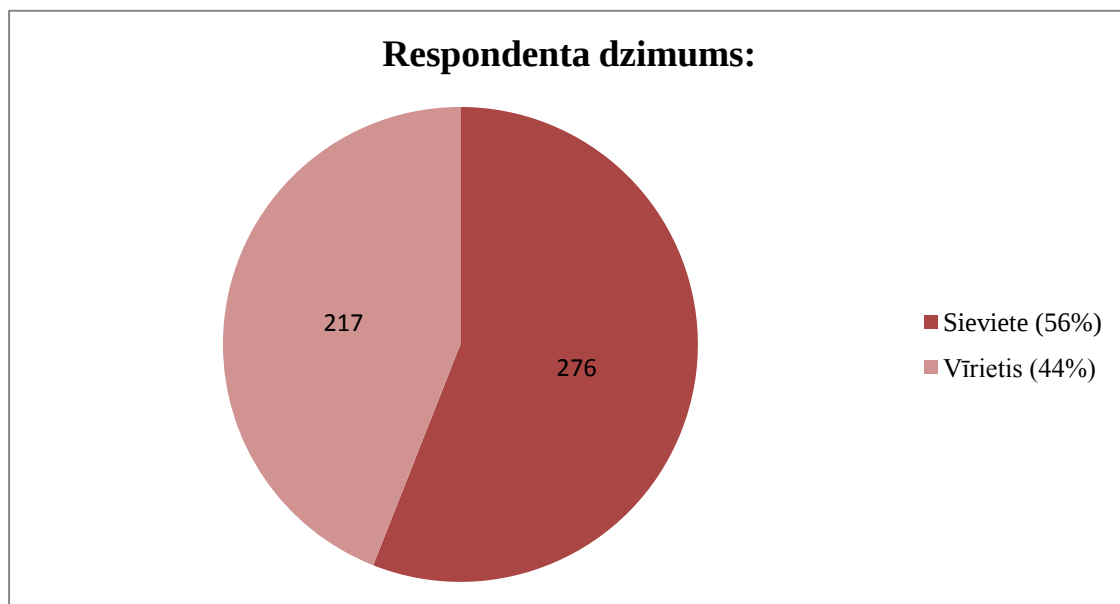
Papildus kvantitatīvajai aptaujai tika veiktas dziļās intervijas ar radošām personām, lai precizētu mērķa grupas subjektīvās pieredzes specifiku un nianšes. Intervijas tika veiktas 2012.gada oktobra un novembra mēnesī. Interviju vidējais ilgums – 50 minūtes.

Ar dziļo interviju palīdzību tika iegūti kvalitatīvie dati par sekojošām tēmām: radošo personu nodarbinātības situācija, ienākumi un to izlietojuma stratēģijas, radošo personu informētība un rīcība sociālo garantiju nodrošināšanā, attieksme pret radošajām apvienībām un to lomu radošo personu interešu nodrošināšanā, kā arī valsts loma mākslinieku radošajā darbībā.

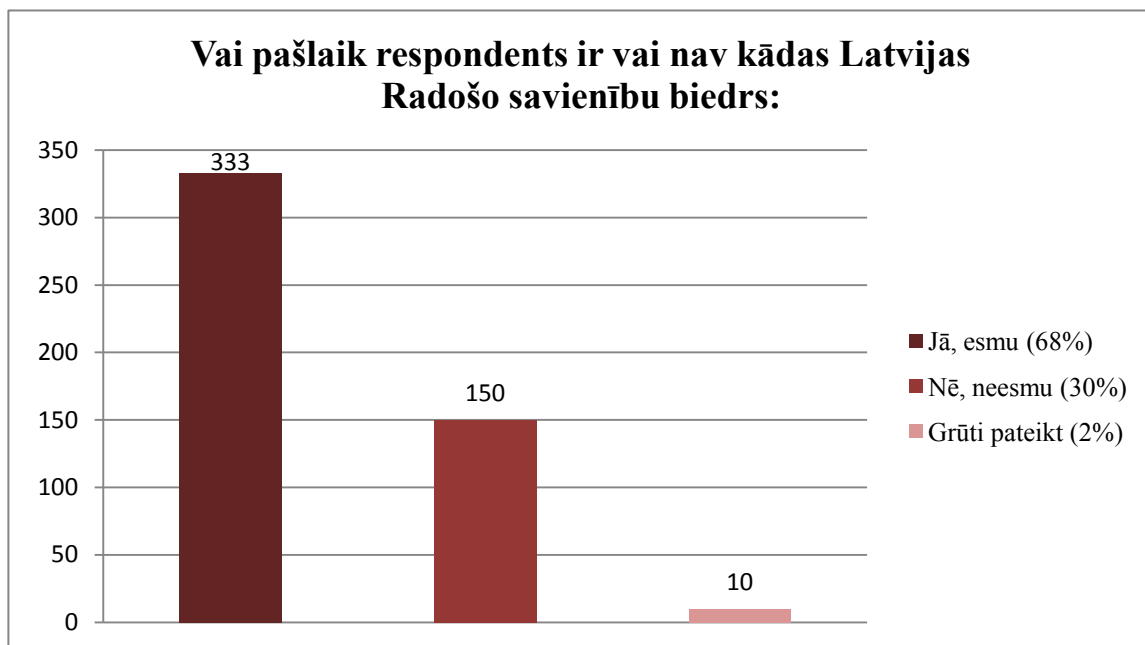
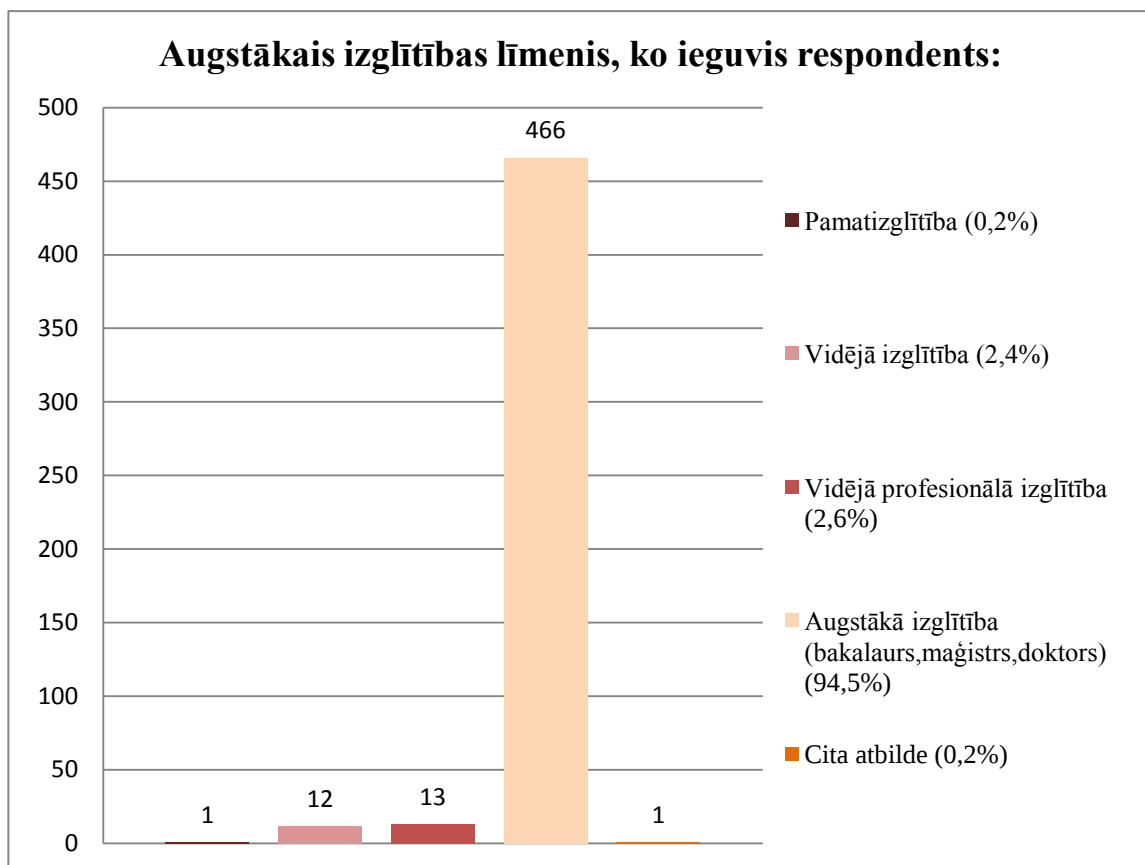
Izlase: mērķtiecīgā izlase, kas vērsta uz maksimāli daudzveidīgu radošo personu pieredzes aptvērumu. Informantu dzīves vieta: Rīga un tās rajons. Informanti tika atlasīti tā, lai aptvertu pēc iespējas plašāku vecuma un nozaru lauku. Tika intervētas 11 sievietes un 9 vīrieši, to starpā mūziķi, gleznotāji, aktieri, modes un interjera dizaineri, fotogrāfi.

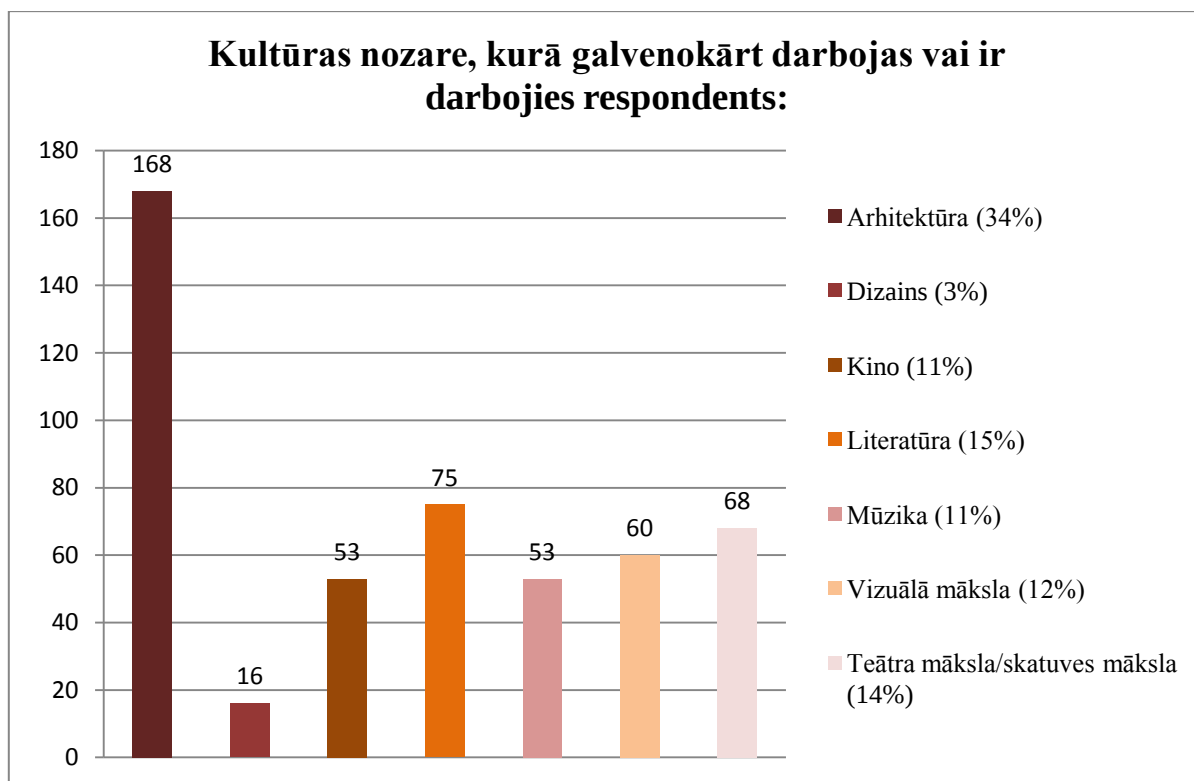
1. VIENDIMENSIONĀLS DATU ATAIŅOJUMS

1.1. VISPĀRĒJA INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

Respondenti mērķtiecīgi sadalīti 4 vecuma grupās tā, lai pirmajās trijās būtu iekļauts procentuāli sabalansēts respondentu skaits, savukārt ceturtajā būtu respondenti pensijas vecumā. Šādas vecuma grupas tika izmantotas turpmākajā pētījuma rezultātu analīzē.

KOPSAVILKUMS: INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

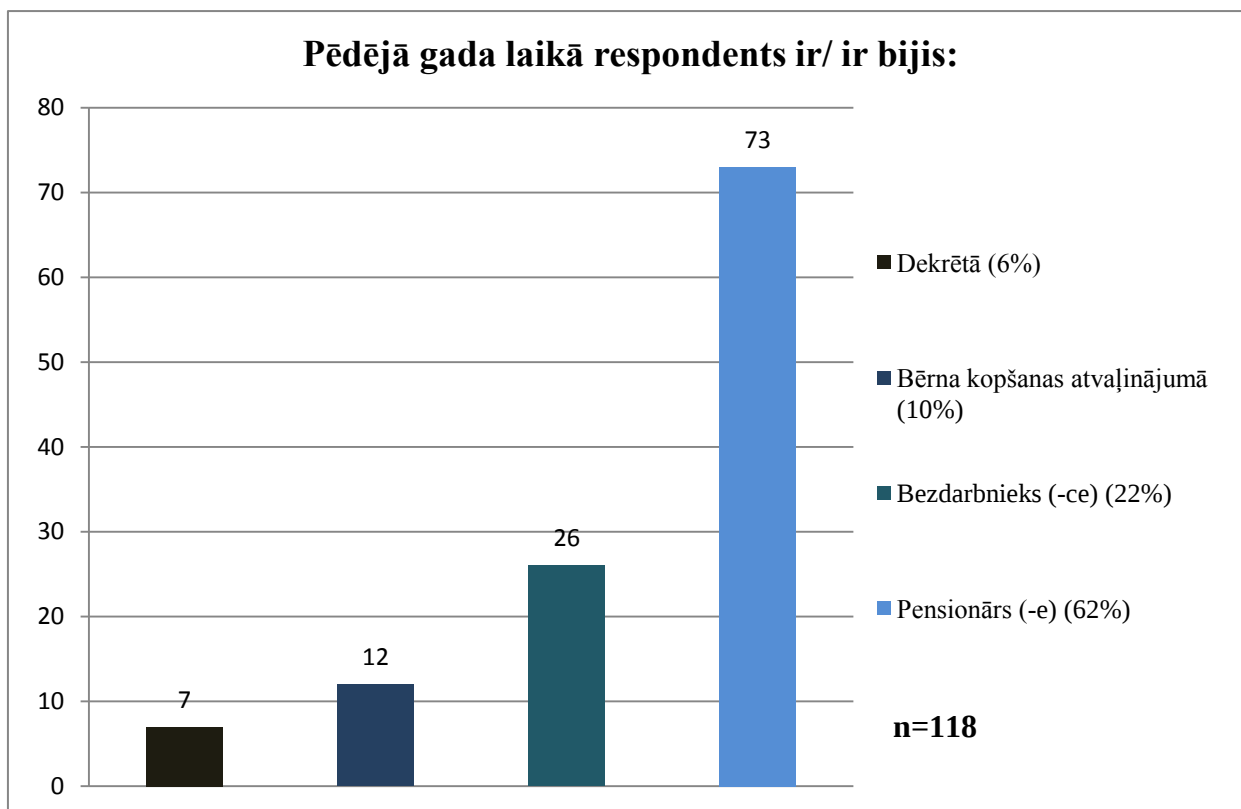
Lielākā daļa respondentu jeb 56% ir sievietes, bet 44% respondentu - vīrieši. Lielākā daļa respondentu (30%) ir vecumā no 40 līdz 51 gadiem, nedaudz mazāk respondentu ir vecumā no 52 līdz 61 gadiem (28%) un vecumā līdz 39 gadiem (27%). Mazāko daļu (15%) veido respondenti, kas ir vecāki par 62 gadiem.

Lielākā daļa (94,5%) respondentu ir ieguvuši augstāko izglītību, nelielai daļai (5%) respondentu augstākais iegūtais izglītības līmenis ir vidējā izglītība (t.sk. vairāk kā puse (2, 6%) ieguvuši vidējo profesionālo izglītību). Tikai viens respondents (0,2%) norāda, ka augstākais izglītības līmenis, kas iegūts, ir pamatzglītība.

Lielākā daļa respondentu (68%) pašlaik ir kādas Latvijas Radošo savienību biedri, bet 30% no respondentiem nav Latvijas Radošo savienību biedri. 2% respondenti atzīst, ka ir grūti pateikt, vai pašlaik ir vai nav kādas Latvijas Radošo savienību biedrs.

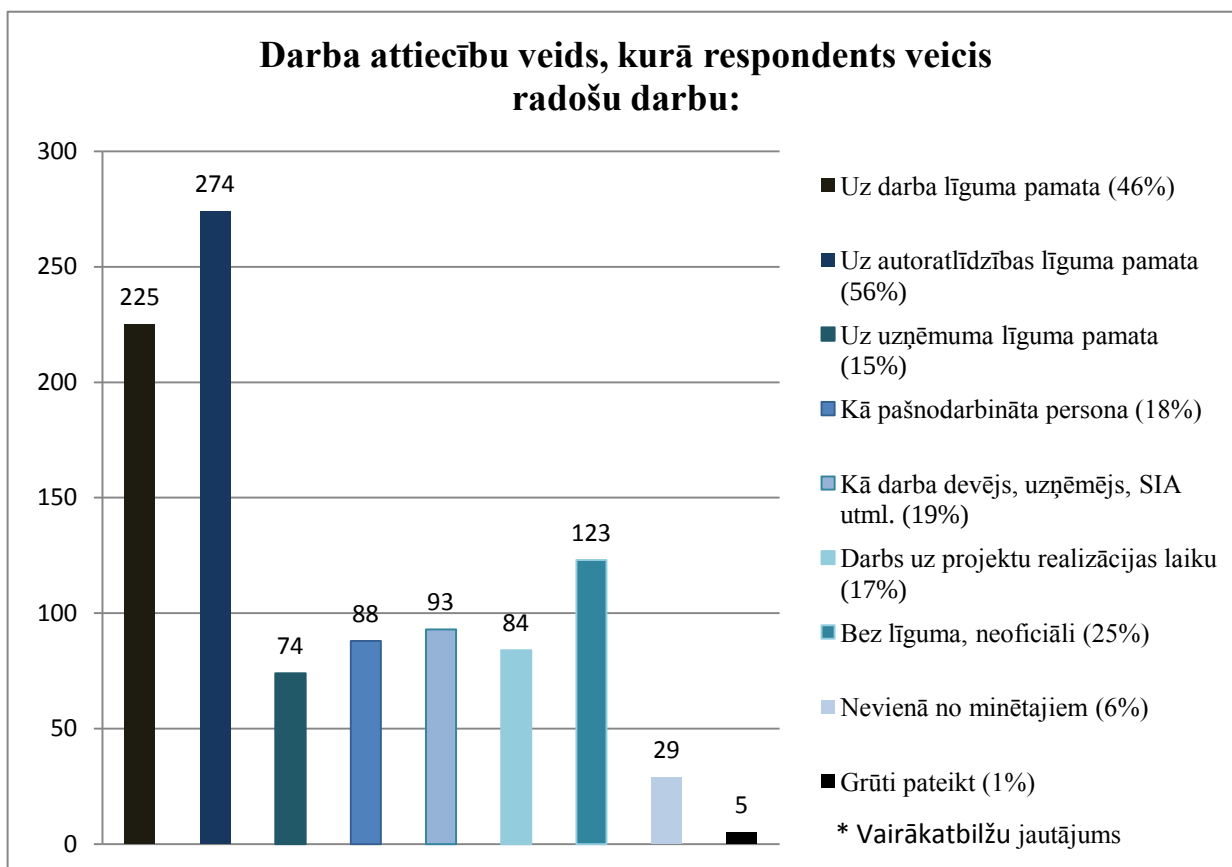
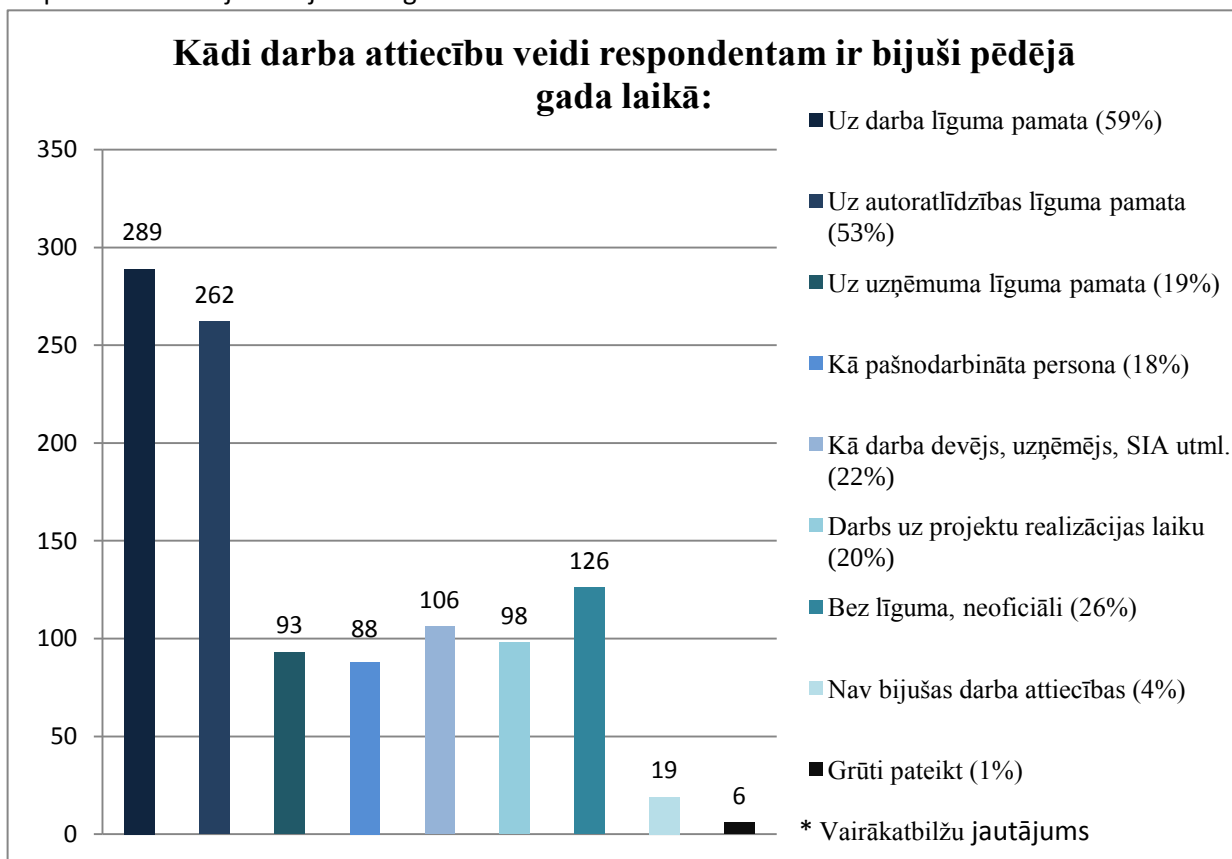
Vairums respondentu (34%) pārstāv arhitektūras nozari, 15% respondentu darbojas vai ir darbojušies literatūras nozarē, nedaudz mazāk (14%) respondentu – teātra mākslas/skatuves mākslas nozarē, 12% - vizuālās mākslas nozarē. Vienāds daudzums (11%) respondentu pārstāv kino nozari un mūzikas nozari, bet vismazāk respondentu (3%) pārstāv dizaina nozari. Šādu nozaru sadalījumu noteica katras nozares respondentu kontaktu (e – pastu) pieejamība, kā arī attiecīgās nozares respondentu aktivitāte.

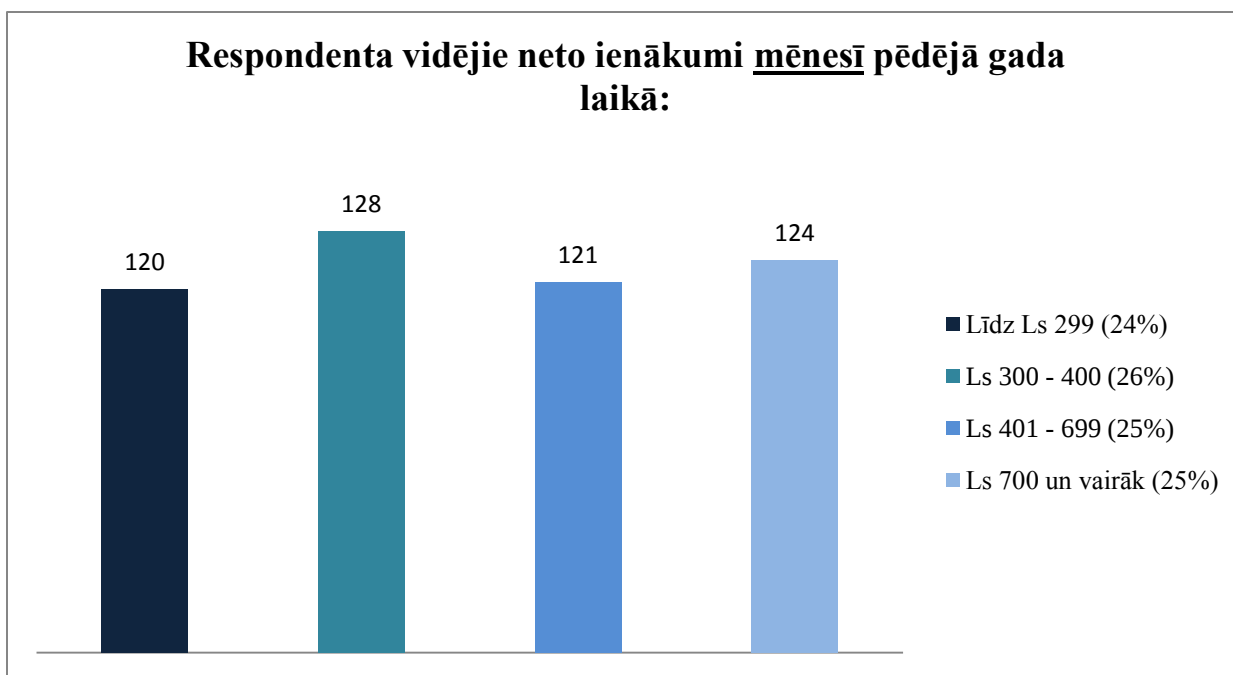
1.2. RESPONDENTU DARBA SITUĀCIJA

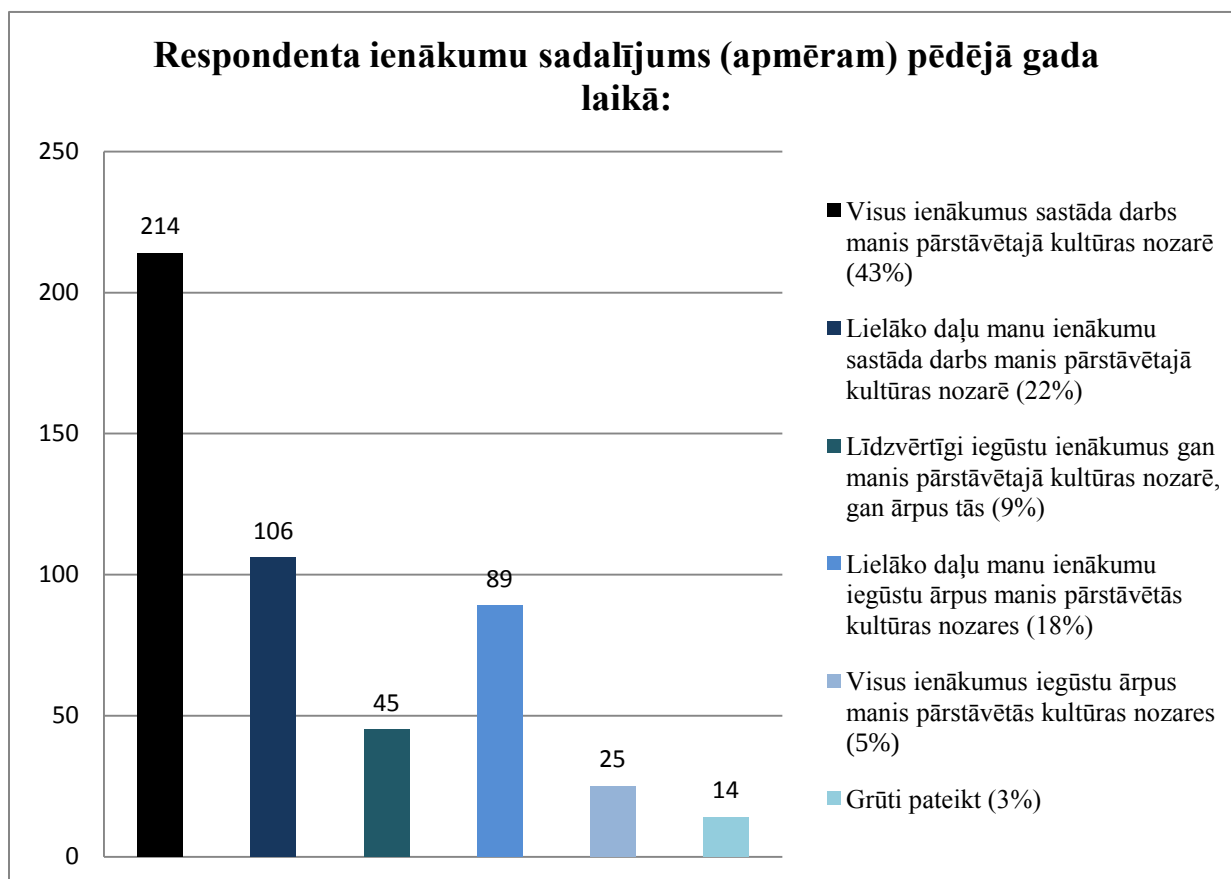
Citi iemesli, kāpēc respondents nav strādājis radošu darbu pēdējā gada laikā:

Atbildi sniedza 86 respondenti, no kuriem daži minējuši vairākas atbildes. Kā vienu no galvenajiem iemesliem 30% respondentu minējuši to, ka pēc **šo personu darba un radītājiem produktiem nav bijis pieprasījums, nav saņemti pasūtījumi**. Tāpat ceturtdaļa no respondentiem, kas atbildējuši uz šo jautājumu, atzīmē, ka darbs, kurā tie saņem galvenos ienākumus („maizes” darbs), paņem pārāk daudz enerģijas un laika, tāpēc **radošajam darbam šo resursu nepietiek**. Par tikpat svarīgu iemeslu respondenti min arī to, ka **atalgojums**, ko par radošo darbu saņem, ir **pārāk mazs** un ieguldītajam darbam neatbilstošs, tāpēc nav vērts tam veltīt laiku un pūles. Pāris respondenti teikuši, ka **nav saņēmuši vajadzīgos resursus** (piemēram, VKKF finansējums) vai vispār nav bijis pieejams finansējums radošā darba īstenošanai, kā arī ka radošu darbu ir **strādājuši**, bet **tikai hobija pēc**, nesaņemot atalgojumu. Kā vēl citi iemesli tiek minēti **neatbalstošā situācija valstī**, intereses un **ticības trūkums savai nozarei**, radošas darbības veikšana **pamata darbā**, solīdais vecums vai **aizņemtība studijās**.

Respondentu ienākumi pētījuma ietvaros mērķtiecīgi sadalīti 4 procentuāli vienlīdz lielās grupās, no kurām pirmajā iekļauti respondenti ar zemiem ienākumiem, otrajā – ar vidējiem, trešajā – ar vidēji augstiem, ceturtajā – ar augstiem. Šādas ienākumu grupas tika izmantotas turpmākajā pētījuma rezultātu analīzē.

Citāti no dziļajām intervijām par atalgojuma specifiku:

Dziļajās intervijās informanti vairākkārt norāda uz to, ka radošais darbs nav kā galvenais ienākumu avots, kaut paši radošo darbu uztver kā savu galveno profesionālās darbības jomu:

Papildus ienākumi ir nauda par pārdotajām gleznām. Bet man tas nav izdevīgi, jo no katras oficiāli pārdotās gleznas es maksāju valstij nodokli, kurš priekš manis ir liels, bet tas man neko nedod. (gleznotājs)

Šobrīd esmu komandante dienesta viesnīcā. Tas ir darbiņš, kurš man reāli dod kādus ienākumus. Zinu, ka katru mēnesi varu rēķināties ar to summu, zinu, ka man tā noteikti būs. (gleznotāja)

Vairāki respondenti uzsver ienākumu neregularitāti un neatbilstību ieguldītajam laika un cilvēkresursam:

[..]koncerti ir gandrīz katru nedēļu, taču atalgojums, ko Latvijā iespējams saņemt, nespēj kompensēt ieguldīto laiku, darbu un izdevumus iesaistītajiem cilvēkiem projekta realizācijā. (mūziķe)

Mani ienākumi ir ļoti svārstīgi - ir mēneši, kad nav tiešām nekā, ir mēneši, kad saņemu 500ls. Viss ir atkarīgs no tā, cik bieži ir uzaicinājumi uzstāties. Vidējie ienākumi mēnesī varētu būt 100ls. (mūziķe)

Tieši ienākumu neregularitāte bieži informantu skatījumā tiek interpretēta kā galvenais sociālā nodrošinājuma riska faktors:

Pensijas uzkrājumi pašlaik nav paši aktuālākie. Svarīgāk ir veidot uzkrājumus profesionālās darbības attīstīšanai, nepieciešamās tehnikas iegādei. (modes dizainere)

KOPSAVILKUMS: RESPONDENTU DARBA SITUĀCIJA

Pēdējā gada laikā izplatītākais darba attiecību veids bijis uz darba līguma pamata (59%), gandrīz tikpat izplatīts bijis darbs uz autoratlīdzības līguma pamata (53%). 26% respondentu strādājuši neoficiāli jeb bez līguma, bet 20% pēdējā gada laikā strādājuši darbu uz projektu realizācijas laiku. 19% atzīst, ka strādājuši uz uzņēmuma līguma pamata. Kā darba devējs, uzņēmējs pēdējā gada laikā darbojušies 22% respondentu, bet kā pašnodarbināta persona – 18% respondentu. 4% respondentu pēdējā gada laikā nav bijušas darba attiecības.

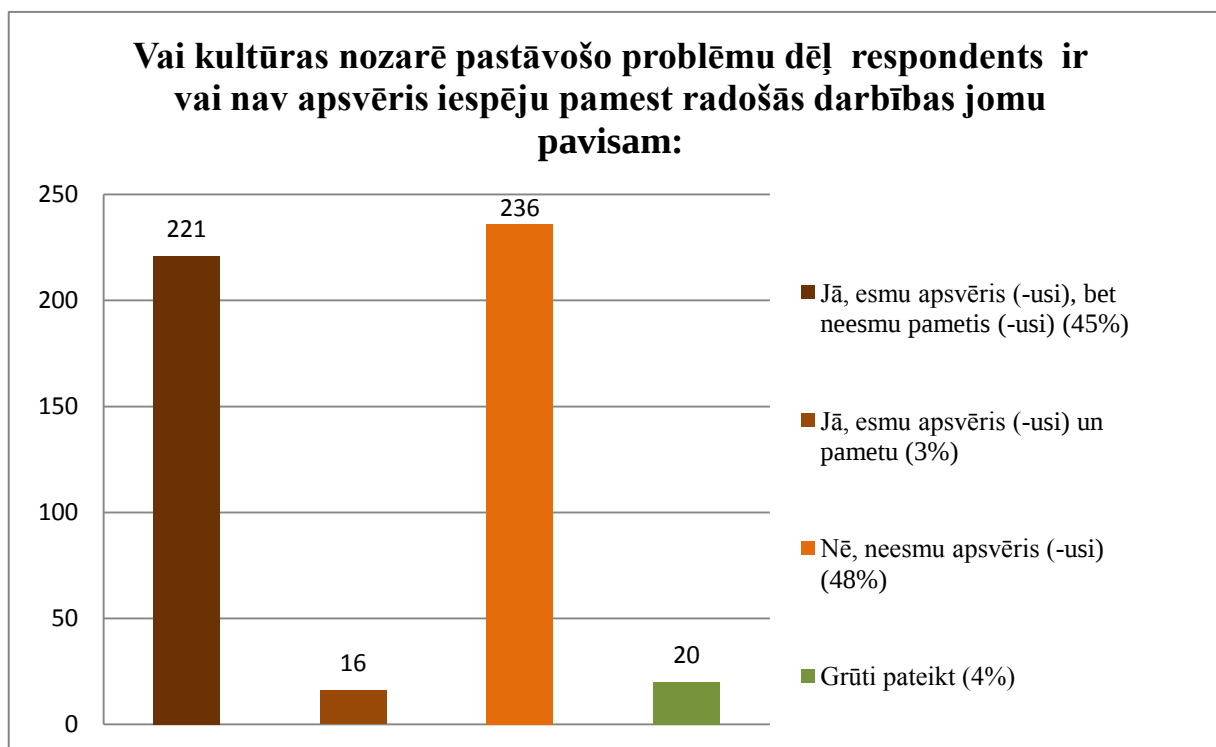
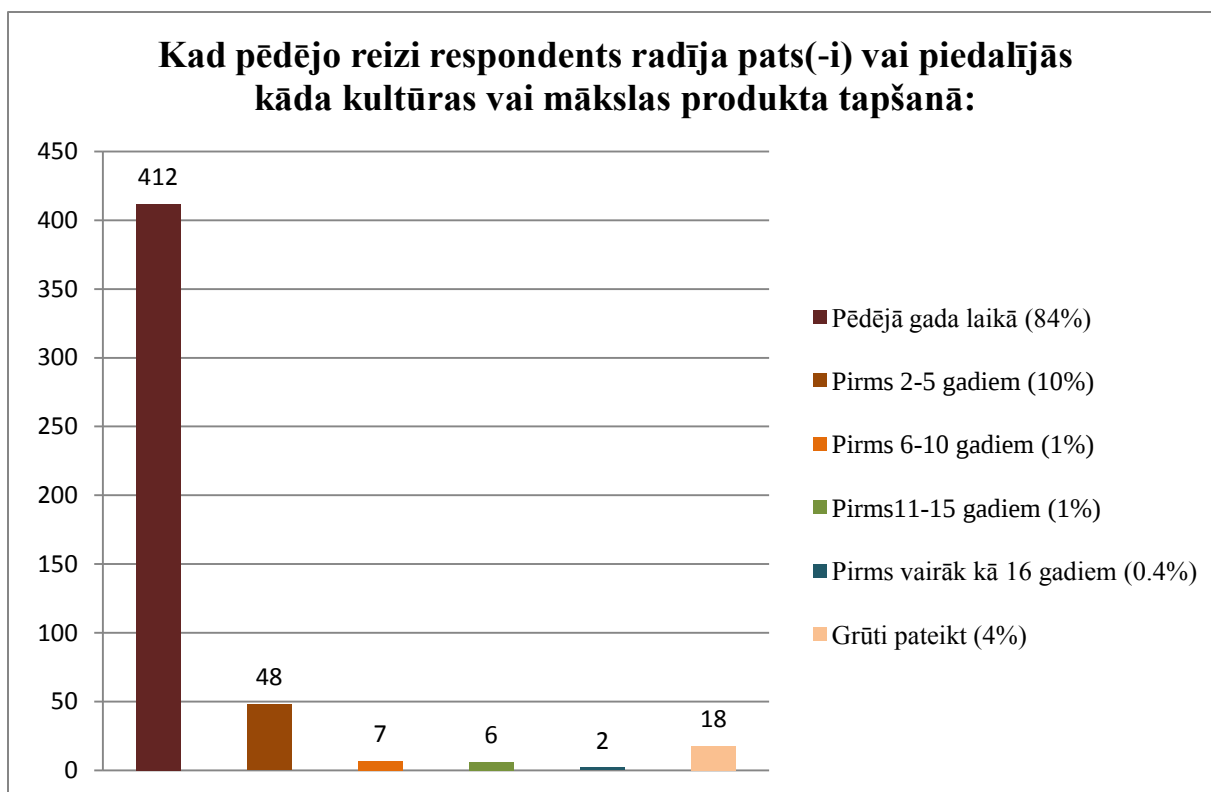
Savukārt radošā darba īstenošanā vērojama mazliet citādāka situācija. Lielākā daļa (56%) respondentu tieši radošu darbu īstenojuši uz autoratlīdzības līguma pamata. 46% respondenti radošo darbu veikuši uz darba līguma pamata, bet 25% respondentu - bez līguma jeb neoficiāli. 19% respondentu radošo darbu veikuši kā darba devēji, uzņēmēji, nedaudz mazāk (18%) - kā pašnodarbinātas personas, un 17% uz projektu realizācijas laiku. 15% respondenti radošu darbu veikuši uz uzņēmuma līguma pamata. 6% atzīst, ka radošo darbu nav realizējuši nevienā no minētajiem darba attiecību veidiem.

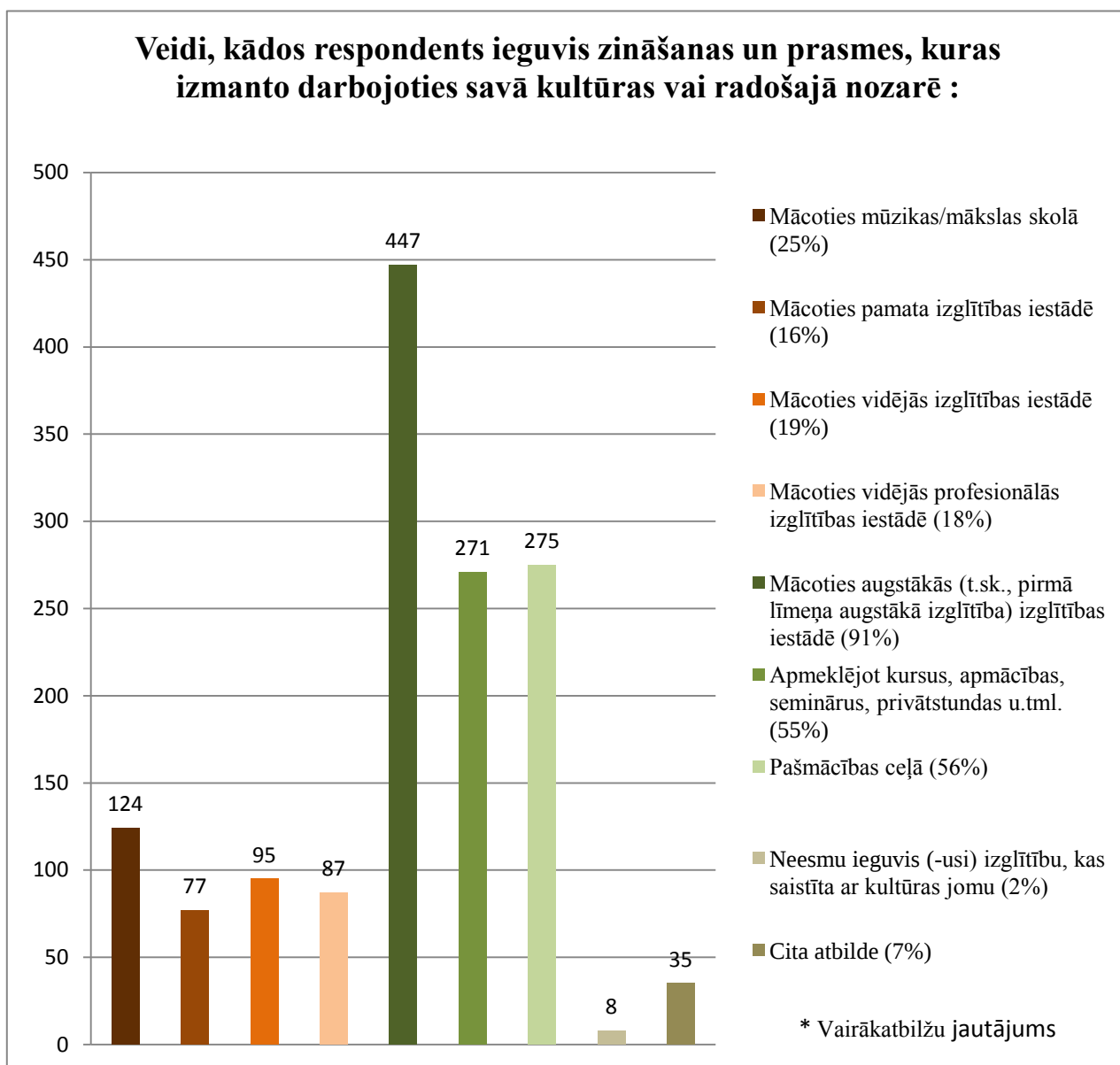
Respondentu vidējie neto ienākumi (mēnesī pēdējā gada laikā) mērķtiecīgi sadalīti 4 aptuveni vienādās grupās. Pētījuma ietvaros pirmā grupa (24%) ar zemiem ienākumiem (līdz 299Ls), otrā (26%) – ar vidējiem ienākumiem (300-400Ls), trešā (25%) – ar vidēji augstiem ienākumiem (401-699Ls), ceturta (25%) – ar augstiem ienākumiem (700Ls un vairāk).

43% respondentu min, ka visus ienākumus gūst no darba pārstāvētajā kultūras nozarē, un 22% respondenti atzīst, ka lielāko daļu ienākumus veido darbs pārstāvētajā kultūras nozarē, turklāt 18% apgalvo, ka lielāko daļu ienākumu iegūst ārpus pārstāvētās kultūras nozares. 9% min, ka ienākumus līdzvērtīgi iegūst gan no darba nozarē, gan ārpus tās, bet 5% - visus ienākumus gūst ārpus pārstāvētās kultūras nozares.

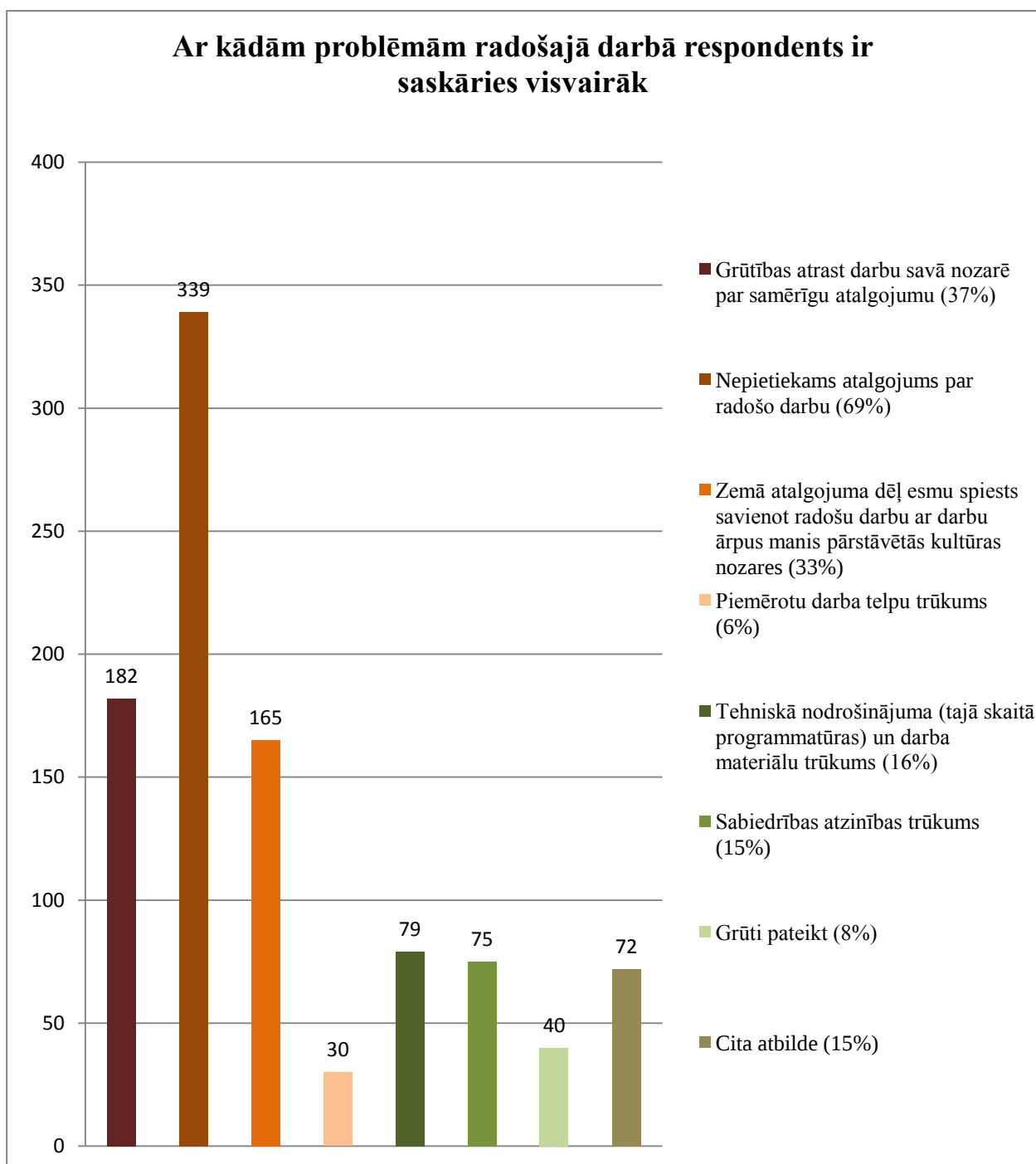
118 respondenti no 493 (t.i. 24% no visiem respondentiem) ir bijuši pensionāri (62%), bezdarbnieki (22%), bērna kopšanas atvaļinājumā (10%), dekrētā (6%).

1.3. RADOŠĀ DARBĪBA

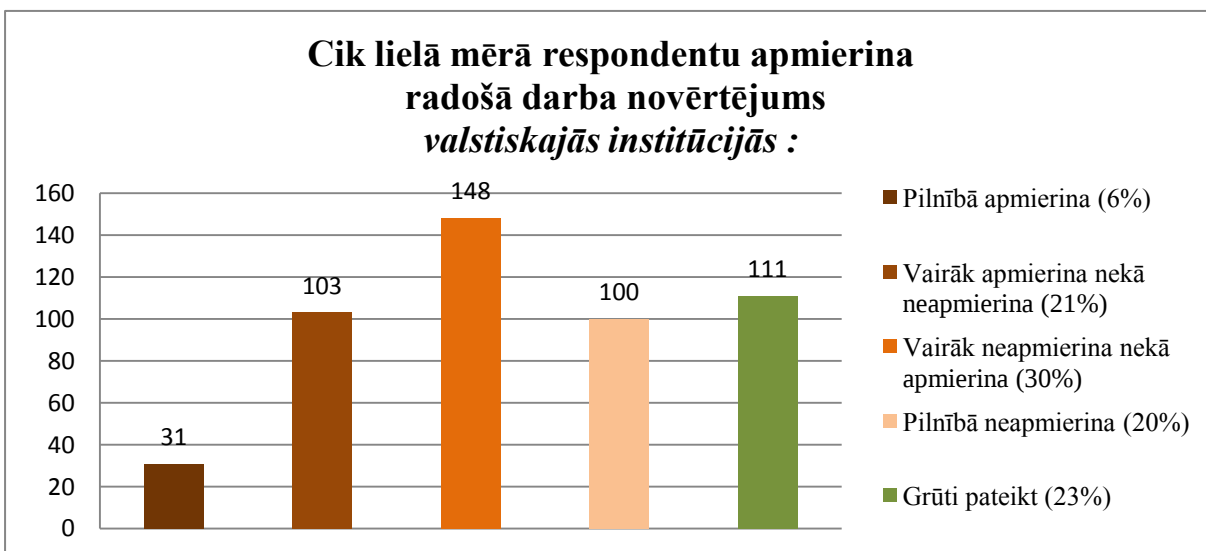
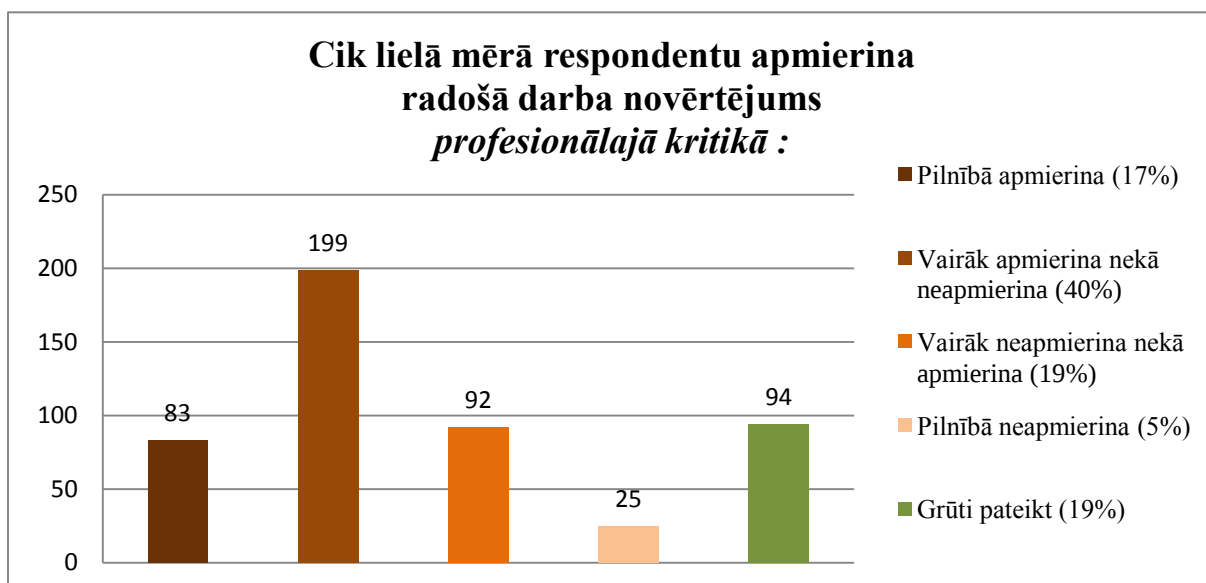
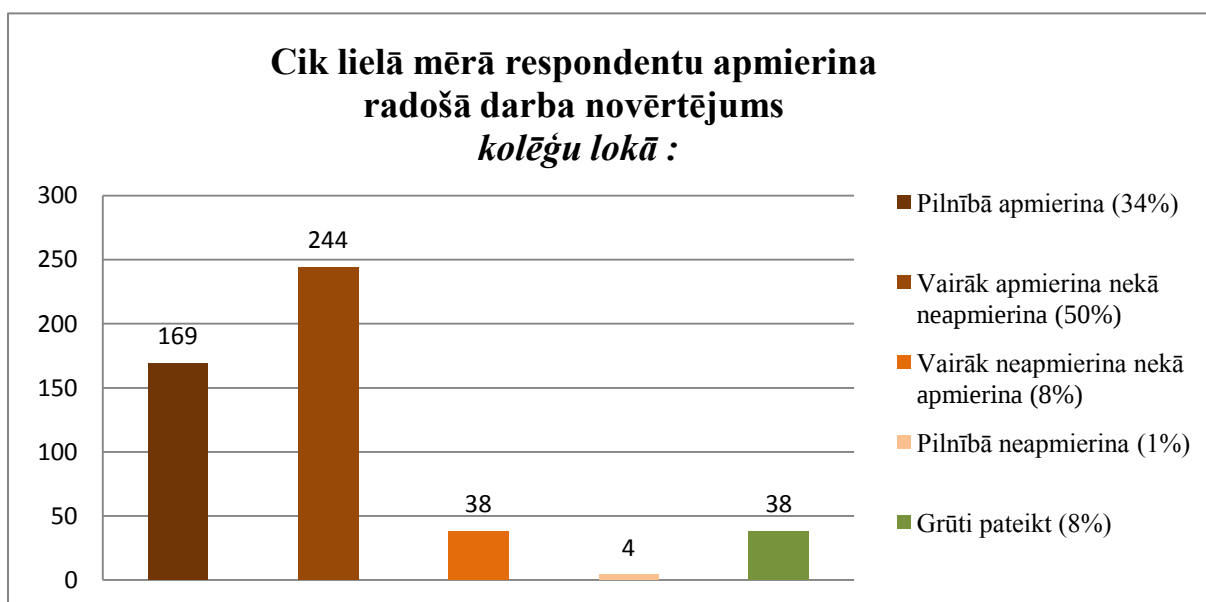

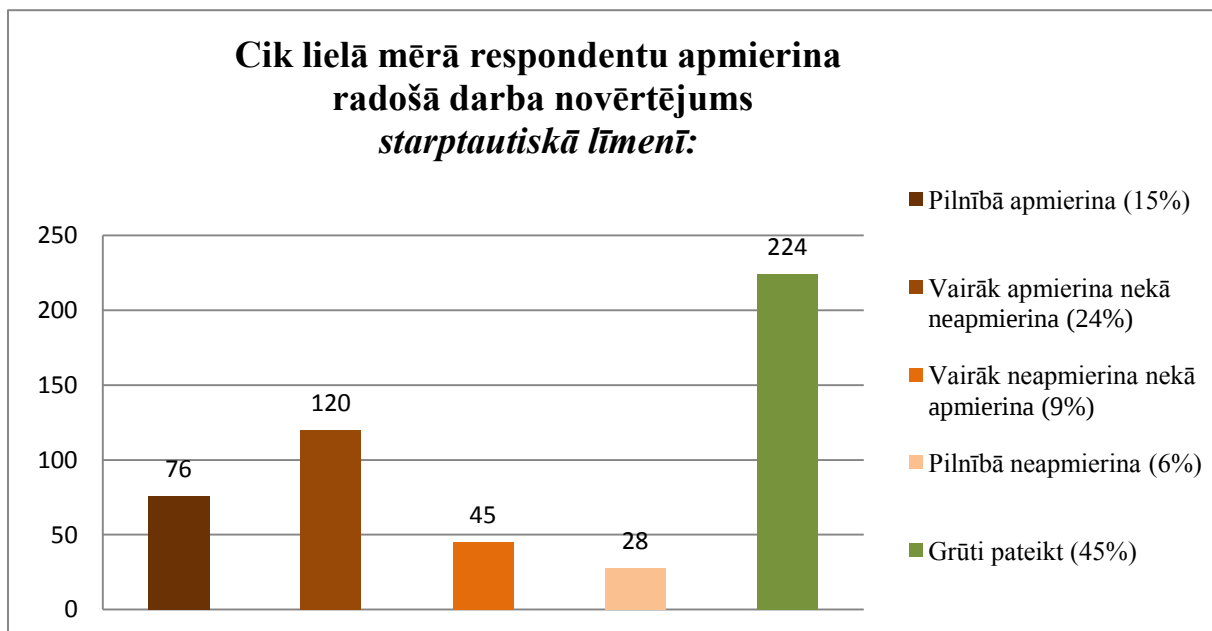
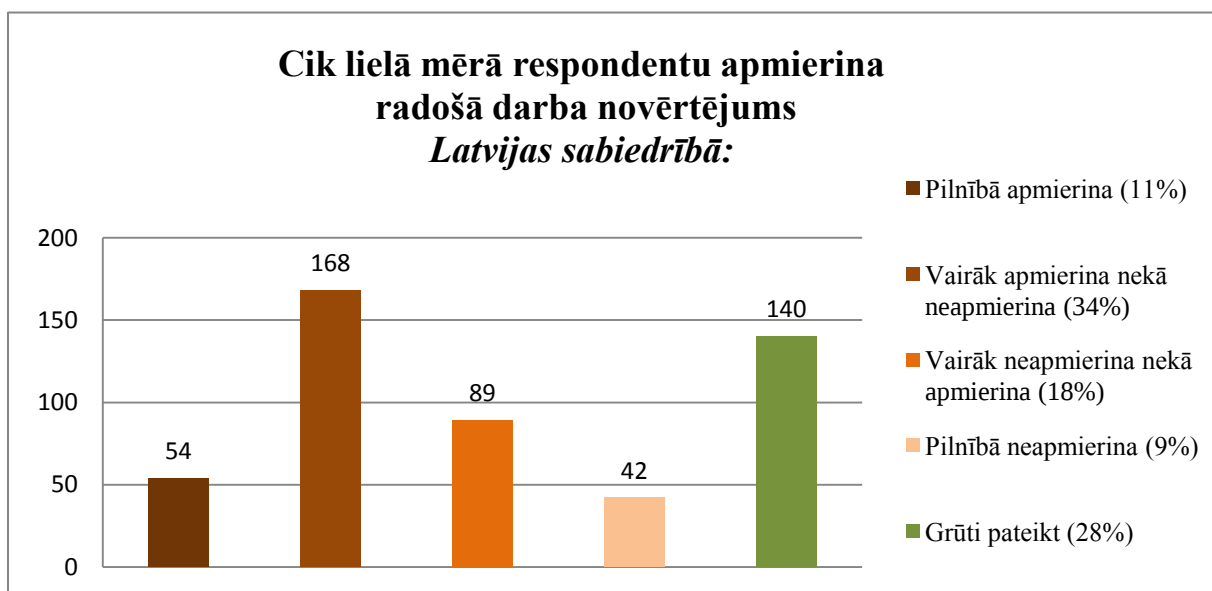
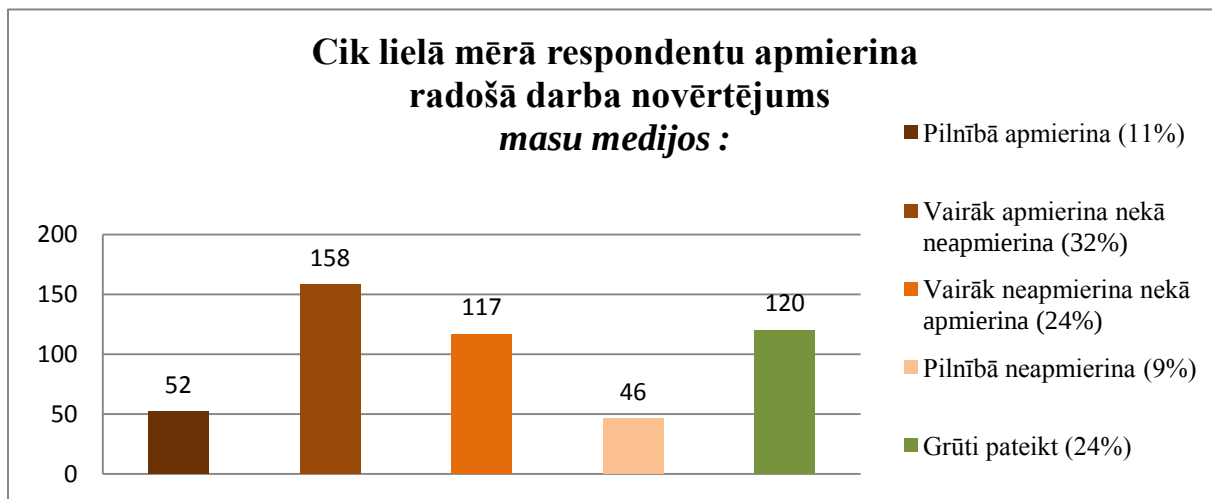

Pie citas atbildes minēts: mācoties augstskolā, strādājot, vecāku audzināšanas rezultātā, piedaloties pasākumos, mācoties ārzemēs, praksē strādājot, mācot citus, no kolēģu pieredzes, no pasaules literatūras konteksta, no dzīves un no meistarklasēm ārzemēs.

Pie citas atbildes minēts: valsts birokrātija un ekonomiskā situācija kopumā, sabiedrības neizpratne, nesakārtota likumdošana, pieprasījuma trūkums, pasūtītāja maksātnespēja, profesionālu speciālistu trūkums, laika trūkums, valsts vienaldzība, neizpratne, problēmas ar medijiem, finansiāla rakstura problēmas, nespēja izpausties atbilstoši savām vēlmēm, kā arī tas, ka problēmu nav.

Respondentu norādītie būtiskākie faktori, kas ietekmē kvalitatīva kultūras vai mākslas produkta tapšanu:

Kopumā 489 respondenti sniedza viedokli šajā jautājumā. Katrs respondents varēja nosaukt vairākus faktorus – kā pozitīvus, tā negatīvus. 39% respondentu par produkta kvalitāti ietekmējošu atzina **finansējumu un atalgojumu/radošās stipendijas**, kā arī to, ka darbs ir **ieguldīto pūļu vērts**. 21% respondentu kā svarīgu faktoru min **laiku** – lai darba radīšanai pietiktu brīvā laika un nodošanas termiņi būtu saprātīgi un īstenojami. 13% respondentu kā svarīgu faktoru minējuši radošo **iedvesmu, talantu un labas idejas** esamību, tai skaitā **autonomiju** – iespēju brīvi realizēt savas idejas.

11% respondentu minējuši **pasūtītāja** faktoru – ļoti svarīgs ir regulārs un veiksmīgs pasūtījums, ko veic pasūtītājs, kas ir saprotošs, novērtēt spējīgs un ar vēlmi atalgot. Respondenti norāda, ka bieži problēmas rodas tieši pasūtītāja neizpratnes un nevēlēšanās sadarboties dēļ. 10% respondentu min arī **izglītību, zināšanas un izaugsmes iespējas**, t.i., jau iegūtā izglītība un pieredze, kā arī apziņa, ka iespējams sevi pilnveidot tālāk un ir pieejamas izaugsmes iespējas kā Latvijā, tā ārvalstīs. 9% respondentu saka, ka kvalitatīva produkta tapšanā svarīga ir **darbam piemērota vide un apstākļi**, kā arī **tehniskais un resursu nodrošinājums**. Tāpat 9% respondentu uzskata, ka būtisks faktors ir **materiāli nodrošināta, mierīga personiskā dzīve**, lai varētu nodoties radošajam darbam pilnībā.

9% respondentu darbu ietekmē kopējā situācija **valstī**, t.sk., **likumdošana**. 7% respondentiem svarīga ir **sevis un savu darbu parādīšana publiski** – iespēja izstādīt darbus, sabiedrības atzinība un spēja novērtēt, atgriezeniskā saite ar auditoriju. Mazliet mazāk, 6% respondentu uzskata, ka viņu darbu būtiski ietekmē arī esošā **kultūrvide** – tai jābūt atbalstošai, lai būtu motivācija darboties, mūsdienīgai, attīstītai, pietiekami garīgai, jābūt sakārtotai katrai nozarei. 5% respondentu atzinuši, ka svarīgs ir apkārt esošo **kolēgu loks un to atzinība**. Tāpat 5% respondentu būtisks ir garīgais un fiziskais **miers**, kas rada harmonisku personību un ļauj koncentrēties uz veicamo darbu.

4% respondentu atzinuši katra mākslinieka **personiskās kvalitātes** (spēju plānot darbu, disciplinēt sevi, veidot konceptu) un **raksturu** kā ļoti būtiskus. 4% respondentu min iekšējo mākslinieka „**misijas**” **apziņu** un **vajadzību sevi radoši izpaust**. Gandrīz tikpat lielumam skaitam respondentu svarīga ir **pārliecība par savām spējām** un **profesionālisms** darbā. 3% respondentu darbu negatīvi ietekmē valdošā **birokrātija**. 2% respondentu ietekmē **pamata darbs** (nesaistīts

ar radošo darbu), kas paņem laiku, finanses un enerģiju, ko varētu veltīt radošajam darbam. Tikpat bieži minēta arī apziņa, ka esi **sociāli nodrošināts**.

Respondenti min arī sekojošus faktorus: godīgu, kvalitatīvu **radošo konkursu esamību** un **kvalitatīvas kritikas** pieejamību, **veselības stāvokli**, apziņu, ka ieguldītais **darbs atbilst atalgojuma** lielumam. Minēti (pa 1 respondentam) arī **VKKF atbalsts pieejamība**, **iespēja apmainīties ar viedokļiem**, **strādāt un līdzdarboties ārzemēs**, „**draugu būšana**” nozarē, **kopējā situācija**, **skaidri darba nosacījumi** u.c.

KOPSAVILKUMS: RADOŠĀ DARBĪBA

Lielākā daļa respondentu (84%) norādījuši, ka pēdējo reizi radījuši vai piedalījušies kāda kultūras vai mākslas produkta tapšanā pēdējā gada laikā, 10% respondentu - pirms diviem līdz pieciem gadiem. Ļoti neliels (2%) respondentu skaits - vairāk kā pirms pieciem gadiem.

Respondenti savas zināšanas un prasmes, kuras izmanto darbojoties savā kultūras vai radošajā nozarē, lielākoties ieguvuši, mācoties augstākās izglītības iestādēs (91%), pašmācības ceļā (56%) un apmeklējot kursus, apmācības, seminārus, privātstundas un tamlīdzīgi (55%). Ne tik liels respondentu skaits savas zināšanas un prasmes ieguvuši mācoties mūzikas/mākslas skolā (25%), pamatizglītības (16%), vidējās izglītības (19%) vai vidējās profesionālās izglītības iestādēs (18%). Tikai 2% respondentu nav ieguvuši izglītību, kas saistīta ar kultūras jomu.

Visnozīmīgākā problēma radošajā darbā, ar ko saskārušies 69% respondentu, ir nepietiekamais atalgojums par radošo darbu. Par nozīmīgām problēmām tiek uzskatītas arī grūtības atrast darbu savā nozarē par samērīgu atalgojumu (to atzinuši 37% respondentu) un tas, ka zemā atalgojuma dēļ respondenti (33%) spiesti savienot radošo darbu ar darbu ārpus respondentu pārstāvētās kultūras nozares. 16% respondentu uzsver, ka problēmas sagādā tehniskā nodrošinājuma un darba materiālu trūkums. Kā arī 15% respondentu saskārušies ar tādu problēmu kā sabiedrības atzinības trūkums.

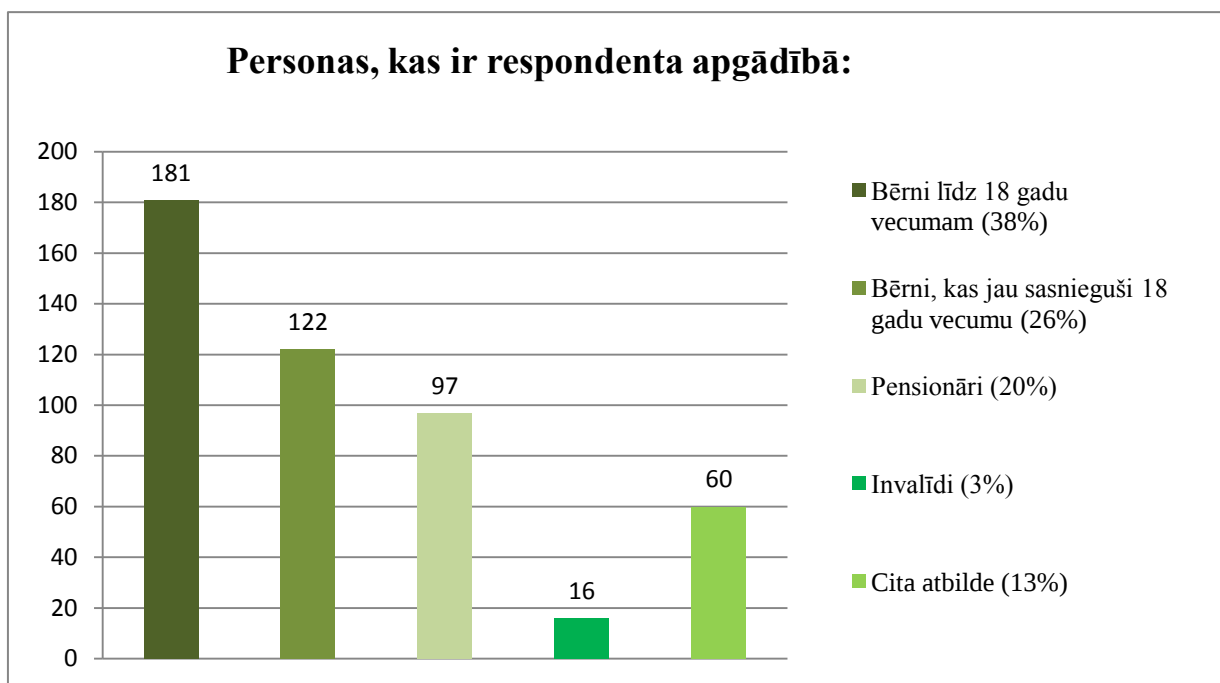
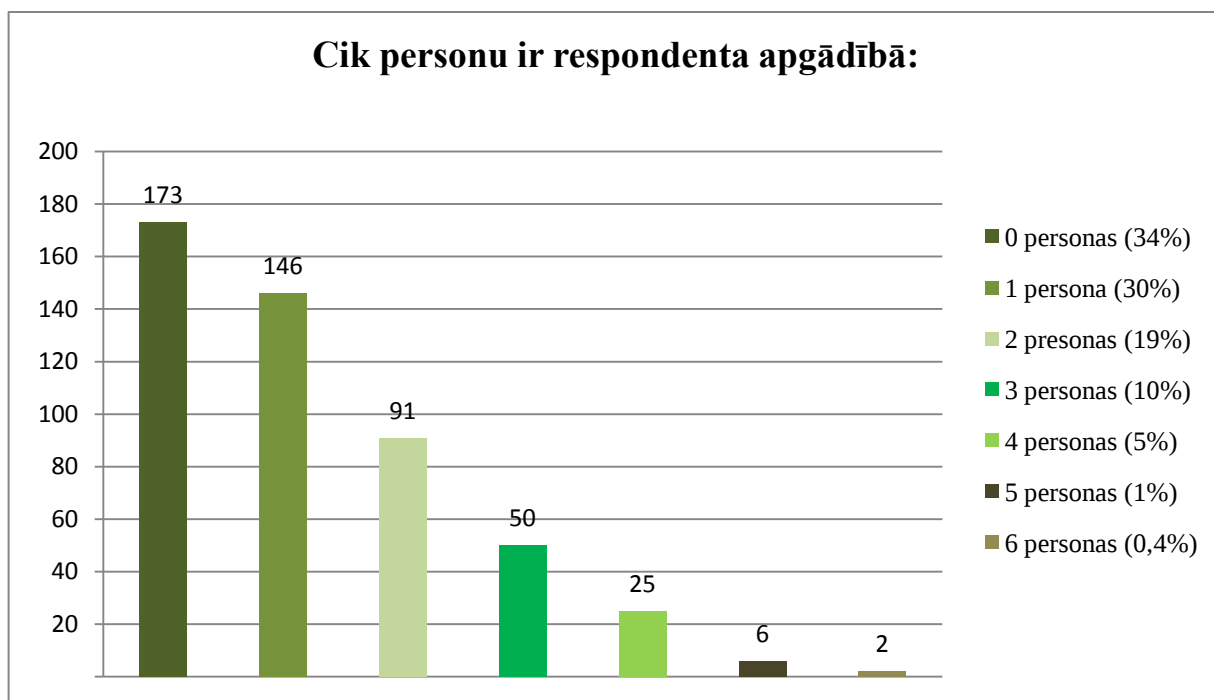
Lielākā daļa respondentu (84%) kopumā ir apmierināti ar sava radošā darba novērtējumu *kolēģu vidū*. 57% respondentu ir apmierināti ar radošā darba novērtējumu *profesionālajā kritikā*, taču 19% respondentu - vairāk neapmierināti kā apmierināti. Kā arī 19% respondentu ir grūti pateikt, cik lielā mērā viņus apmierina radošā darba novērtējums *profesionālajā kritikā*. Ar radošā darba novērtējumu *valstiskajās institūcijās* vairākums respondentu (50%) ir kopumā

neapmierināti. 21% respondentu ir vairāk apmierināti nekā neapmierināti, un tikai 6% - pilnībā apmierināti. 23% respondentu atzīmējuši „grūti pateikt”.

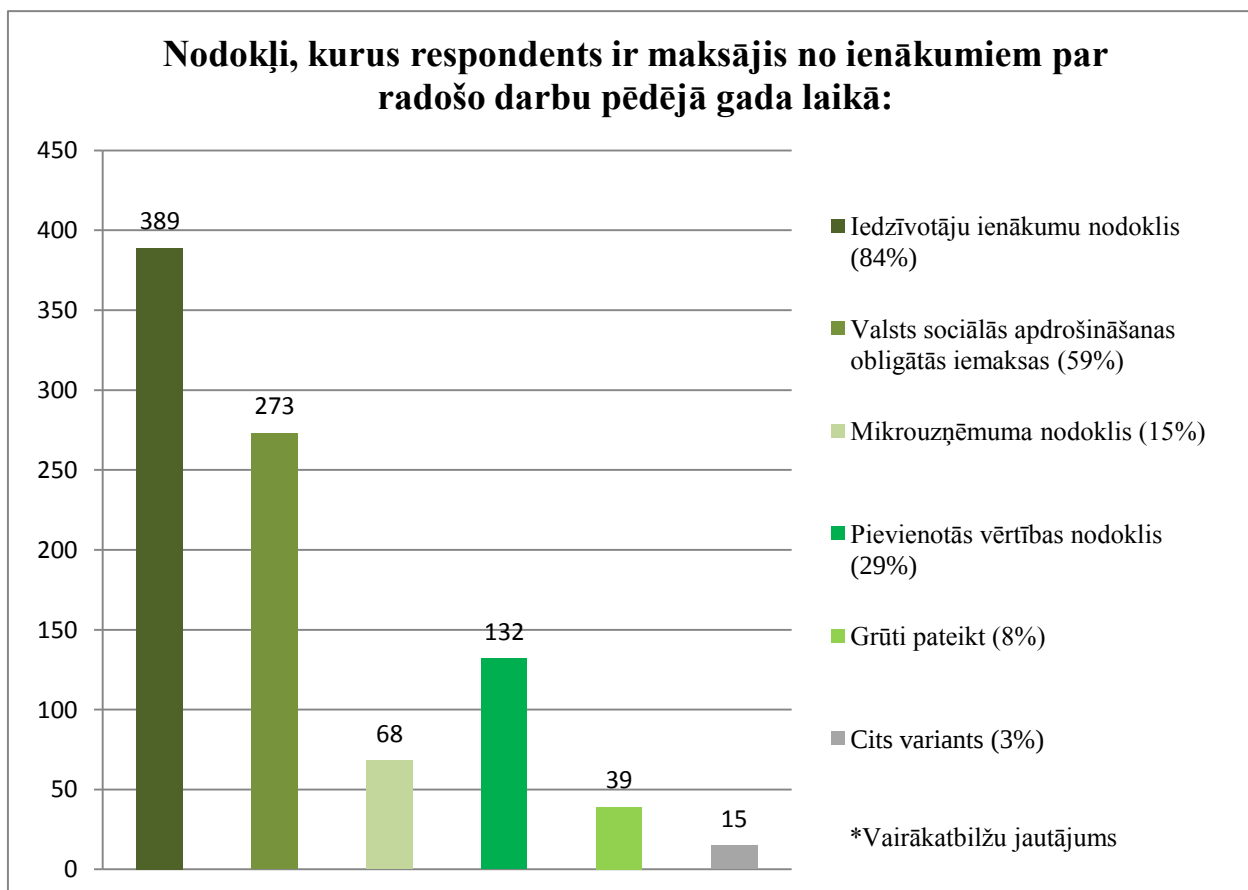
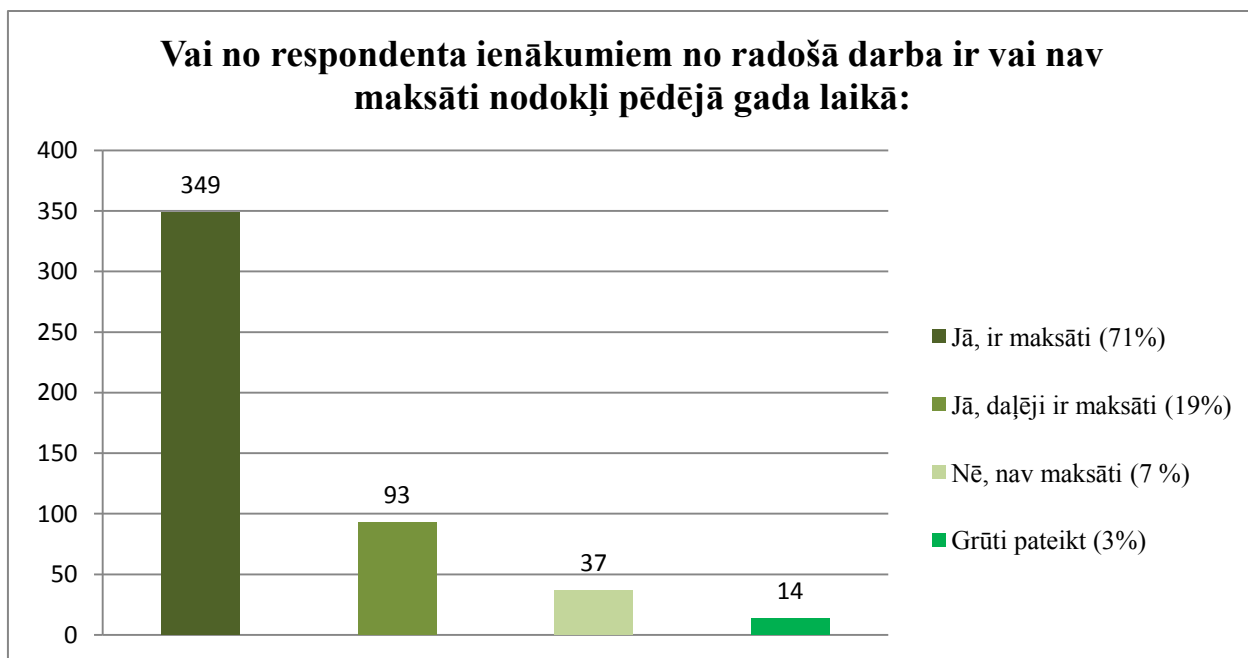
Novērtējumu *masu medijos* lielākā daļa respondentu (32%) atzinuši kā vairāk apmierinošu nekā neapmierinošu, pilnībā apmierināti ir 11% respondentu. Savukārt 24% respondenti - kā vairāk neapmierinošu nekā apmierinošu, bet pilnībā neapmierināti ir 9% respondentu. 24% respondentu atzīmējuši variantu „grūti pateikt”. 34% novērtējumu *Latvijas sabiedrībā* atzinuši kā vairāk apmierinošu nekā neapmierinošu, bet 18% kā vairāk neapmierinošu nekā apmierinošu. 28% respondentu atzīmējuši variantu „grūti pateikt” . Lielākajai daļai respondentu radušās grūtības novērtēt radošā darba novērtējumu *starptautiskā līmenī*, 45% atzīmējuši variantu „grūti pateikt”. 39% respondentu kopumā ir apmierināti ar radošā darba novērtējumu *starptautiskā līmenī*. Pilnībā neapmierināti ir tikai 6% respondentu.

Kultūras nozarē pastāvošo problēmu dēļ respondenti lielākoties (48%) nav apsvēruši iespēju pamest radošās darbības jomu pavisam, taču 45% respondentu ir apsvēruši šādu iespēju, bet nav to īstenojuši. Šādu iespēju apsvēruši un radošās darbības jomu pavisam pametuši 3% respondentu.

1.4. SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

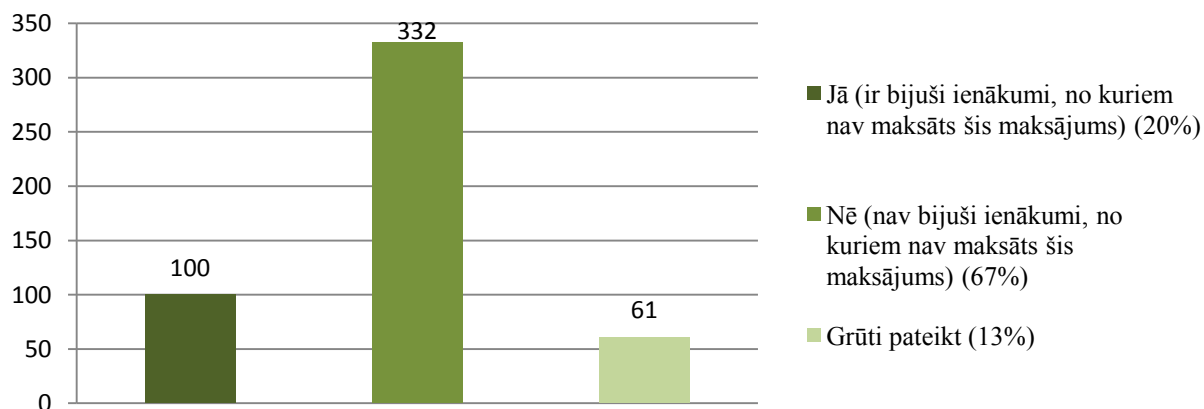

Pie citas atbildes minēts: dzīvesbiedrs (vīrs, sieva) un studenti, citi ģimenes locekļi – vientuļi radi, pirms pensijā esoši vecāki, māte un māsas, kā arī draudzene, draugs, bezdarbnieks, pats esmu dzīves biedra apgādībā, kā arī minēti dzīvnieki.

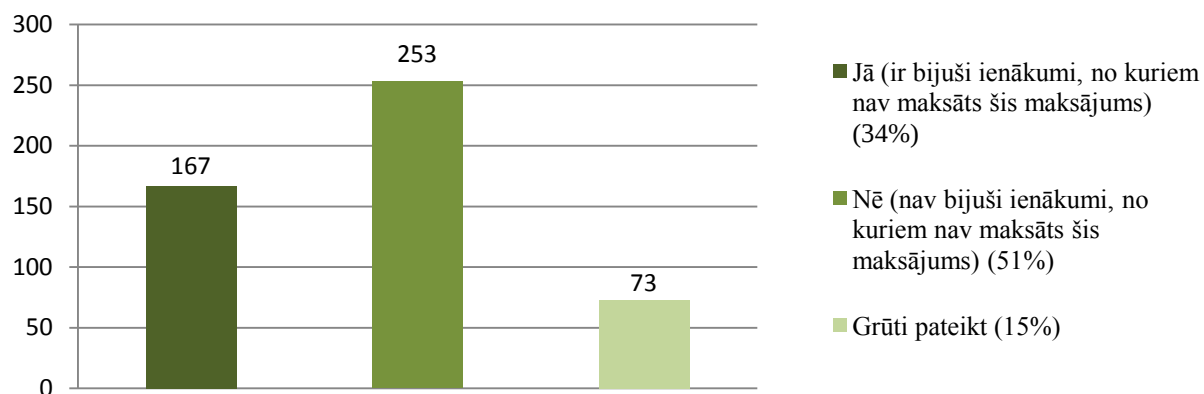

Pie citās atbildes minēts: strādāju ārzemēs, AKKA/LAA maksājumi.

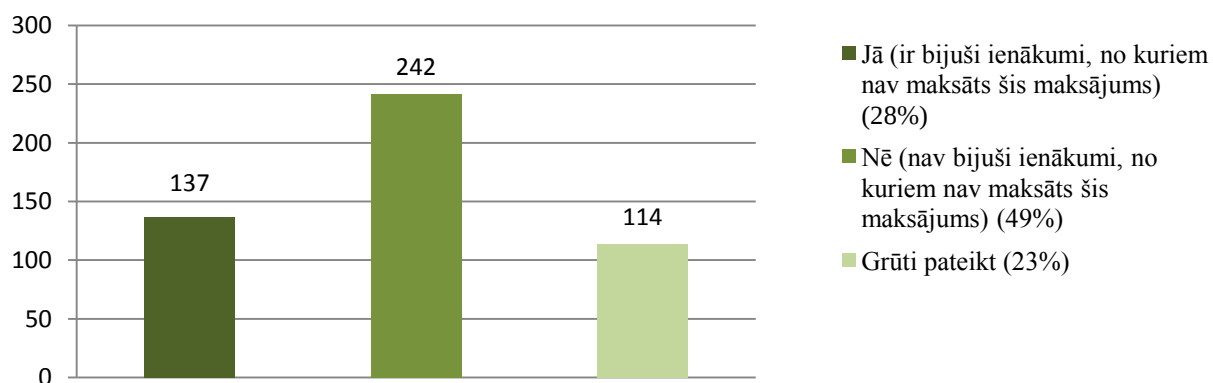
Vai pēdējā gada laikā respondentam ir vai nav bijuši ienākumi par radošu darbu, no kuriem nav maksāts iedzīvotāju ienākumu nodoklis:

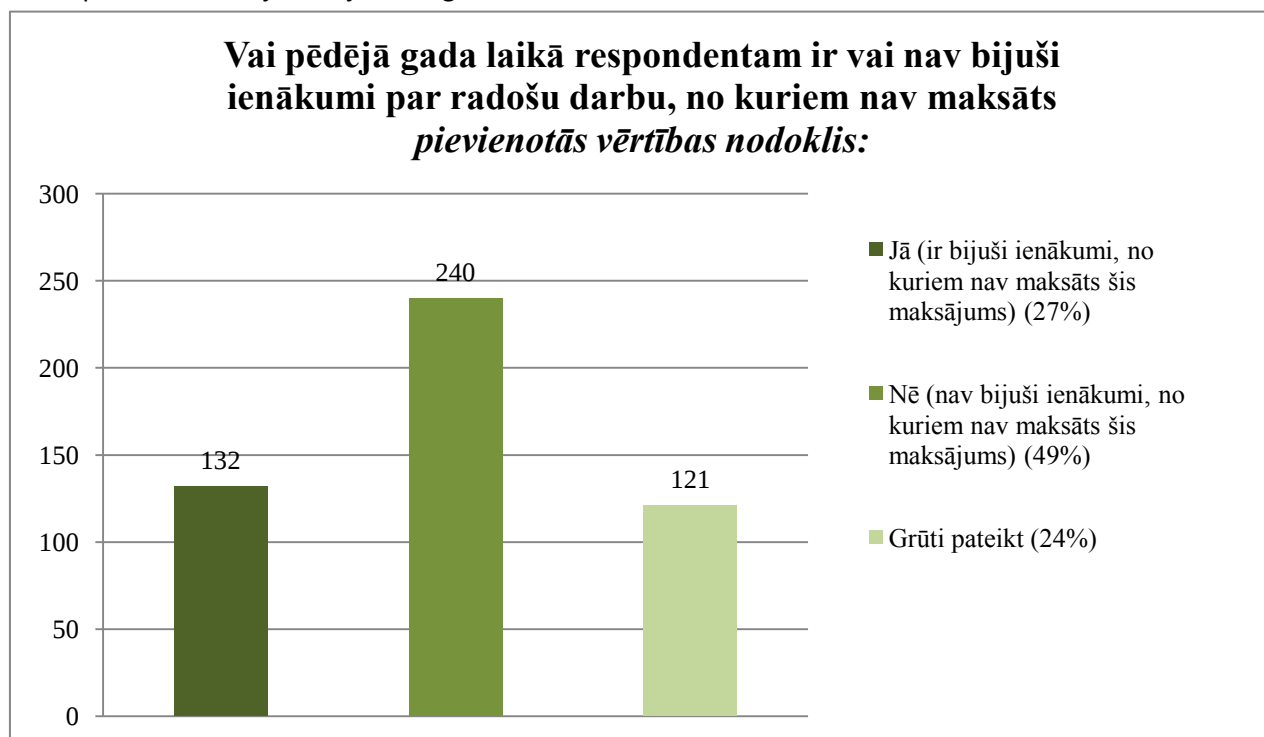

Vai pēdējā gada laikā respondentam ir vai nav bijuši ienākumi par radošu darbu, no kuriem nav maksātas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas :

Vai pēdējā gada laikā respondentam ir vai nav bijuši ienākumi par radošu darbu, no kuriem nav maksāts mikrouzņēmuma nodoklis:

! Jāņem vērā, ka ne visiem respondentiem nepieciešams maksāt mikrouzņēmuma un pievienotās vērtības nodokli.

Citāti no dziļajām intervijām par nodokļu maksāšanas specifiku:

[..] no katras oficiāli pārdotās gleznas es maksāju valstij nodokli, kurš priekš manis ir liels, bet tas man neko nedod, jo izrēķinot, tas sanāk ka pie pensijas man apmēram mēnesī klāt nāks viens lats. (māksliniece)

Es nezinu, ka ir iespēja iet un vēl samaksāt tos 22%, bet, godīgi sakot, es laikam arī neesmu ieinteresēta to darīt, jo es nezinu, kādi ir labumi no tā, ka es to daru. (vides māksliniece)

Man ir paveicies, jo Valsts ieņēmumu dienests nekad nav neko jautājis, jo caur galerijām ļoti reti es kaut ko pārdodu. (pensionēts gleznotājs)

Principā plānoju, bet jāatzīst tomēr, ka gadās visādi. Un pašreizējā nodokļu sistēma ir visnotaļ nedraudzīga. (fotogrāfe)

Es nezinu un neesmu informēta par iespēju, kur es varu saņemt sociālās garantijas. (vides māksliniece)

Es saņemu informāciju, ka VID var samaksāt patentmaksājumu. Es iemaksāju gadā 360 Ls un varu dzīvot mierīgi. (rotkalis pensionārs)

Esmu privātpersona, kas maksā patentmaksu, fiksēts nodoklis mēnesī, tas atvieglo grāmatvedību. Ir konkrēta summa, kas mēnesī ir jāmaksā, neatkarīgi no saviem ieņēmumiem. No tiem 30 Ls mēnesī, ko maksāju, tas sociālais nodoklis ir 9%, viņš ir tik maziņš, tāds nekāds. Un labi tas, ka varētu to summu maksāt arī par gadu tas ir 360 Ls. (fotogrāfe)

Mīnuss ir tas, ka nezini, vai tie pasūtījumi būs, jo patentmaksa ir jāveic katru mēnesi. Bet, ja tie ienākumi ir kaut cik regulāri, tad labi. (fotogrāfe)

Respondentu viedoklis par iemesliem, kāpēc kultūras nozarē strādājošie mēdz nemaksāt nodokļus:

Katrs respondents varēja minēt vairākus iespējamus atbilžu variantus. Kopumā viedokli puda 368 respondenti. 226 respondenti (61%), apgalvo, ka kultūras nozarē strādājošie nodokļus nemaksā specifisko ienākumu dēļ – **algas vai autoratlīdzības radošajā nozarē ir pārāk mazas, padarītajam darbam neadekvātas, kā arī tās nereti ir neregulāras vai vispār netiek saņemtas par paveikto darbu**. Ar atalgojumu saistīts vēl viens nodokļu nemaksāšanas aspekts – nesakārtotā un īpatnējā atalgojuma saņemšanas prakse kultūras nozarē, t.i., specifiskās attiecības starp pasūtītāju un darba izpildītāju. 44 respondenti (12%) minējuši tādas piemērus kā **privāto pasūtītāju vēlmes; pasūtītāja nevēlēšanās sakārtot nodokļu maksāšanas jautājumu un ietvert to līgumā; gadījumi, kad pasūtītājs apsola, bet nesamaksā nodokļus; pasūtītāja vēlme maksāt bez līguma, „aploksne”;** darba devējs ir par to atbildīgs un darbiniekiem neatskaitās, vai nodokļus ir nomaksājis.

8% respondentu izteikuši viedokli, ka nodokļu nemaksāšana ir veids, kā ietaupīt **līdzekļus**, algu un samazināt darba izmaksas, jo noderīgāk naudu ir ietaupīt, nekā iemaksāt to sociālajās garantijās. 25 respondenti (7%) **neredz jēgu nodokļu maksāšanai** (jo kopsummā pensijas palielinājums pēc nodokļu maksāšanas nav tik liels, labāk naudu iztērēt ikdienas vajadzībām) un **nejūt uzticību valsts nodokļu politikai**, kā arī apgalvo, ka paši nemaksā nodokļus – to viņu vietā dara darba devējs. Izteikts arī viedoklis, ka dažus nodokļus nav vajadzības maksāt.

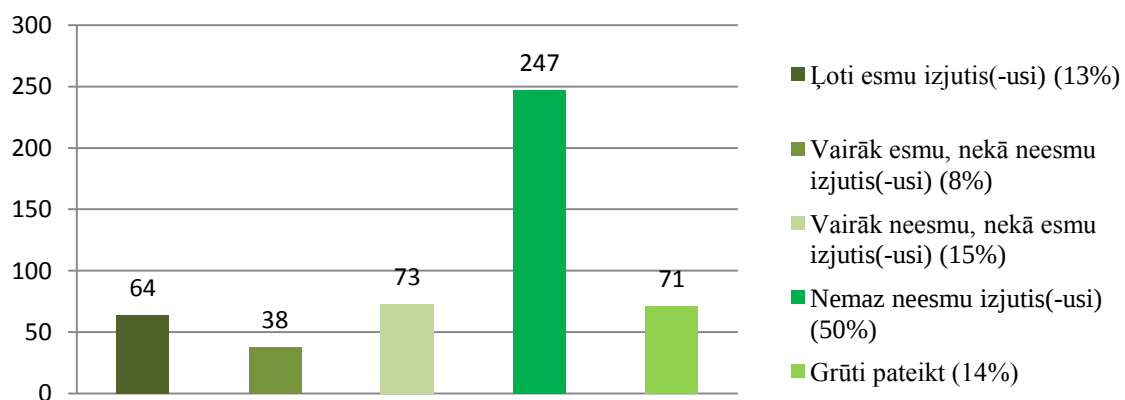
Tikpat bieži minēts viedoklis ir, ka **nodokļu apjoms ir pārāk liels**, lai tos nomaksātu. 5% respondentu uzskata, ka nodokļu nemaksāšana saistīta ar **zināšanu trūkumu** – radošās personas nav pietiekami informētas par nodokļu maksāšanas kārtību, tām trūkst grāmatvežu palīdzības vai arī tās vienkārši nav pietiekami inteliģentas. 11 respondenti (3%) saka, ka vainojama arī nesakārtotā un **neskaidrā nodokļu sistēma**, kas paredz dažādus noteikumus dažāda statusa

radošām personām (piem., pašnodarbinātajiem) un nedod skaidrību, kā, kur un kam ir jāreģistrējas un nodokļus jāmaksā.

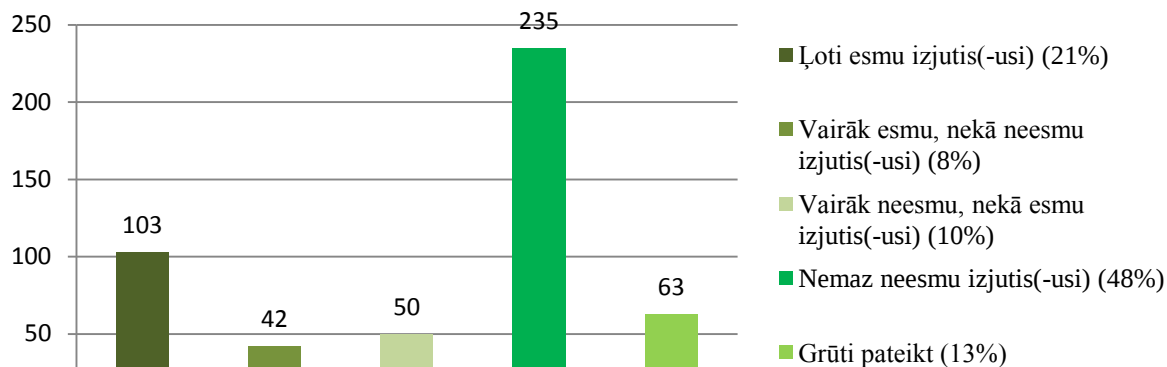
Mazliet vairāk kā 3% cilvēku snieguši atbildi, ka šāda rīcība ir **nolaidība pret valsti un apzināta blēdīšanās**. Tikpat liels skaits respondentu papildina iepriekšminēto ar viedokli, ka nodokļu nemaksāšana ir demonstratīvs veids, kā radošām personām **parādīt savu nostāju pret valsti un vilšanos sabiedrībā** un valdībā. Respondenti snieguši arī šādas atbildes: **nodokļu nomaksa paņem pārāk daudz laika un ir darbietilpīgs process; nesakārtotā likumdošana (radošām personām vajadzētu citādāku nodokļu maksāšanas sistēmu) un VID darbība; nemaksāt nodokļus ir visnotaļ viegli un neiespējami; nodokļu maksāšana nav prioritāra un aktuāla problēma; vai arī to nosaka personīgi apstākļi**.

Ir respondenti, kas izsaka viedokli, ka nodokļus maksā pilnīgi visi cilvēki, arī radošās nozares pārstāvji, kā arī uzskata, ka **nodokļus būtu jāmaksā pilnīgi visu jomu pārstāvjiem** – radošā profesija nav attaisnojums to nemaksāšanai.

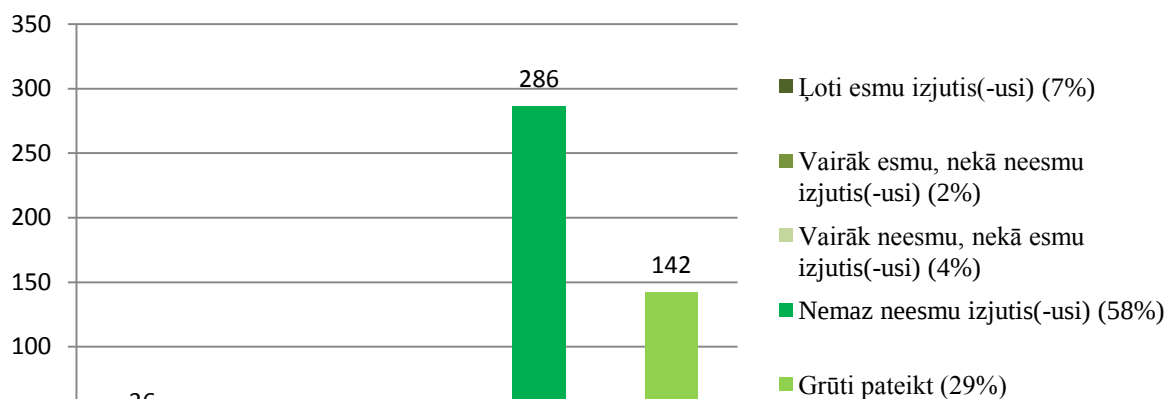
**Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
nodrošinājuma *slimības lapas izņemšana* trūkumu:**

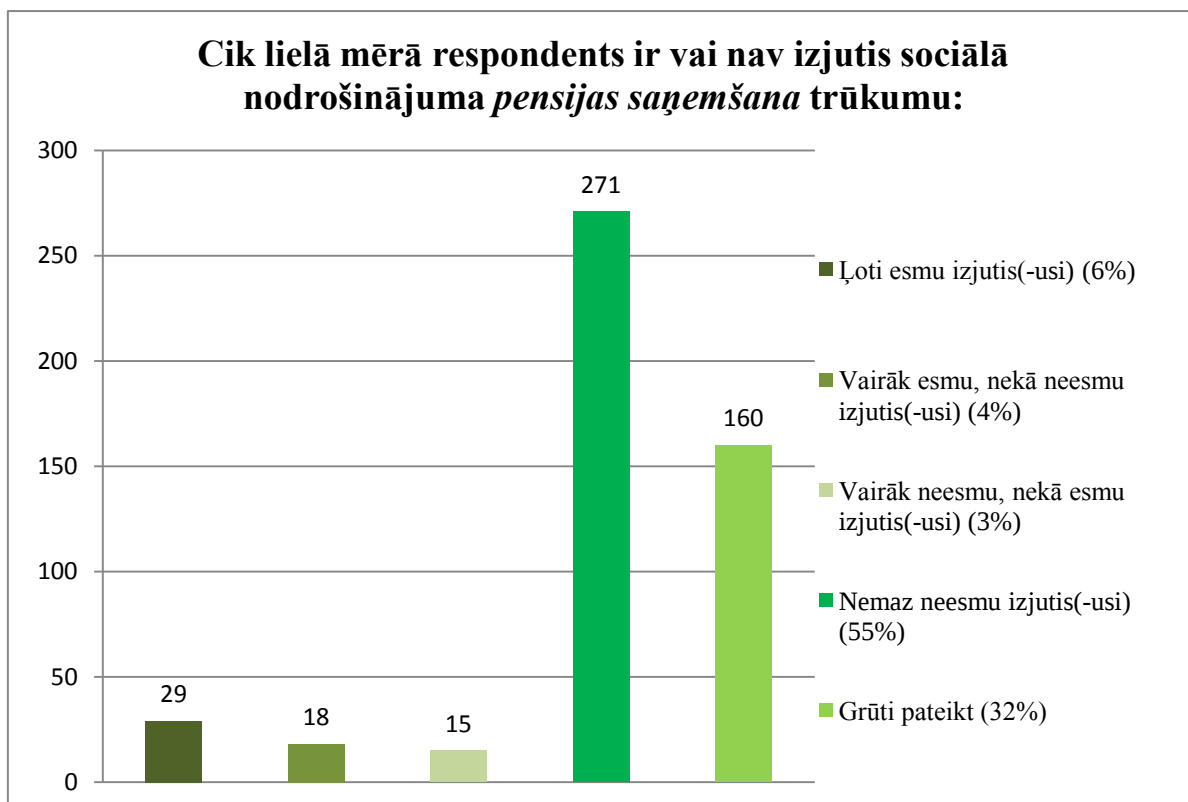
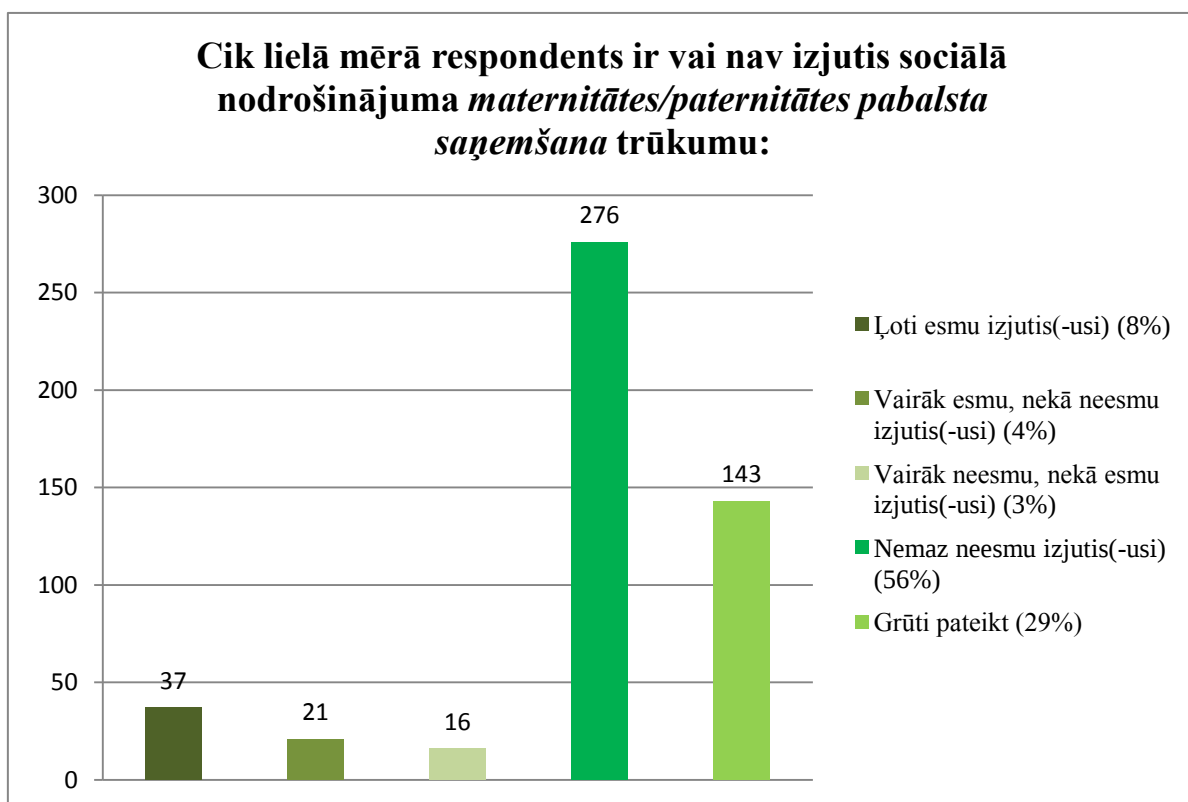

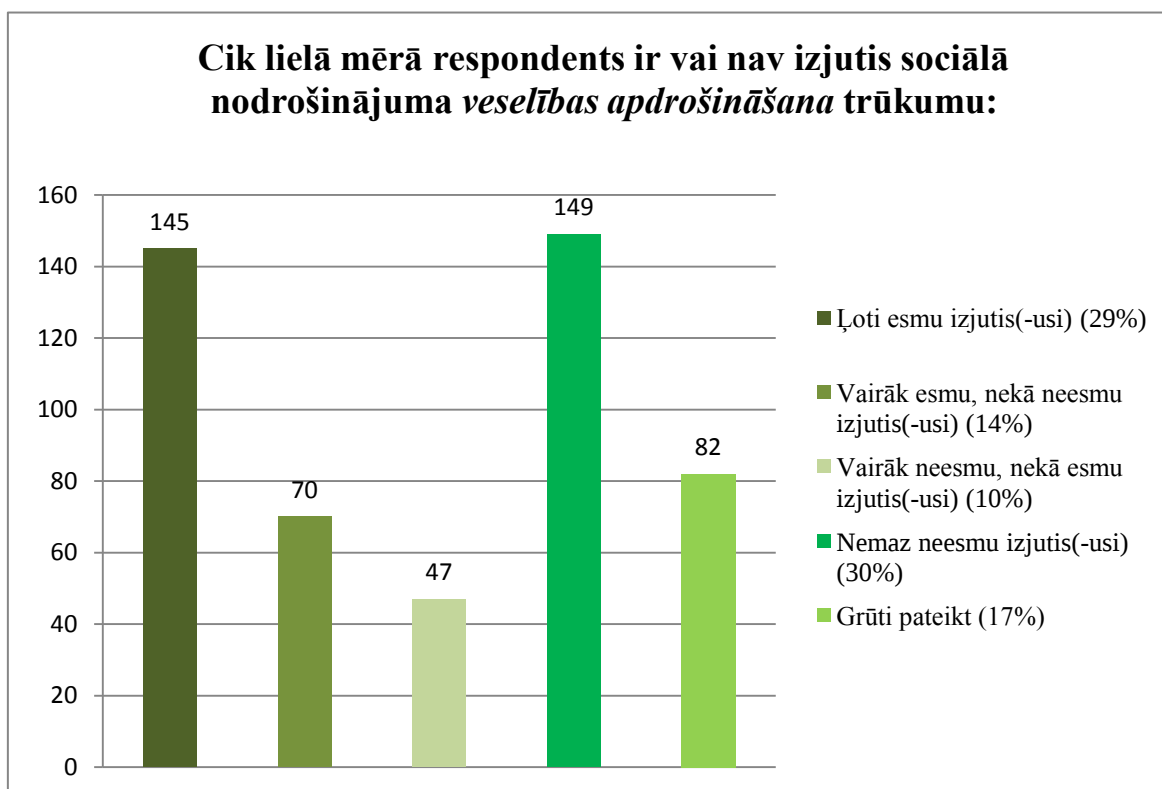
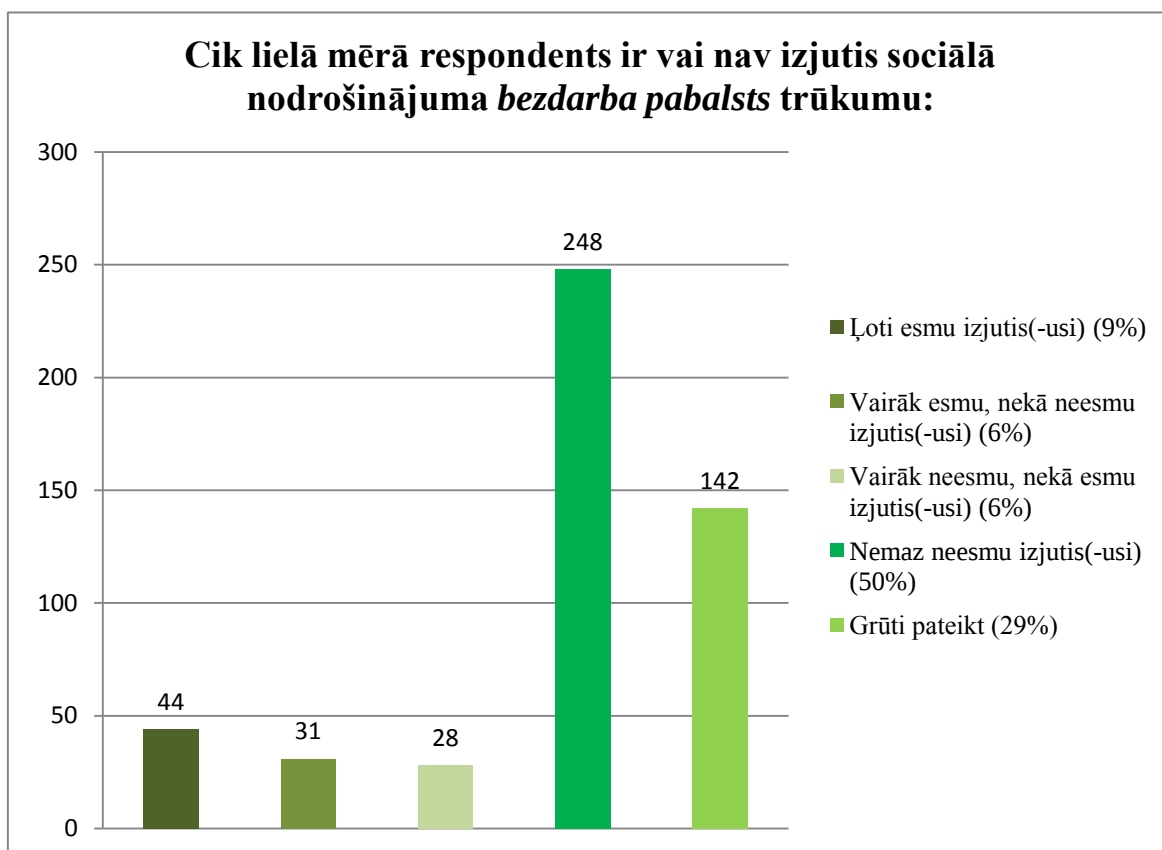
**Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
nodrošinājuma *iešana apmaksātā atvaļinājumā* trūkumu:**

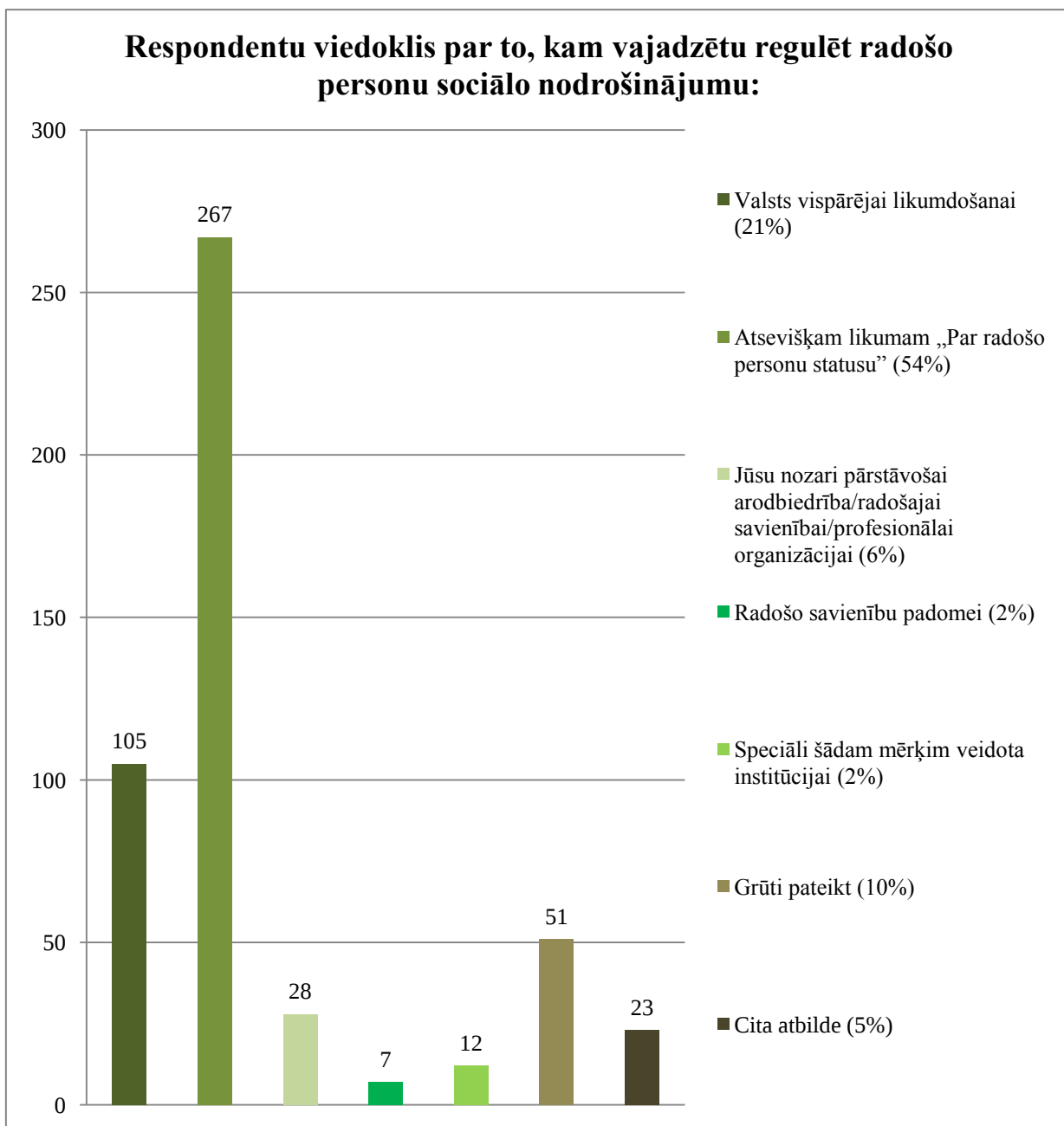

**Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
nodrošinājuma *dekrēta atvaļinājuma saņemšana* trūkumu:**

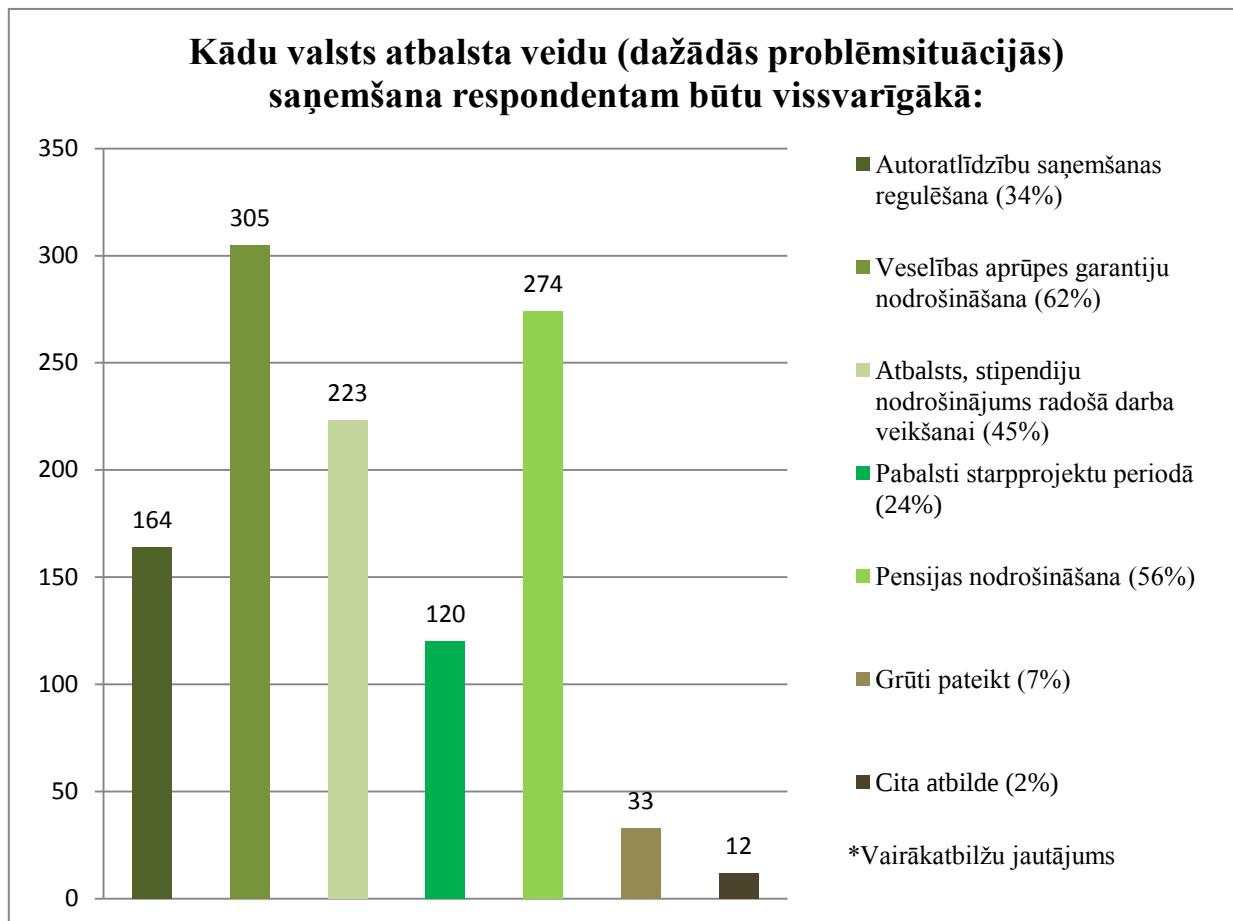

Pie citas atbildes minēts: apdrošināšanas kompānijām, katram pašam, nodokļu likumdošanai, likumam par profesionālajām NVO, policijai, jābūt pastāvīgam darba līgumam.

Pie cita atbilžu varianta minēts: reanimēt publiskā patapinājuma procesu normālā līmenī, jārada mākslu mīlošs un maksātspējīgs pasūtītājs, mērķtiecīga valsts pasūtījuma veikšana, lielāka alga, sociālo pabalstu sistēmas sakārtošana, attaisnoto izdevumu bāzes papildināšana, korekts naudas sadalījums projektos, valsts un pašvaldību kompetences palielināšana, konsultācijas VID, nodokļu atlaides, jāizveido speciāla bez darba esošo mākslinieku datu bāze, kas tiktu pienācīgi fiksēta un koordinēta.

Respondentu viedoklis par to, kāpēc valstij vajadzētu atbalstīt tieši radošās personas:

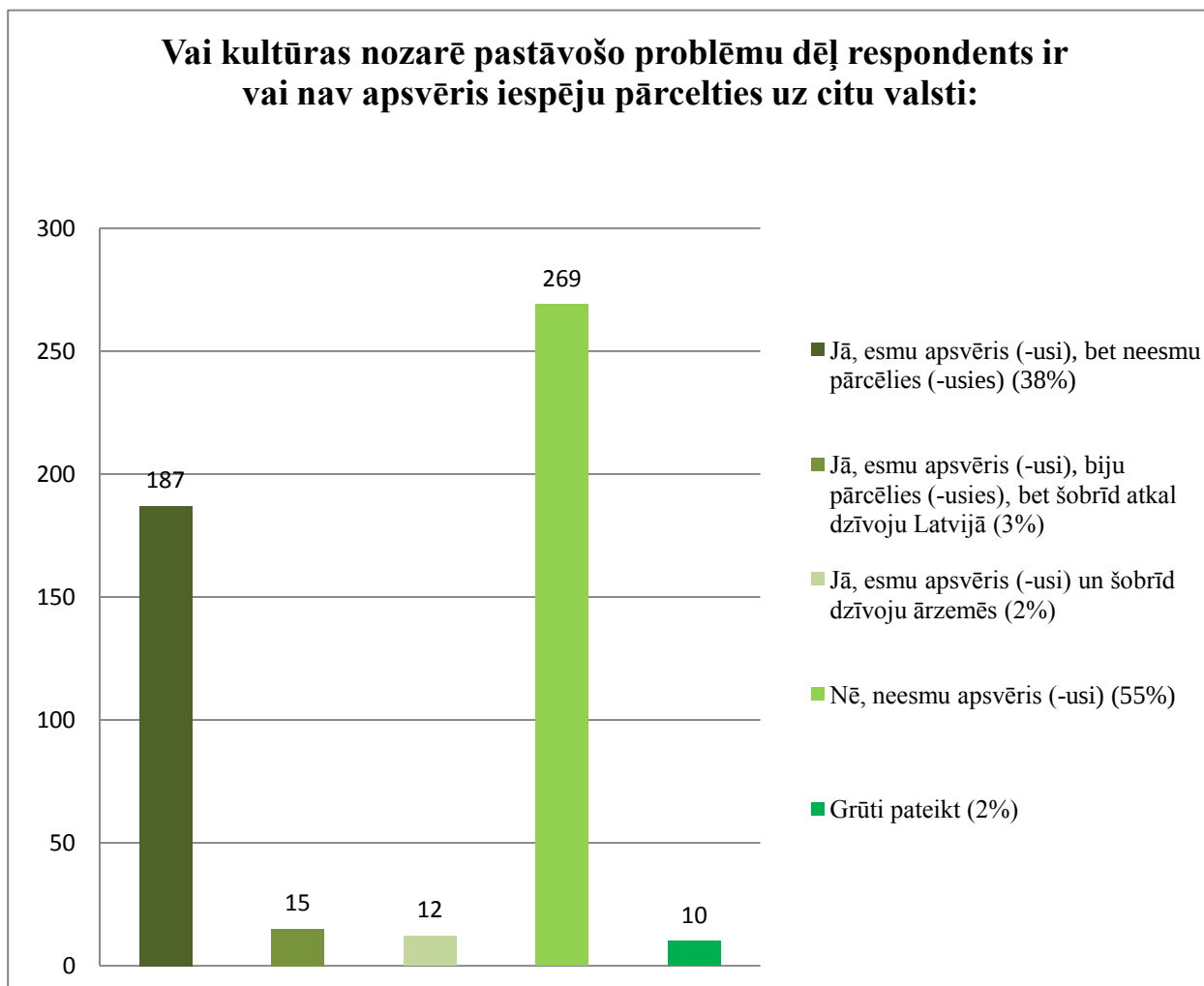
Katrs respondents varēja minēt vairākus iespējamus atbilžu variantus. Kopumā viedokli pauda 414 respondenti. Dominējošo atbildi sniedza 23% respondentu, apgalvojot, ka radošās personas ir jāatbalsta tāpēc, ka tās **palīdz veidot kultūrvidi**, un kultūra ir katras **nacionālas un neatkarīgas valsts pamatā**; ir svarīgi saglabāt nacionālās vērtības, t.sk., valodu. 12% respondentu uzskata, ka radošās personas rada **jaunas vērtības un inovācijas**, kas ir vitāli svarīgas, kā arī **nodrošina valsts attīstību, izaugsmi un ilgtspēju**. 11% respondentu min jau pieminētās radošu personu **darba specifikas problēmas** (ciklisks darbs, autoratlīdzību līgumi, neregulāra samaksa, laika un finansējuma trūkums u.tml.) **un sociālā nenodrošinājuma pakāpi**, kas liedz tiem pilnvērtīgi īstenot sevi radošajā darbā un dzīvē.

9% respondentu uzskata, ka radošās personas ar savu darbu **būtiski ietekmē un veido valsts tēlu**, kalpo kā tās **vizītkarte**, kā arī **ceļ tās prestižu, prezentē to** un popularizē Latvijas vārdu starptautiskā līmenī. 7% respondentu norādījuši, ka **bez valsts** (leģitīma, sociāla, finansiāla, garīga) **atbalsta, māksliniekam vienam pašam nav iespējams radīt** kultūras produktus. Tikpat daudz respondentu norāda, ka radošās personas **attīsta, sekmē, veido kā kultūras, tā izglītības** un garīgās pilnveidošanas **sfēru**. Mazliet mazāk – 6% – respondentu domā līdzīgi, ka radošās personas **veido un uztur valsts garīguma līmeni**, rada harmoniju, bagātina garīgo un fizisko vidi.

5% respondentu norāda, ka **valsts nespēj iztikt bez radošuma** un to veidojošajiem cilvēkiem. Tikpat daudz respondentu norāda, ka **nav nepieciešams kāds īpašs atbalsts, bez drīzāk grozījumi** vai jaunievedumi jau esošajā sistēmā vai atsevišķās institūcijās, kas uzlabotu situāciju un ļautu justies vairāk aizsargātam. 4% respondentu norāda, ka radošās personas, radot produktus, sniedz nozīmīgu **ieguldījumu valsts kopējā ekonomikā**, ienākumos un eksportā. Kā svarīgu faktoru respondenti norāda arī to, ka viņu radītie produkti **sniedz prieku, emocijas, gandarījumu** sabiedrībai kopumā un ir tai nepieciešami.

7% respondentu uzskata, ka radošās personas ir **vienlīdzīgas ar visiem pārējiem** Latvijas iedzīvotājiem – tās nav īpaši jāizceļ un jāatbalsta, tajā pašā laikā tām jānodrošina tādi paši noteikumi un apstākļi kā visiem pārējiem. Turpretī 4% respondentu uzskata, ka radošajām personām vispār **nav nepieciešams kāds atbalsts**. 1% respondentu atzīst, ka nav ieinteresēti šajā jautājumā.

12% respondentu snieguši vēl citas, mazāk populāras atbildes. Piemēram: jāņem piemērs no citām ES valstīm šajā jautājumā, radošās personas ir īpaši jūtīga un trausla grupa, šādas personas kopskaitā ir daudz un veido nozīmīgu īpatsvaru, problēmas ir neizglītotajā sabiedrībā un valdībā, radošās personas atspoguļo situāciju visā valstī, tādējādi mākslinieki varētu sevi izpaust brīvāk un kvalitatīvāk u.tml.

Respondentu viedoklis par dažādām ar sociālo nodrošinājumu vai radošo darbu saistītiem aspektiem vai problēmām, kuras pastāv kultūras nozarē:

Kopā uz šo jautājumu atbildes sniedza 251 respondents, katrs respondents varēja minēt vairākus aspektus un problēmas. Iegūtās atbildes tika sadalītas 50 kategorijās („problēmās”). Visbiežāk respondenti kā problēmu minēja dažādu **sociālo garantiju trūkumu** – kopā 38 reizes; atsevišķi no sociālajām garantijām īpaši uzsvērtā **pensionēšanās** problēma – kopā 19 reizes, tajā skaitā nedrošība par pensiju, tās neesamība vai tagadējo pensionāru problēmas. **Sabiedrības attieksme un prestiža trūkums sabiedrībā** bija minēts 24 reizes; **finansiālās problēmas**, kurās ietilpst zemie atalgojumi un naudas trūkums, kā problēma minēta 23 reizes; kā problēma tika minēta **valdībā esošo nekompetence un inteligences trūkums** – kopā 19 reizes, tajā skaitā Kultūras ministrijas darbinieku nekompetence; **izglītības problēmas** minētas 14 reizes, tajā skaitā nekvalitatīva izglītība, kas iegūstama Latvijā, jauno radošo personu izglītības trūkums vai nepietiekamība un skolu nevēlēšanās sadarboties. **Kultūrpolitikas un politikas** problēmas minētas 11 reizes; **Valsts Kultūrkapitāla fonds** minēts 11 reizes – respondentus neapmierina sadalījums, kādā tiek piešķirts finansējums, finansējuma samazinājums, pensiju un stipendiju trūkums un neprofesionalitāte darbinieku vidū; dažādas problēmas tieši pašā kultūras **nozarē** nosauc 11 respondenti; problēmas **ar autoratlīdzībām**, tai skaitā AKKA/LAA neprofesionālo darbību, nosauc 11 respondenti; dažādas problēmas ar **nodokļiem** nosauc 10 respondenti, arī problēmas **likumdošanā** nosauc 10 respondenti.

Mazāk kā 10 reizes kā problēmas nosauktas – **birokrātija, nestabili ienākumi, informācija sabiedrībā un mediji**, kas nespēj sniegt patiesu informāciju par radošajām personām un notikumiem; **finansējuma trūkums vai sadale kultūrai un tās nozarēm** – 9 reizes; **valdības attieksme un sadarbības trūkums** ar radošajām nozarēm – 8 reizes; **profesionālās kritikas trūkums, dažādas mākslinieku individuālās problēmas** – 7 reizes; **problēmas un nabadzība valstī kopumā, laika trūkums, iepirkumu problēmas un lobēšana** – 6 reizes; **publicēšanās iespēju trūkums, veselības aprūpes nepieciešamība, konkurences problēmas, tirgus paplašināšana, radošo savienību un citu radošo organizāciju darbība, kvalitāte, reģionālās problēmas, masu kultūra** – 5 reizes.

Kā problēmas parādījās arī **tehniskā nodrošinājuma nepietiekamība, jaunās paaudzes dažādas problēmas, konkursu trūkums, mākslas produktu zemais patēriņš, izstādīšanās iespēju un telpu trūkums, valodas problēmas, pašvaldības darbība, būvvaldes darbība, slēptā cenzūra, harizmātisku cilvēku trūkums, starptautiskā atpazīstamība, darba stāžs, masu ražošana, prēmiju trūkums, bērnu kultūras neattīstīšana, mārketinga neesamība, profesiju kataloga neesamība, plānošanas problēmas radošajā darbā un ceļošanas neiespējamība.**

KOPSAVILKUMS: SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

Lielākajai daļai respondentu (34%) apgādībā nav nevienas personas. 30% respondentu apgādībā ir 1 persona. Pieaugot apgādājamo skaitam, sarūk respondentu skaits, kuru apgādībā tās ir – 2 personas ir 19% respondentu apgādībā, 3 personas – 10% respondentu apgādībā, šādā veidā turpinot respondentu procentuālo kritumu. Kopējie dati rāda, ka lielākajai daļai respondentu (66%) ir vismaz viena apgādībā esoša persona. Pārsvarā (64%) tie ir bērni (arī pēc 18 gadu vecuma). Piektā daļa (20%) respondentu uzņemas apgādību par pensionāriem. Neliela daļa (3%) atbildējuši, ka to apgādībā ir invalīdi, savukārt 13% izvēlējušies atbildi „cits variants”, no kuriem visbiežāk minētais skaidrojums ir dzīvesdraugs (vīrs, sieva) un citi ģimenes locekļi.

No ienākumiem par radošo darbu pēdējā gada laikā lielākā daļa respondentu (kopā 90%) ir maksājuši nodokļus vai to darījuši daļēji, savukārt 7% nav maksājuši nodokļus nemaz. Visvairāk maksātais ir iedzīvotāju ienākumu nodoklis (84%), valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas veikuši 59% respondentu, mazāk maksāts ir pievienotās vērtības nodoklis un mikrouzņēmuma nodoklis (svarīgi piebilst, ka vajadzība maksāt šos nodokļus nav attiecināma uz visiem respondentiem).

Lielā daļā respondentu (robežās no 30% līdz 58%), jautājot par atsevišķu sociālā nodrošinājuma trūkumu (slimības lapas izņemšana, iešana apmaksātā atvaļinājumā, dekrēta atvaļinājuma saņemšana, maternitātes/ paternitātes pabalsta saņemšana, pensijas saņemšana, bezdarba pabalsta vai veselības apdrošināšanas saņemšana), norāda, ka to nav izjutuši nemaz. Visbiežāk (29%) izjustais sociālā nodrošinājuma trūkums - *veselības apdrošināšana*. Otrs visvairāk izjustais sociālā nodrošinājuma trūkums saistīts ar iešanu apmaksātā atvaļinājumā (21%), savukārt trešais – ar slimības lapas izņemšanu (13%). Visgrūtāk respondentiem paust viedokli par pensijas saņemšanu.

Vairāk kā puse (54%) respondentu atzīmē, ka radošo personu sociālo nodrošinājumu būtu jāregulē likumam „Par radošo personu statusu”, norādot uz šāda likuma nepieciešamības aktualitāti. Otrs atbalstītākais variants ir „Valsts vispārējai likumdošanai” (6%).

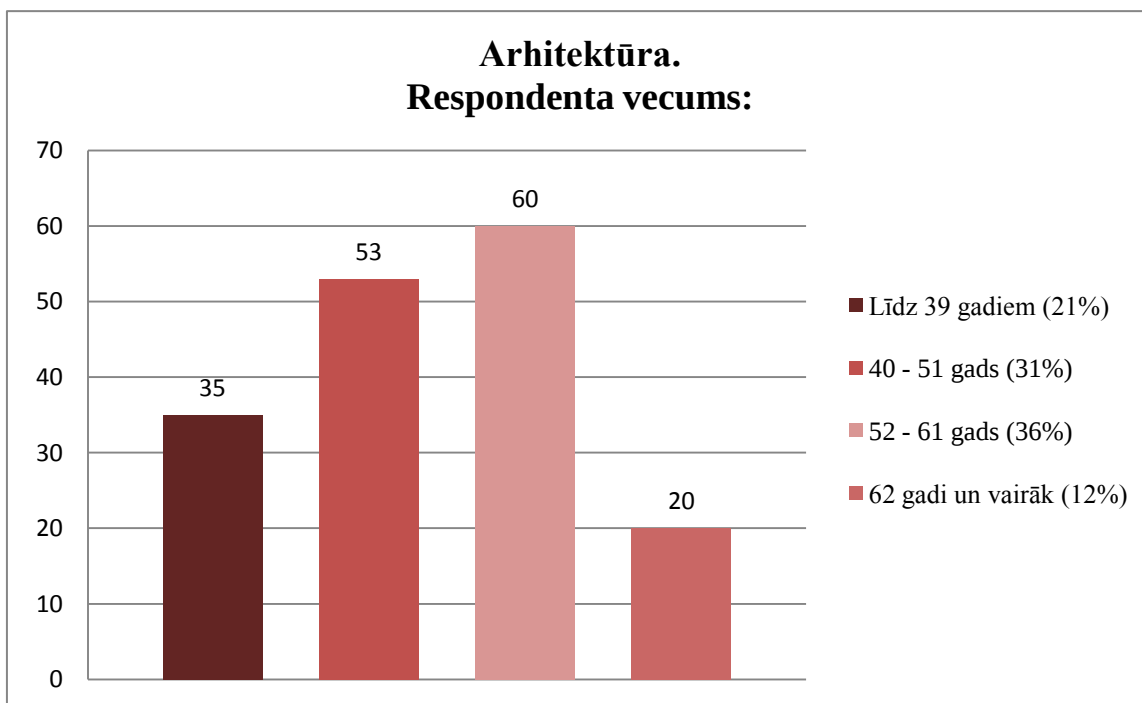
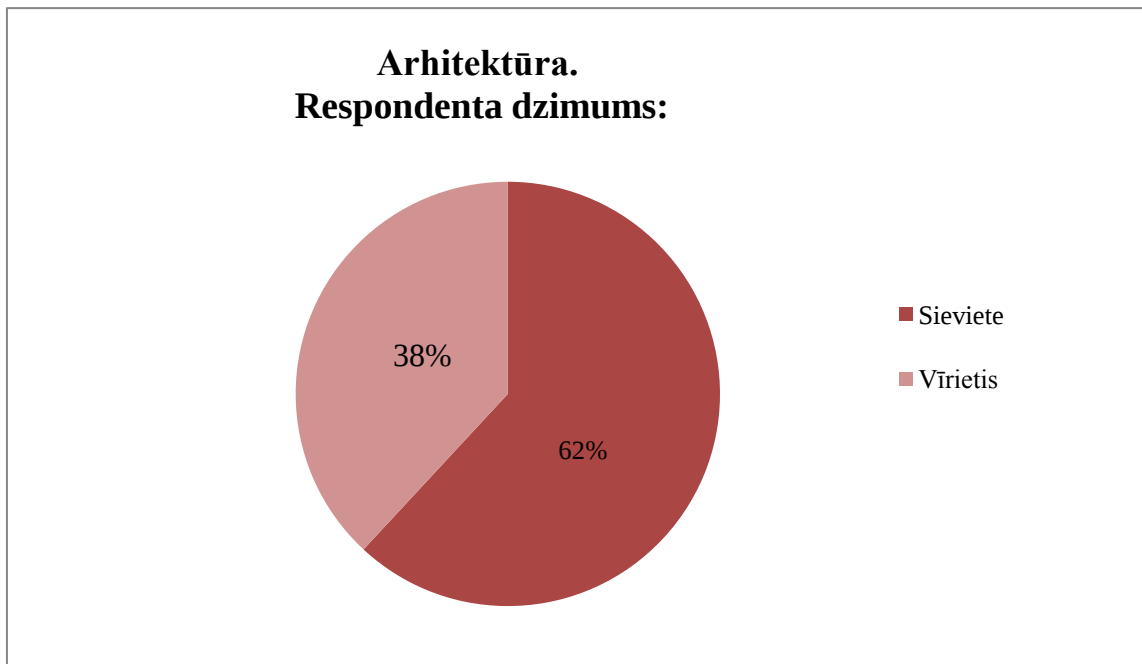
Jautājumā par svarīgāko valsts atbalsta veidu nepieciešamību dažādās problēmsituācijās, vērojamas paralēles ar atbildēm par sociālā nodrošinājuma trūkumu - lielākā daļa respondentu (62%) atzīmējuši, ka svarīgākais atbalsta veids būtu veselības aprūpes garantiju nodrošināšana, savukārt (56%) respondentu minējuši pensijas nodrošināšanas nepieciešamību. Gandrīz puse (45%) kā svarīgu valsts atbalsta veidu norādījuši atbalsta, stipendiju nodrošinājumu radošā darba veikšanai. Ņemot vērā otru pārstāvētāko darba attiecību veidu - uz autoratlīdzības līguma pamata, tikai 34% respondentu kā vienu no svarīgākajiem atbalsta veidiem norādījuši autoratlīdzības saņemšanas regulēšanu. 24% respondentu atzīmējuši atbalsta nepieciešamību starpprojektu periodā, savukārt 7% respondentu atzīmējuši „grūti pateikt”.

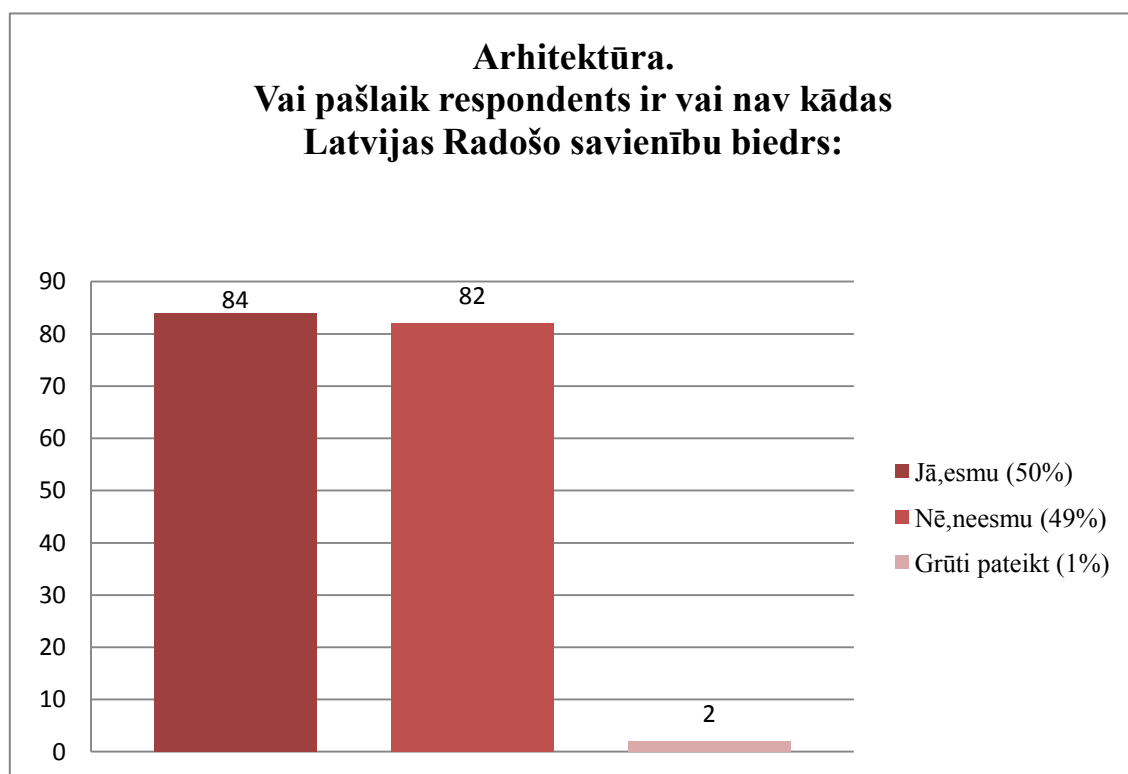
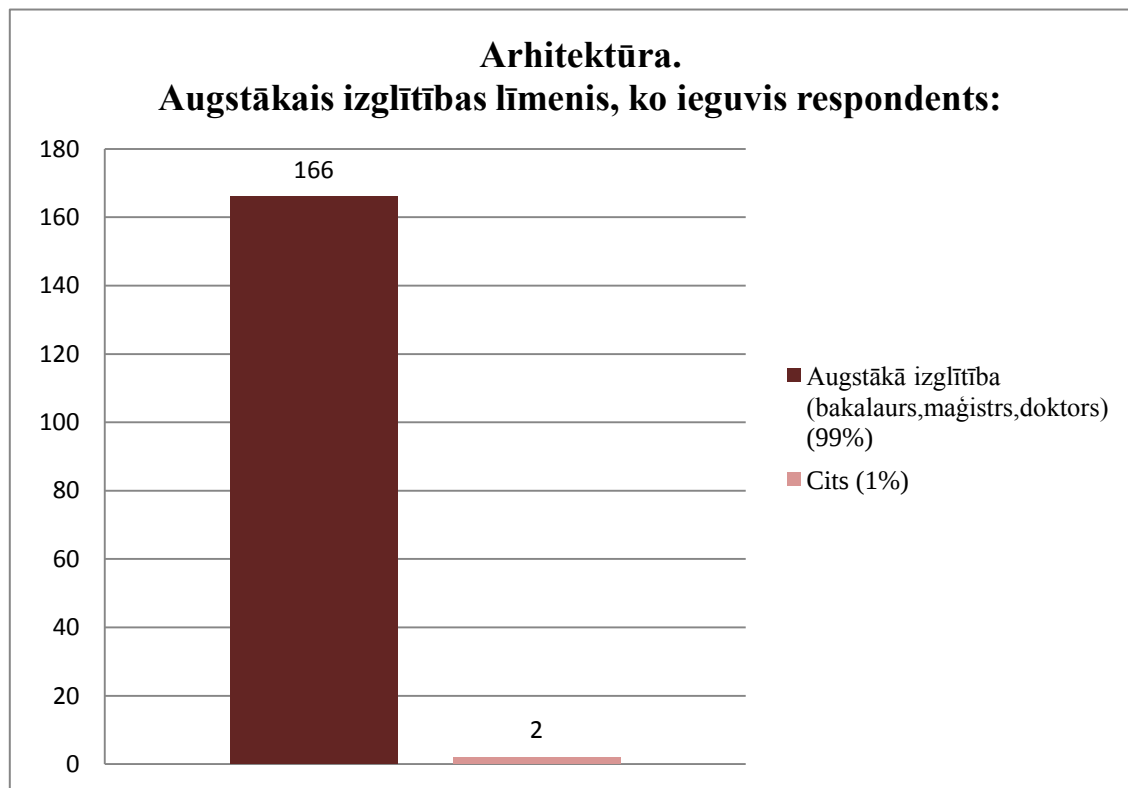
Lielākā daļa respondentu (55%) kultūras nozarē pastāvošo problēmu dēļ nav apsvēruši iespēju pārcelties uz citu valsti, kamēr 38% respondentu šādu iespēju ir pieļāvuši.

2. VIENDIMENSIONĀLS DATU ATAIŅOJUMS PA NOZARĒM

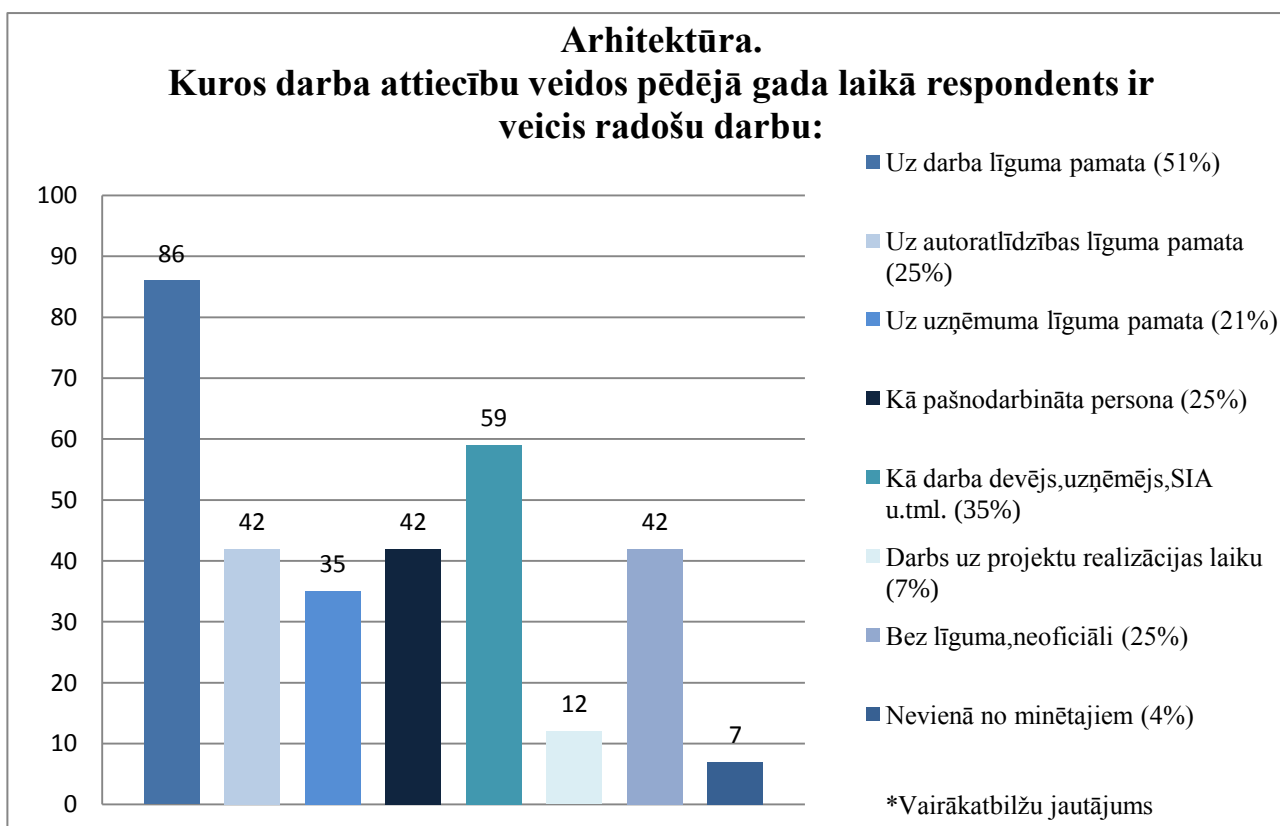
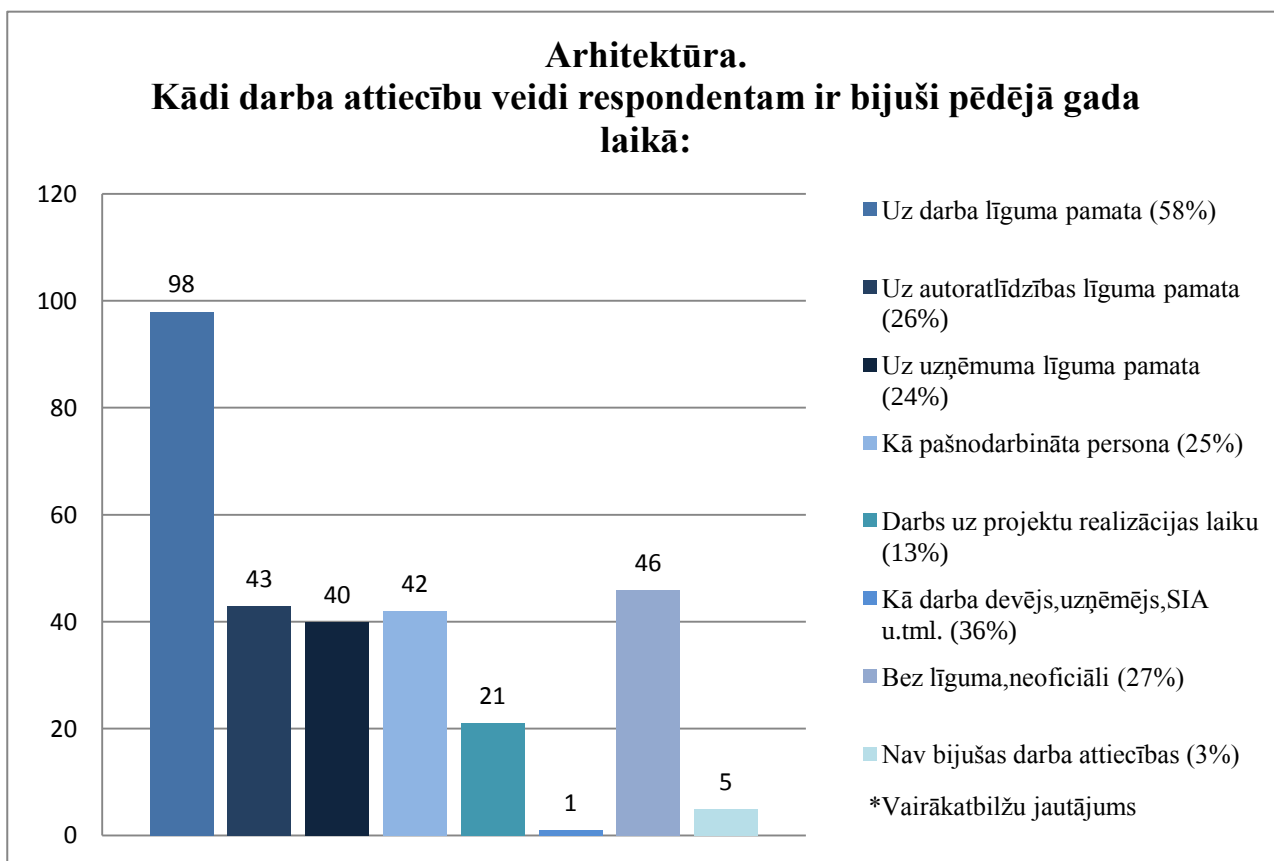
2.1. ARHITEKTŪRA

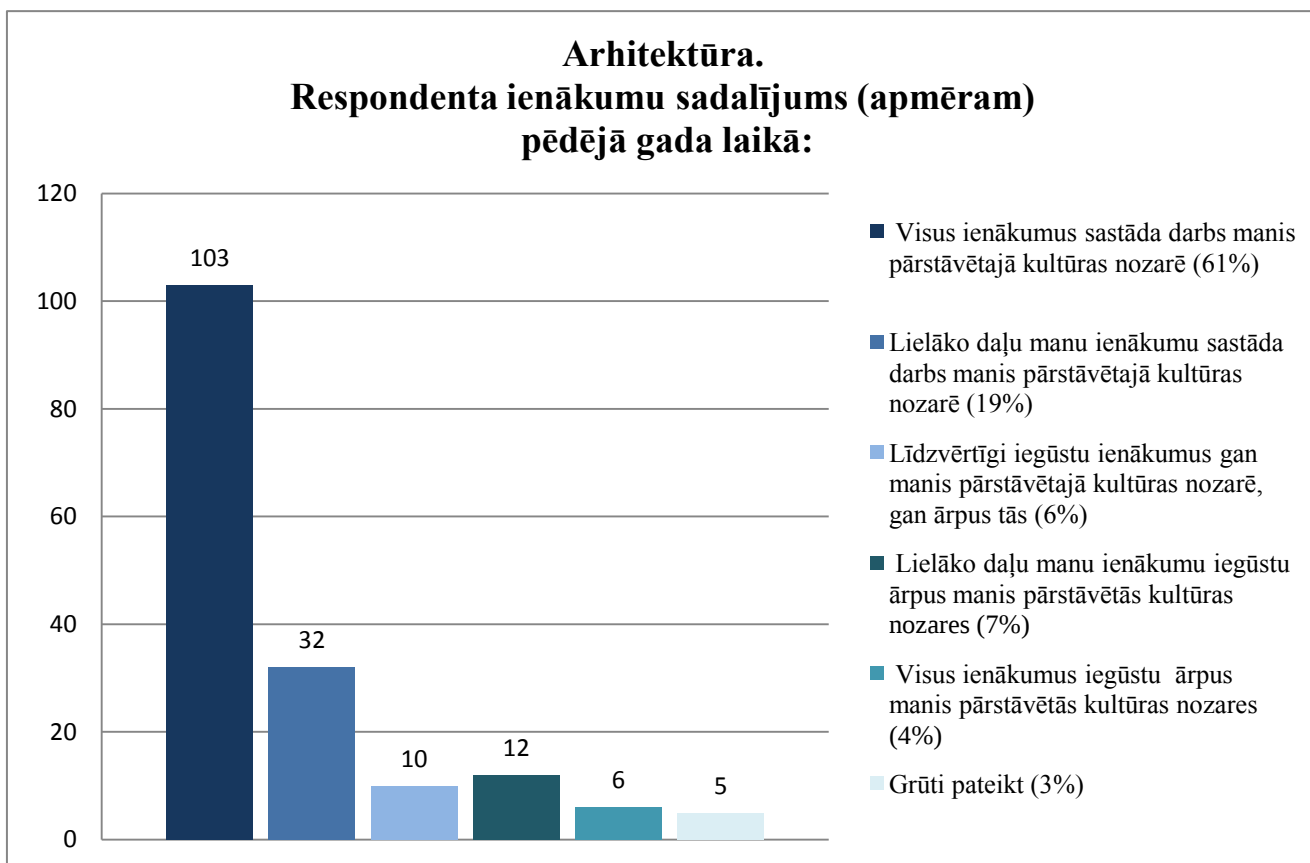
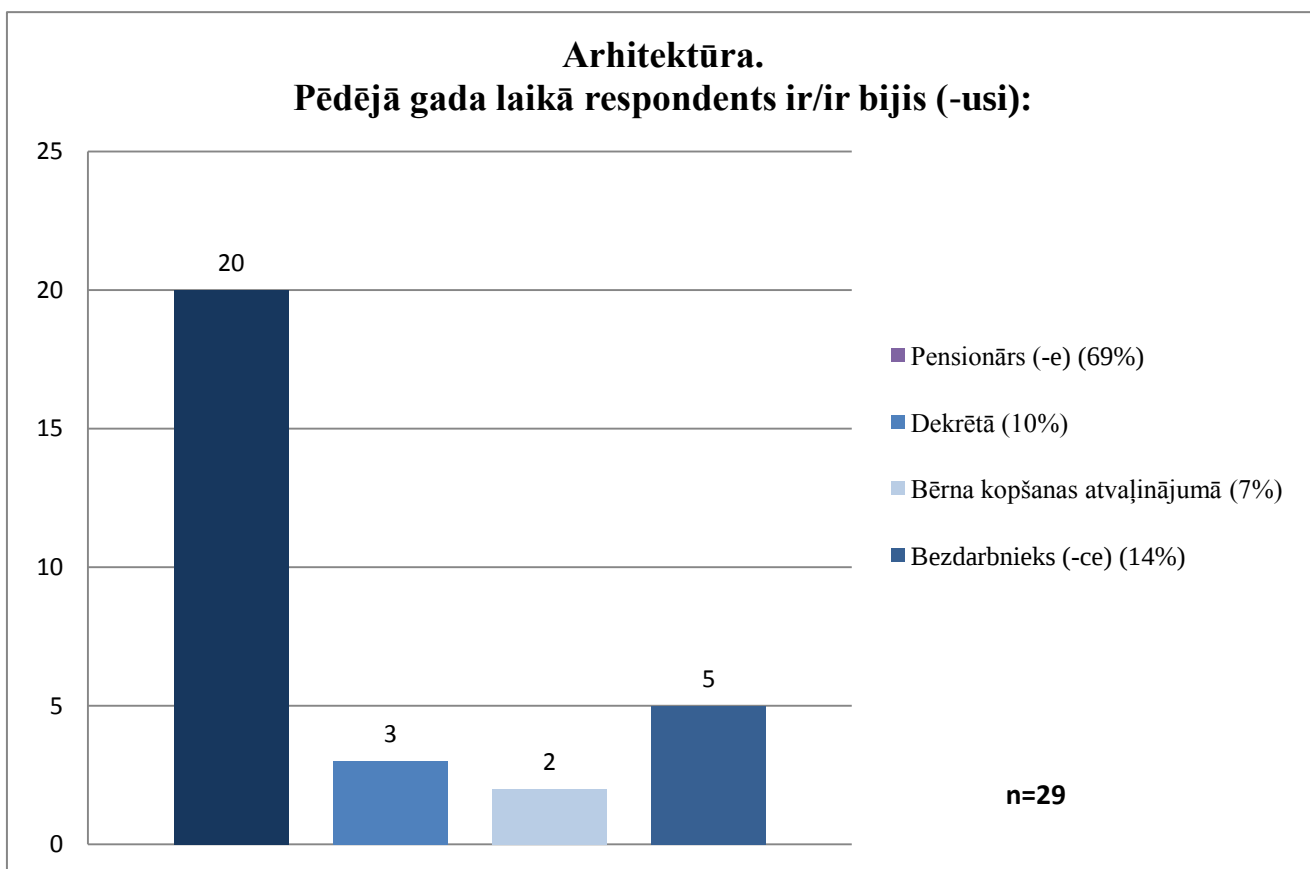
INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

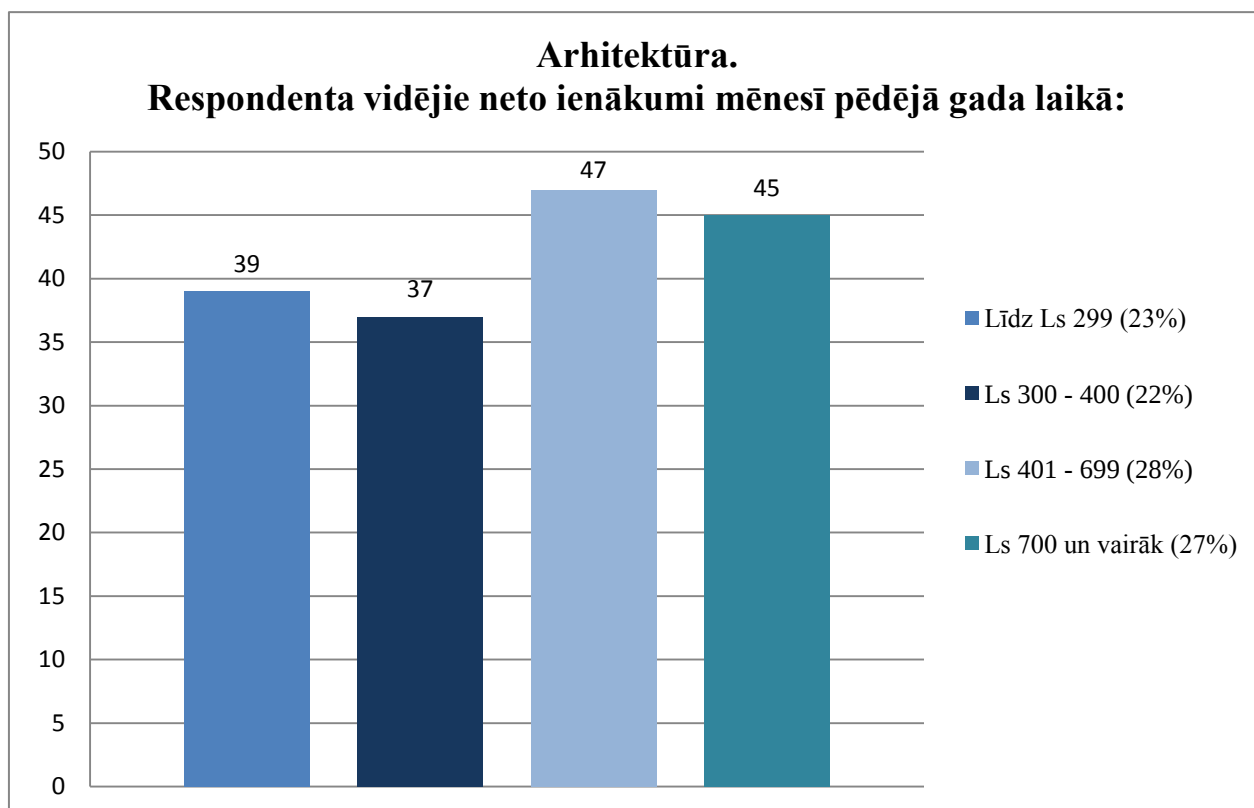

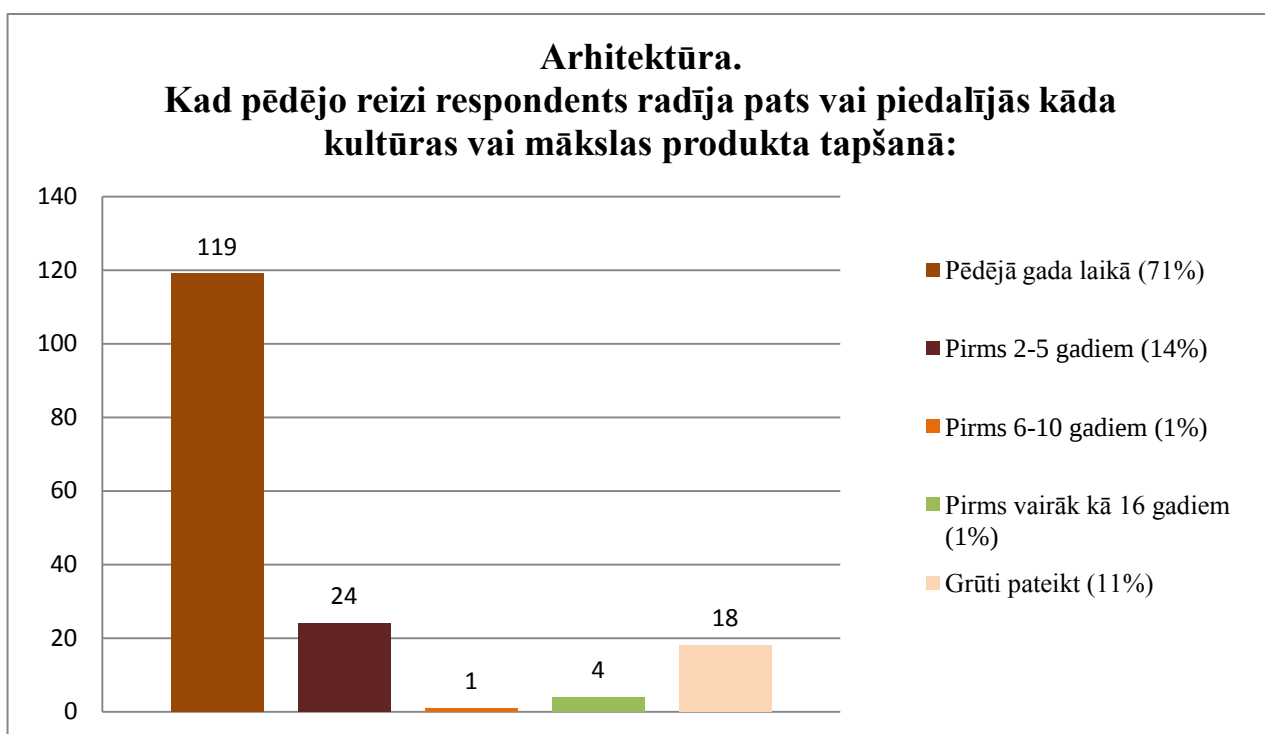
DARBA SITUĀCIJA

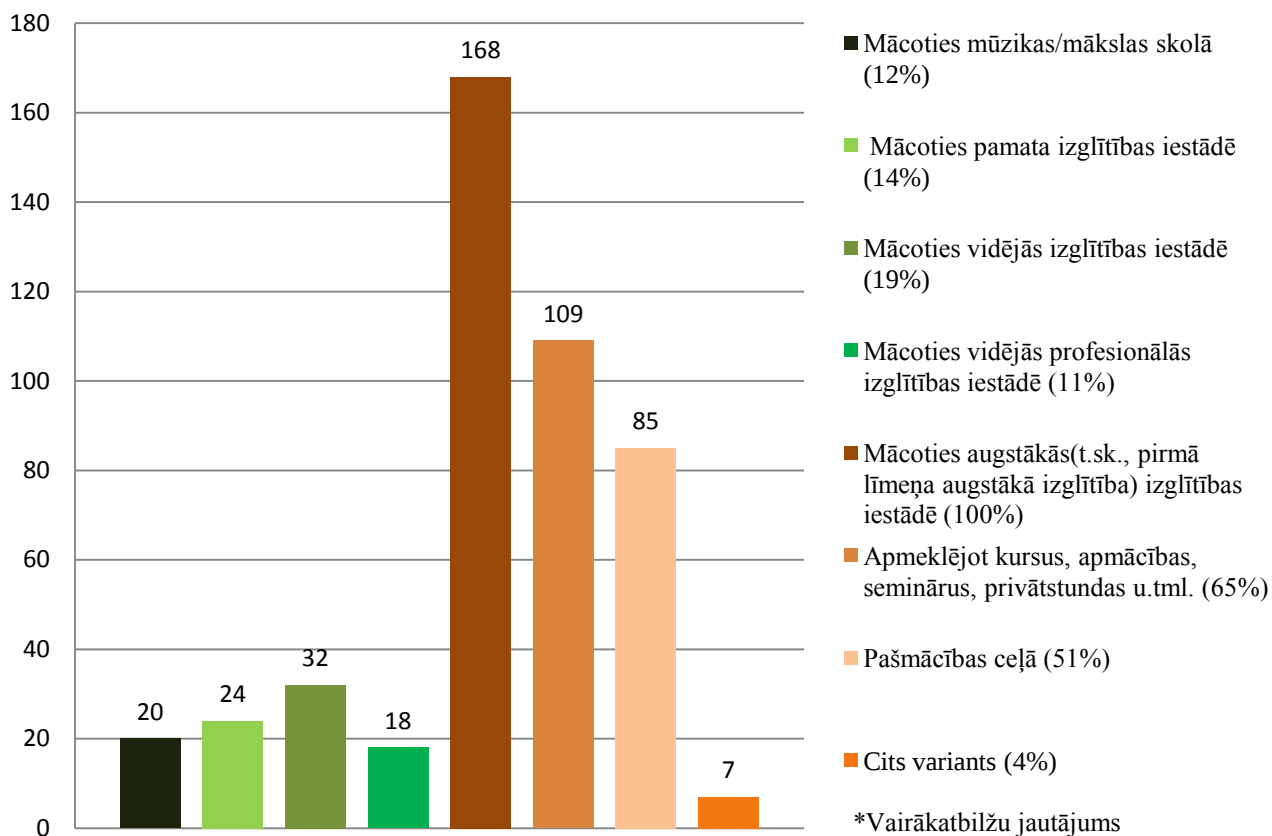

RADOŠĀ DARBĪBA

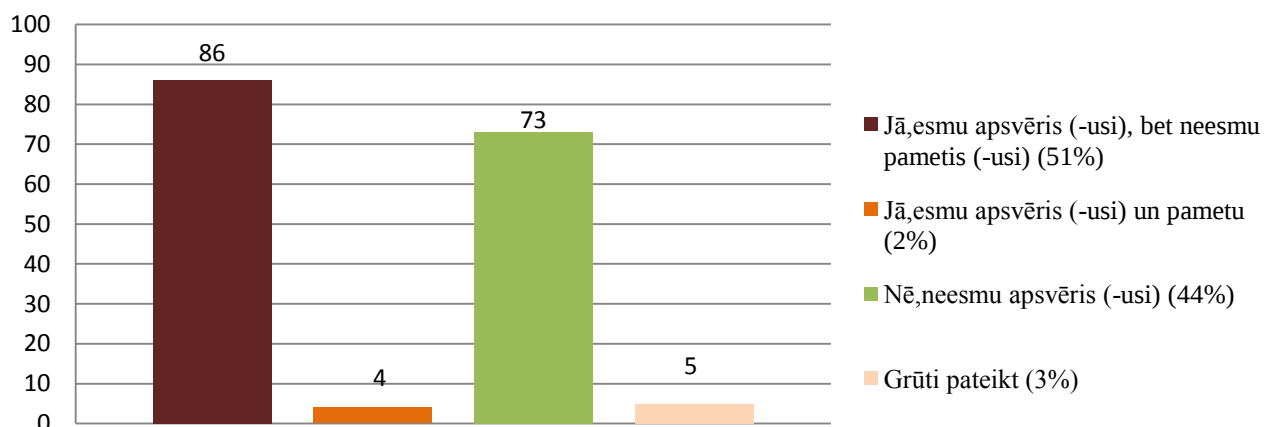
Arhitektūra.

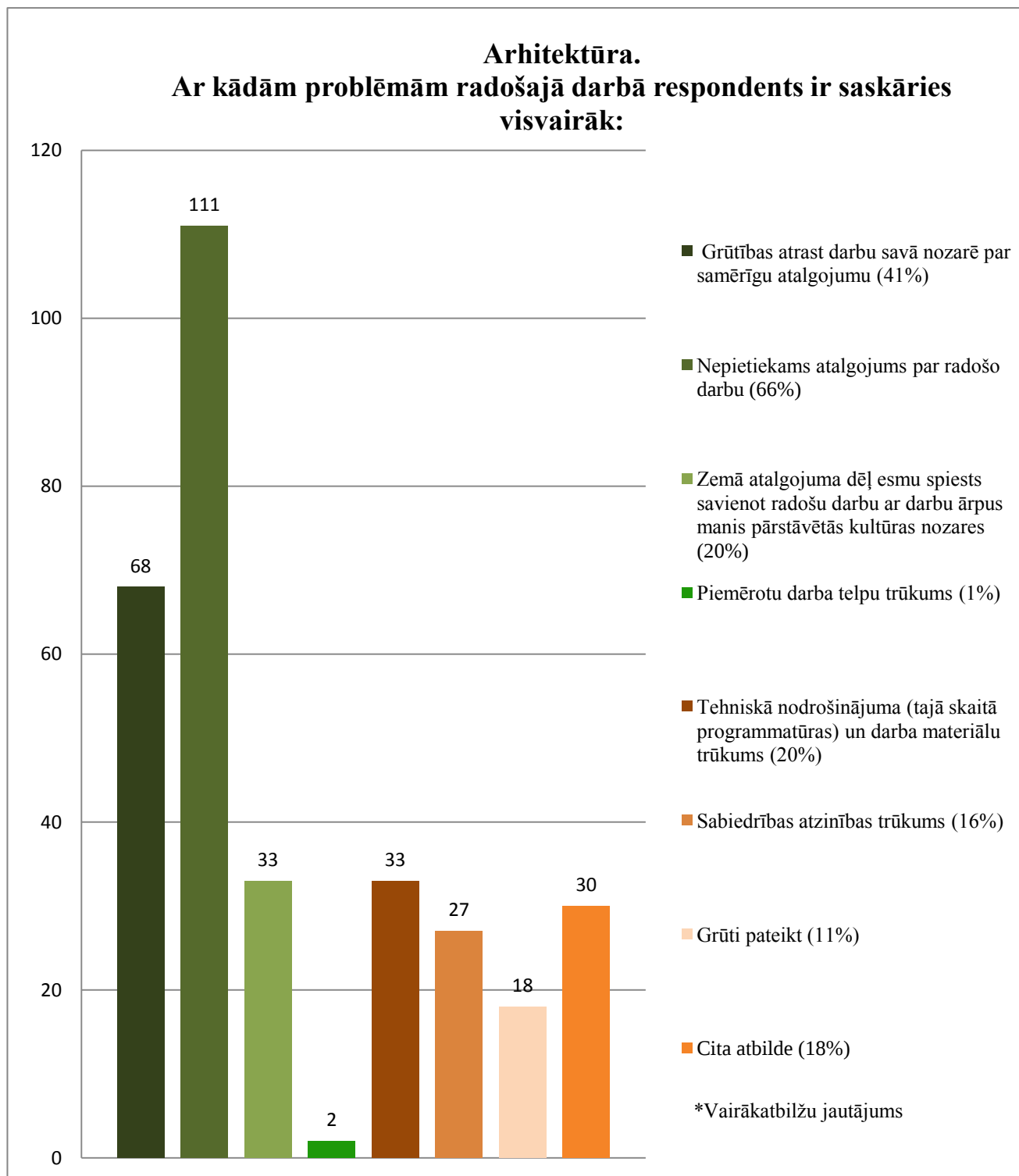
Veids,kādā respondents ieguvis zināšanas un prasmes,kuras izmanto radošajā darbā:

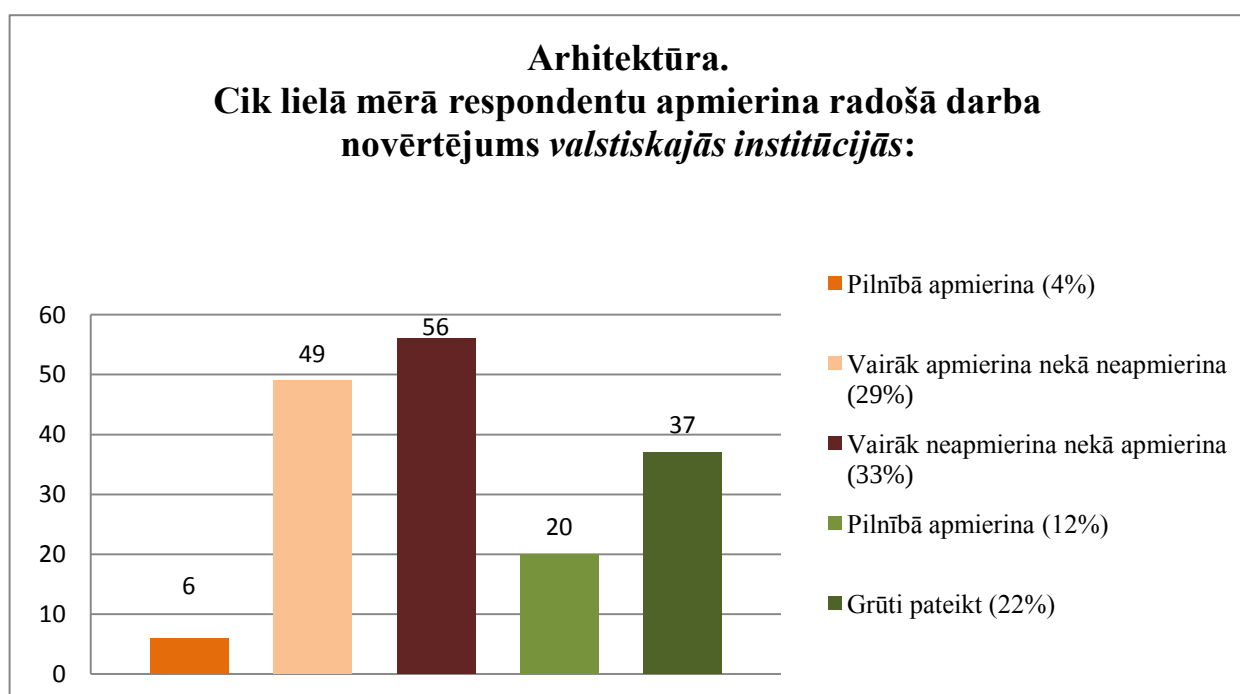
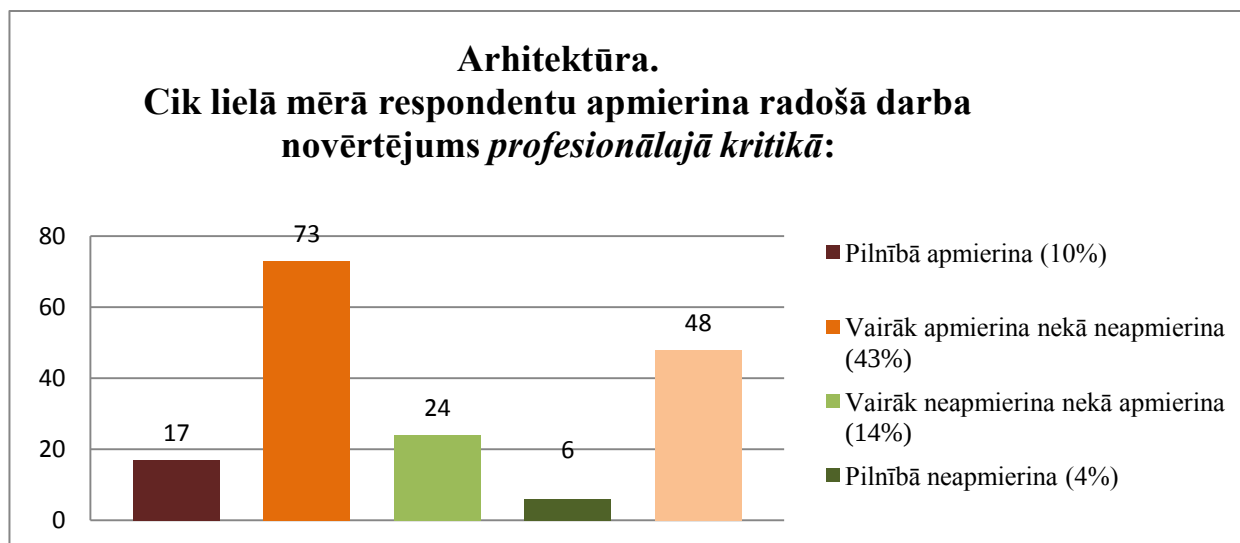
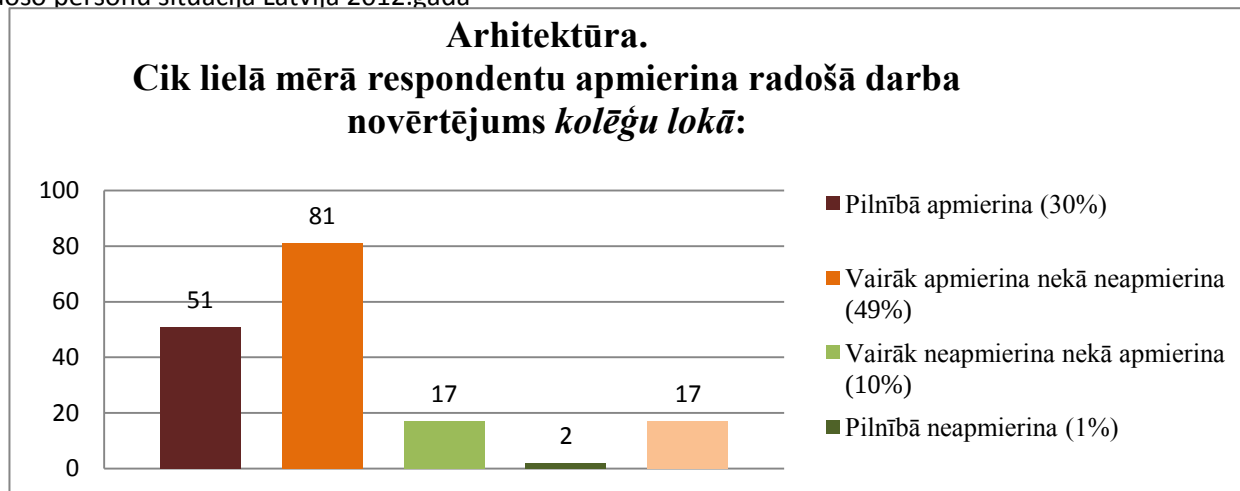

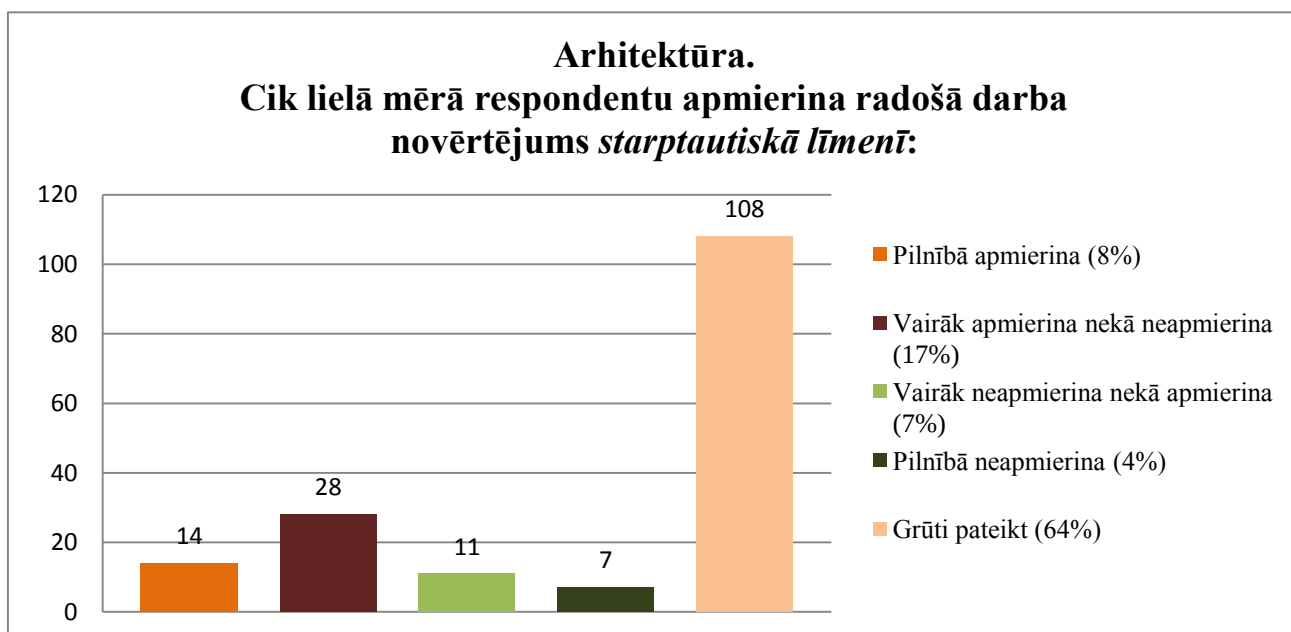
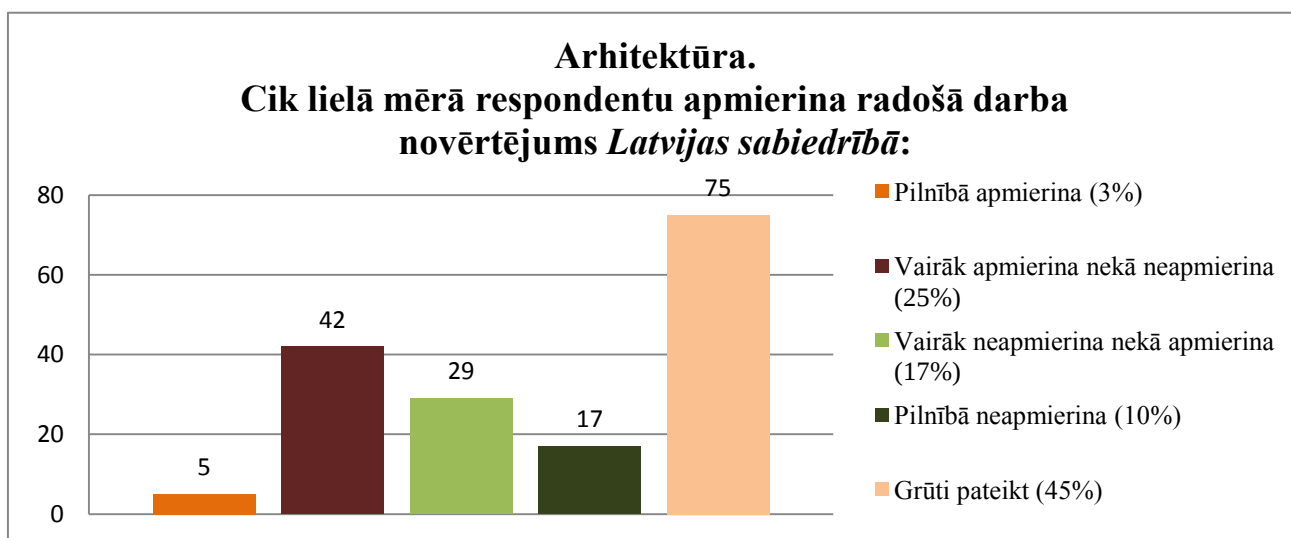
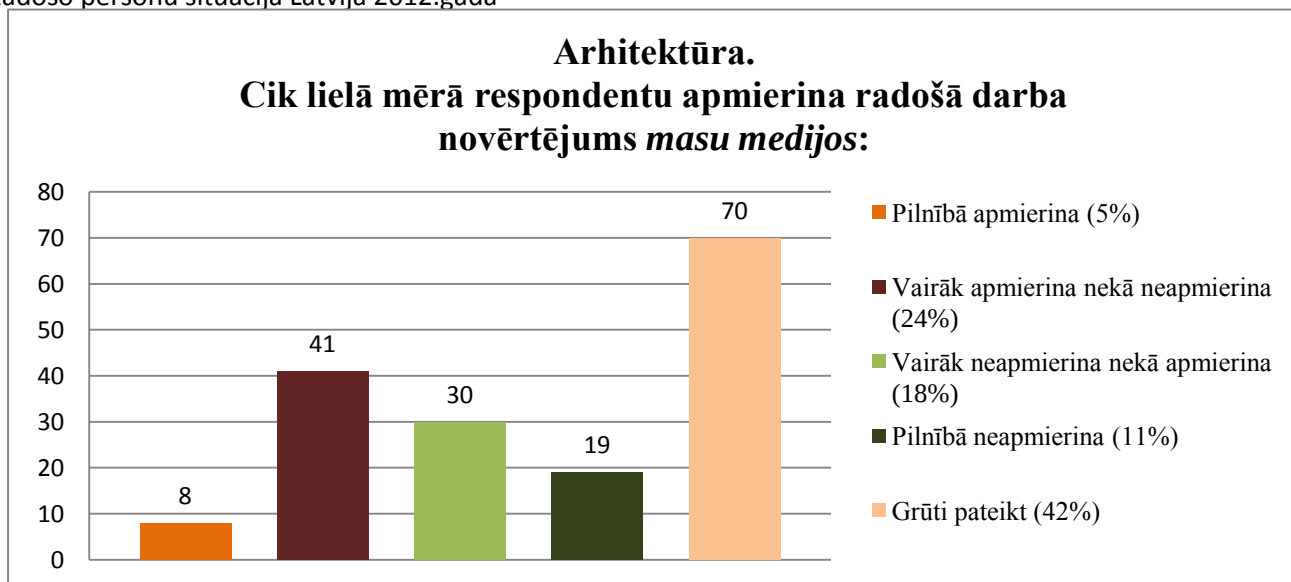
Arhitektūra.

Vai kultūras nozarē pastāvošo problēmu dēļ respondents ir vai nav apsvēris iespēju pamest radošās darbības jomu pavisam:

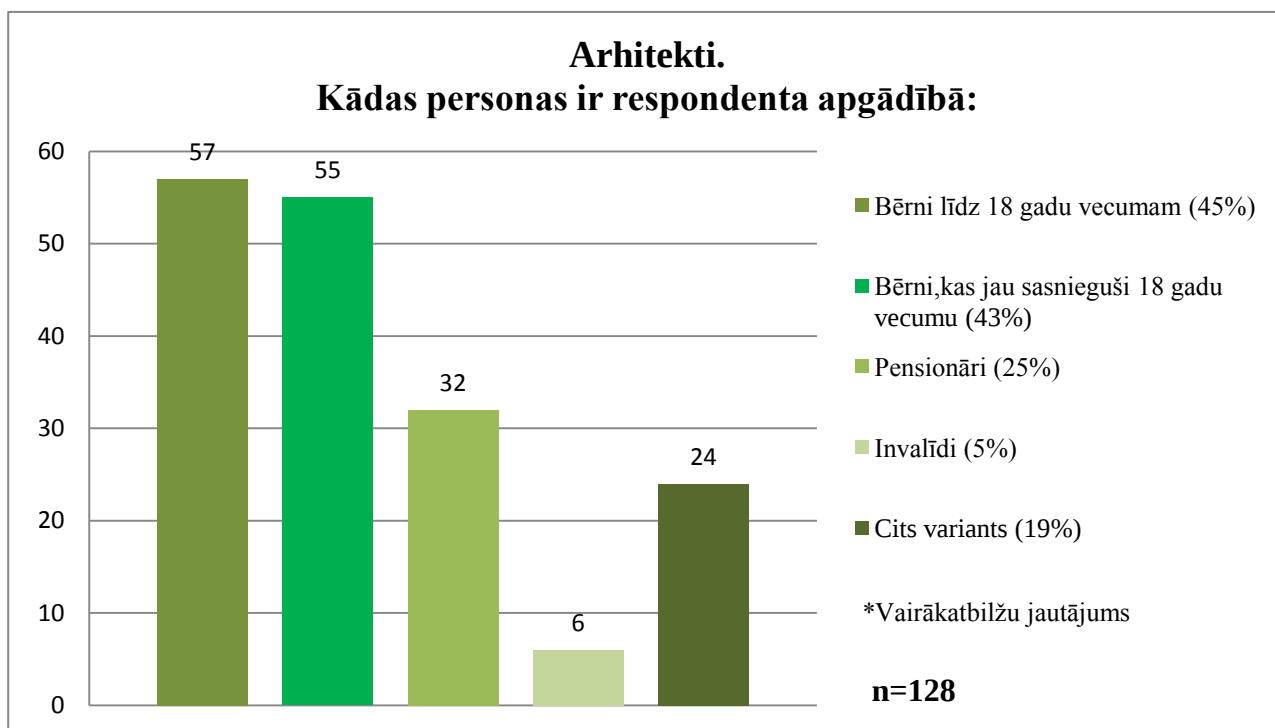
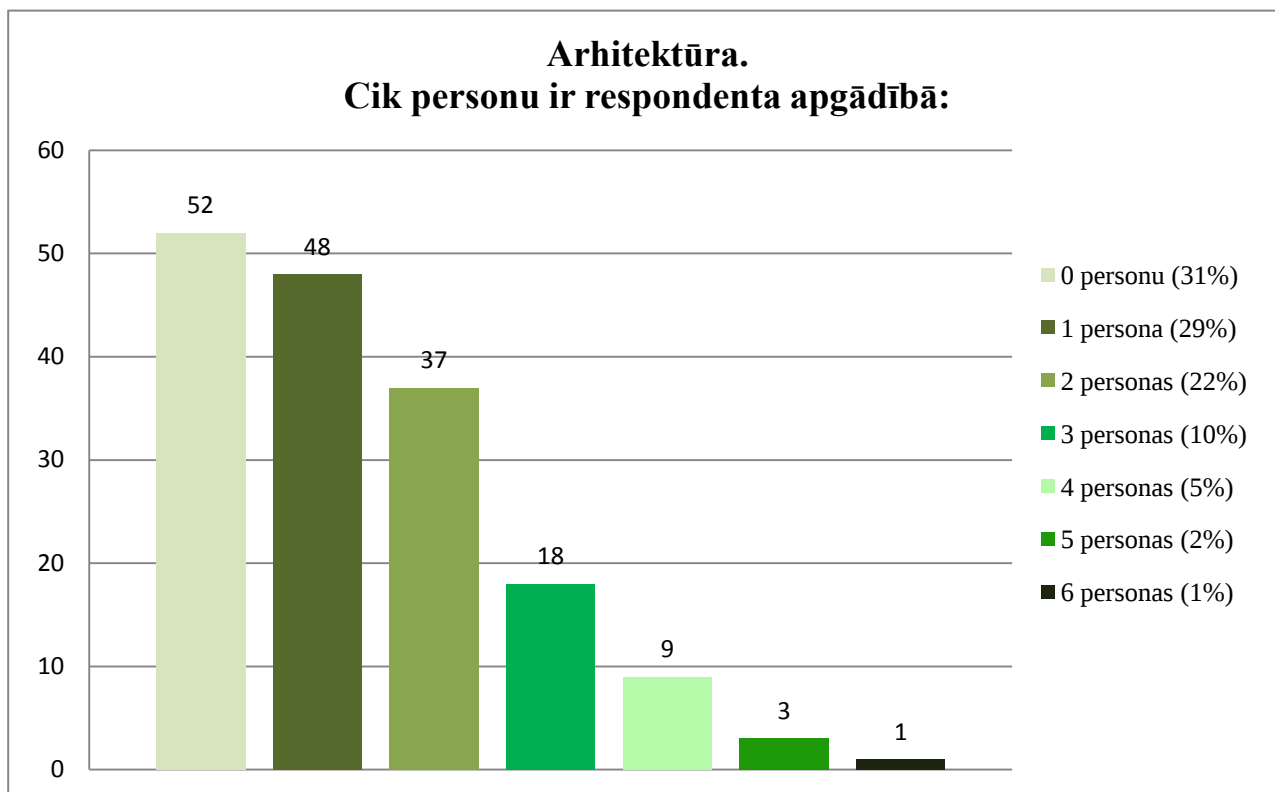

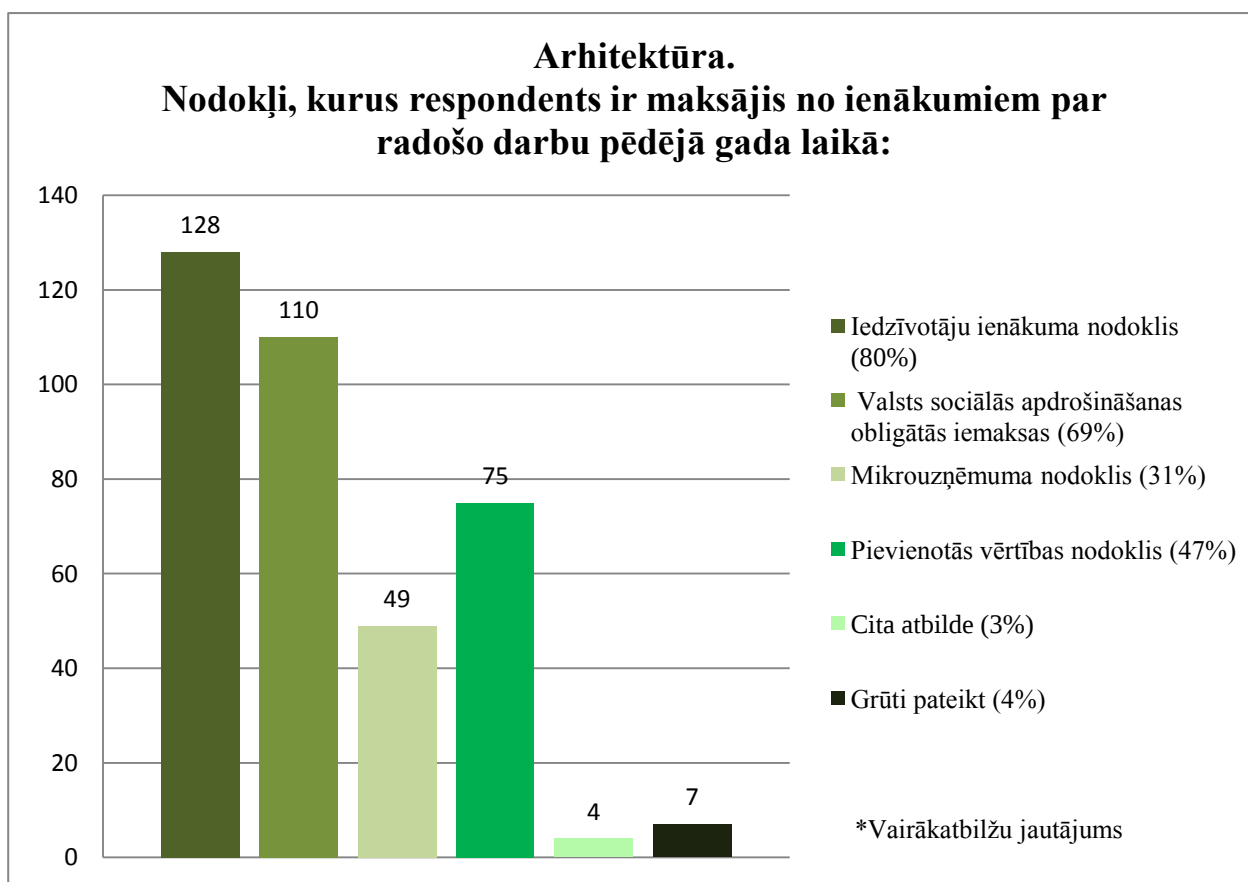
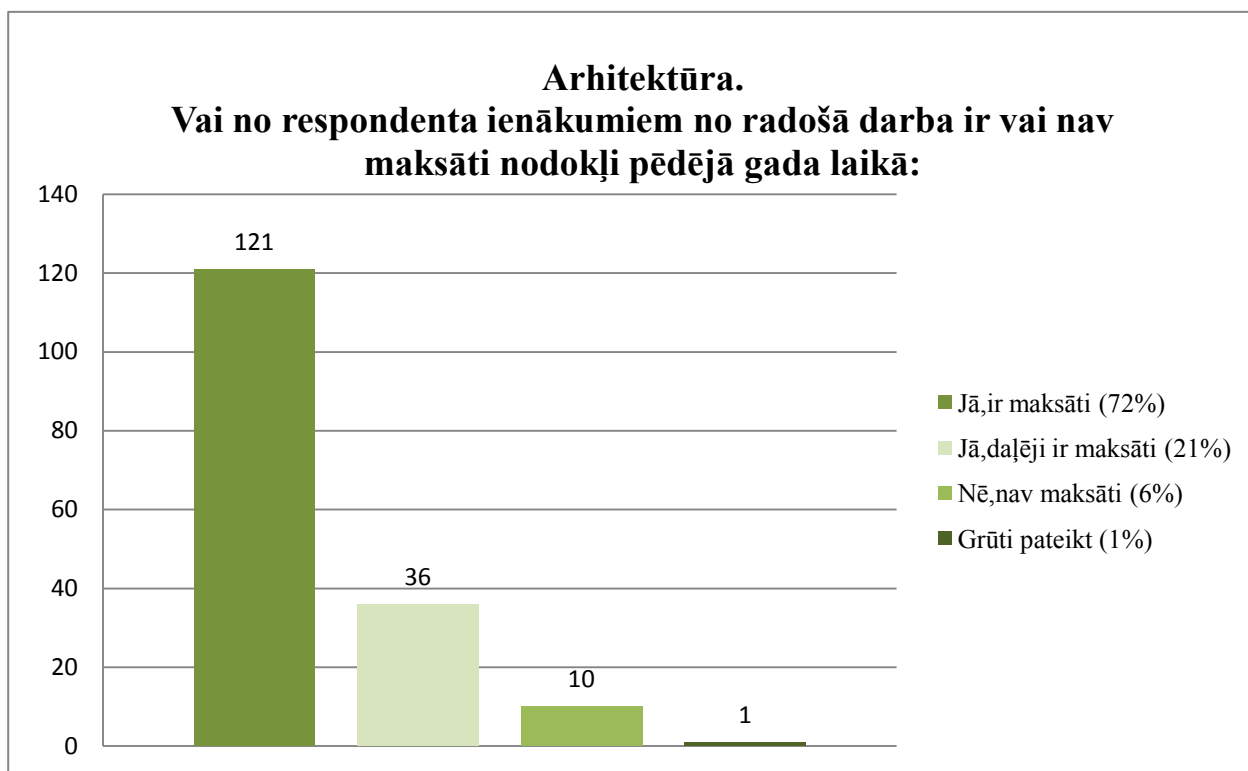

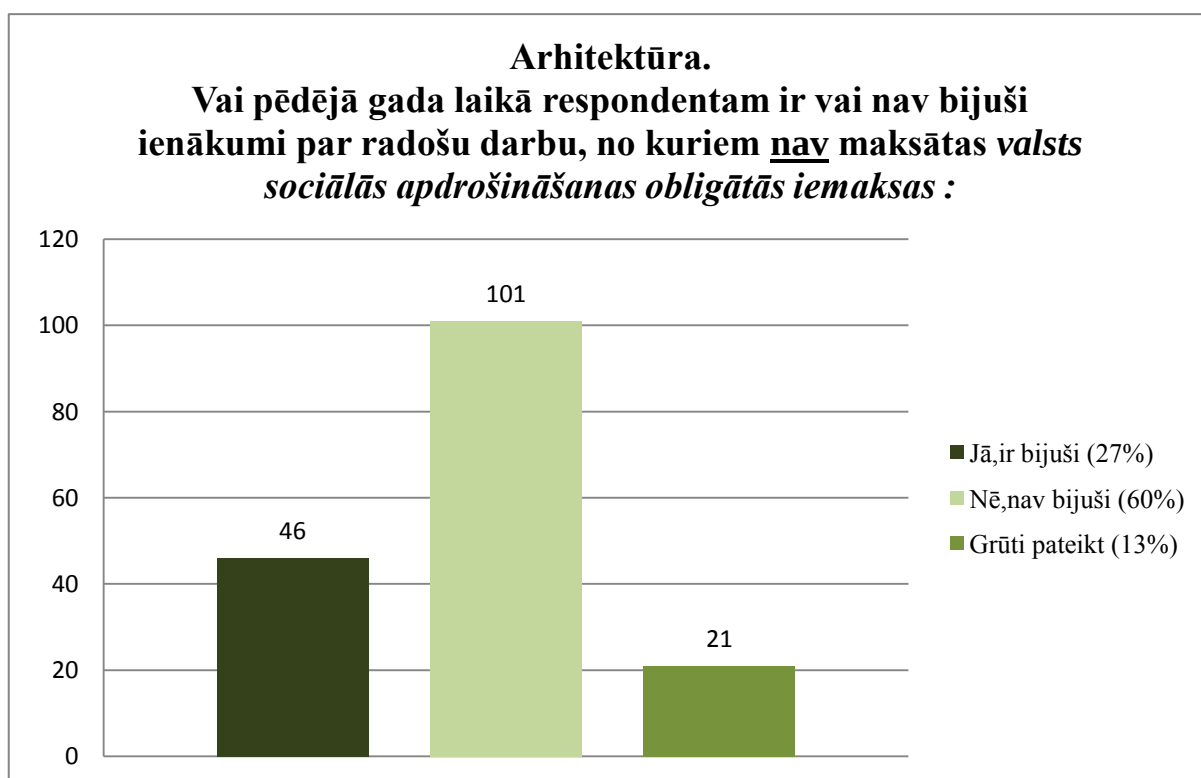
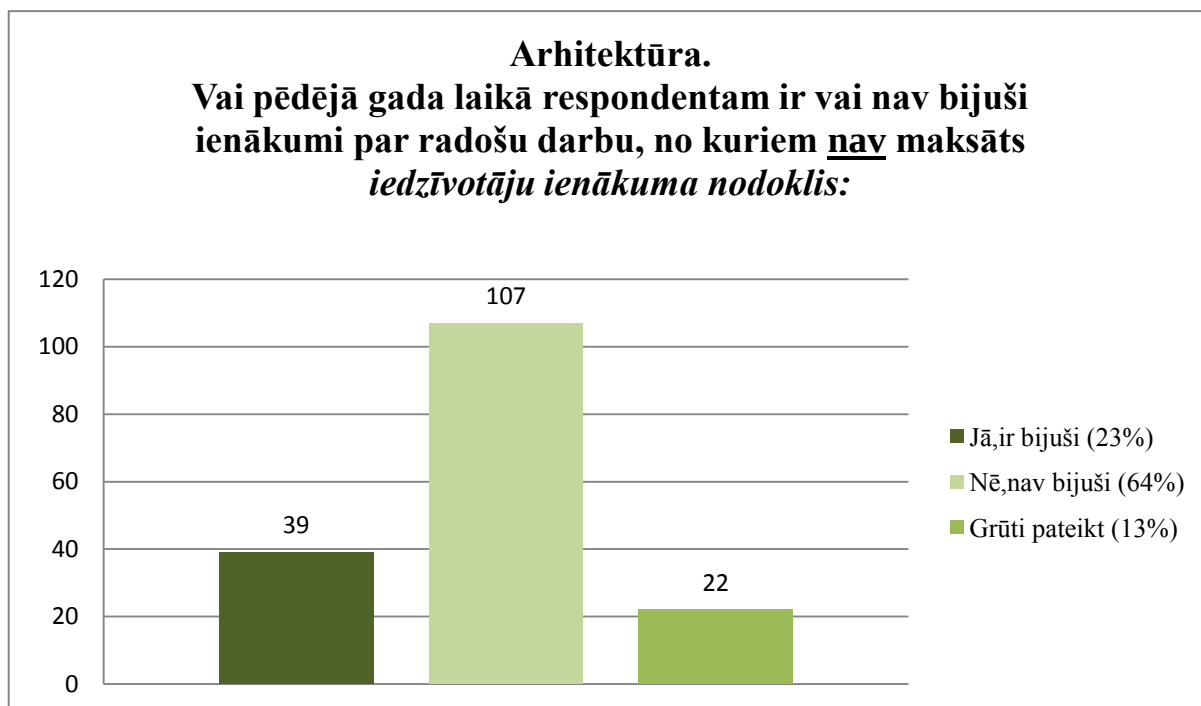

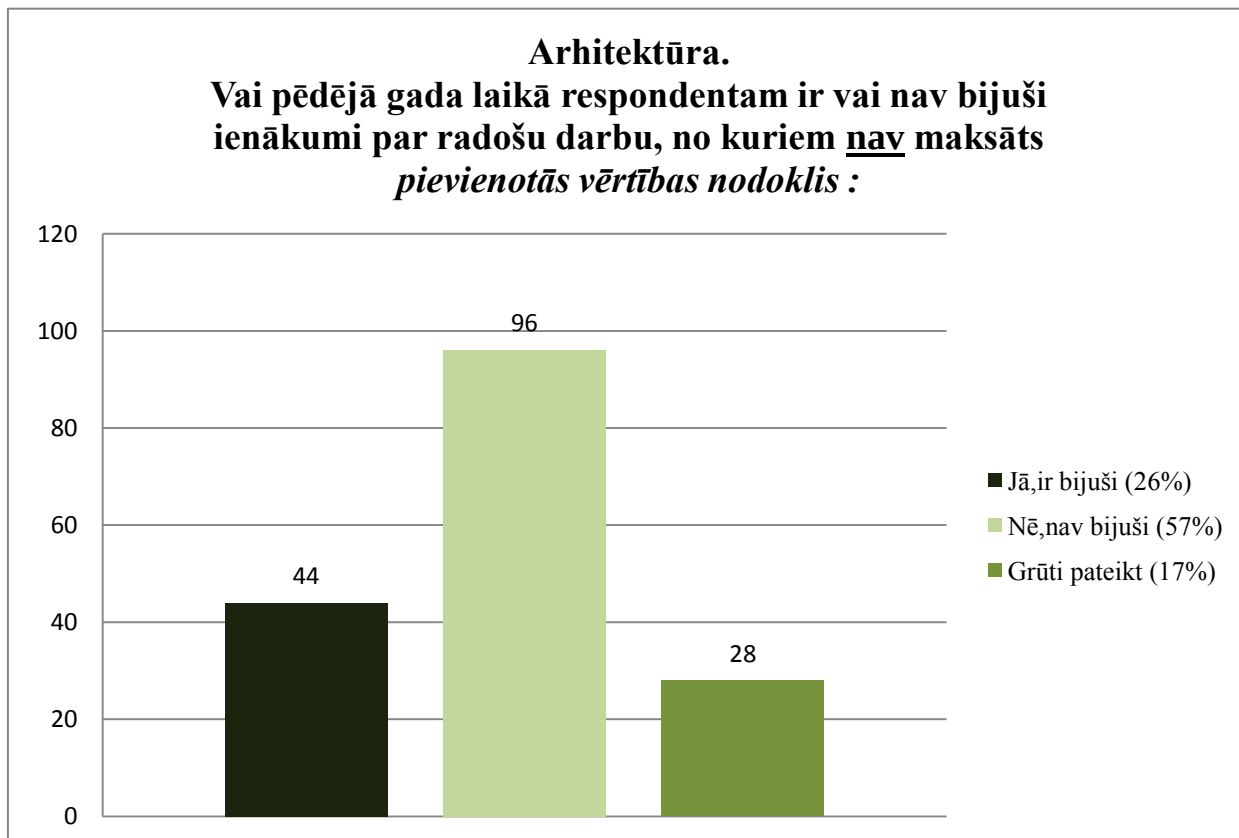
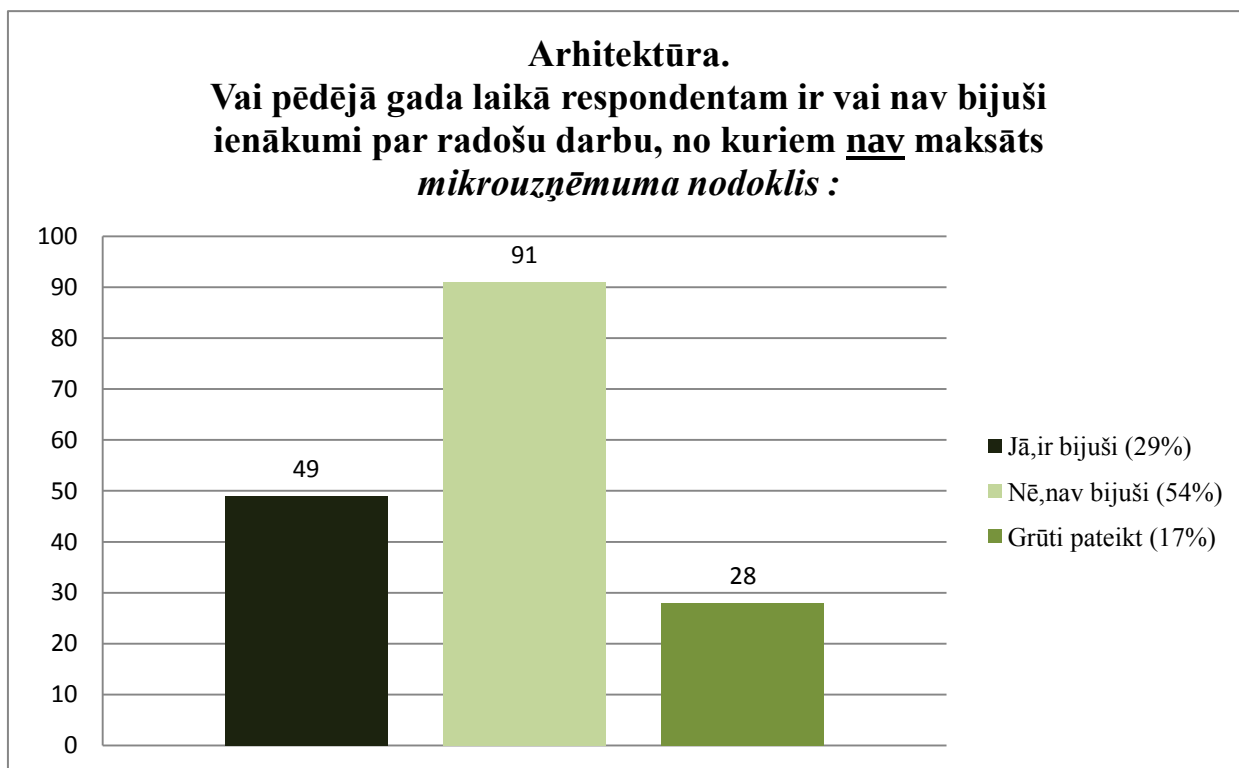

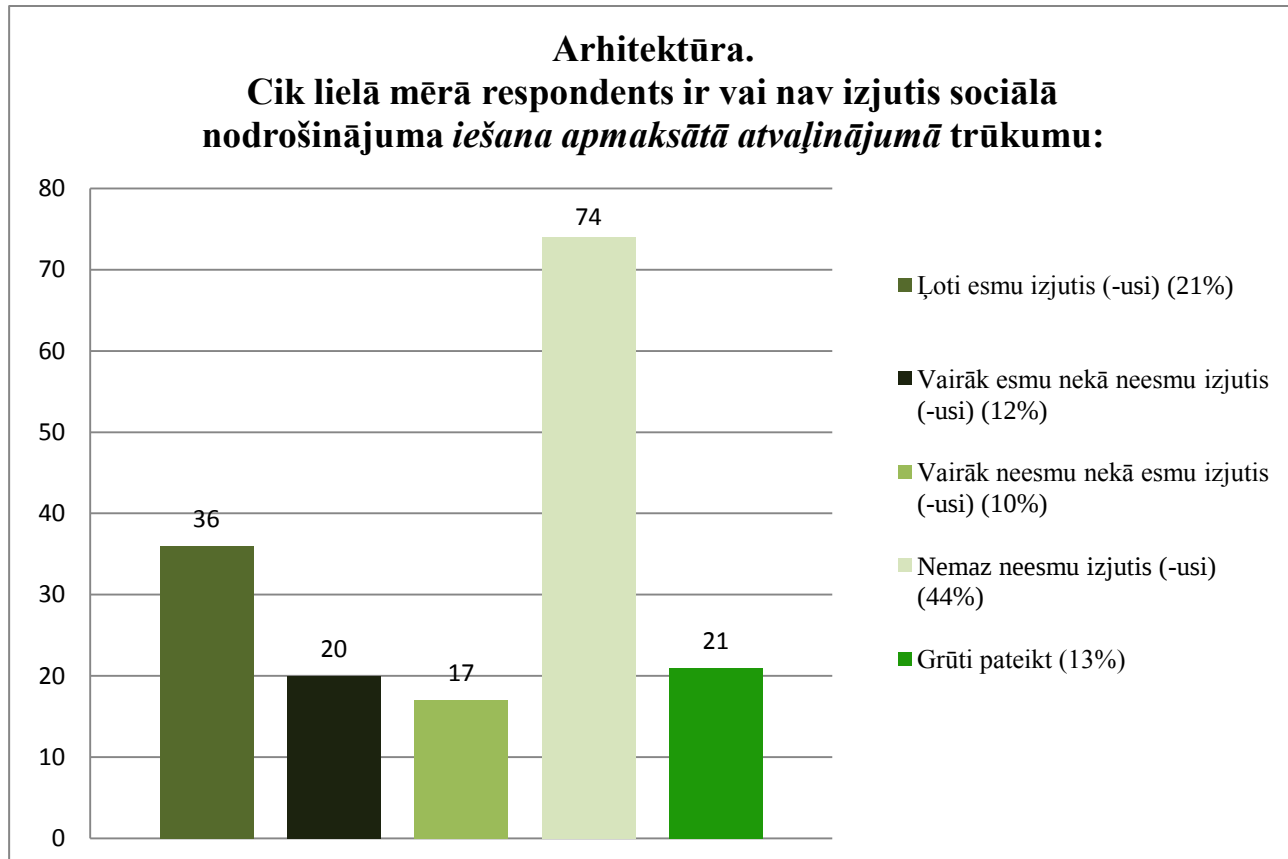
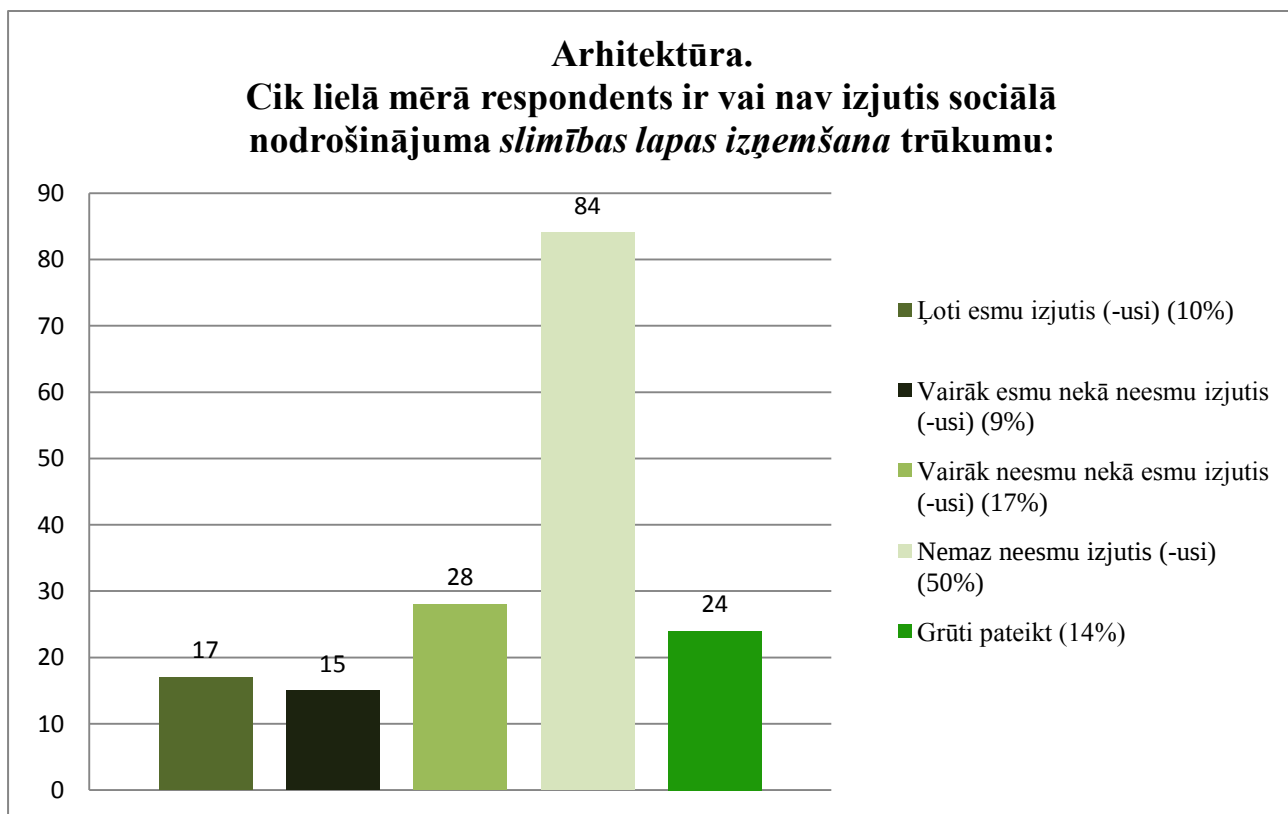
SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

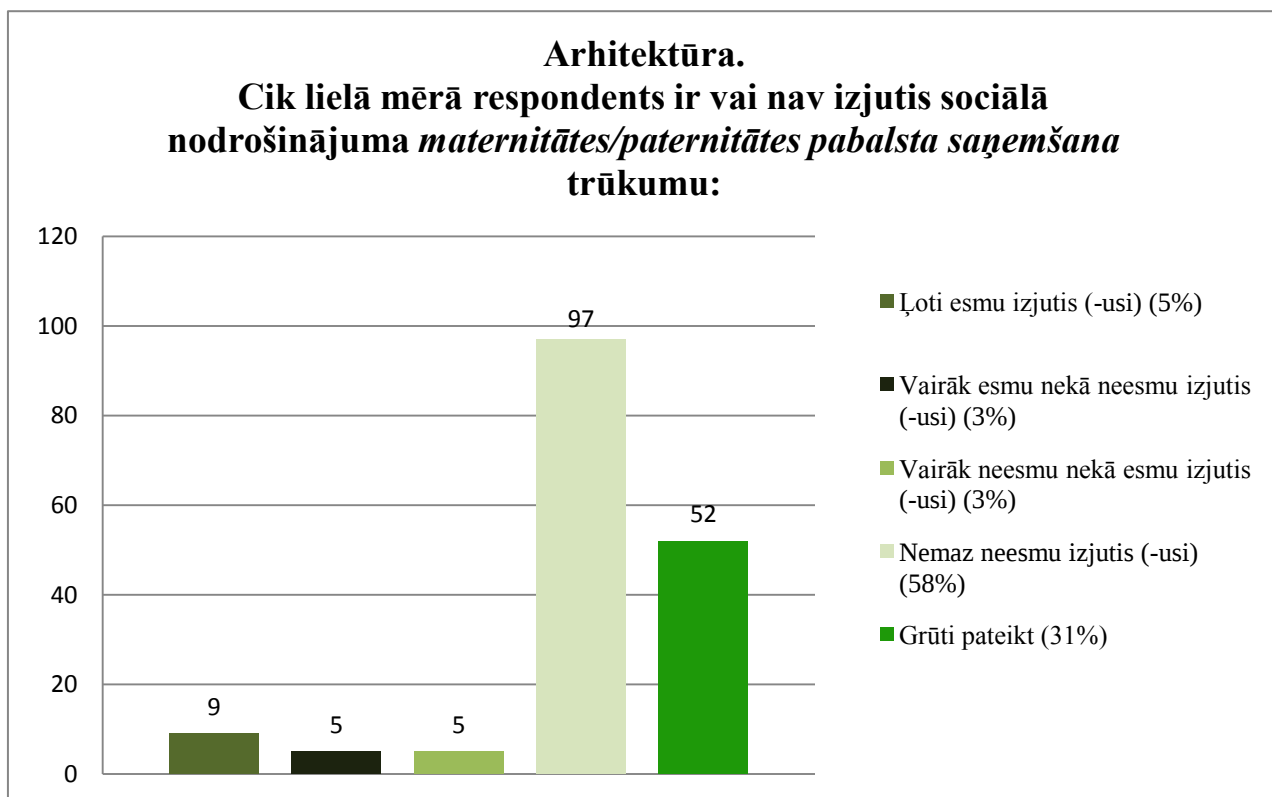
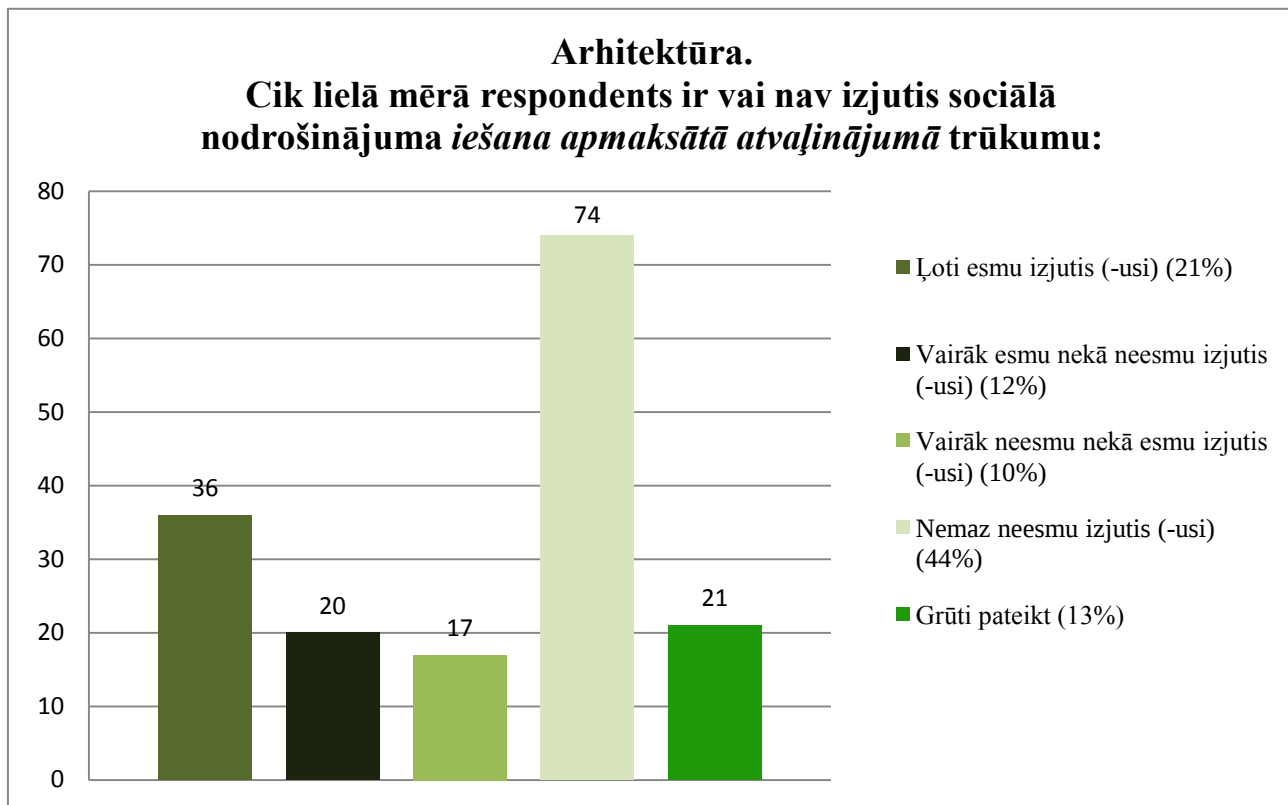

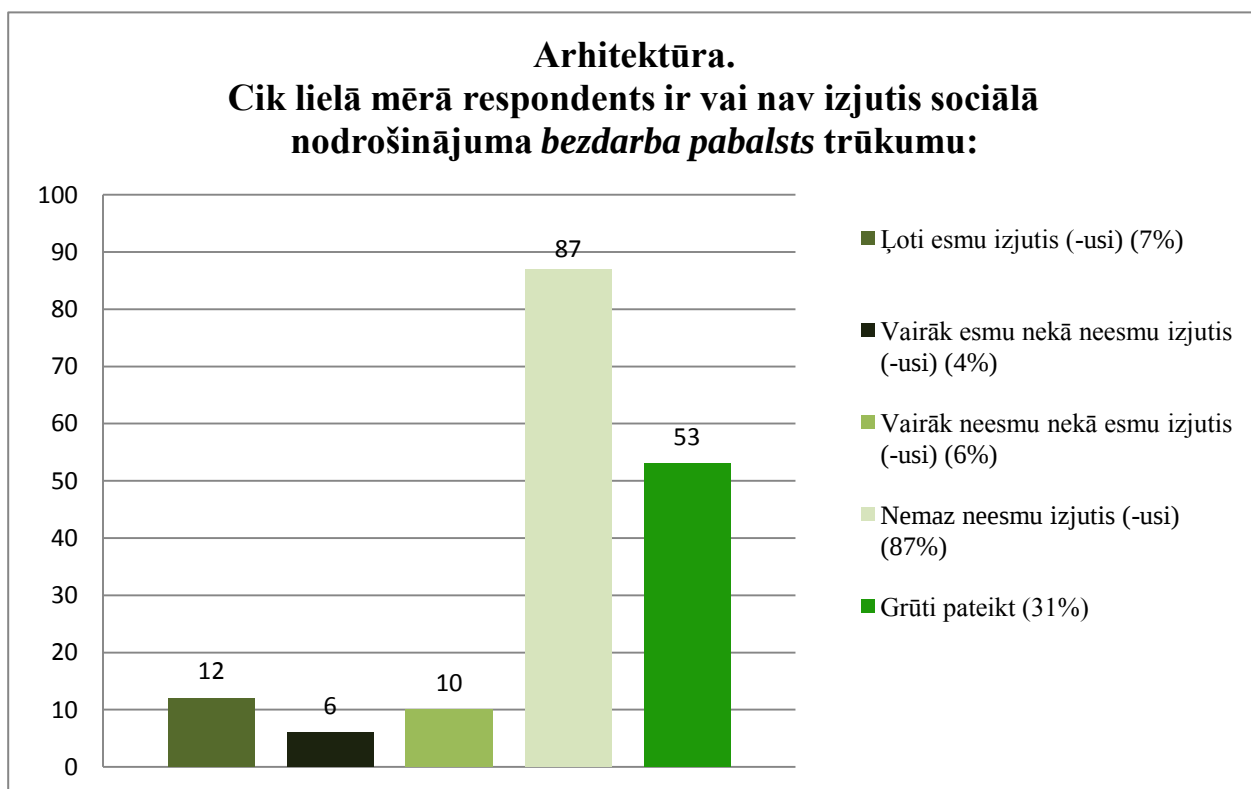
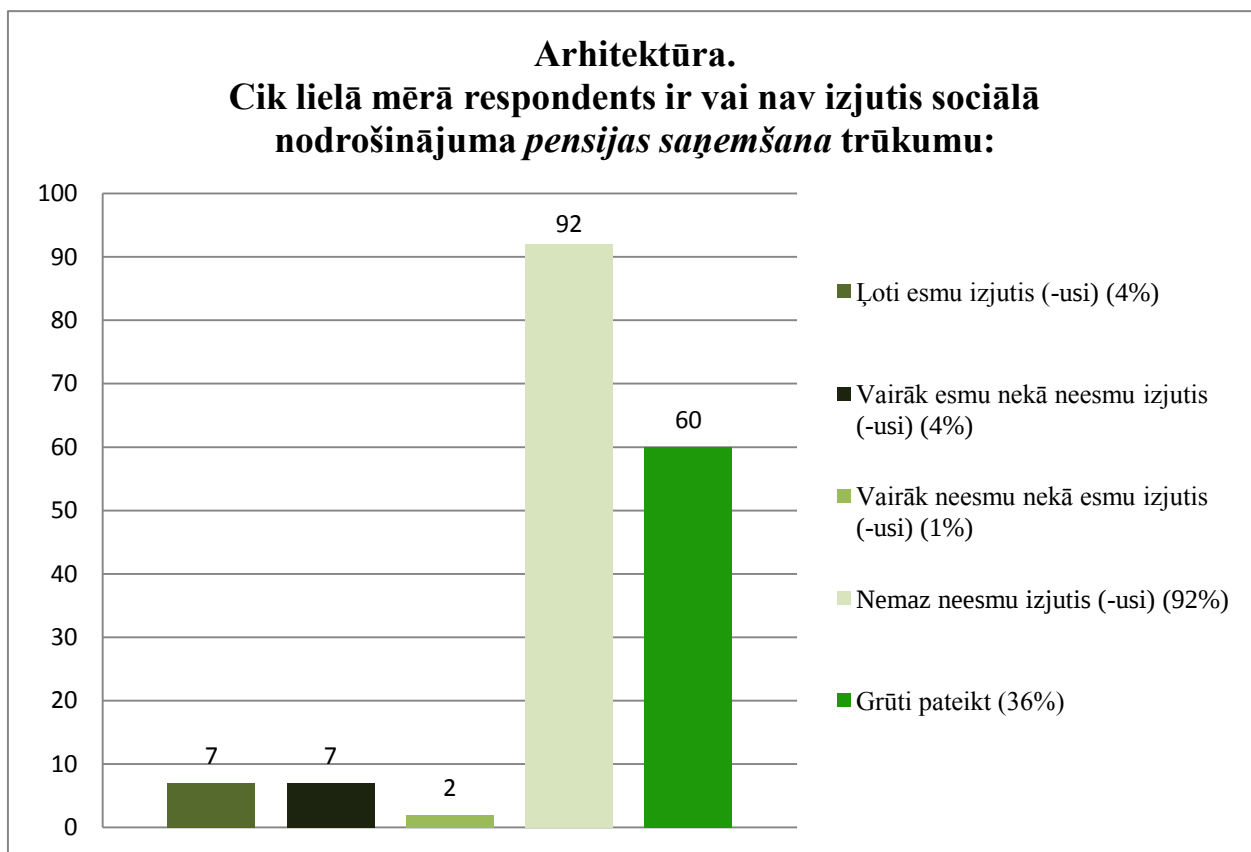

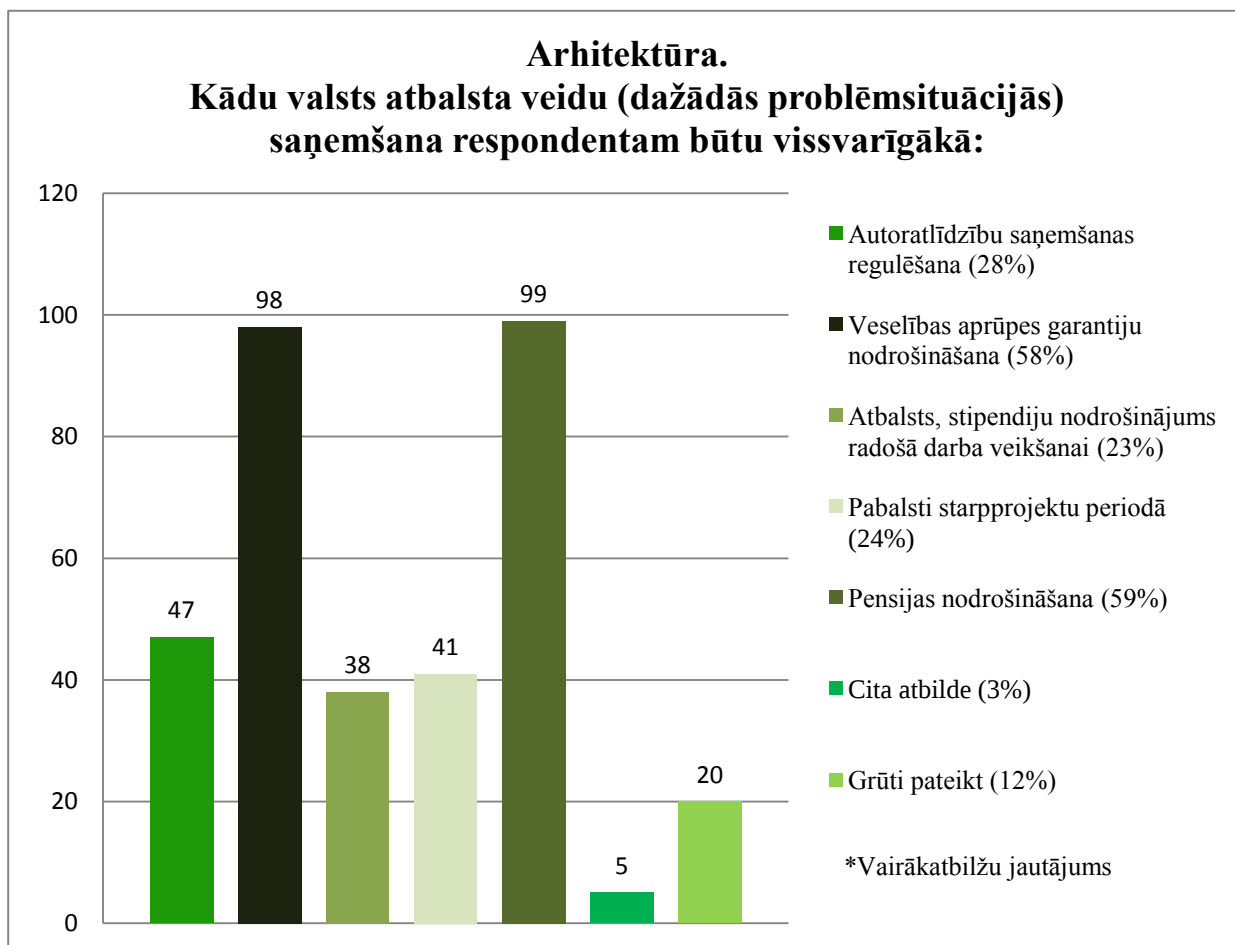
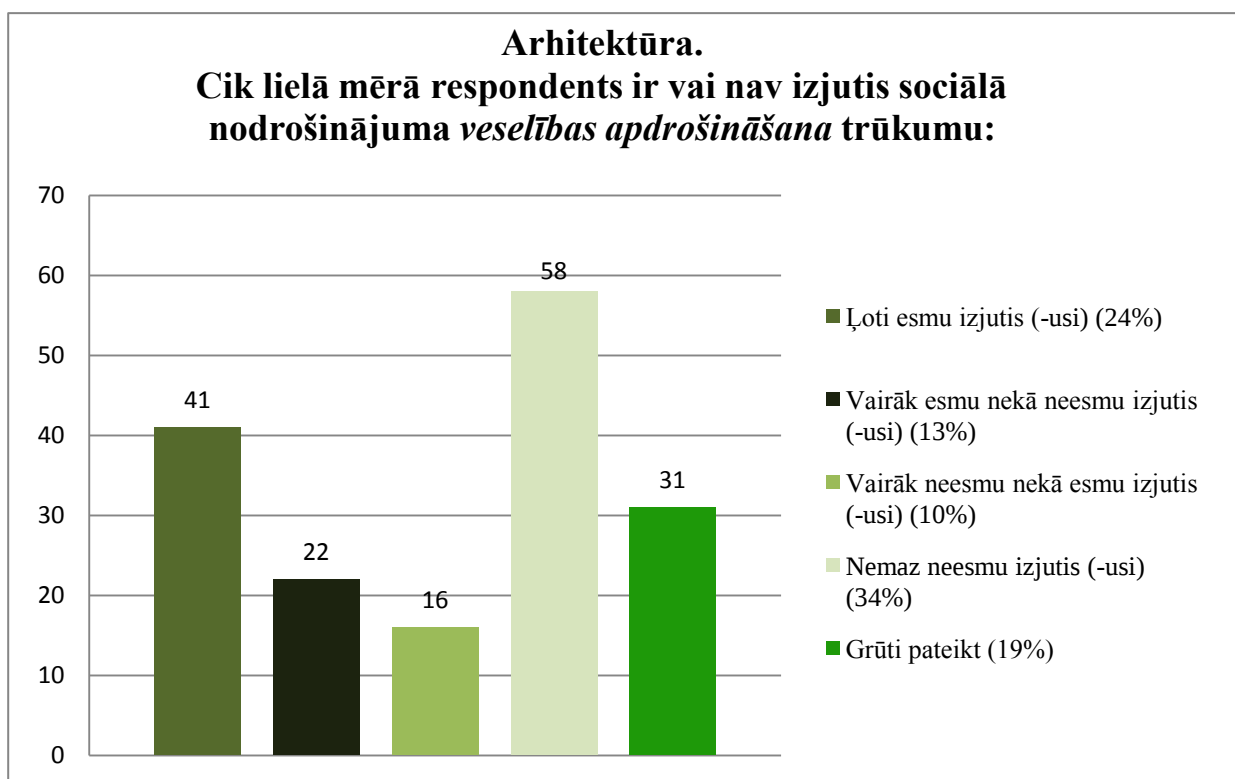

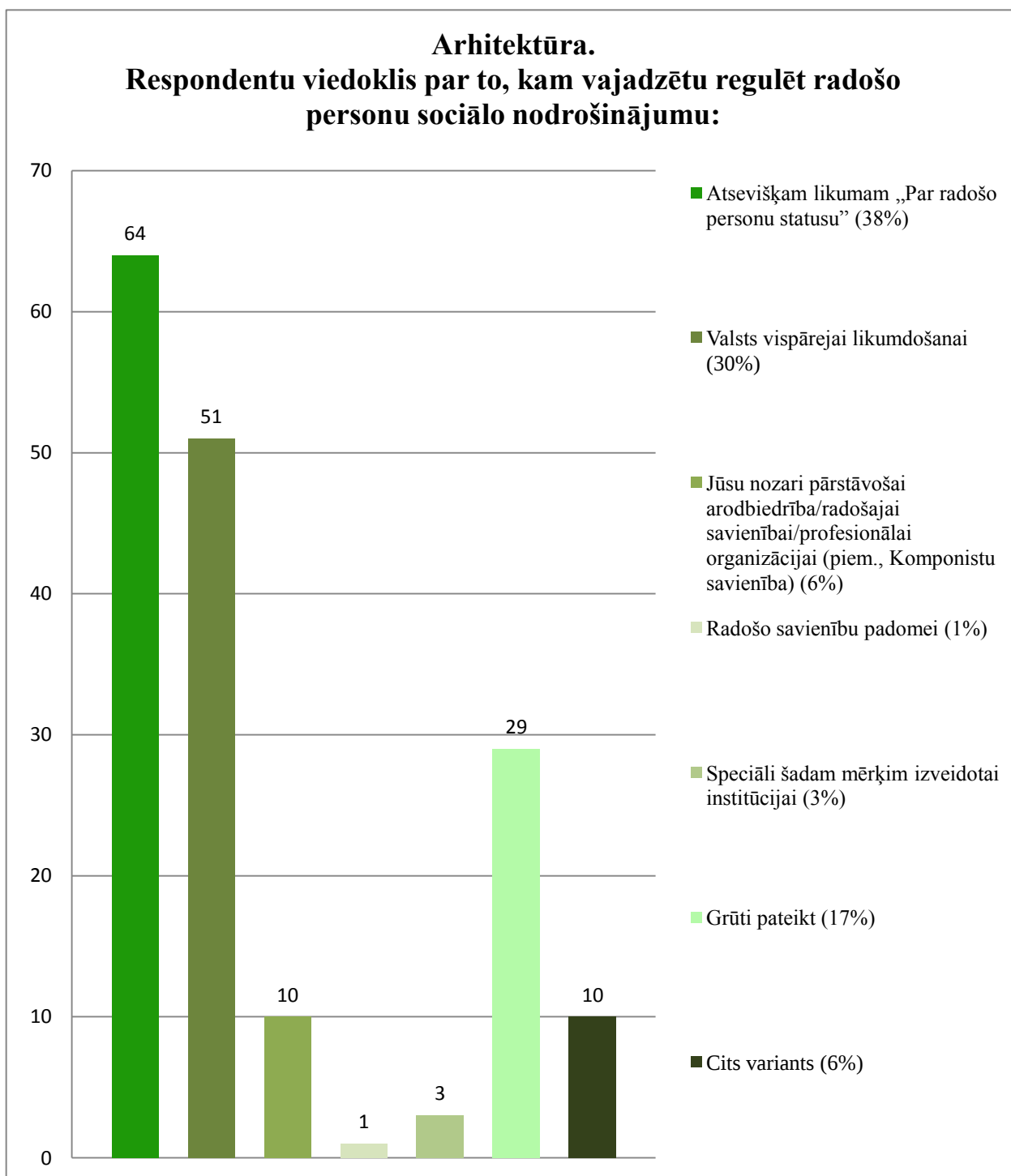

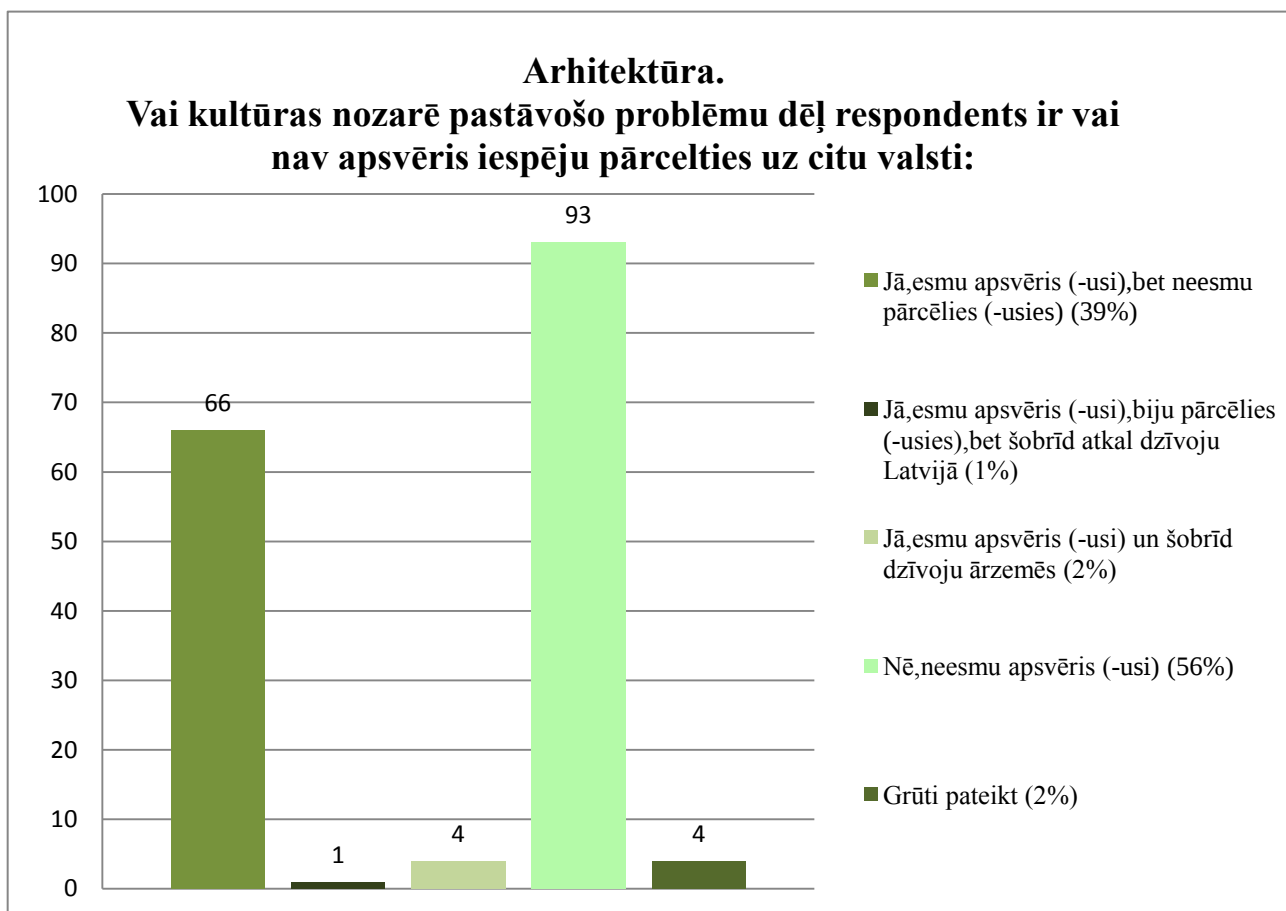

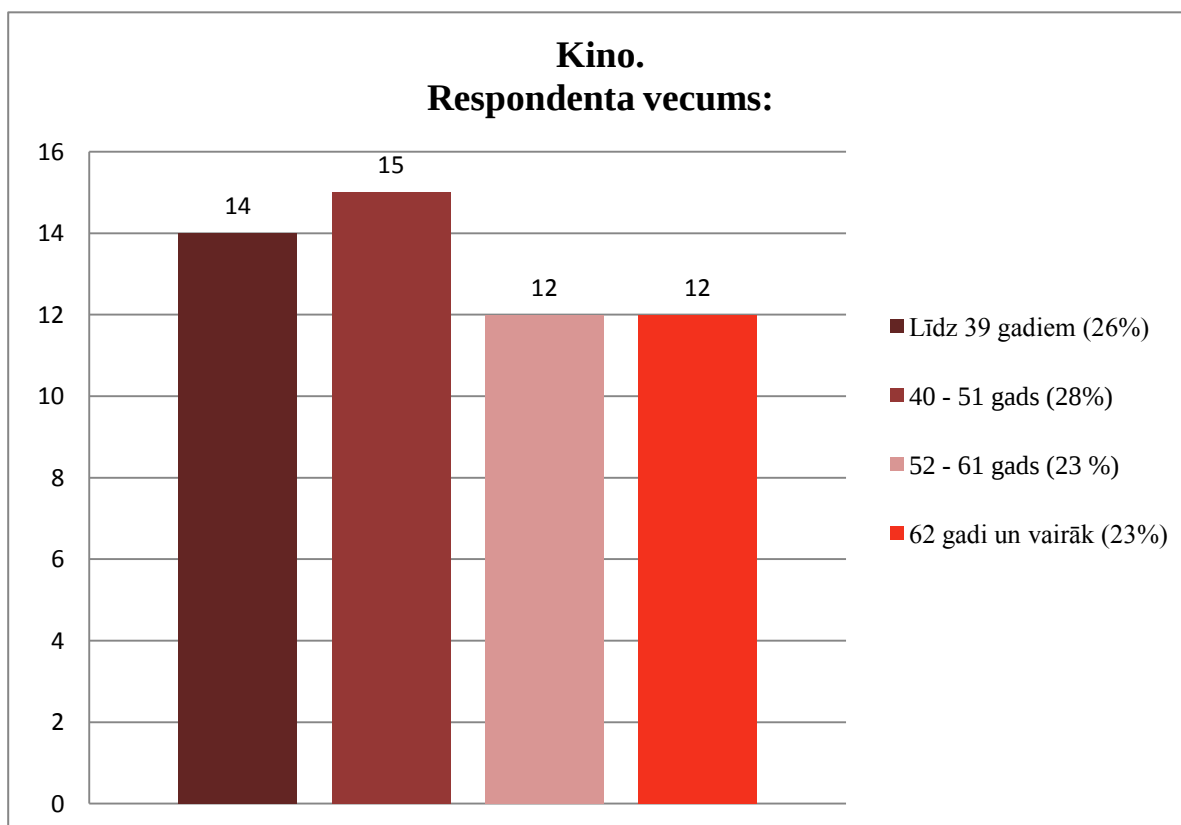
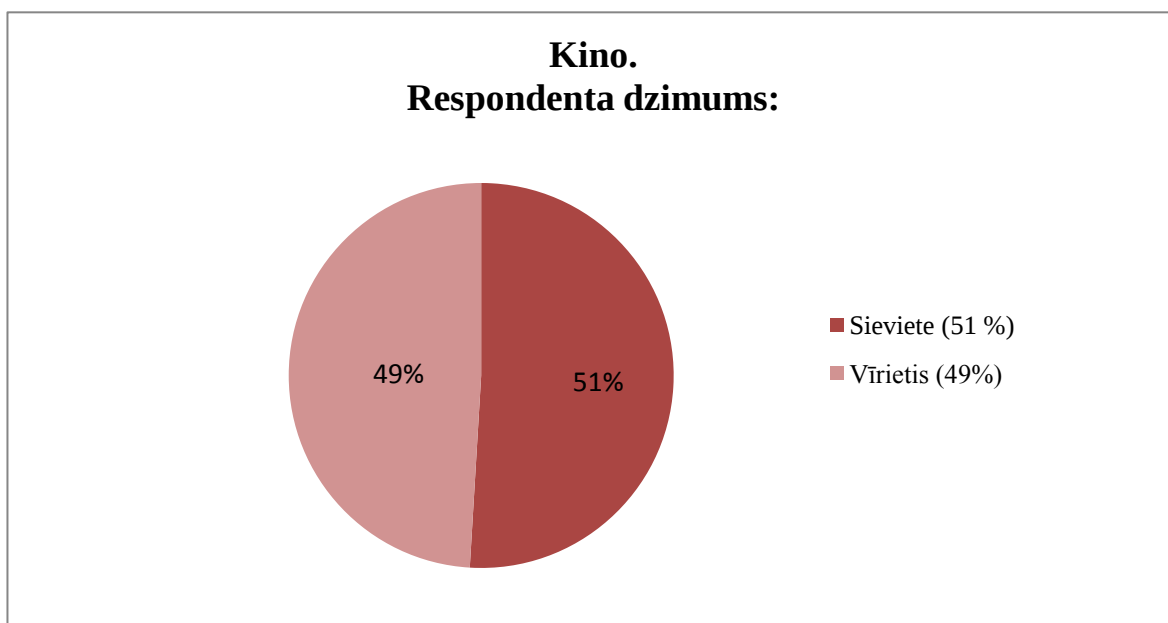

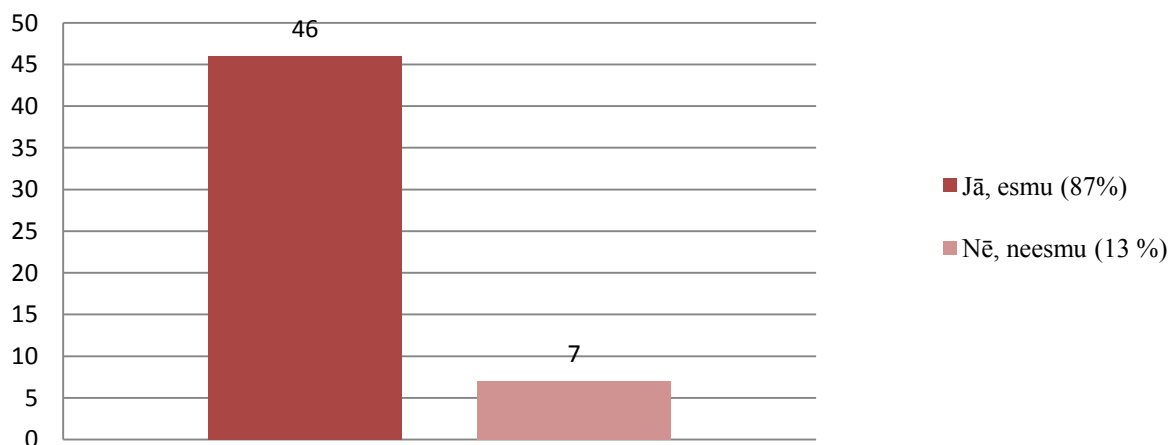

2.2. KINO

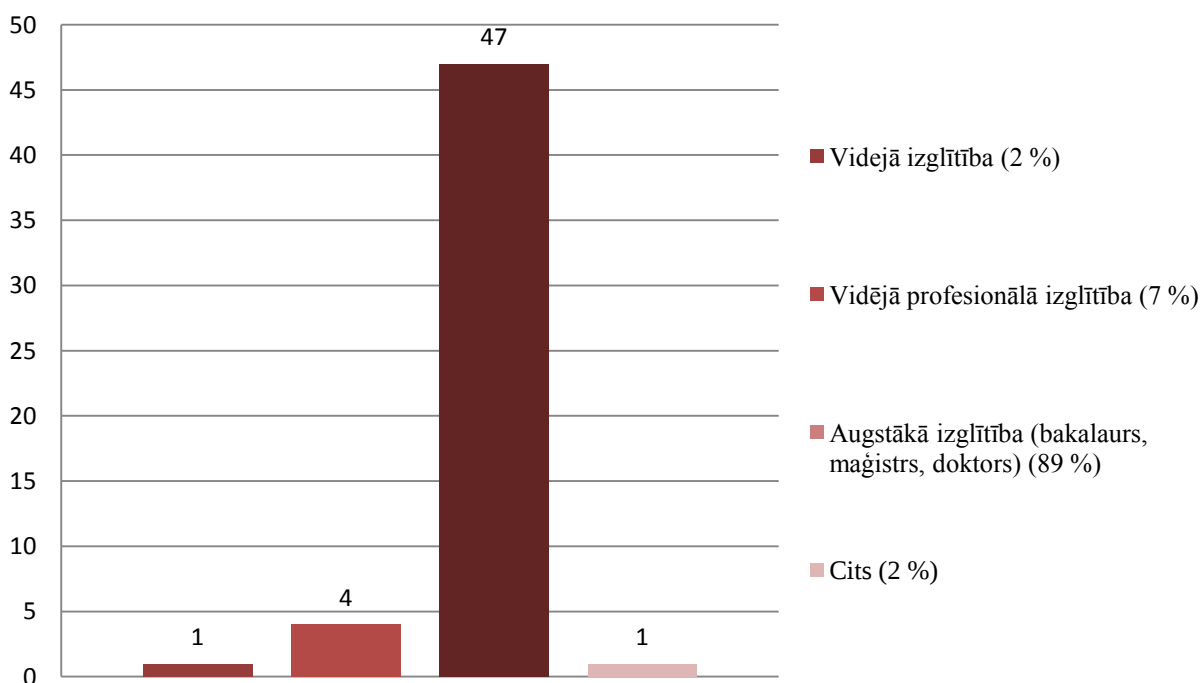
INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

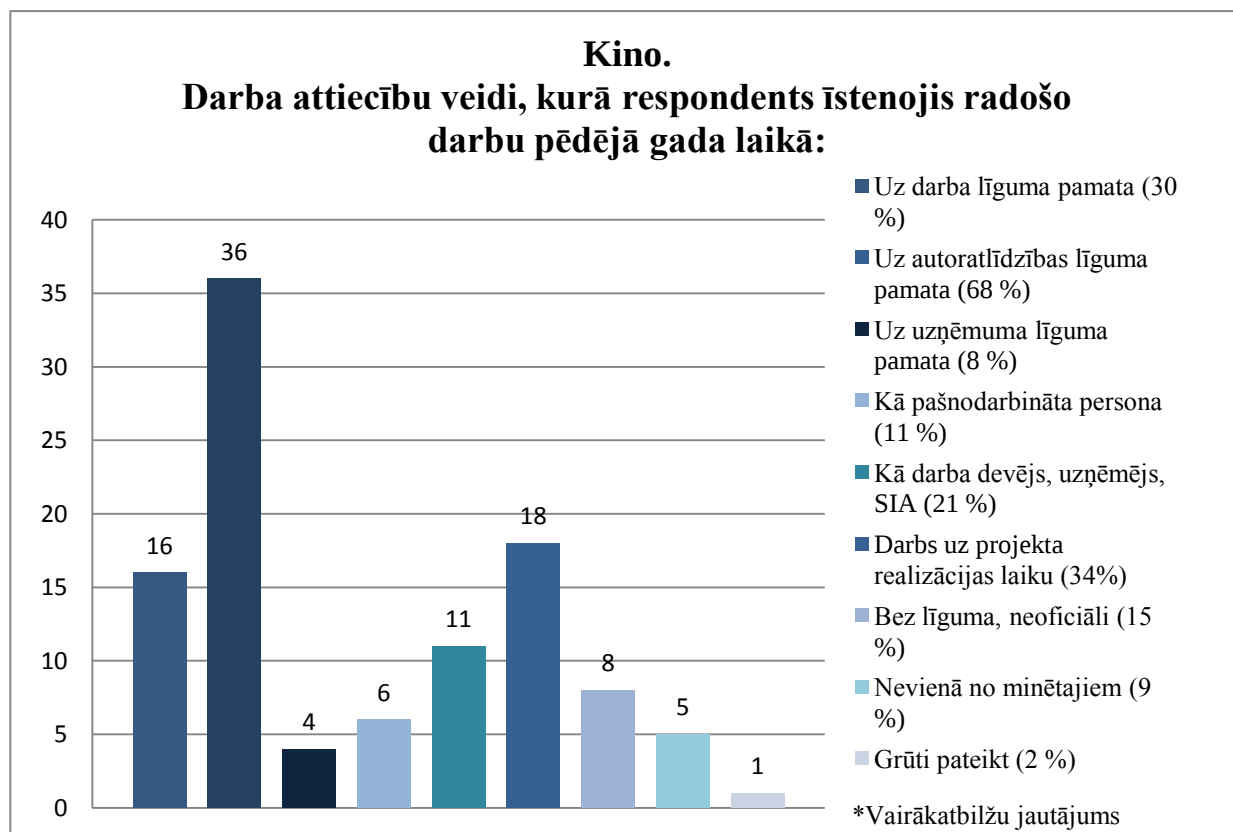
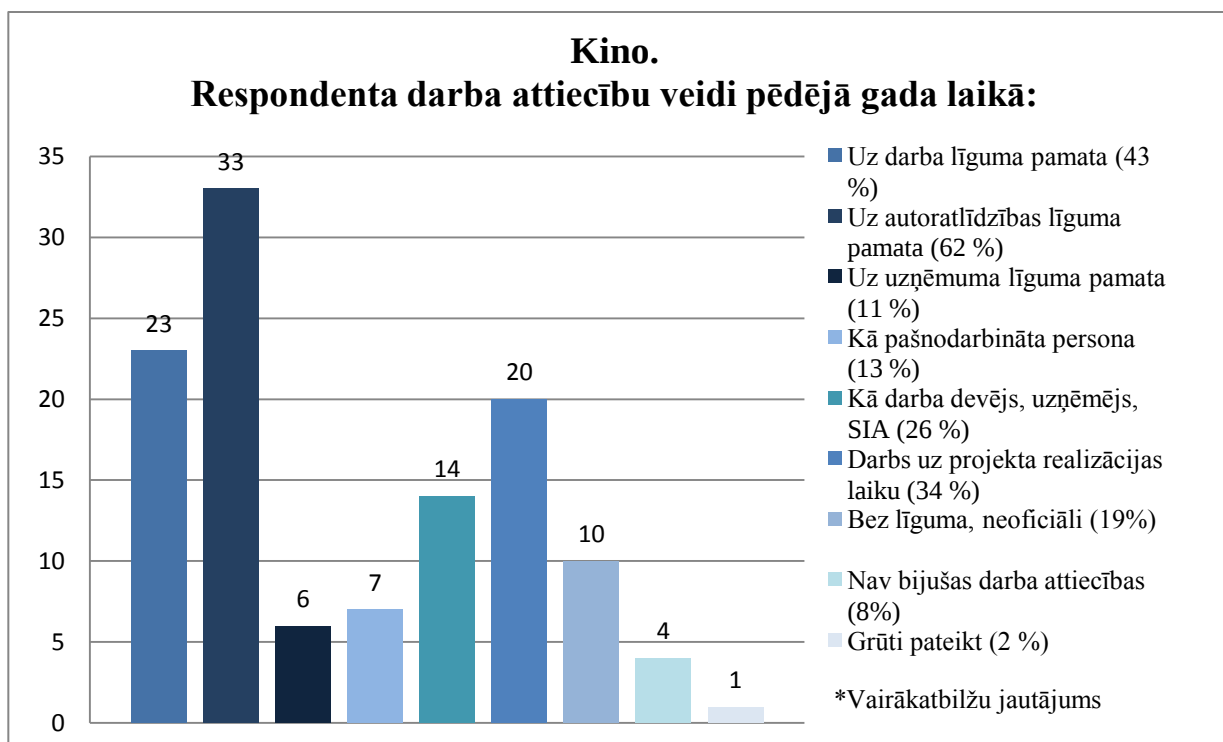
Kino.
Vai respondents pašlaik ir vai nav kādas
Latvijas Radošo savienību biedrs:

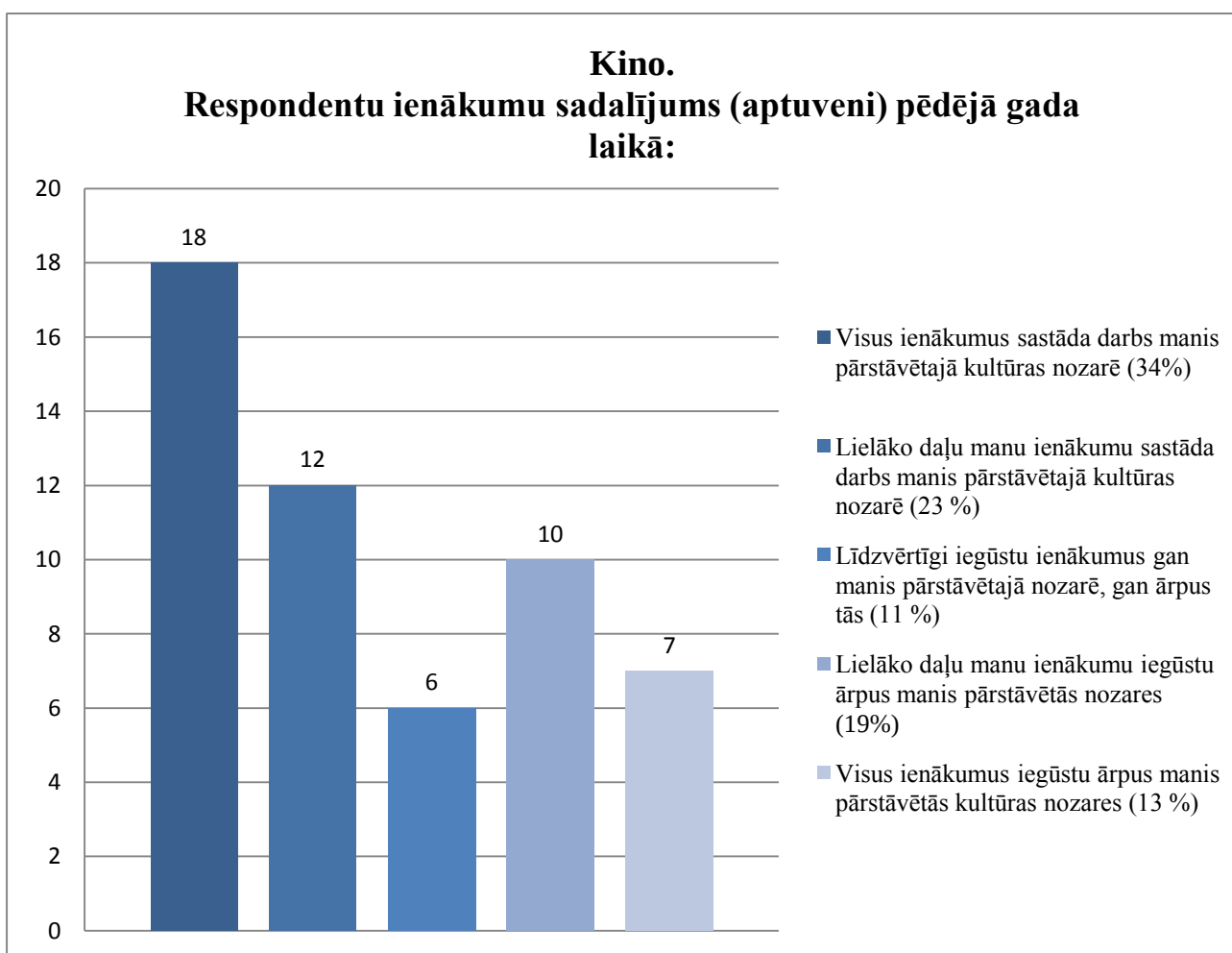
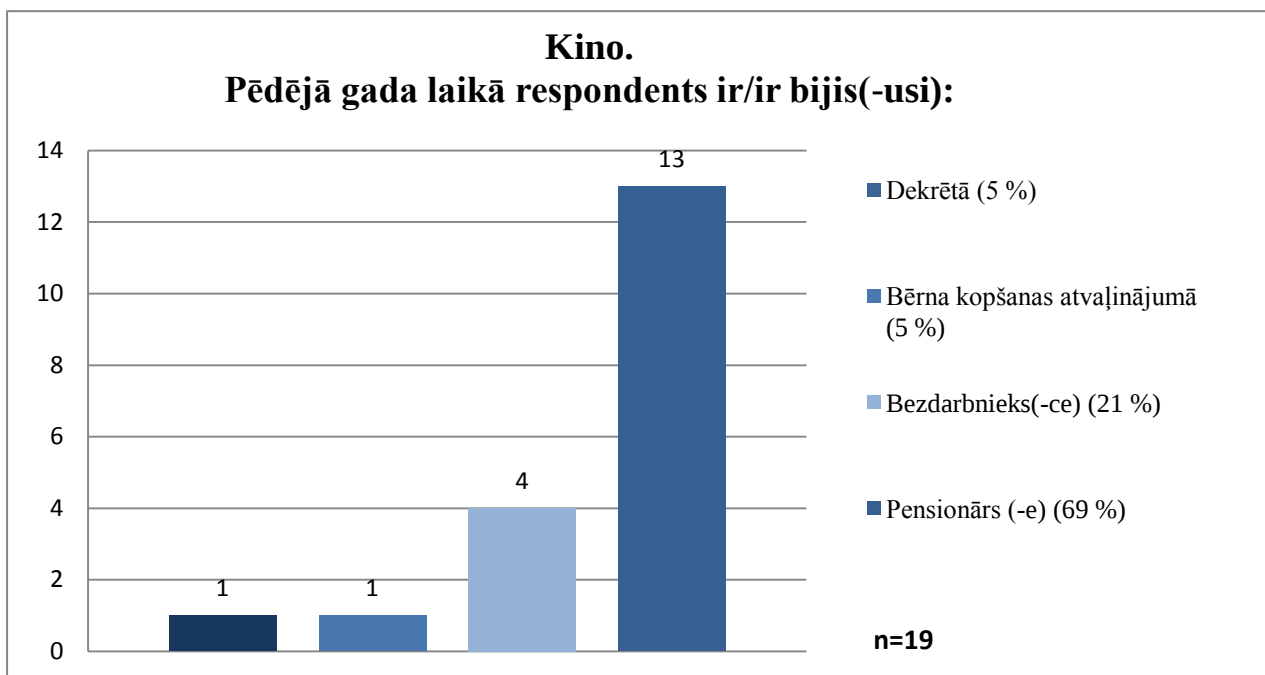

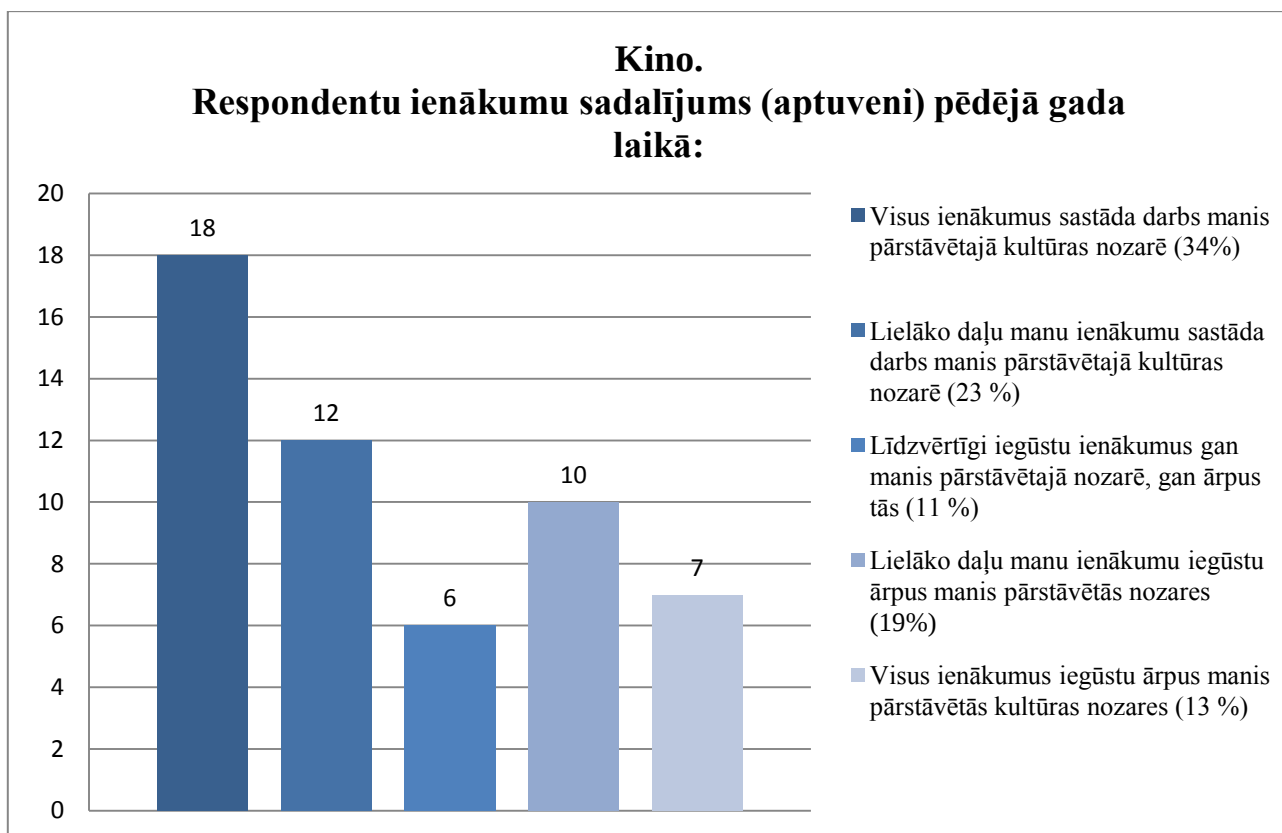
Kino.
Augstākais izglītības līmenis, ko ieguvis respondents:

DARBA SITUĀCIJA

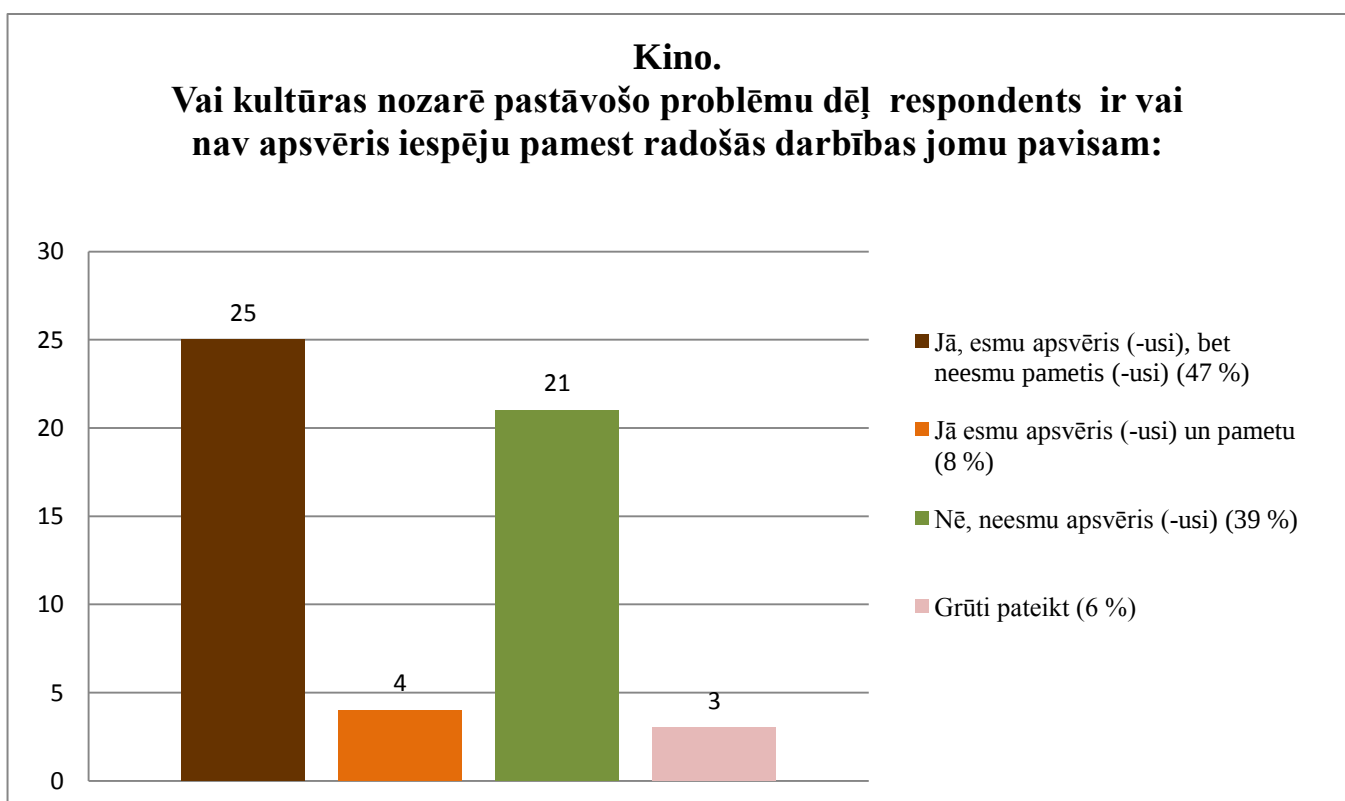
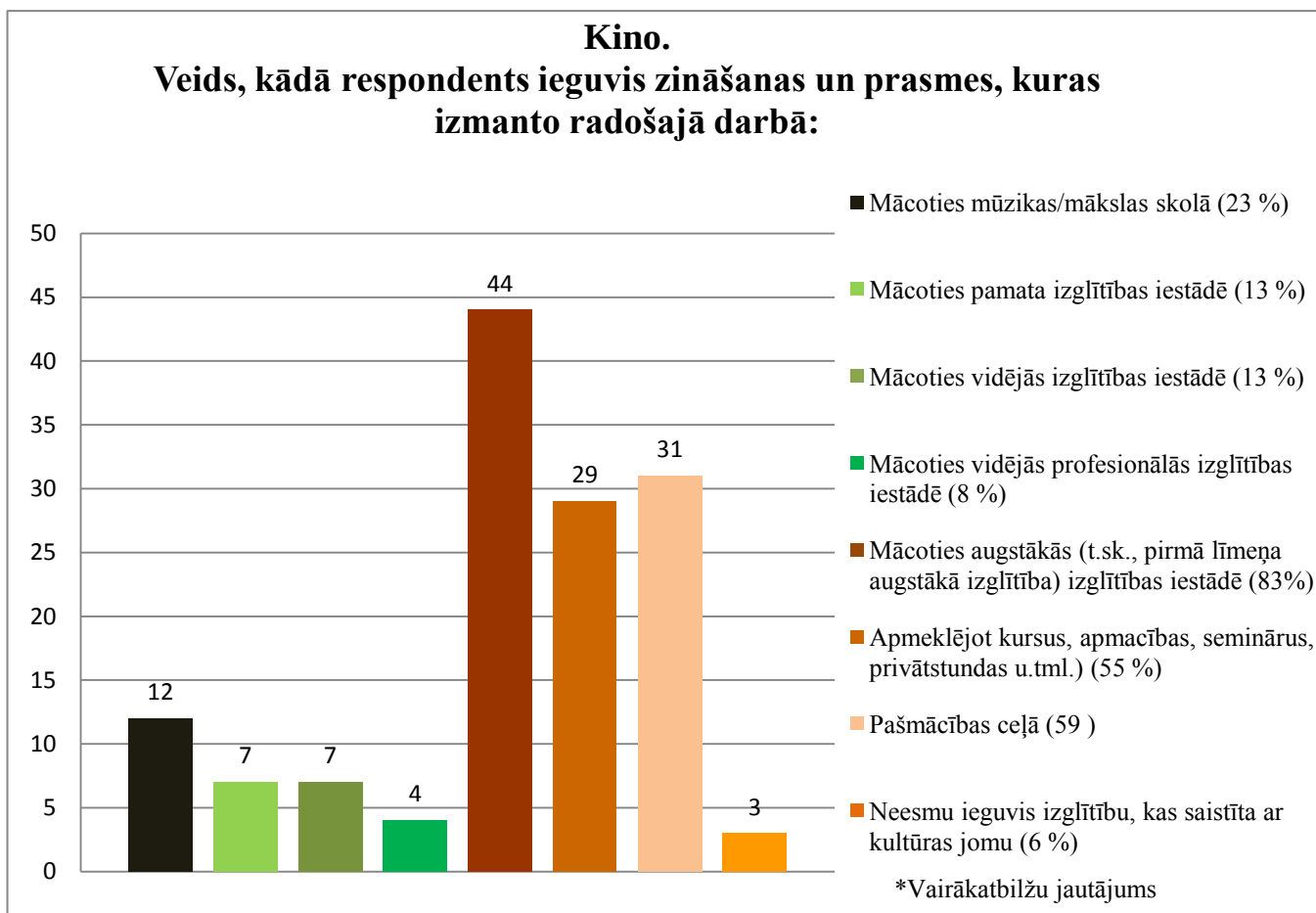

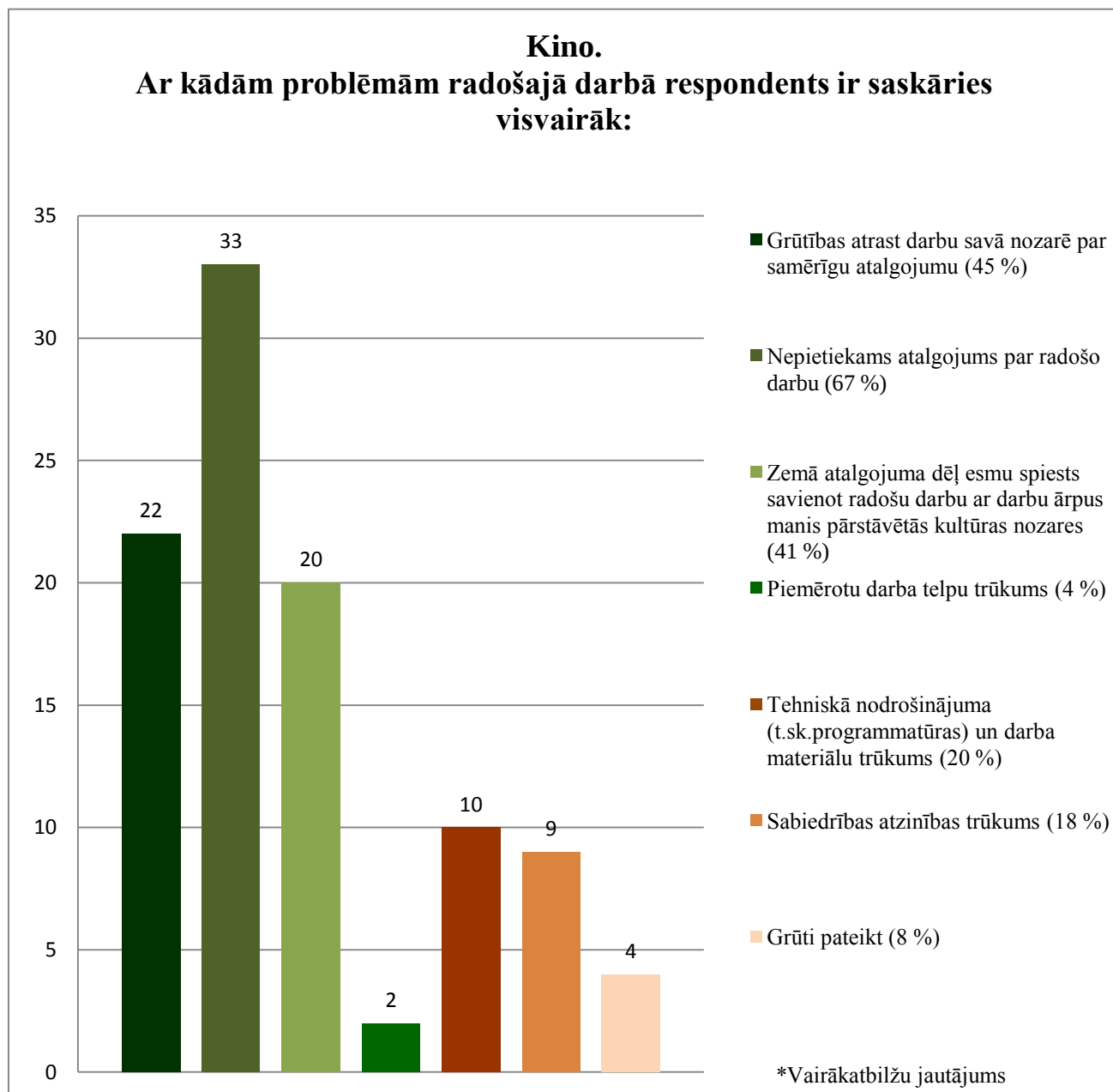

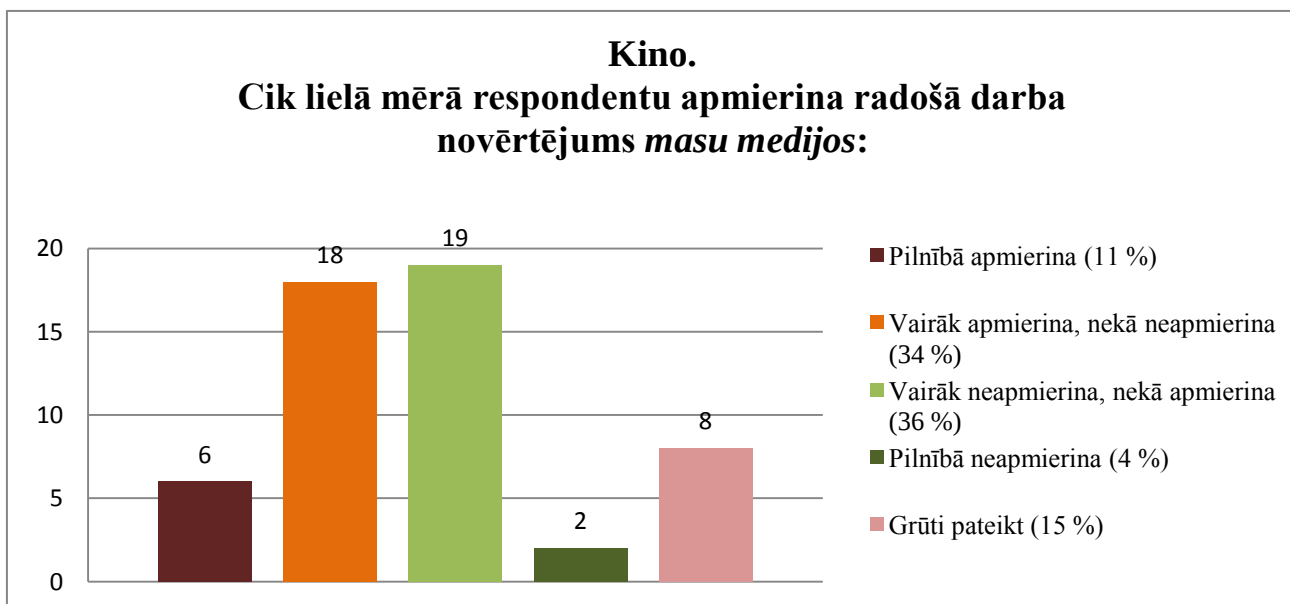
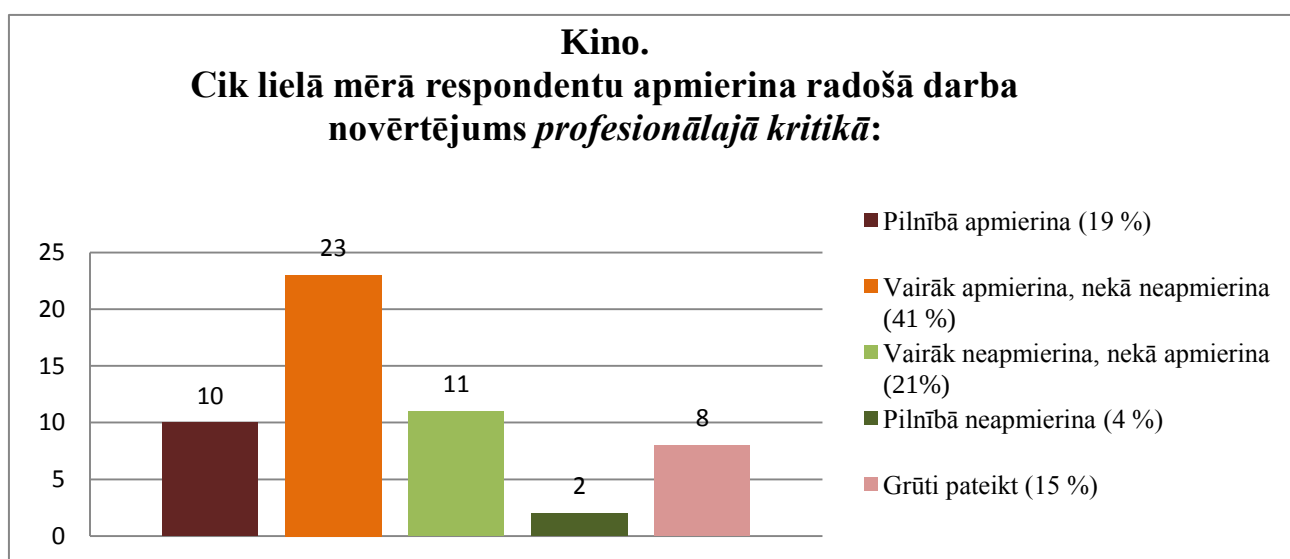
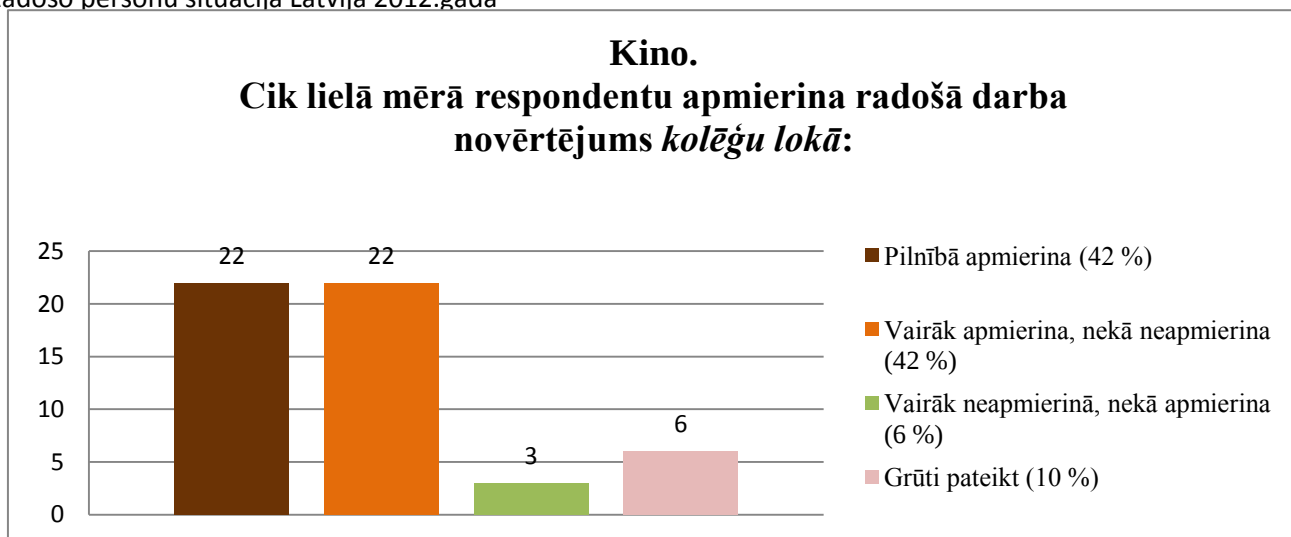

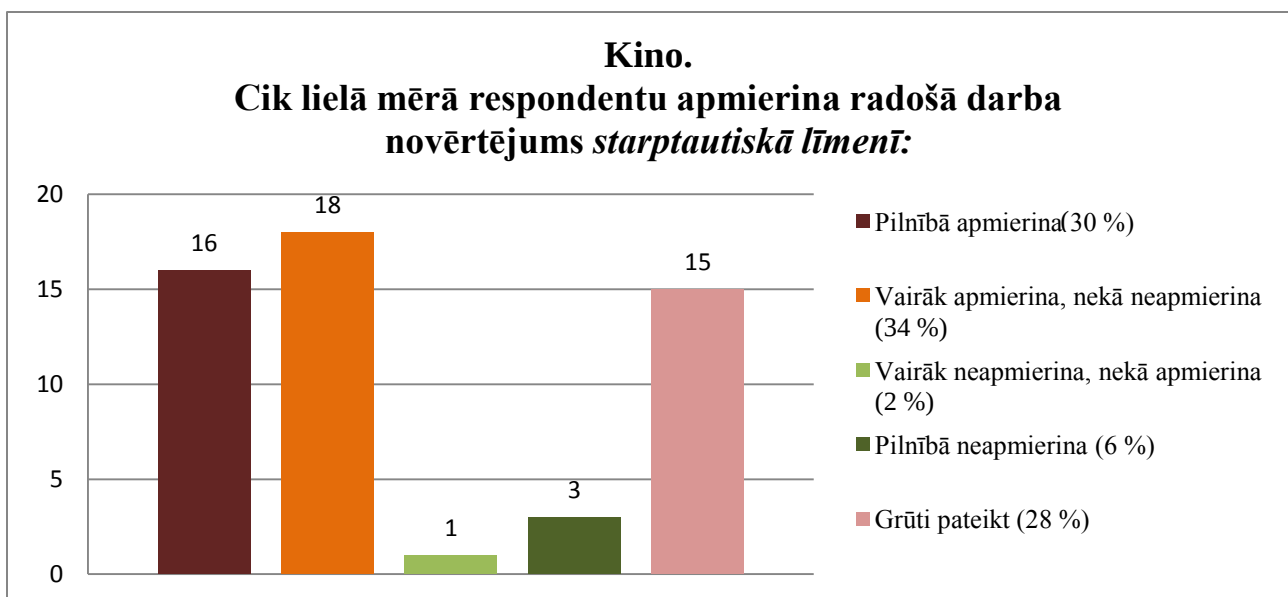
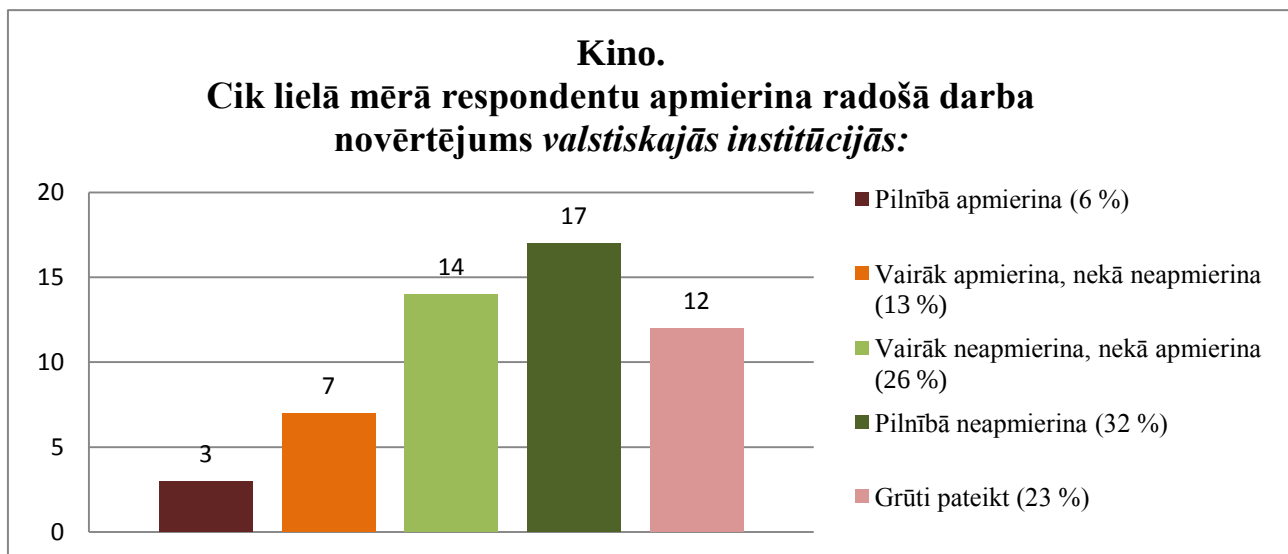
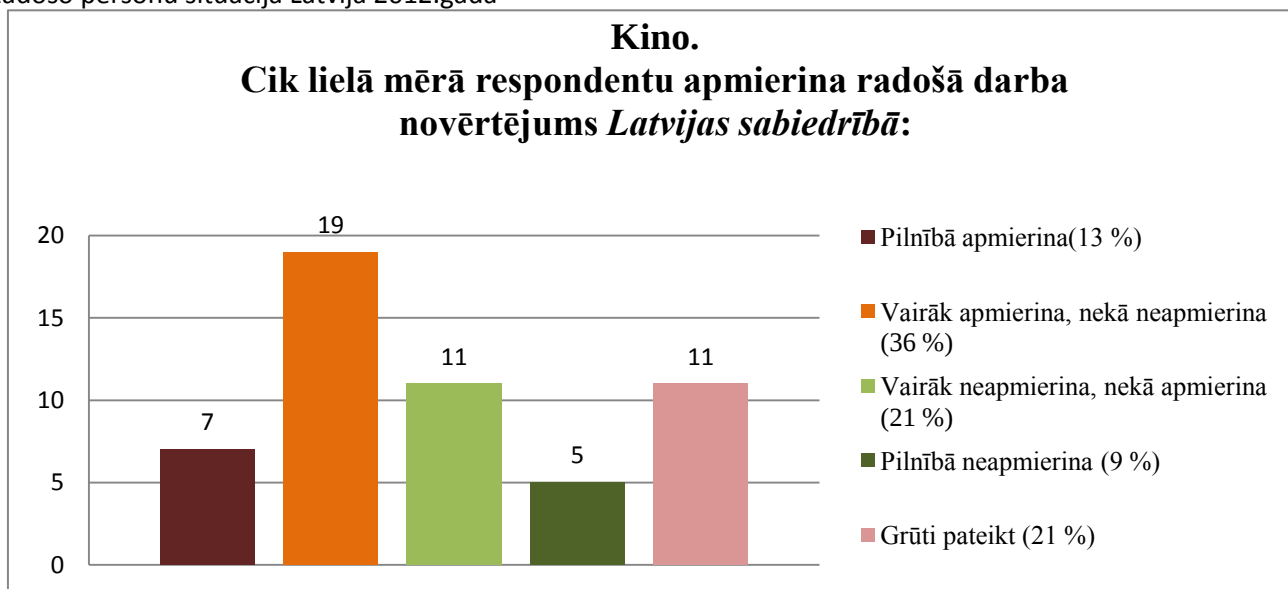
RADOŠĀ DARBĪBA

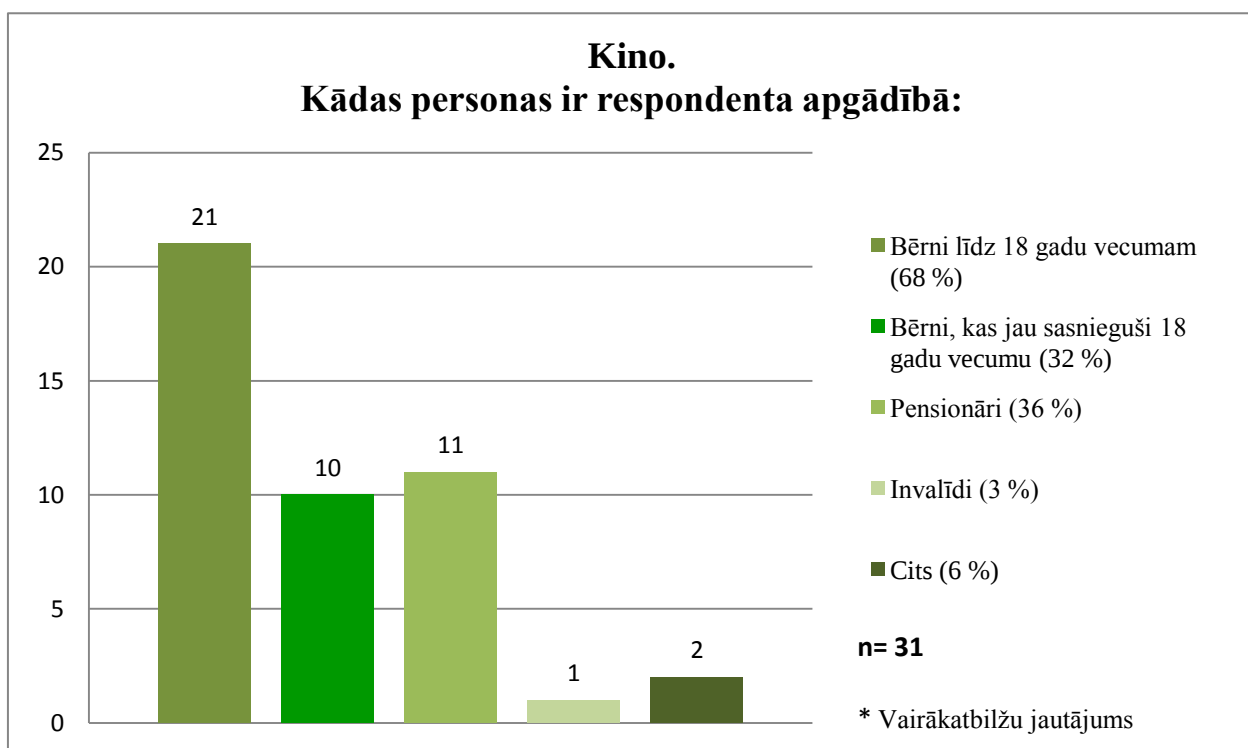
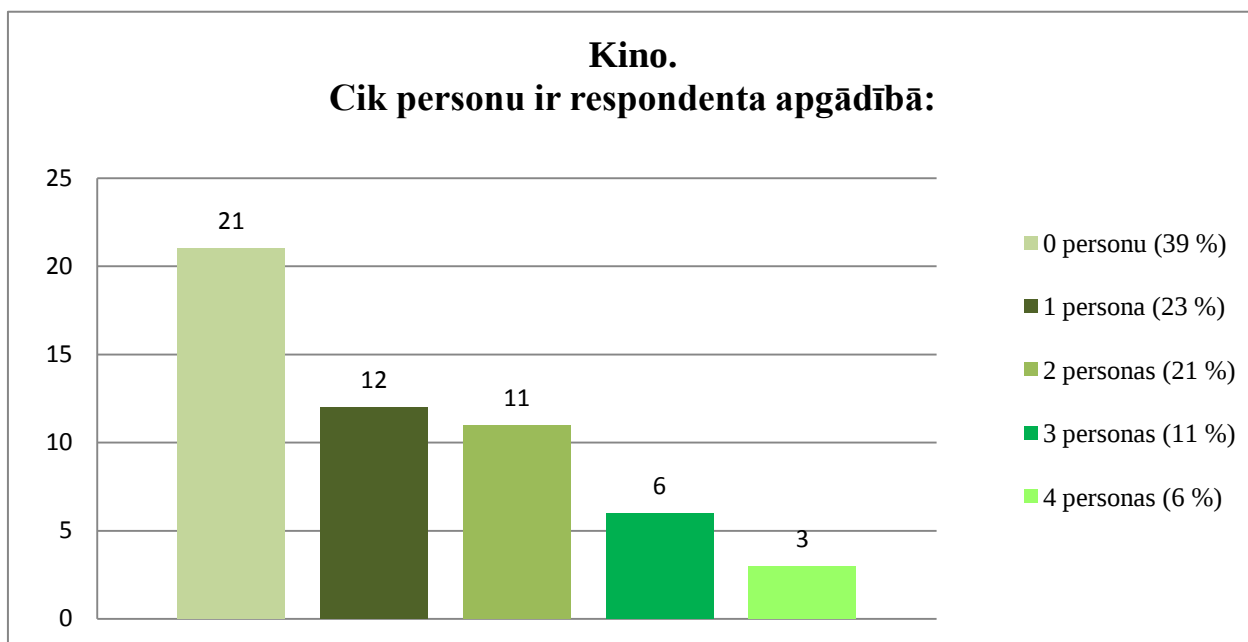

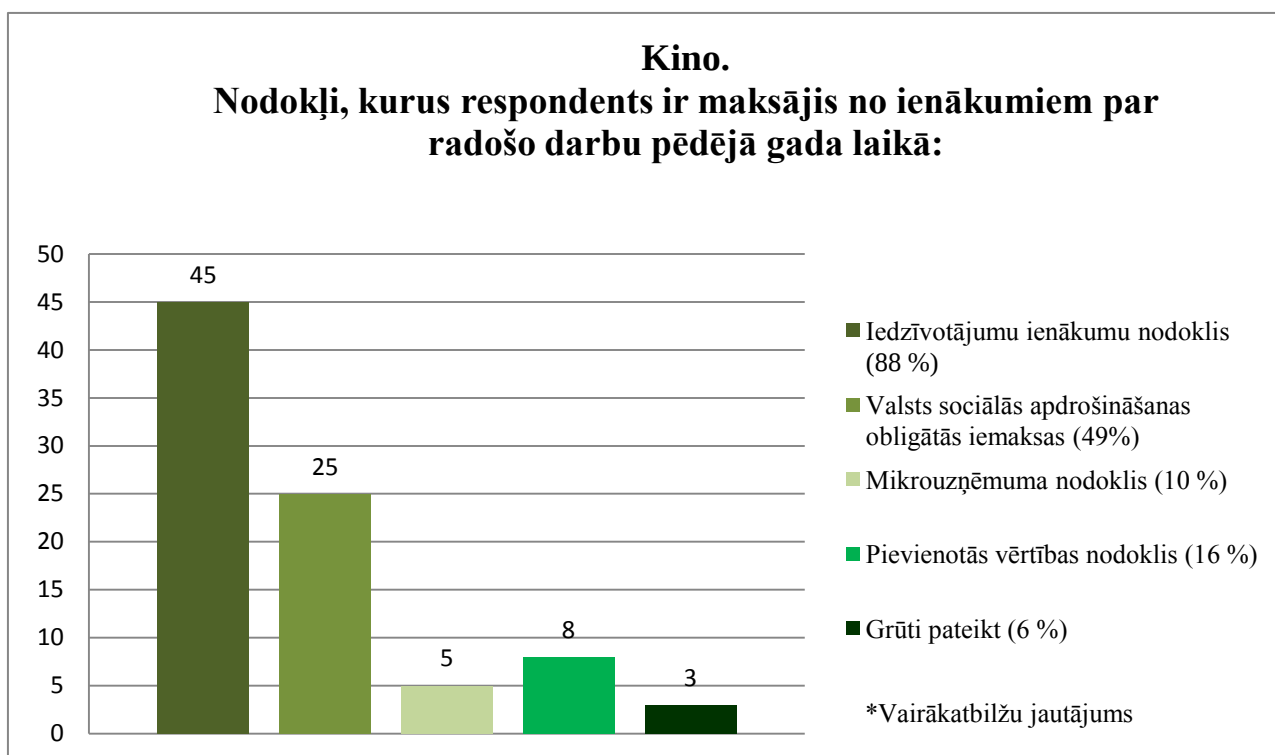
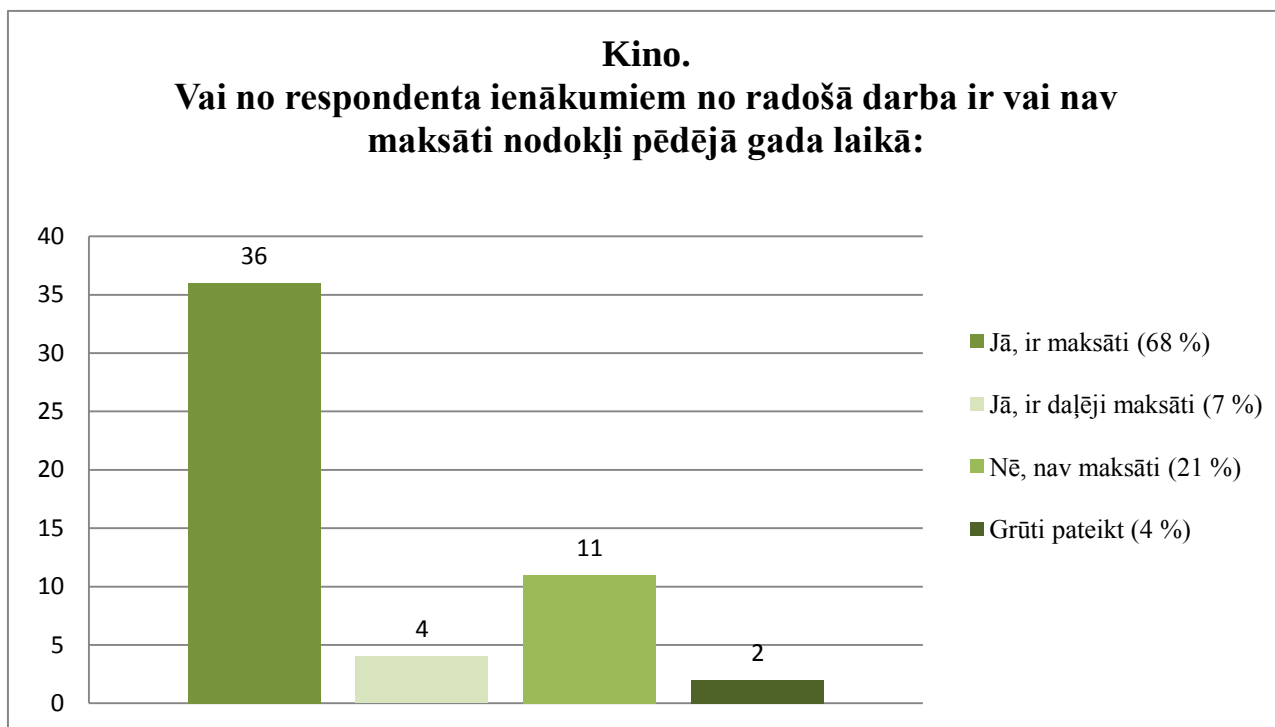

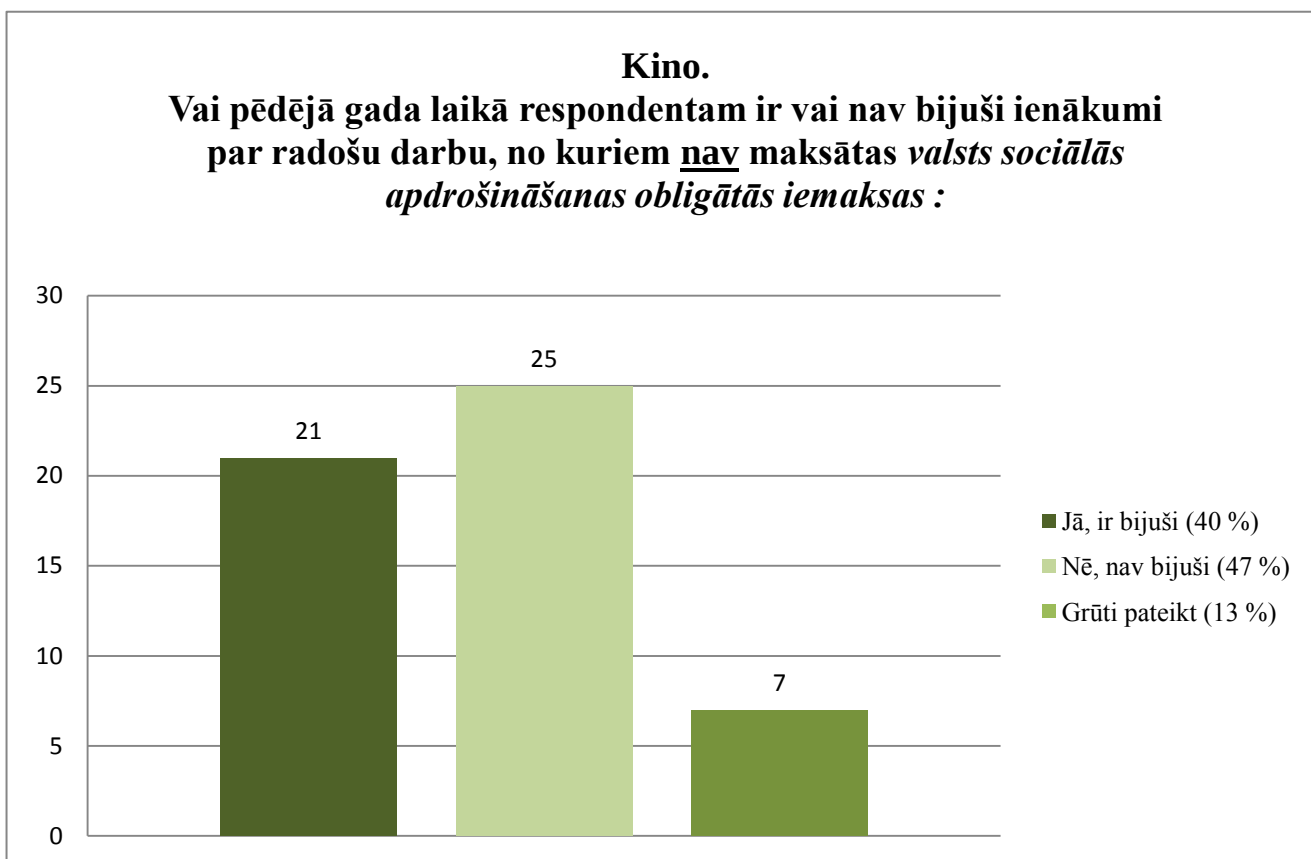
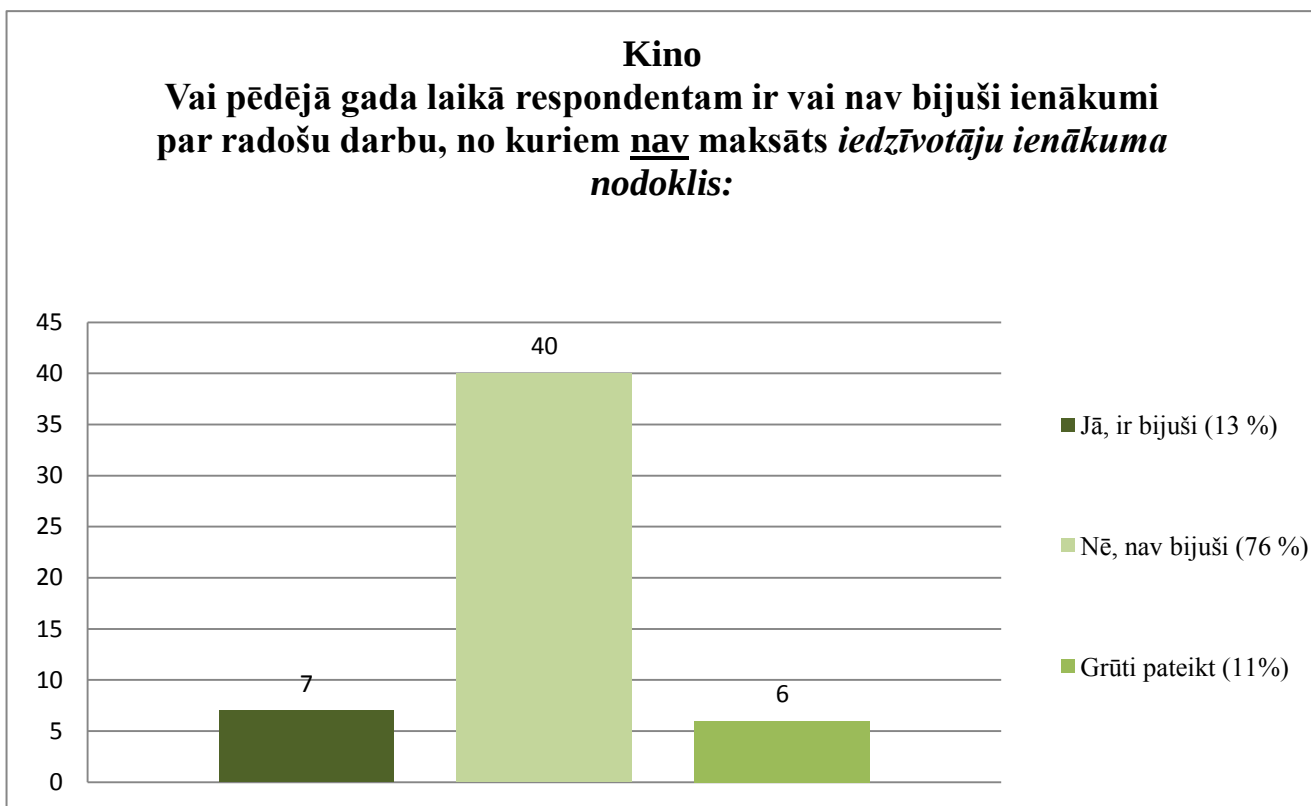

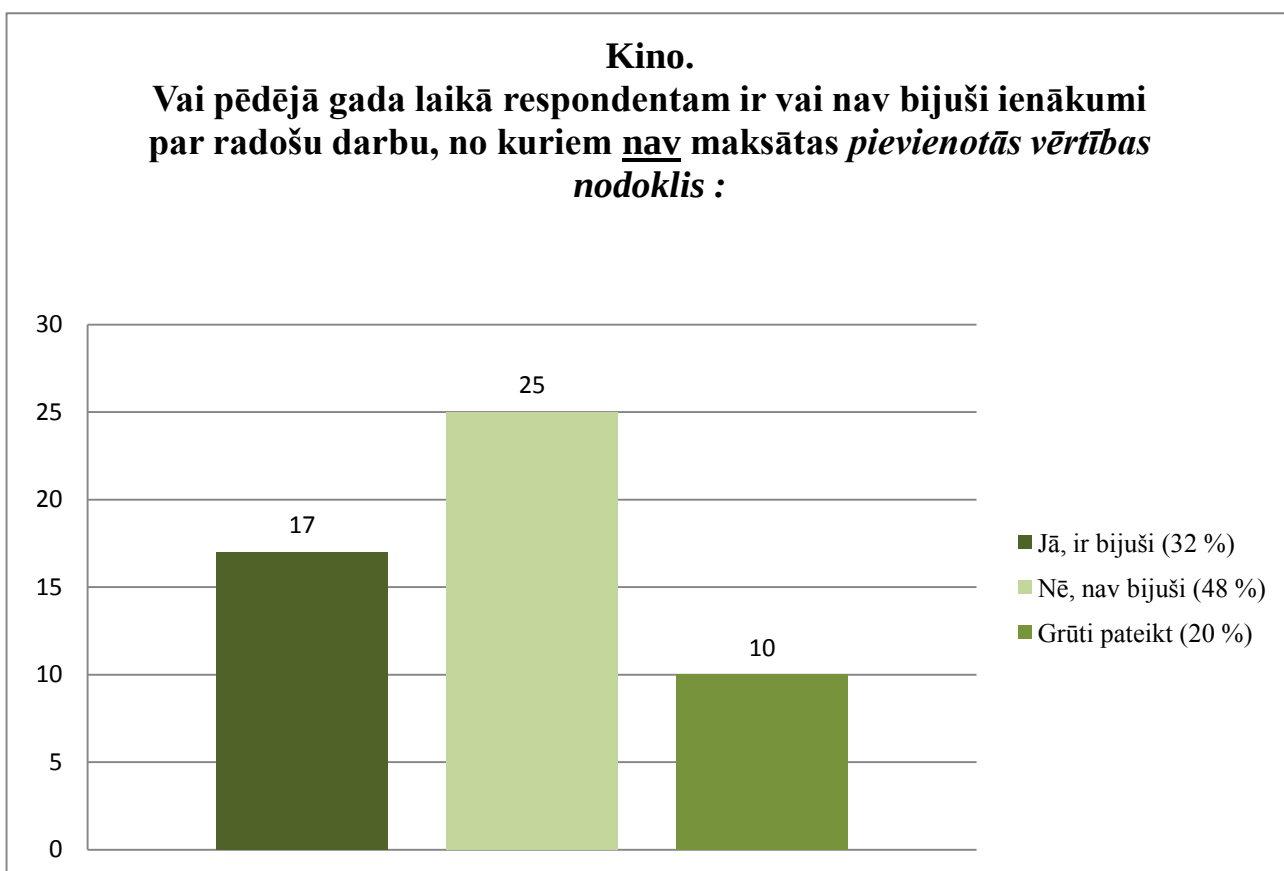
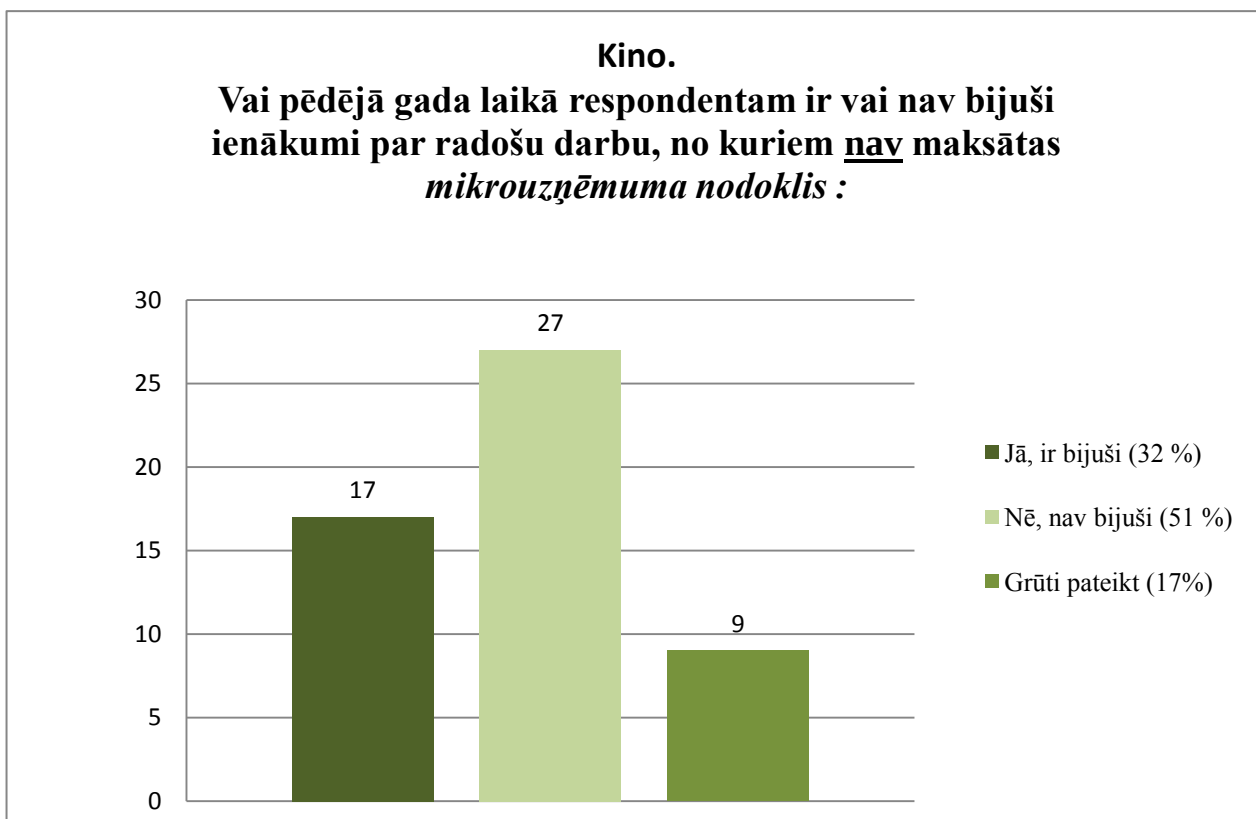

SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

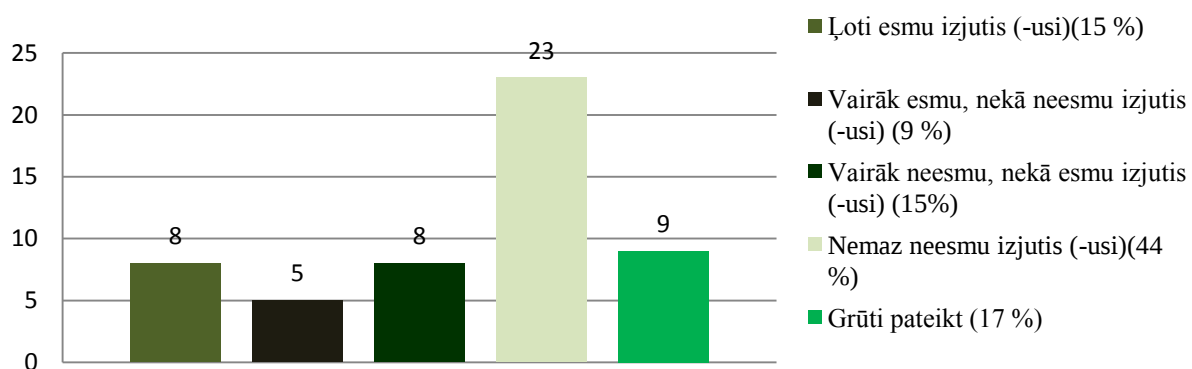

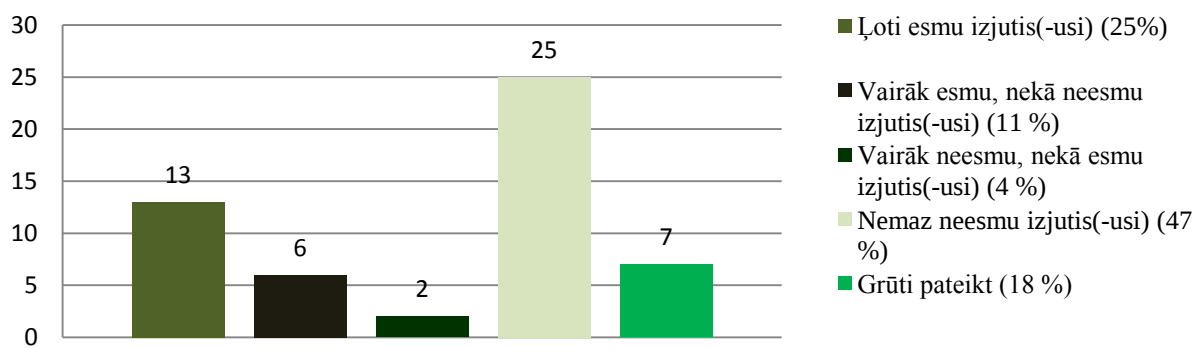

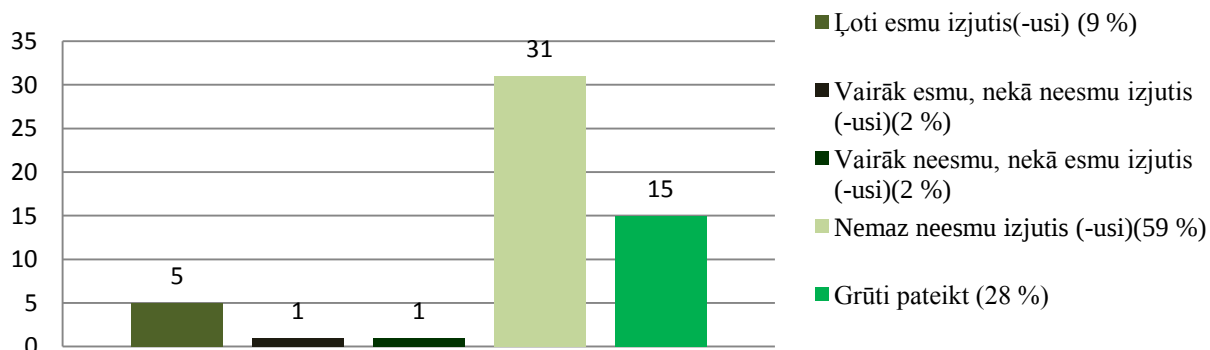
Kino.
**Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
 nodrošinājuma *slimības lapas izņemšana* trūkumu:**

Kino.
**Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
 nodrošinājuma *iešana apmaksātā atvaļinājumā* trūkumu:**

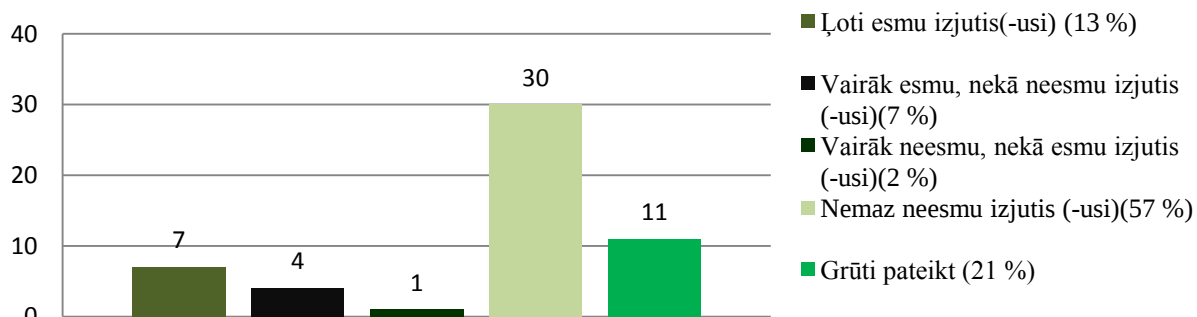

Kino.
**Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
 nodrošinājuma *dekrēta atvaļinājuma saņemšana* trūkumu:**

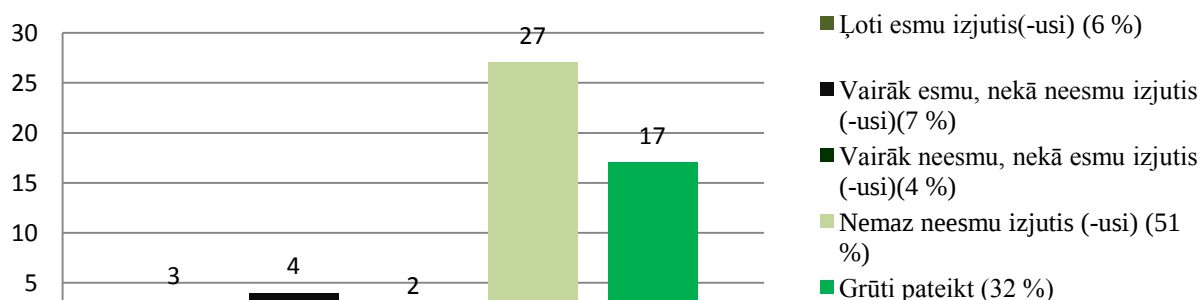
Kino.

Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā nodrošinājuma *maternitātes/paternitātes pabalsta saņemšana* trūkumu:

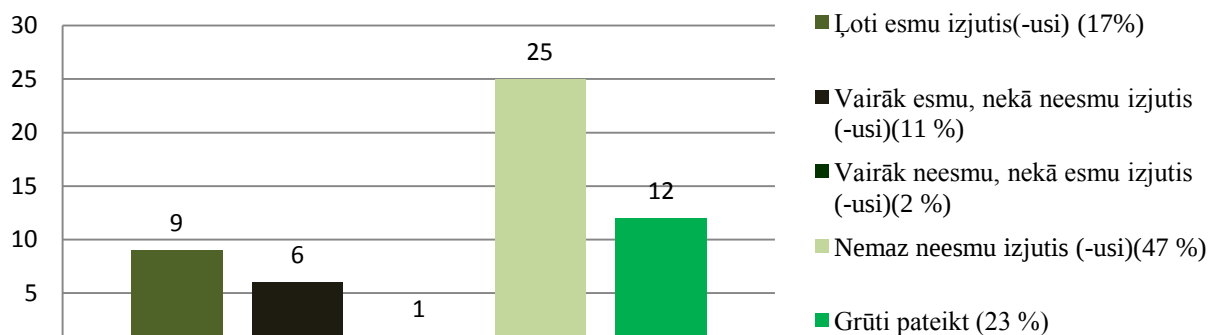
Kino.

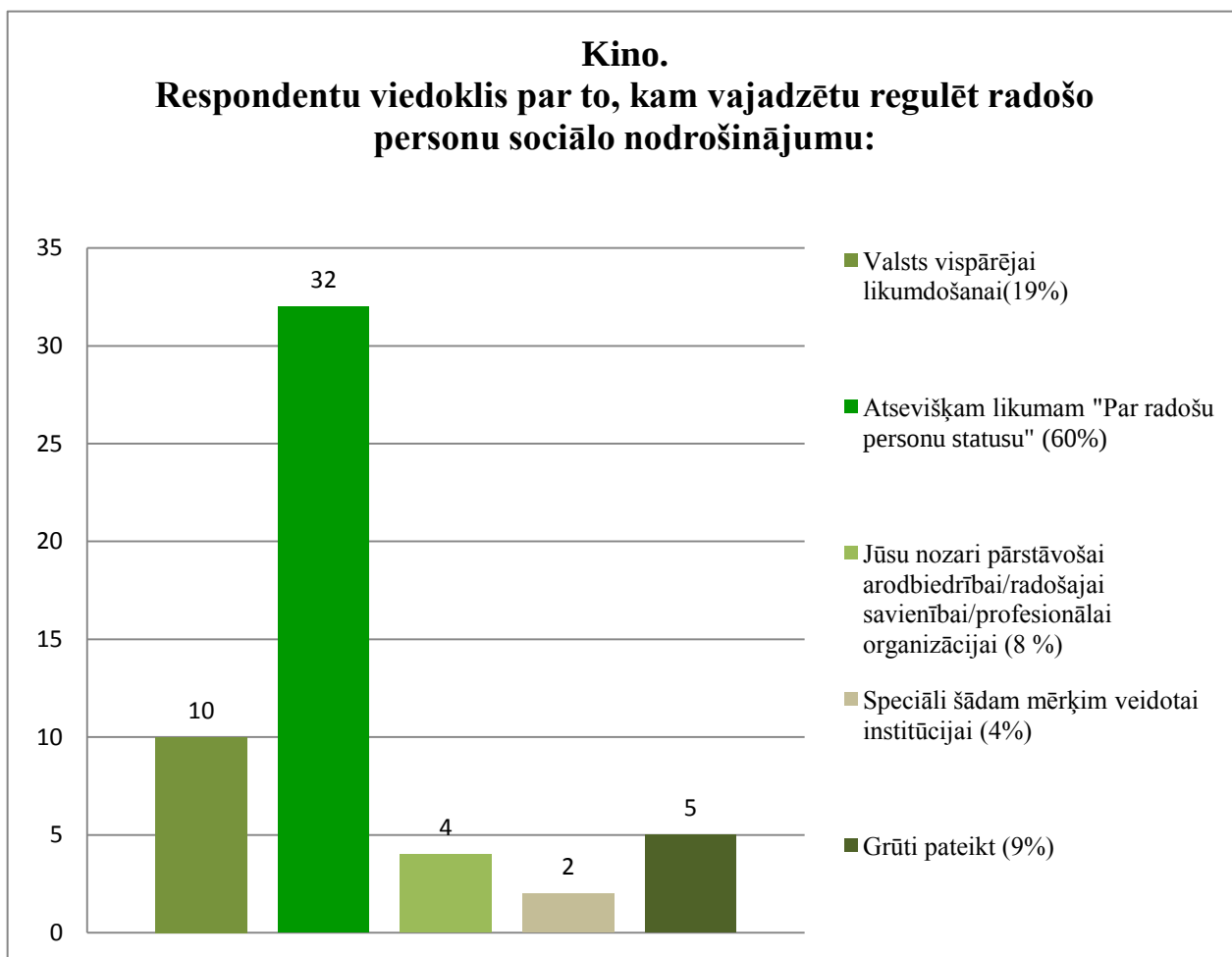
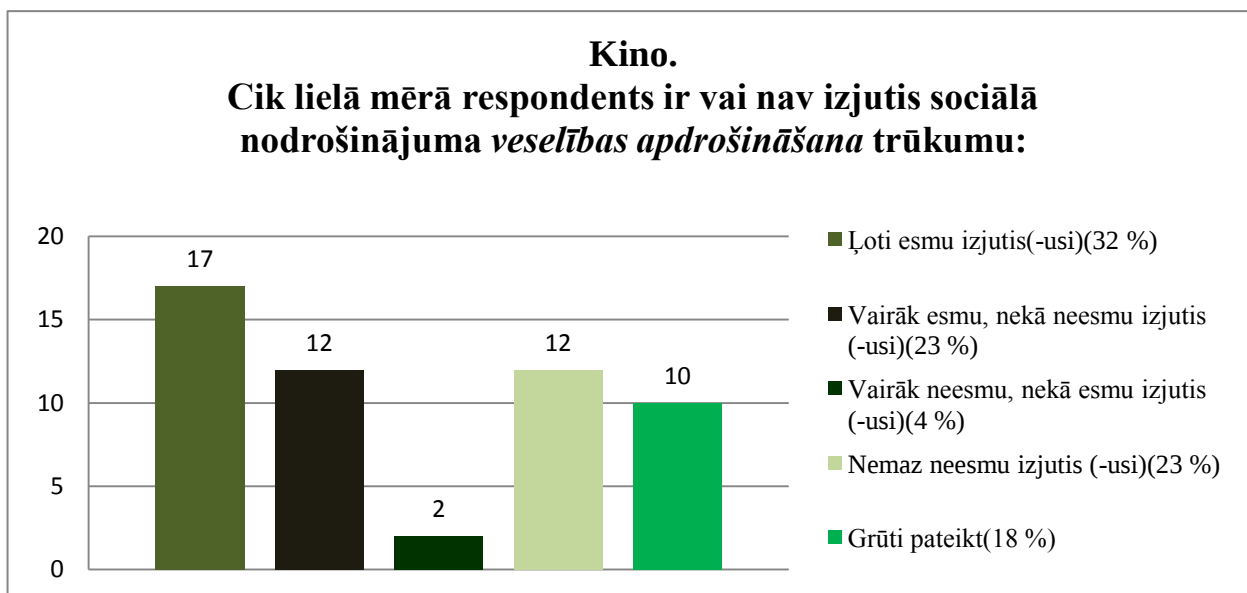
Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā nodrošinājuma *pensijas saņemšana* trūkumu:

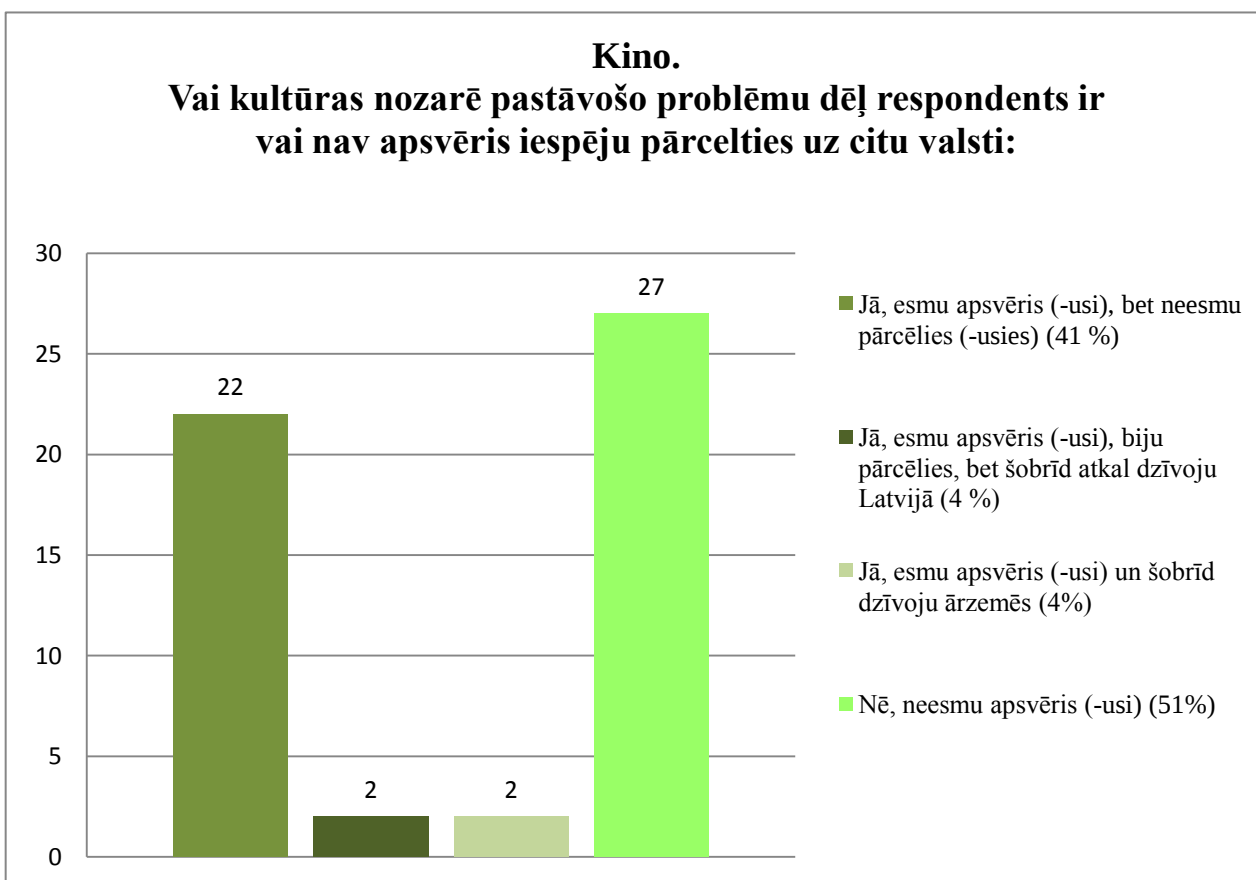
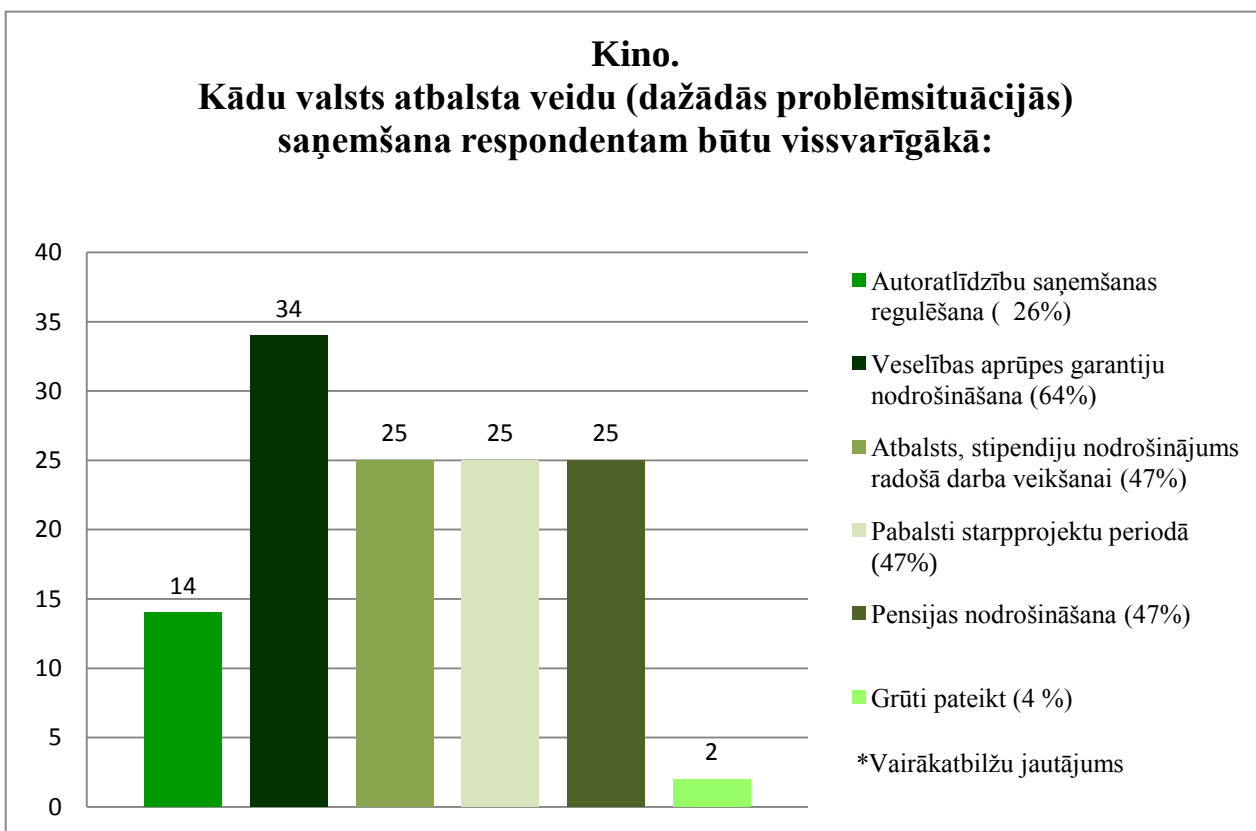

Kino.

Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā nodrošinājuma *bezdarba pabalsts* trūkumu:

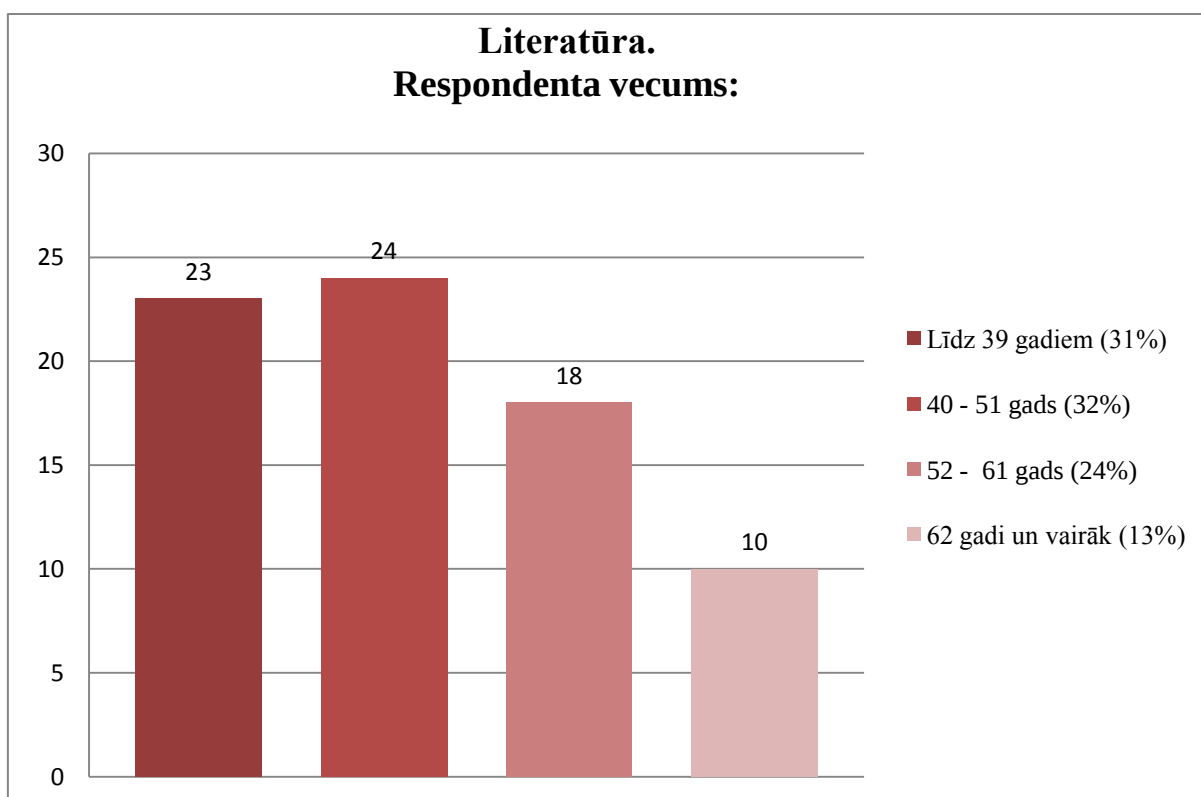
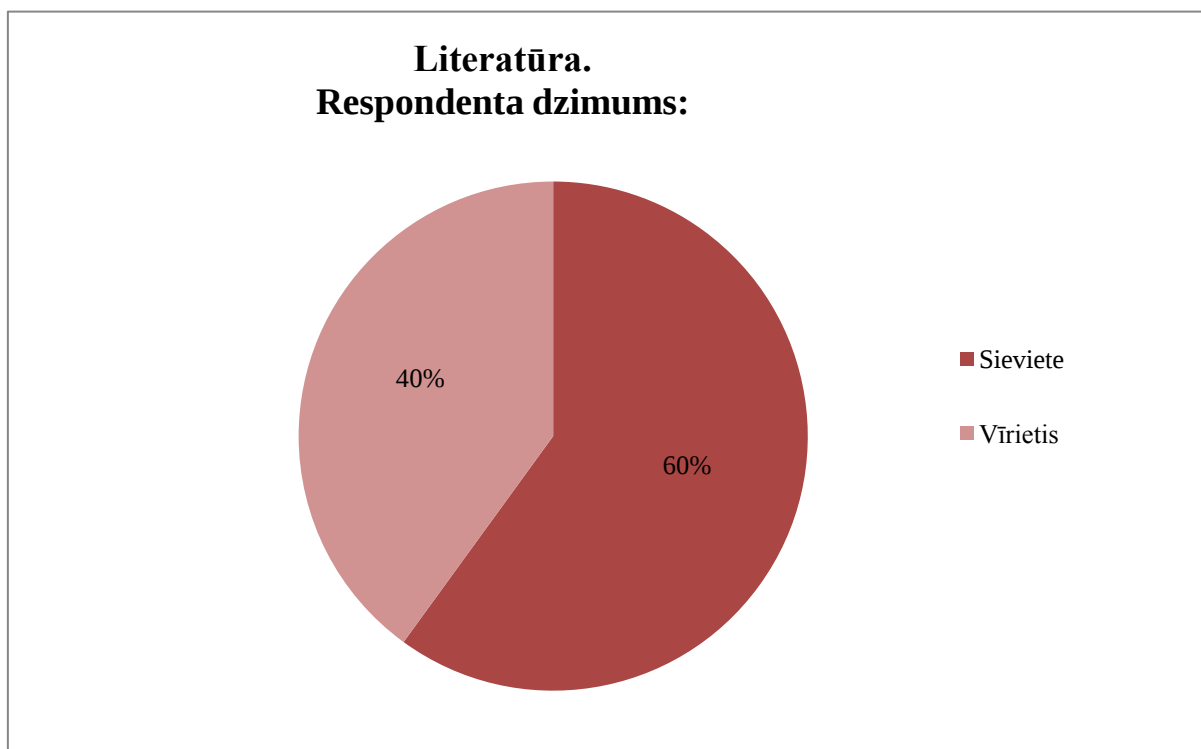

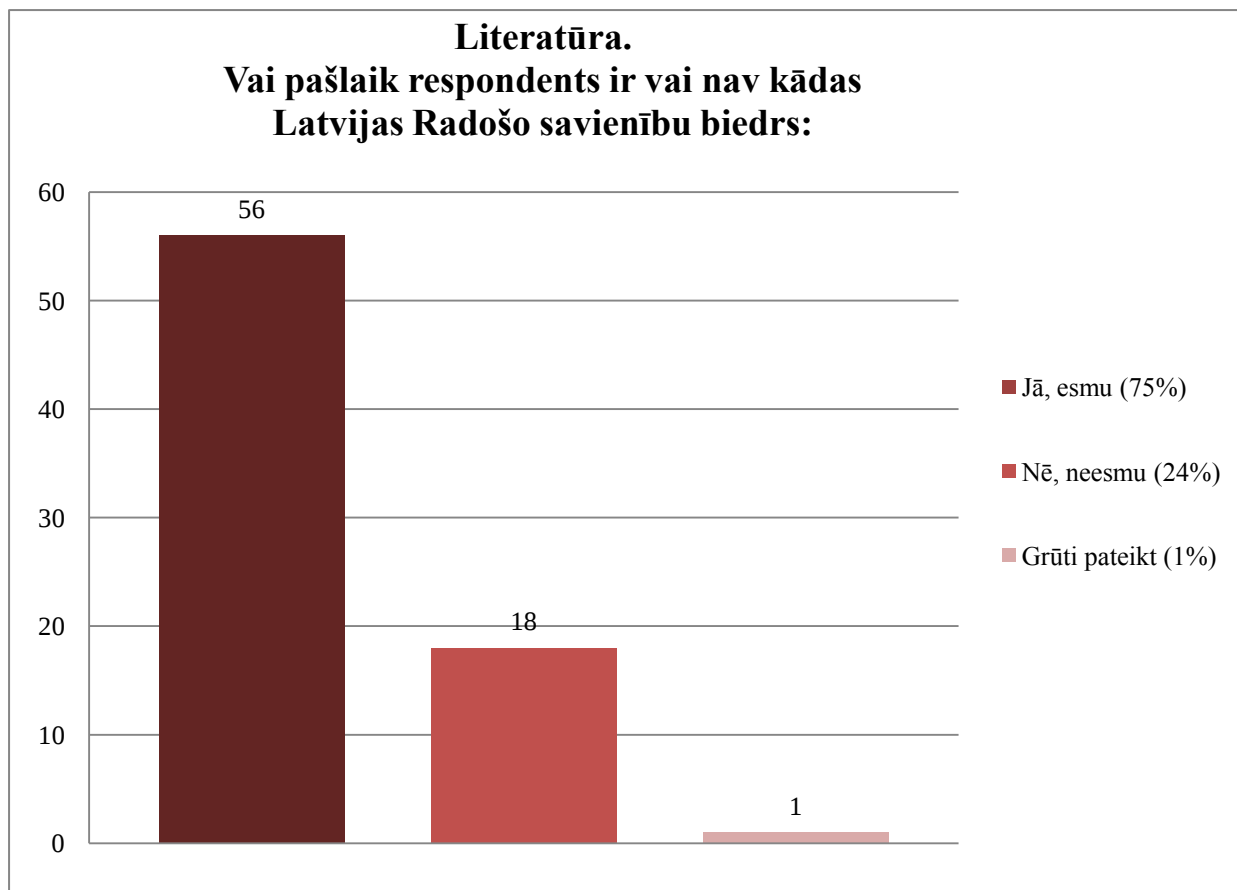
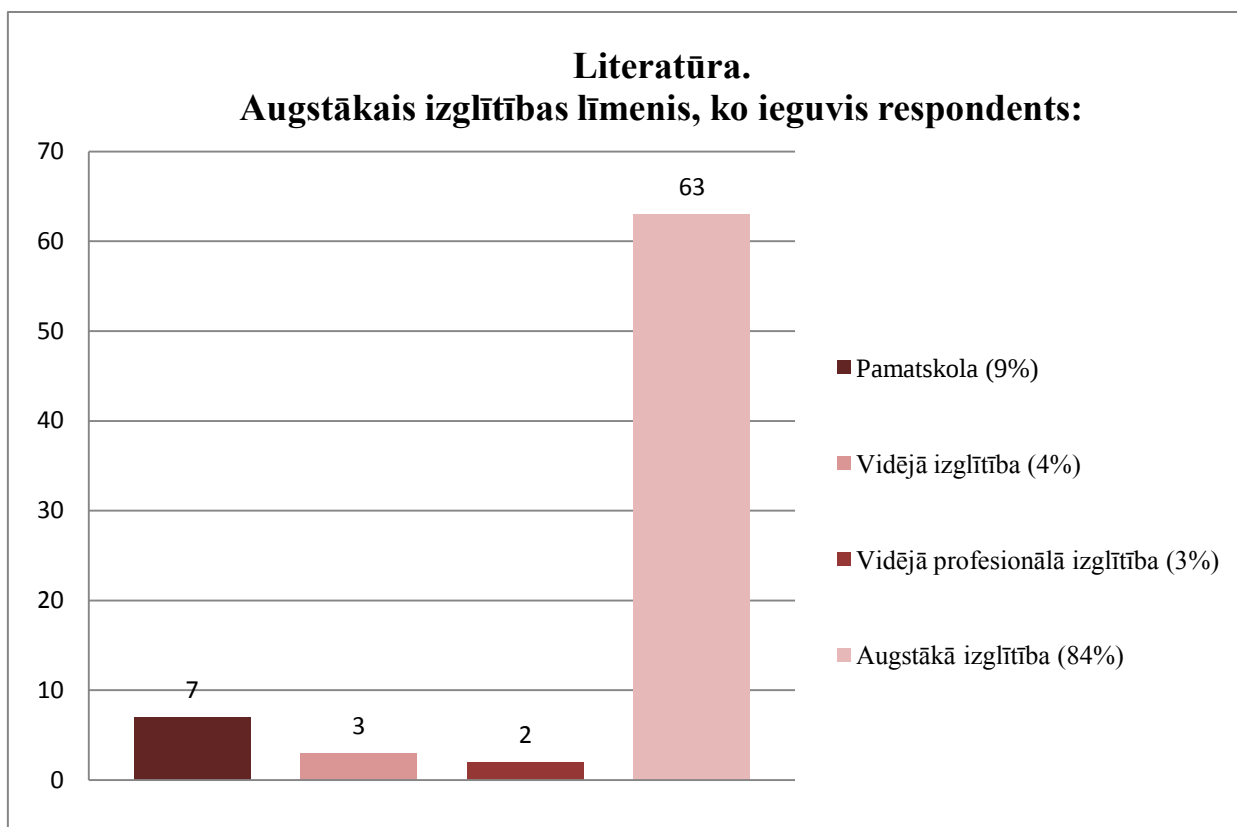

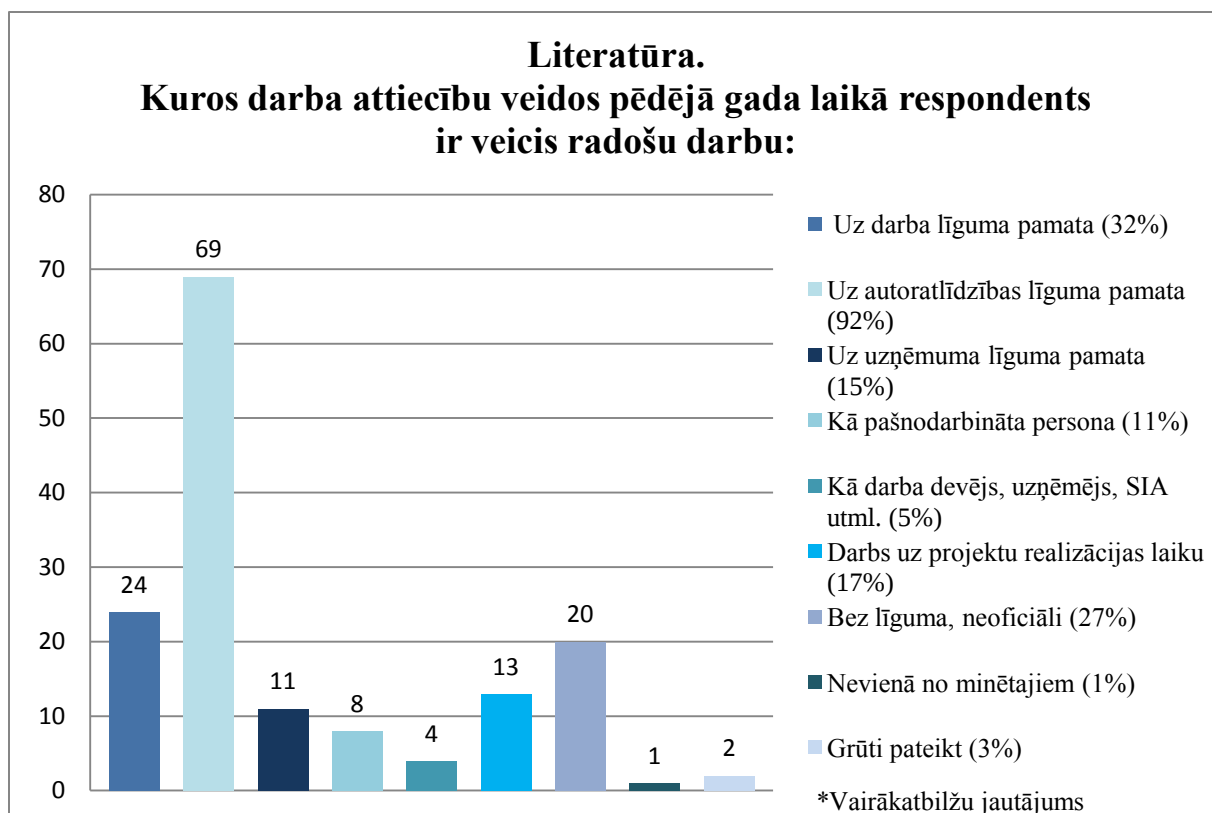
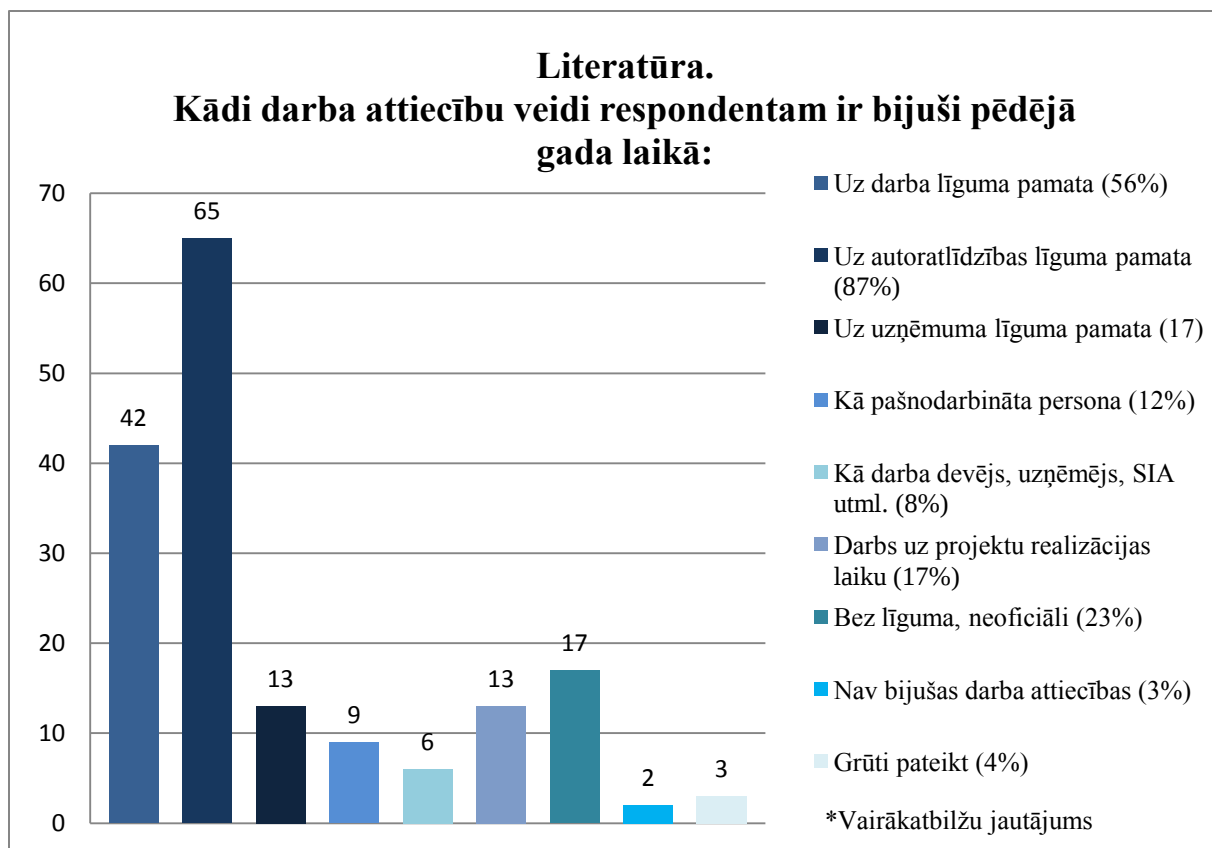
2.3. LITERATŪRA

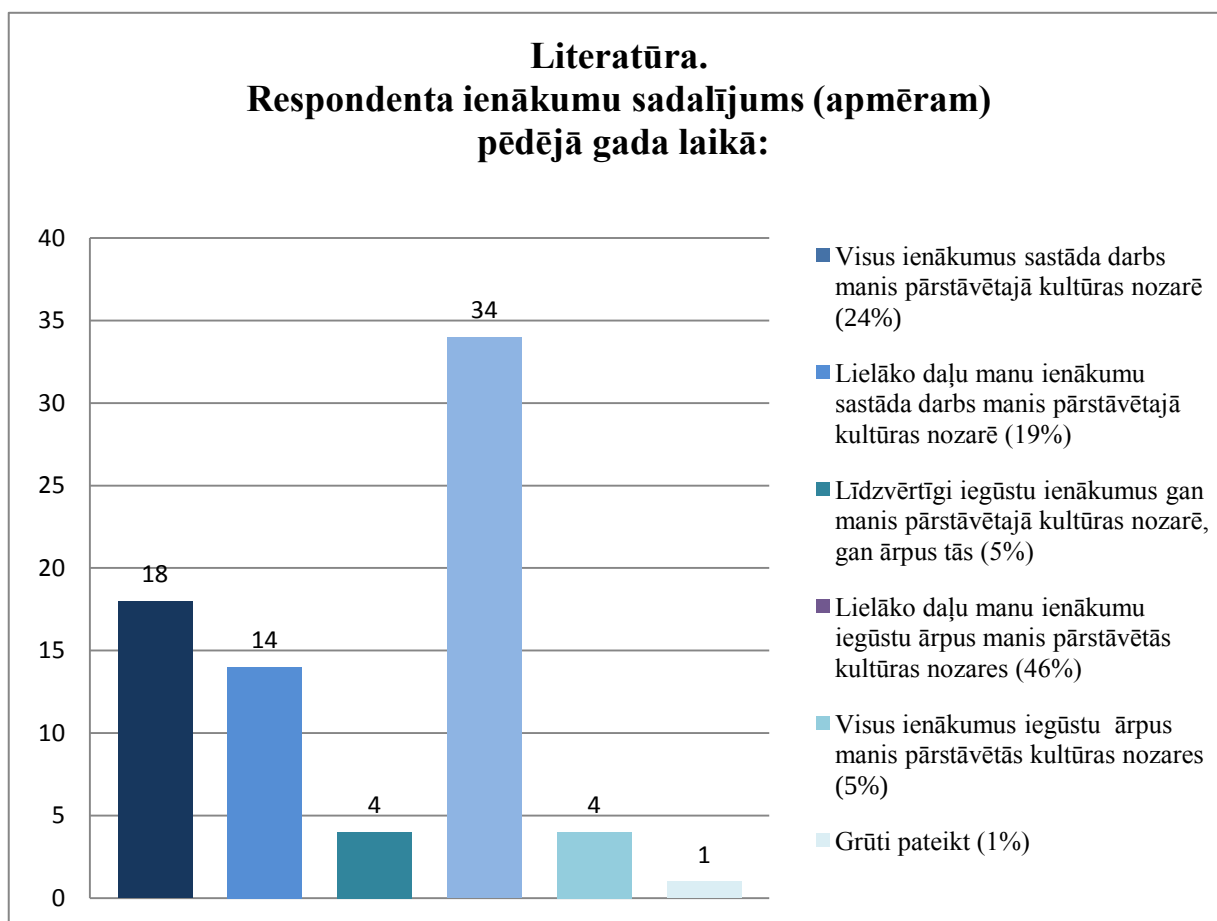
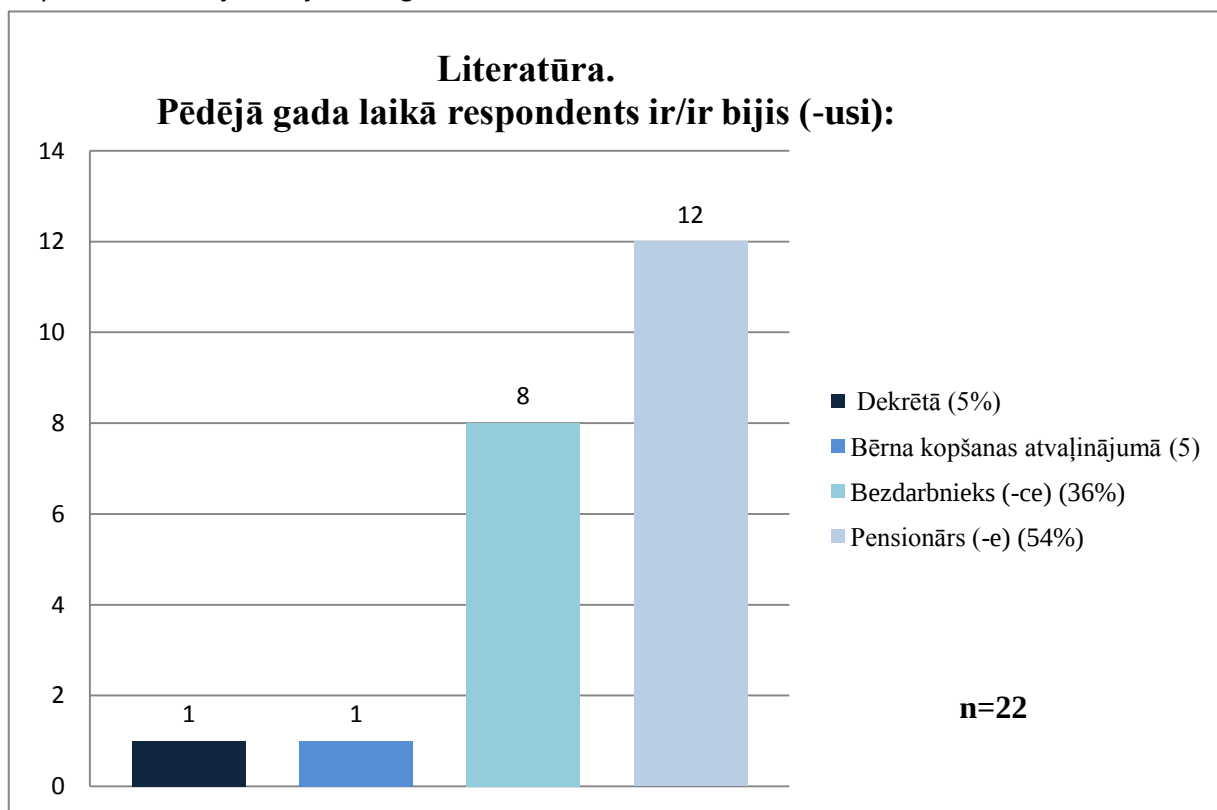
INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

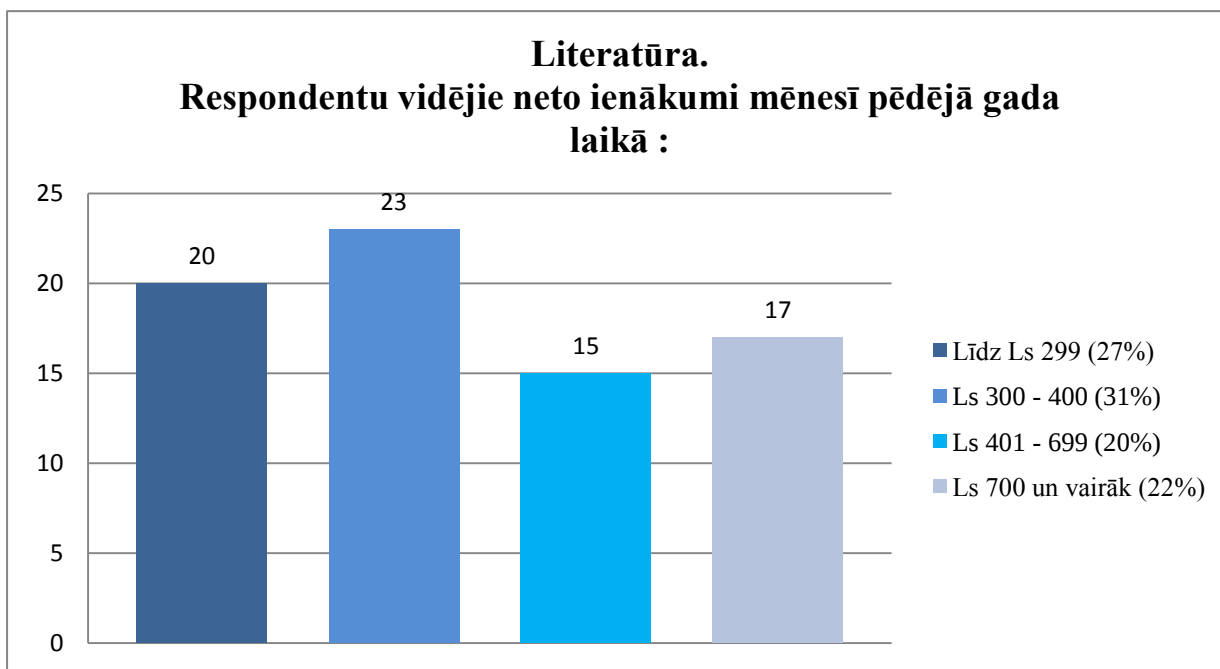

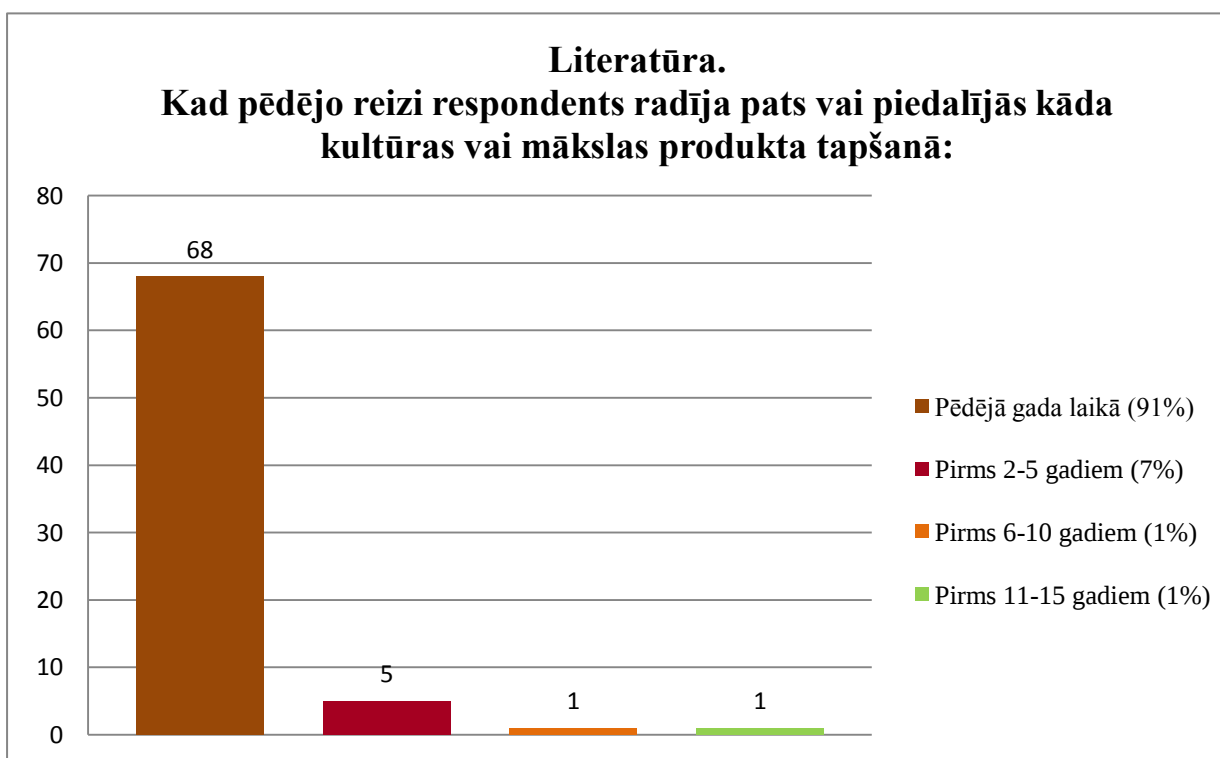
DARBA SITUĀCIJA

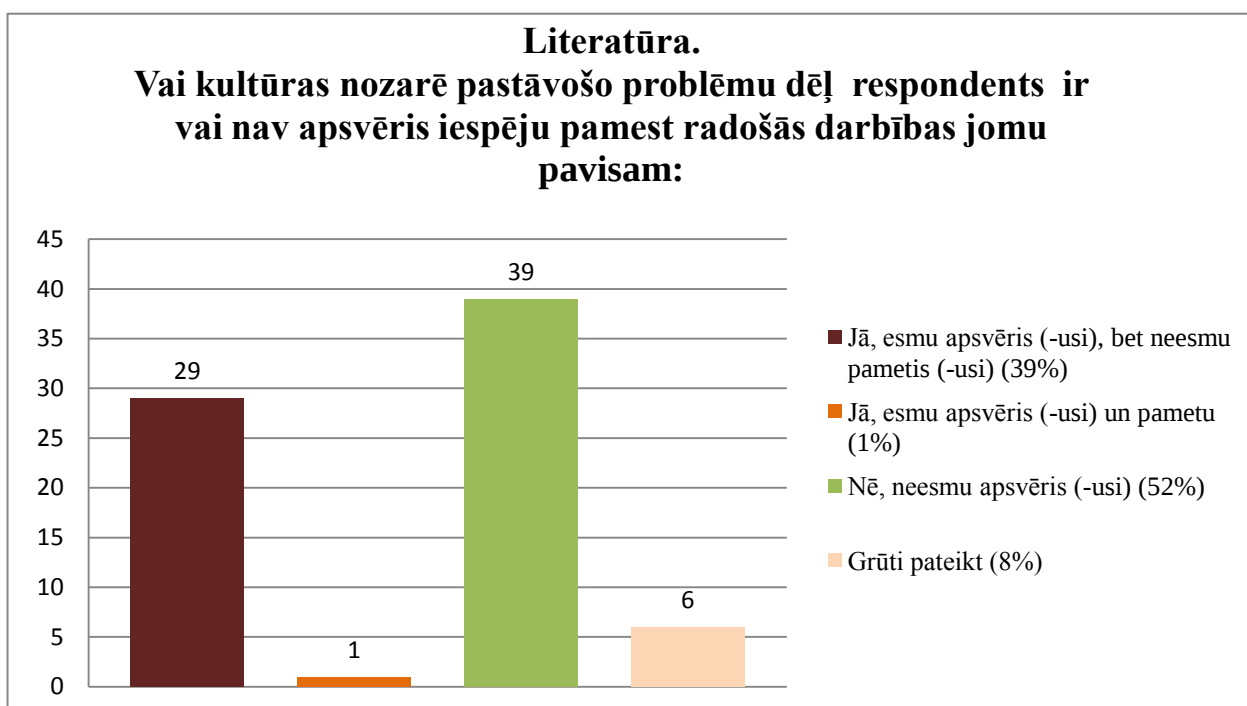
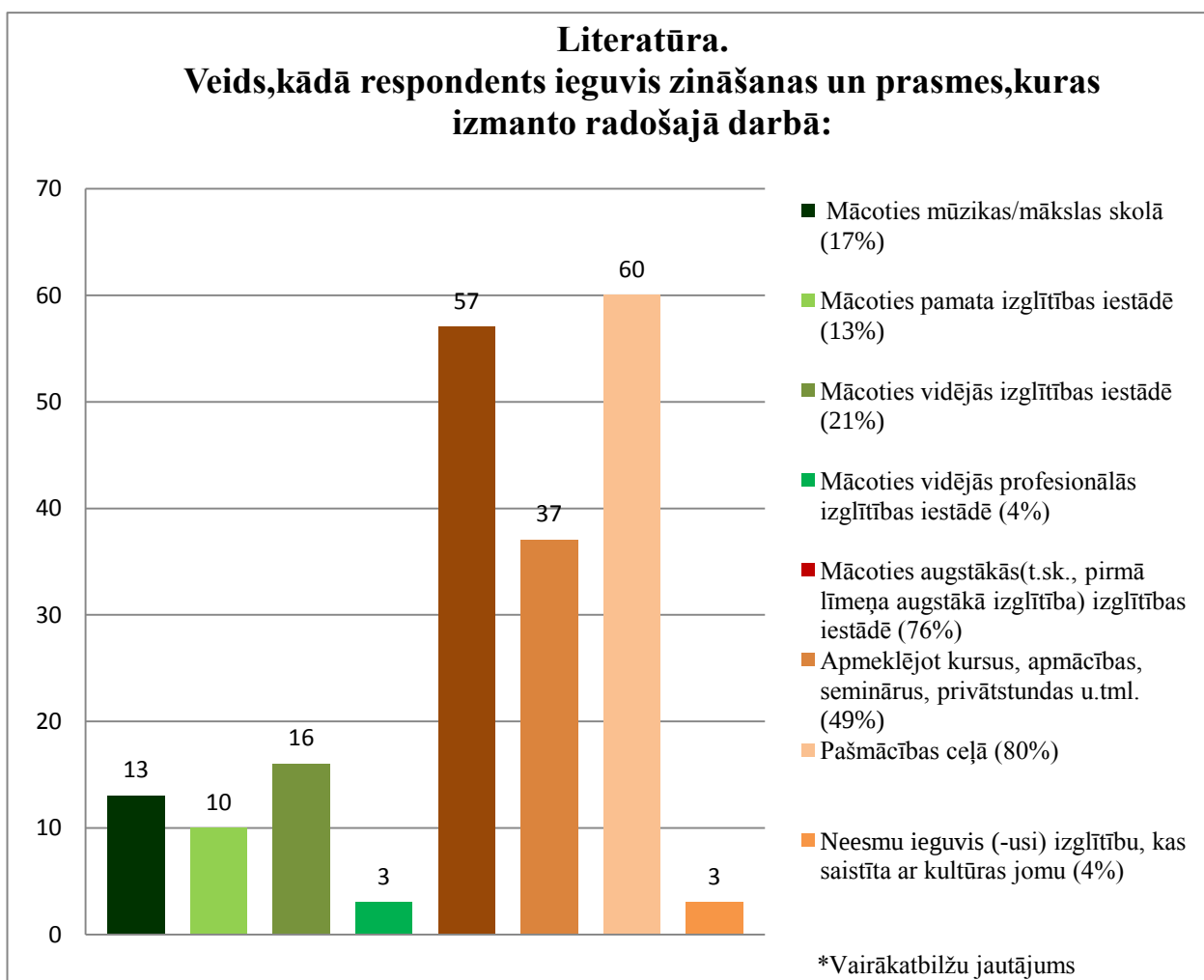

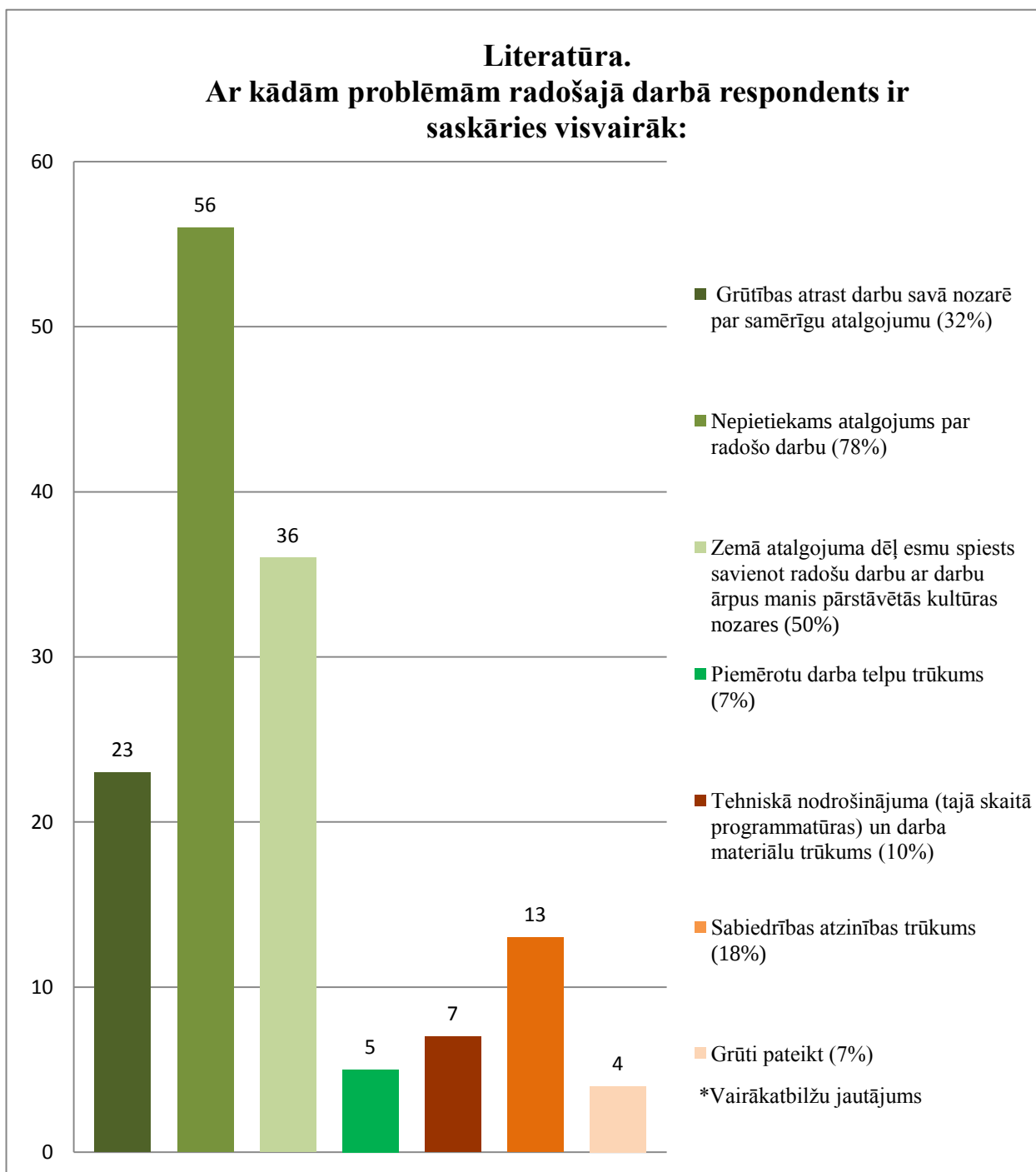

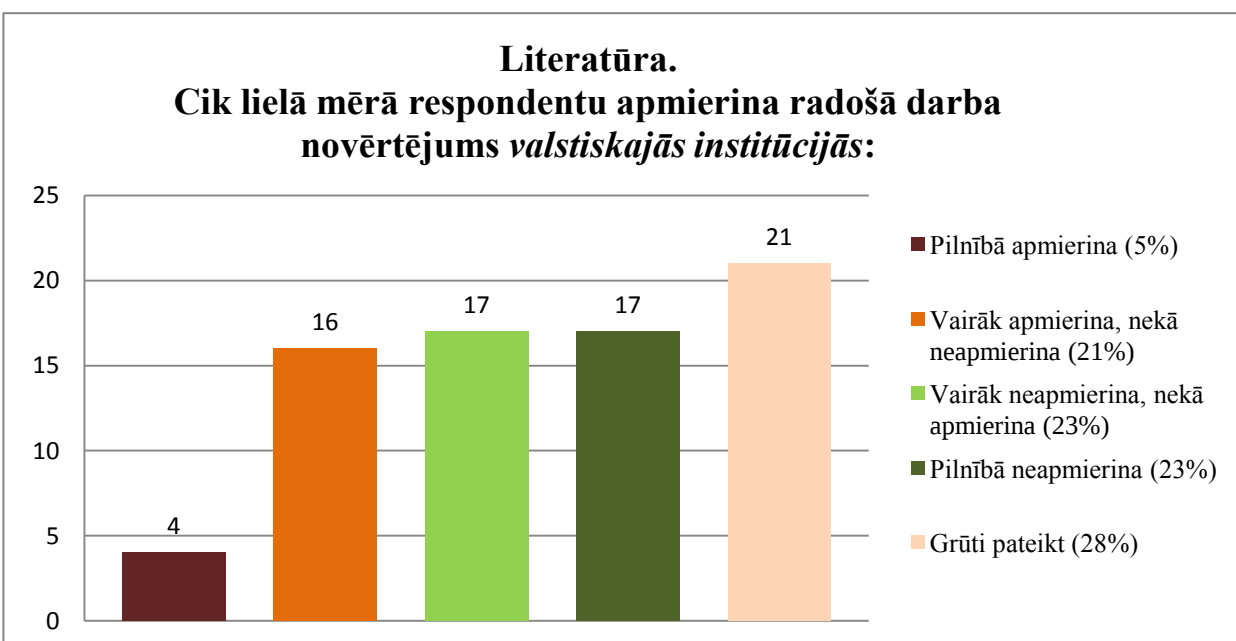
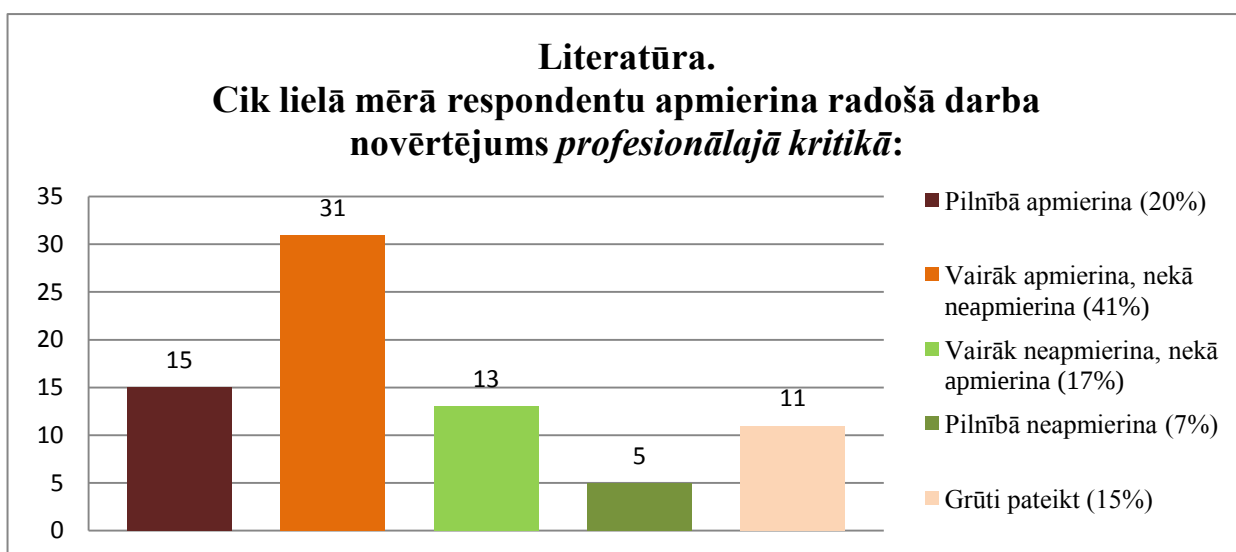
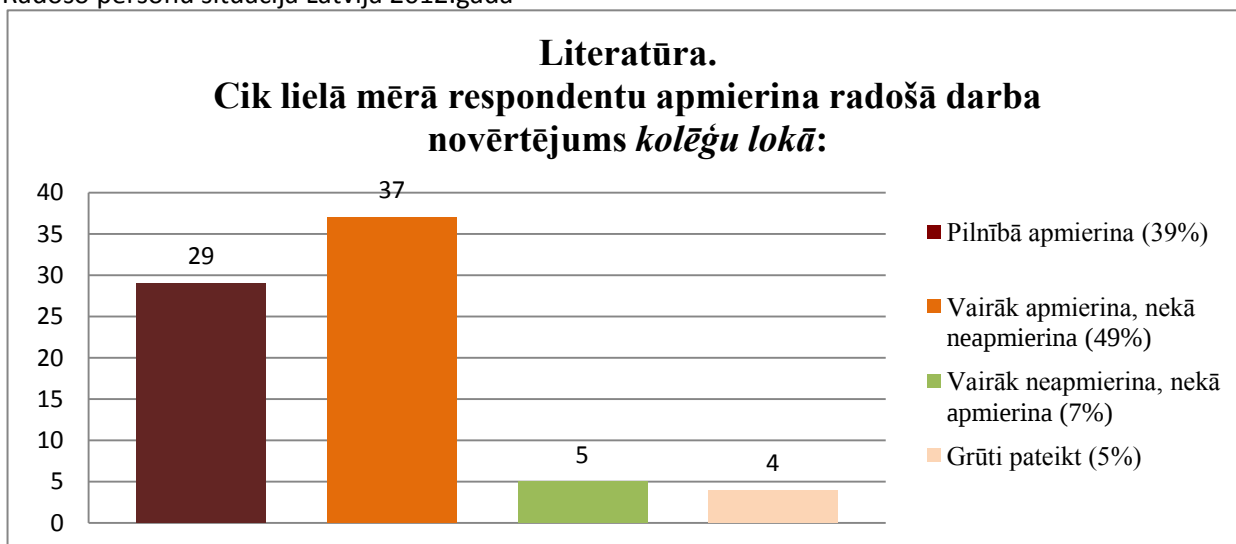

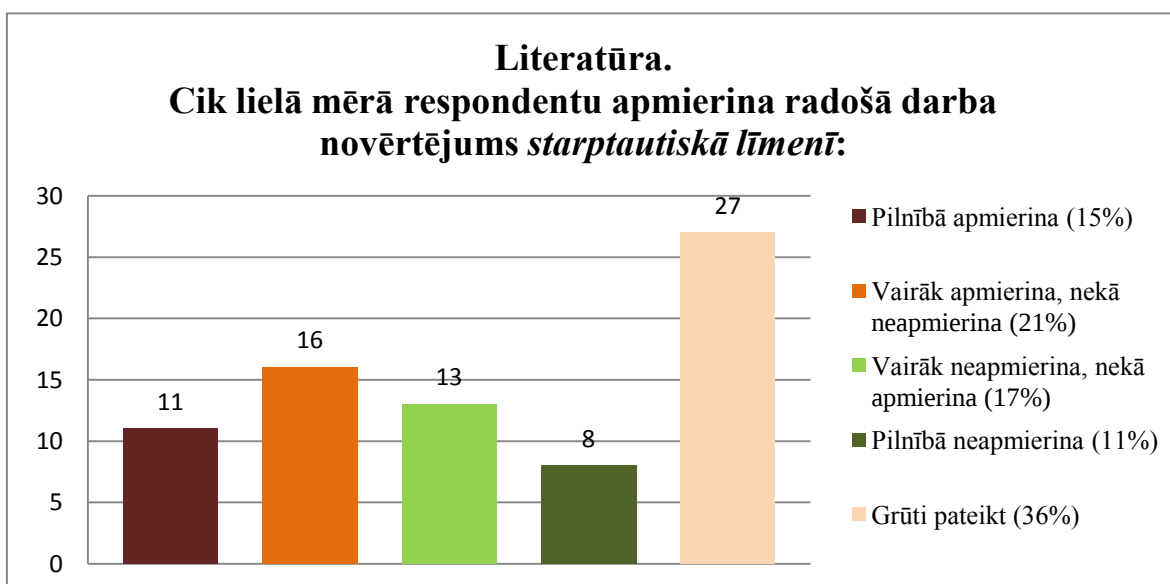
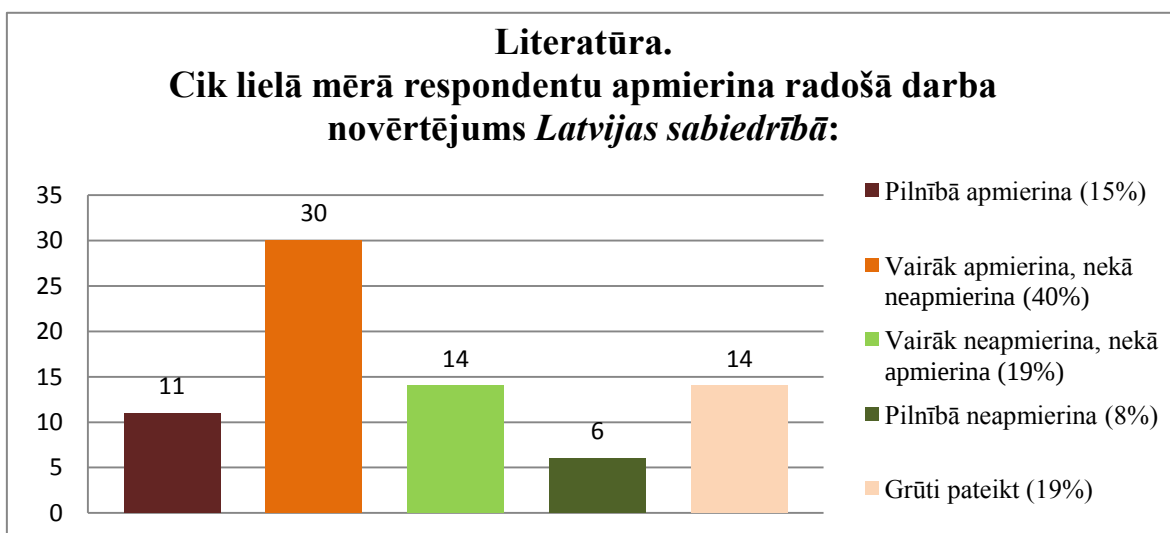
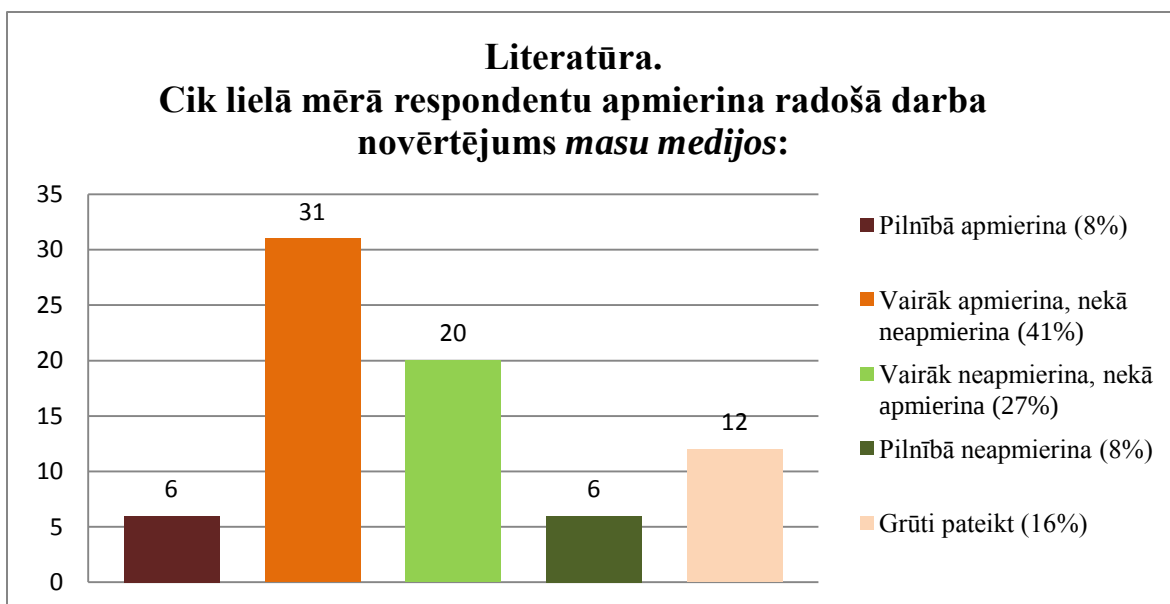
RADOŠĀ DARBĪBA

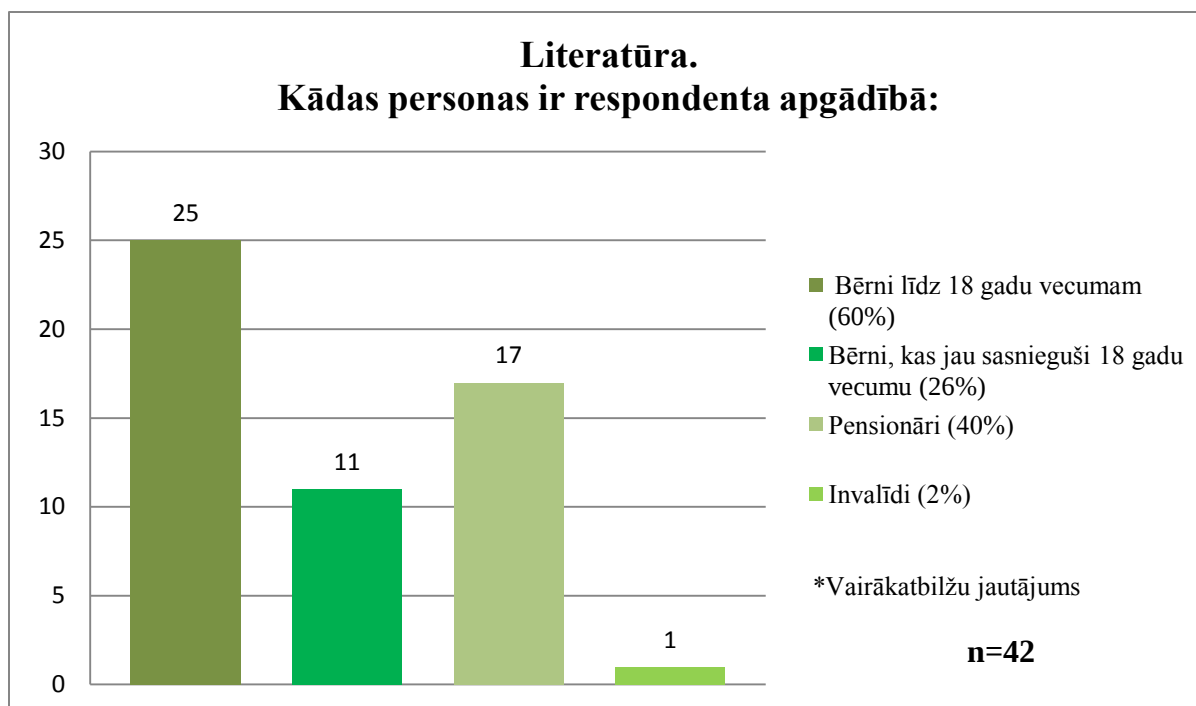
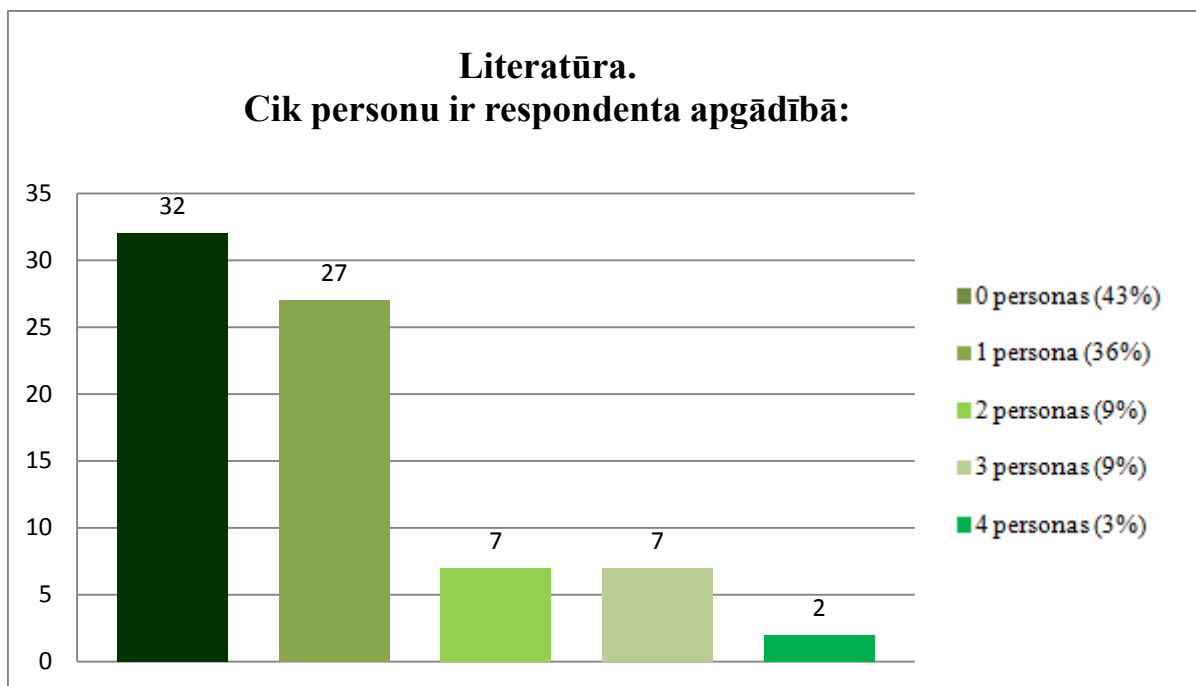

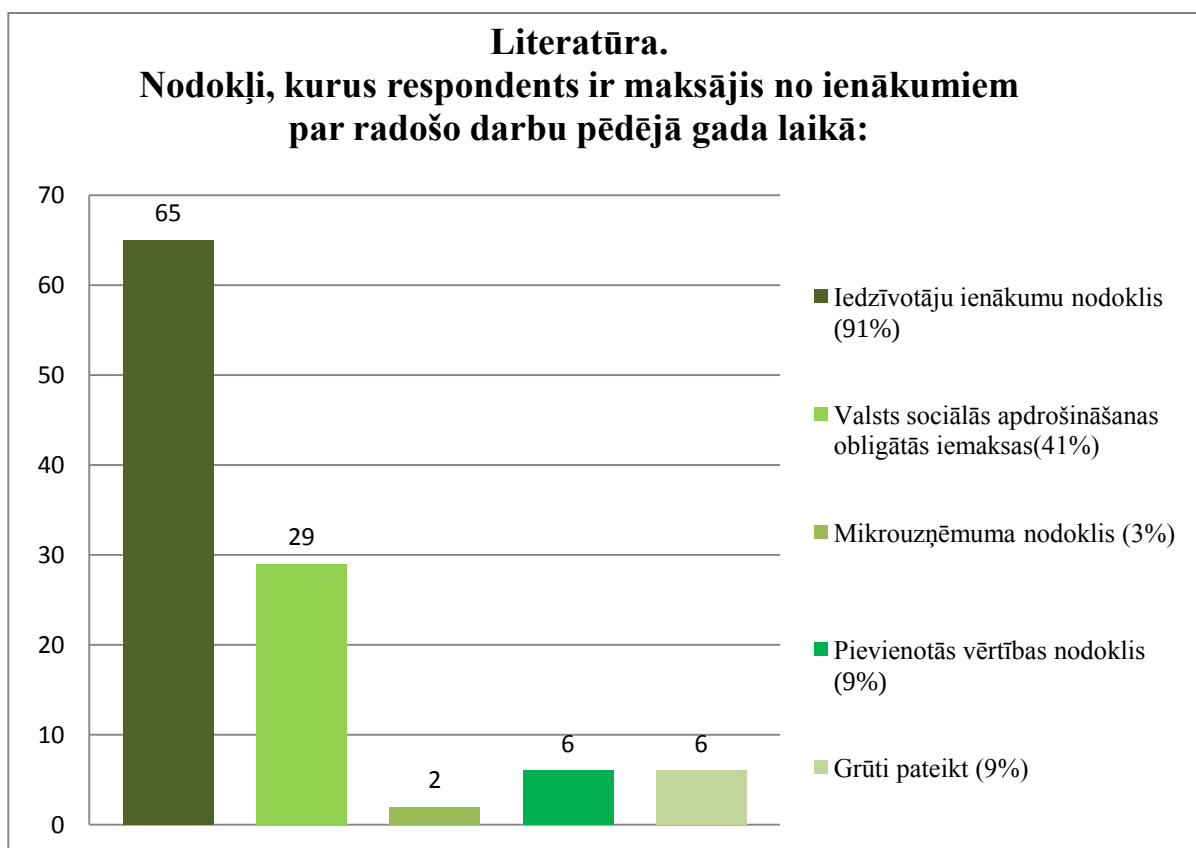
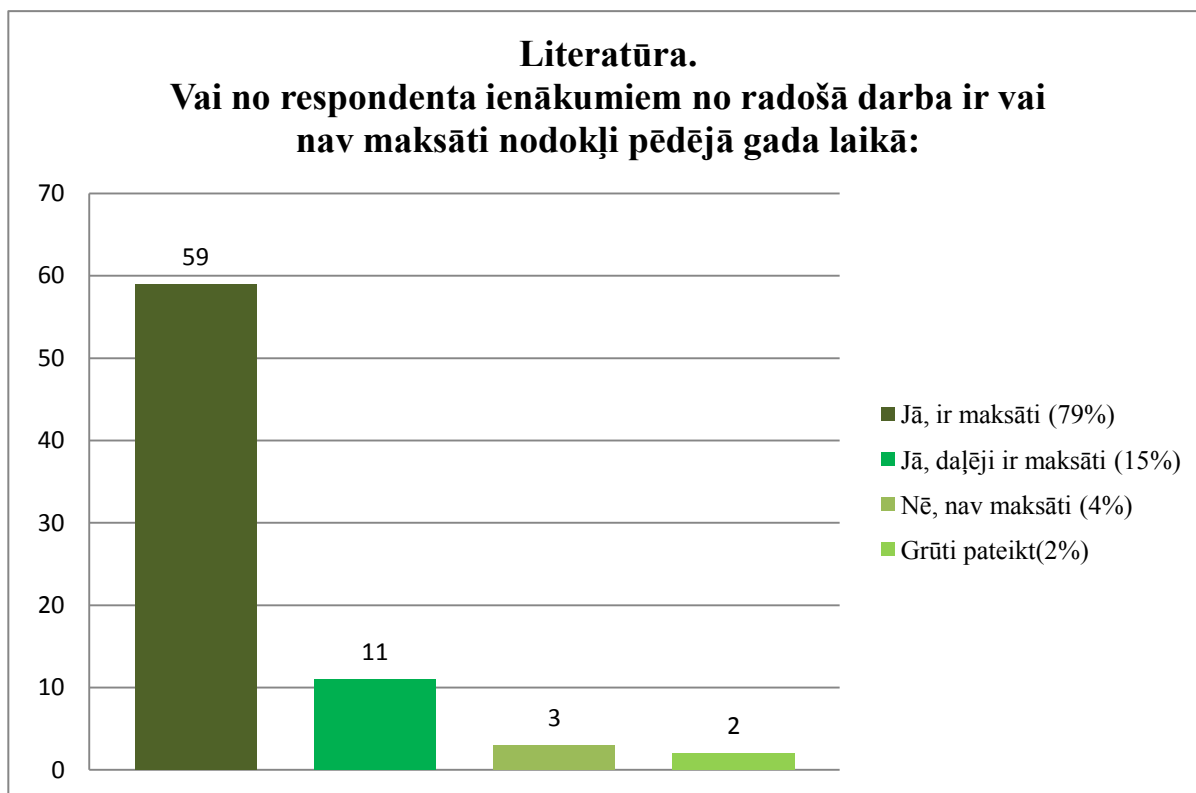

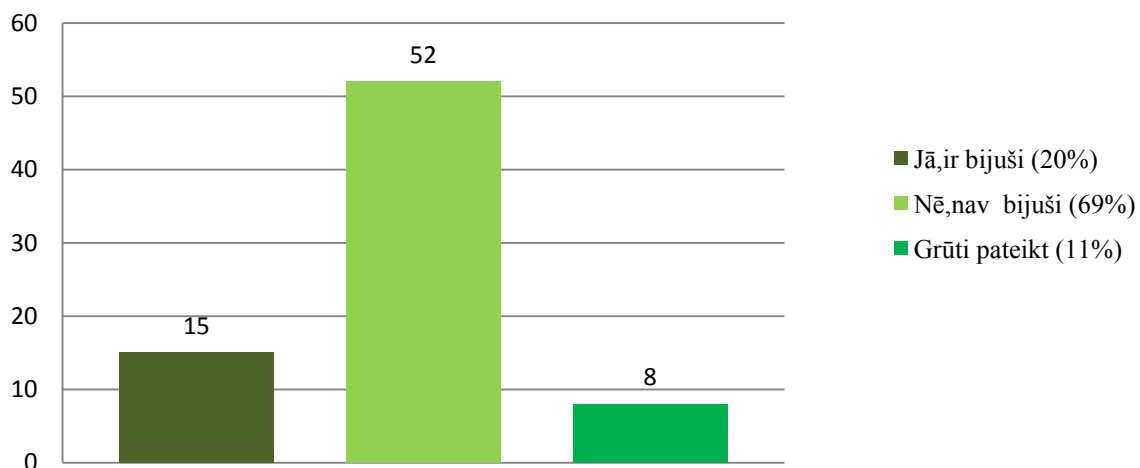
SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

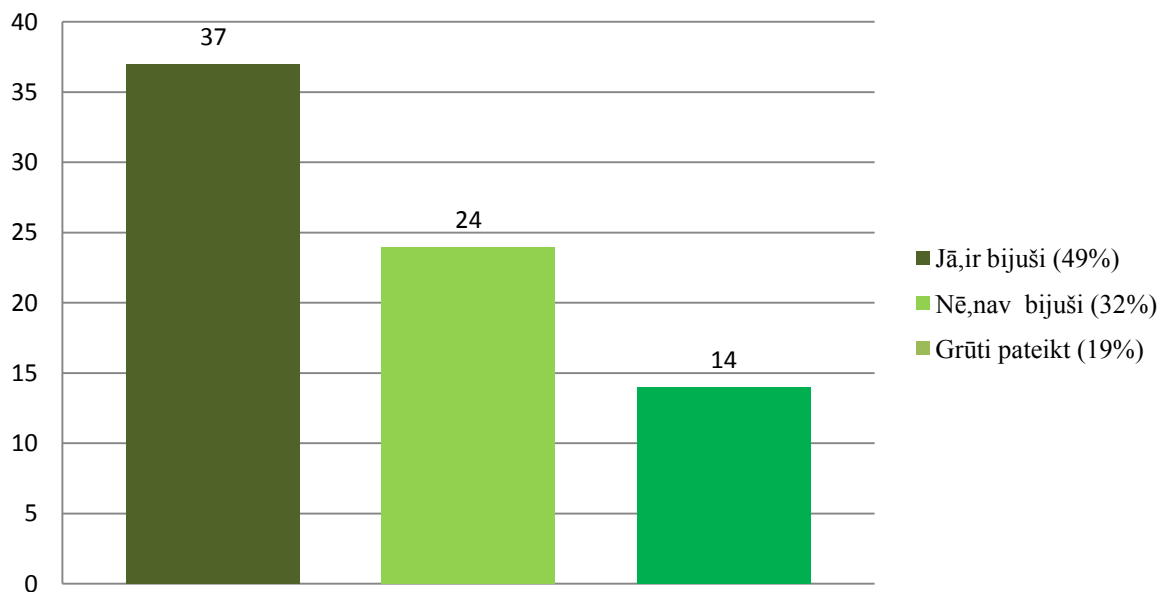
Literatūra.

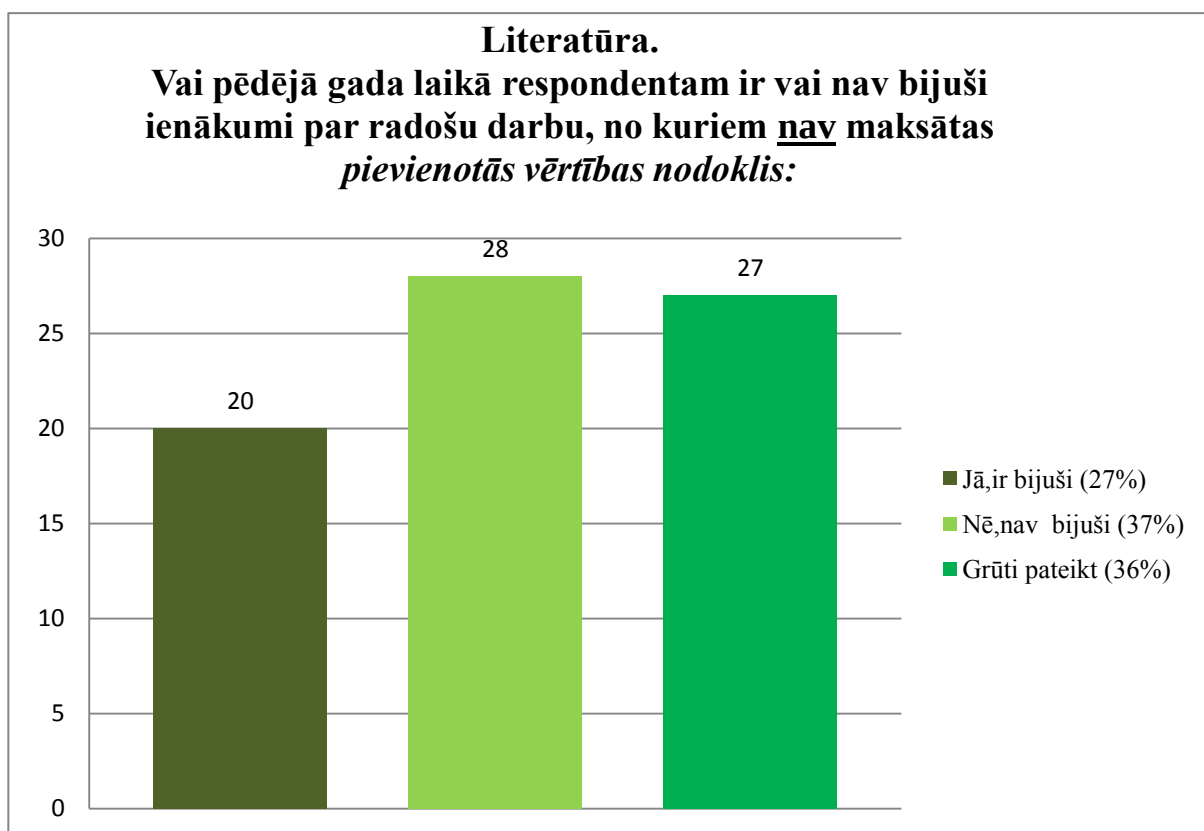
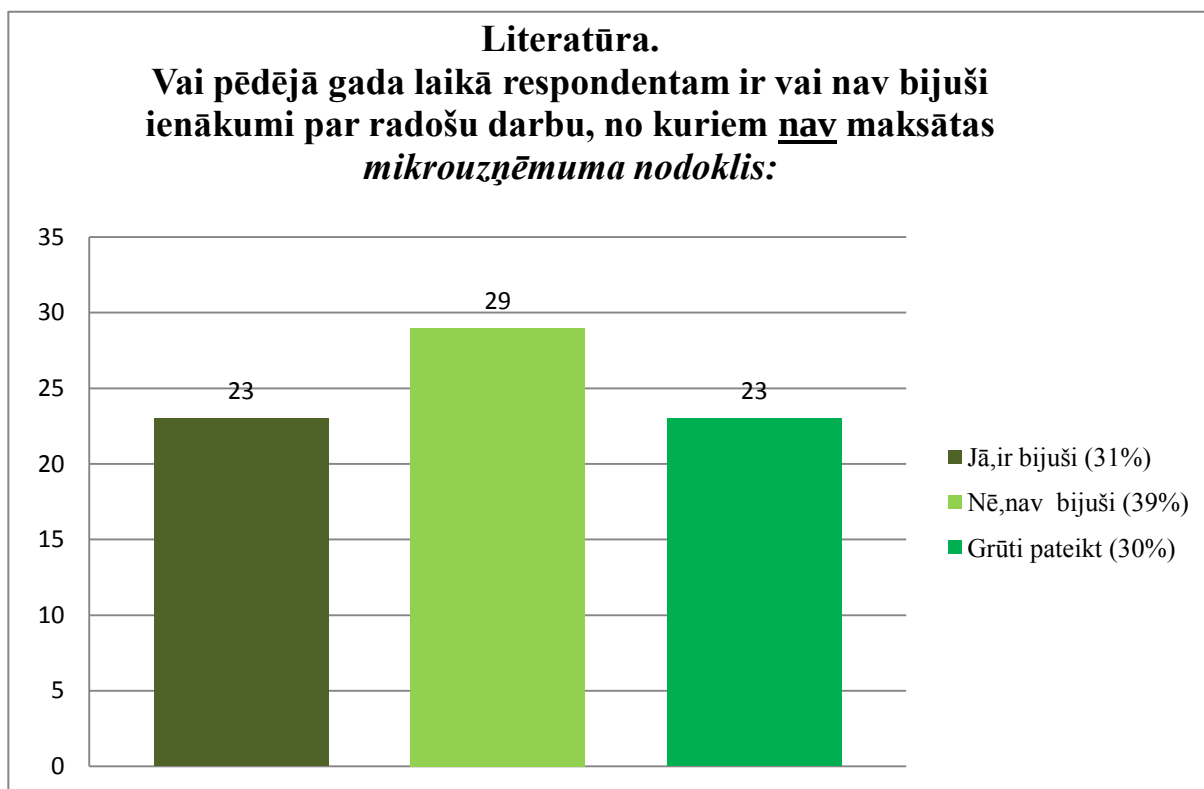
Vai pēdējā gada laikā respondentam ir vai nav bijuši ienākumi par radošu darbu, no kuriem nav maksāts iedzīvotāju ienākuma nodoklis:

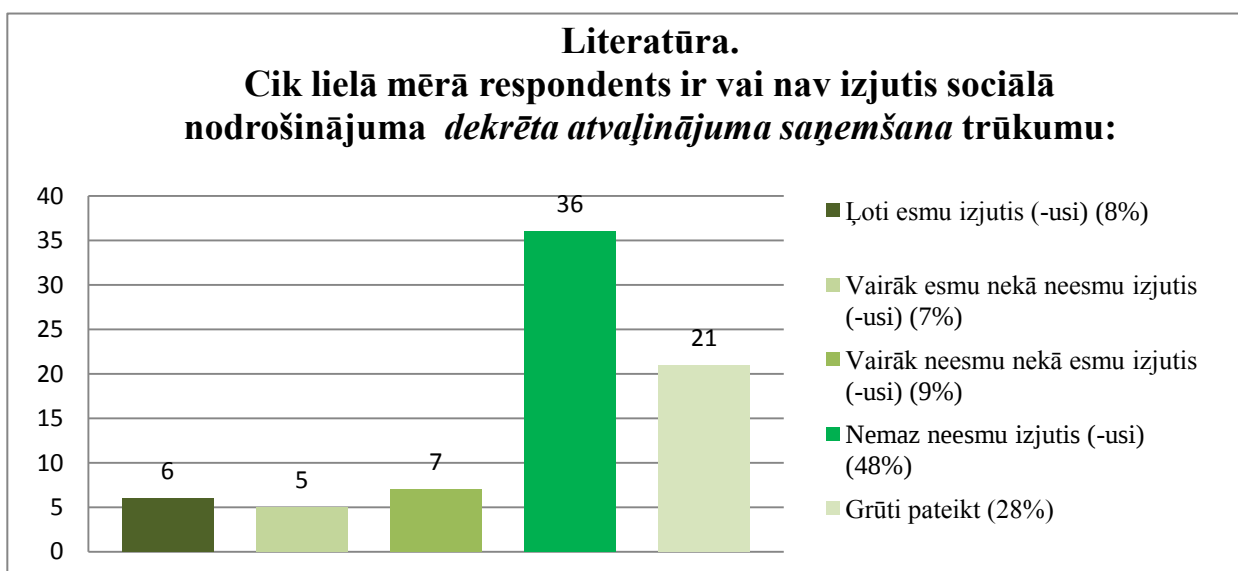
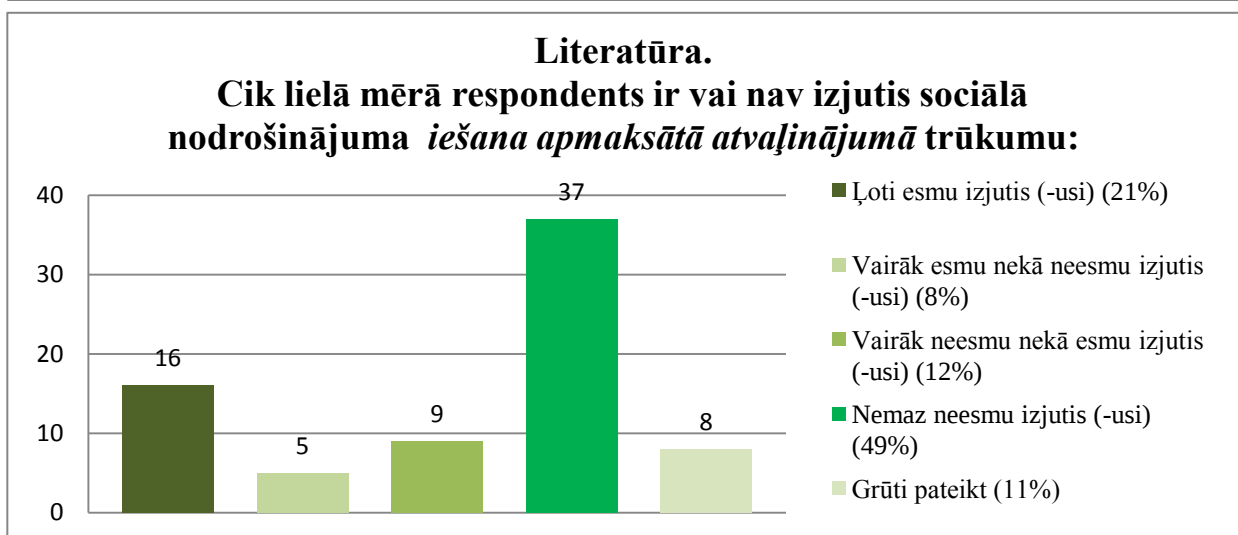
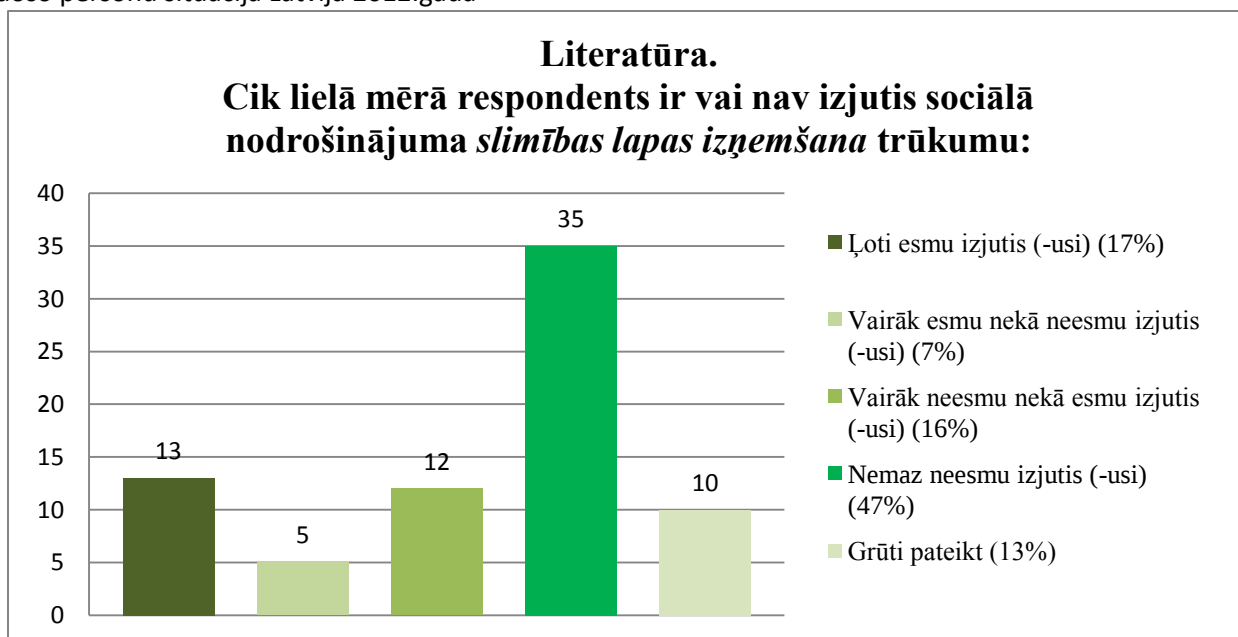

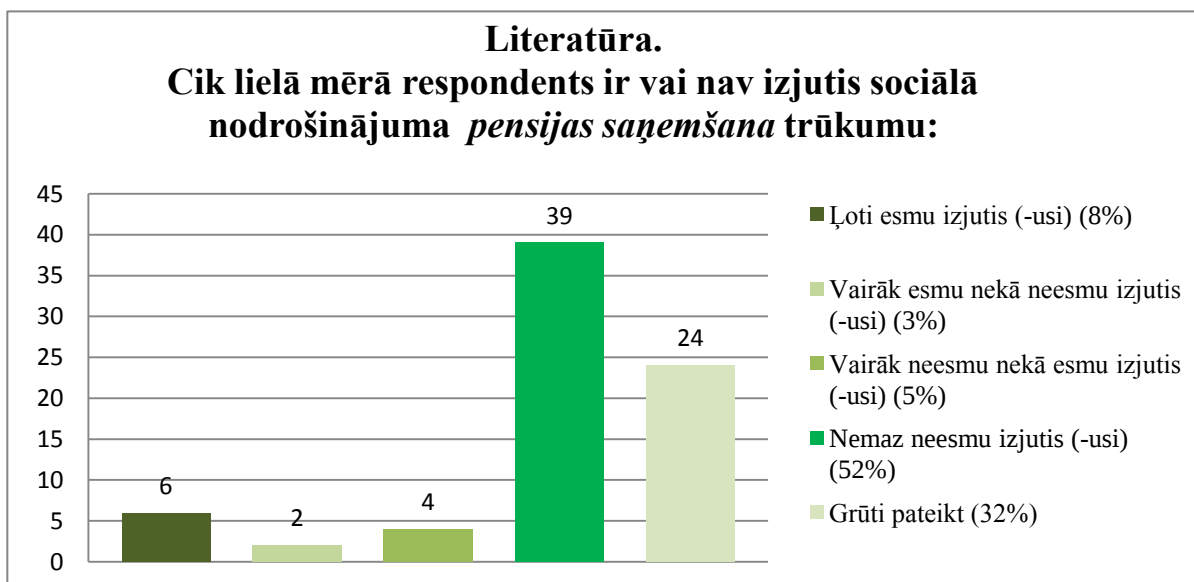
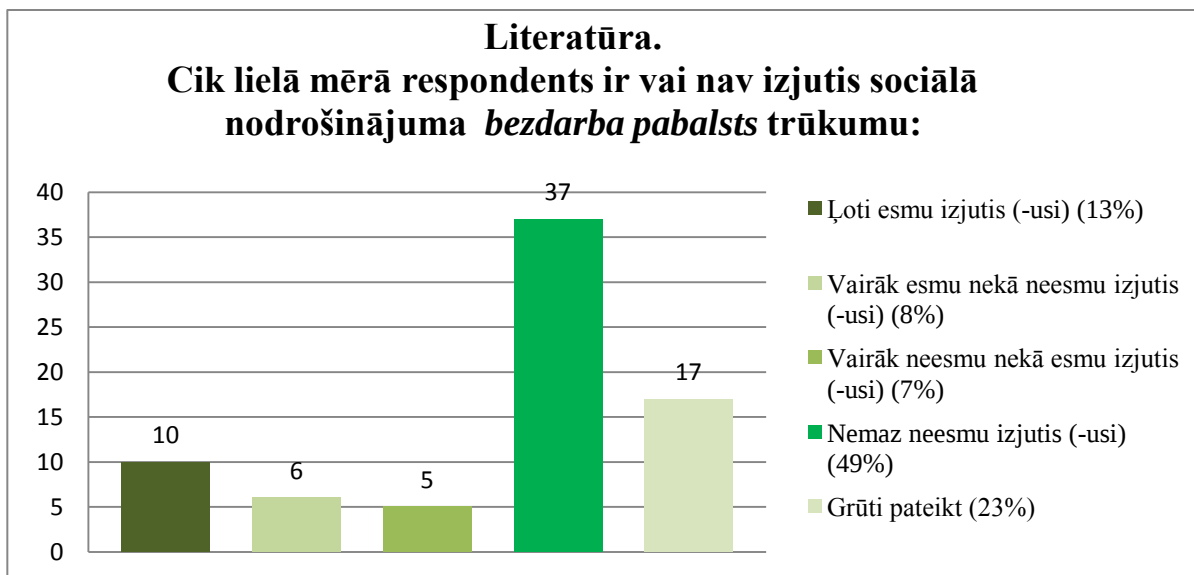
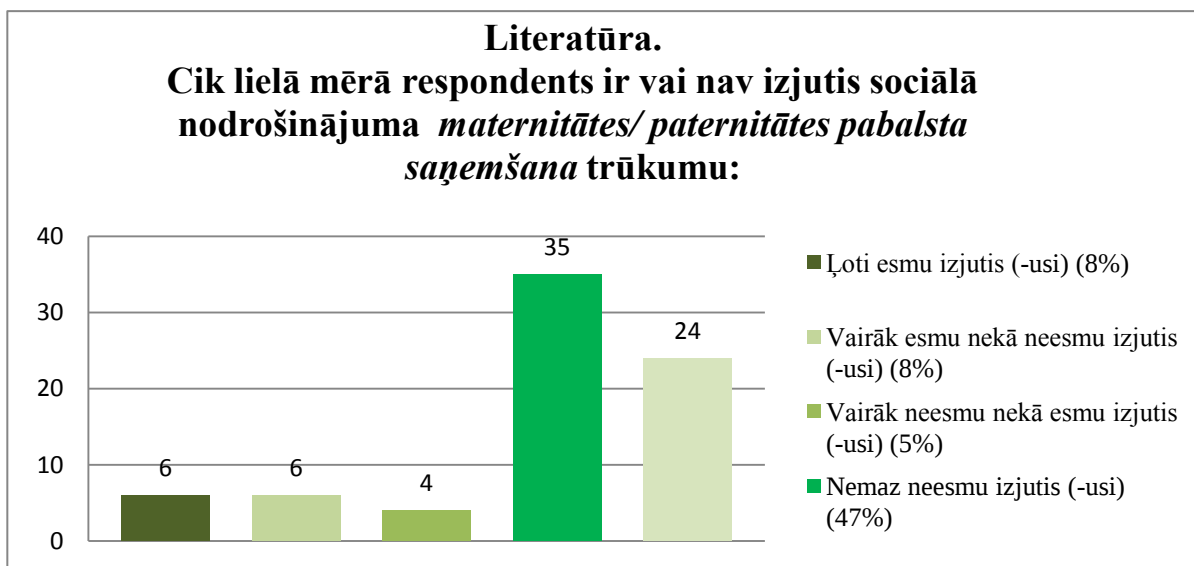
Literatūra.

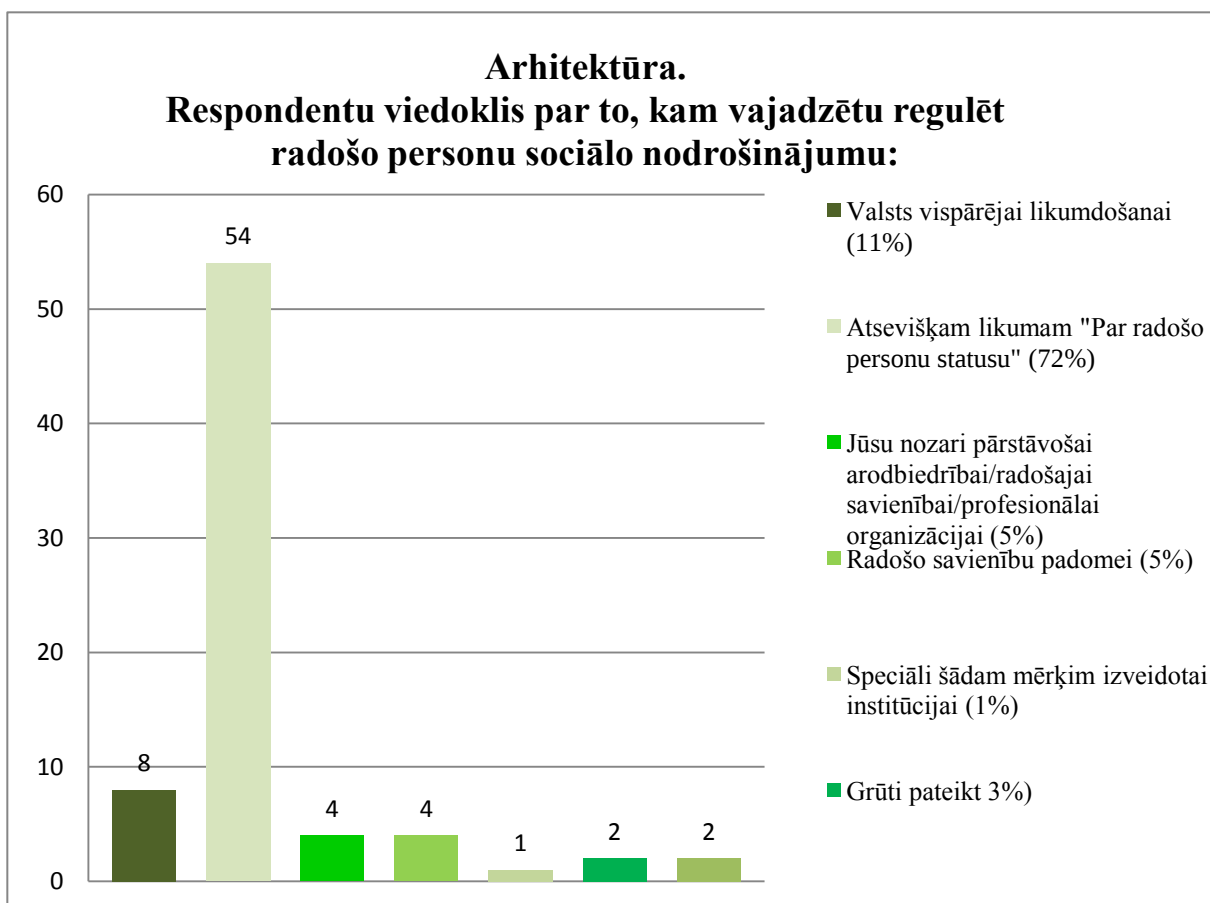
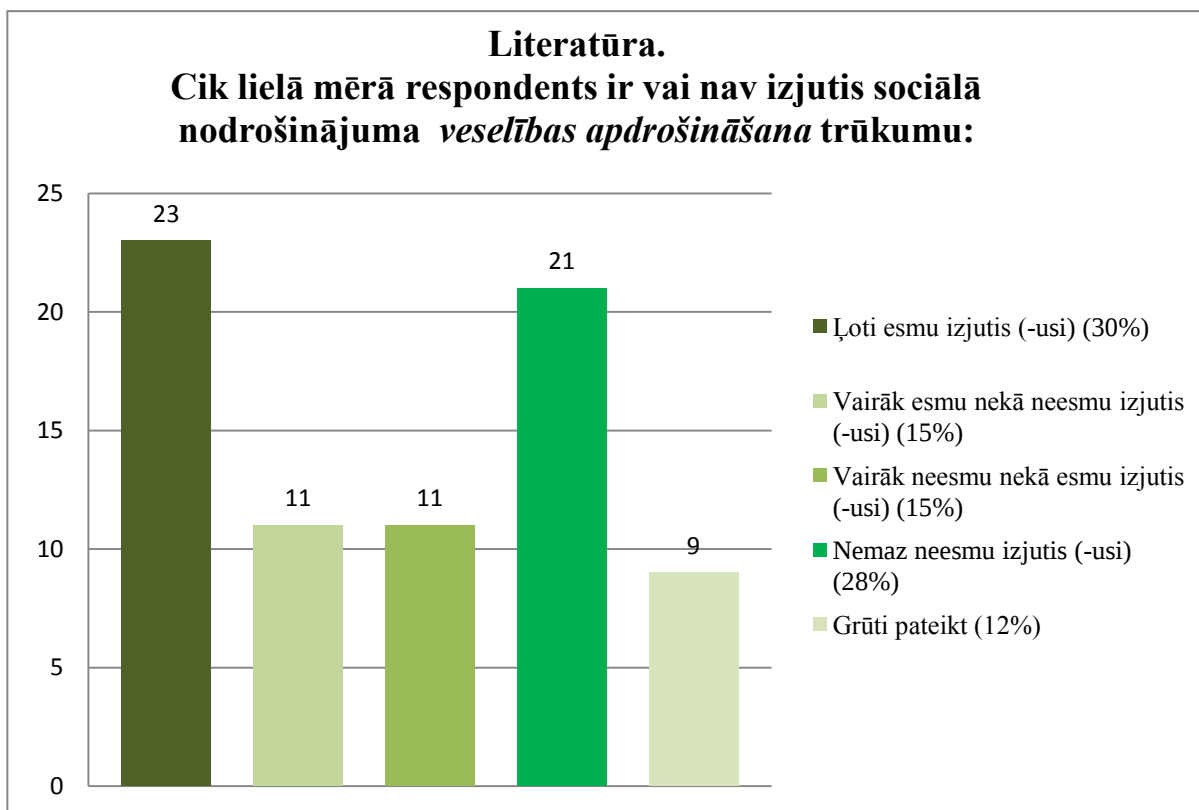
Vai pēdējā gada laikā respondentam ir vai nav bijuši ienākumi par radošu darbu, no kuriem nav maksātas valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas :

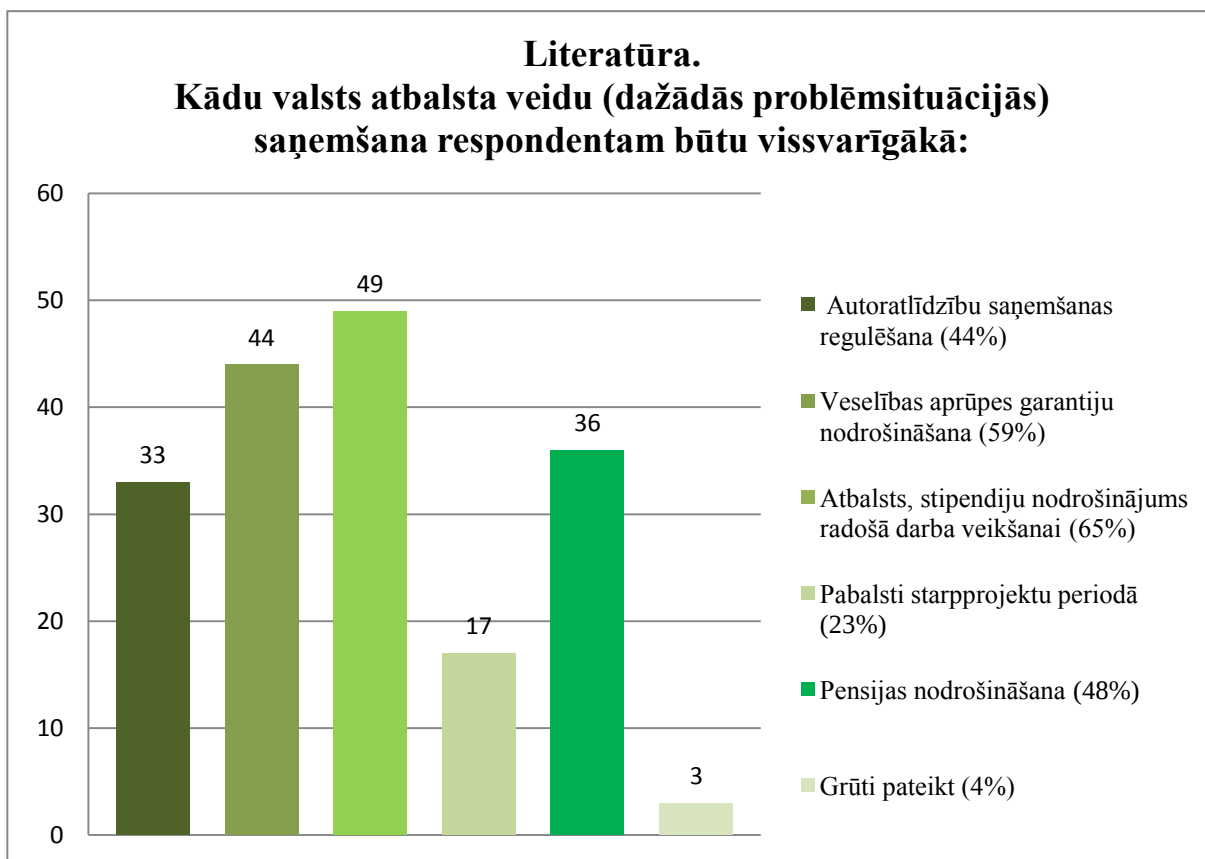
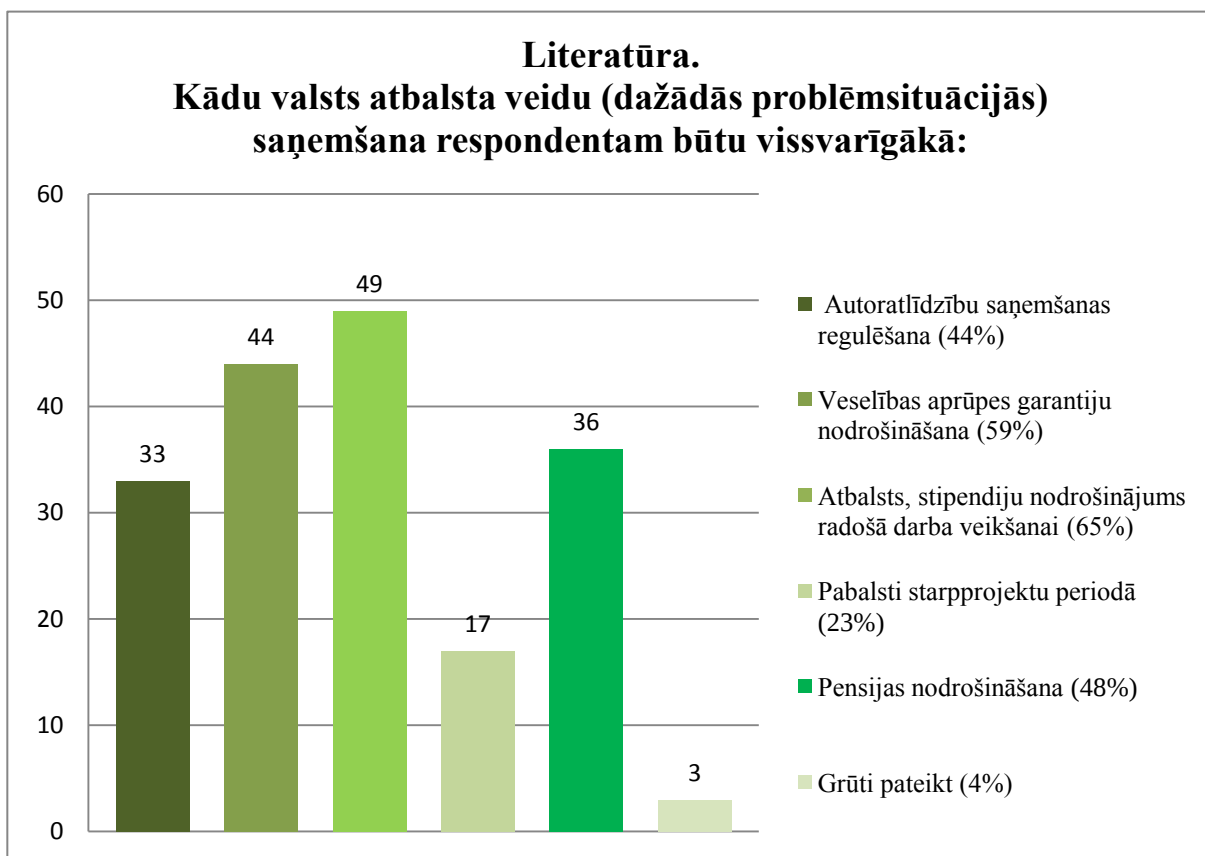

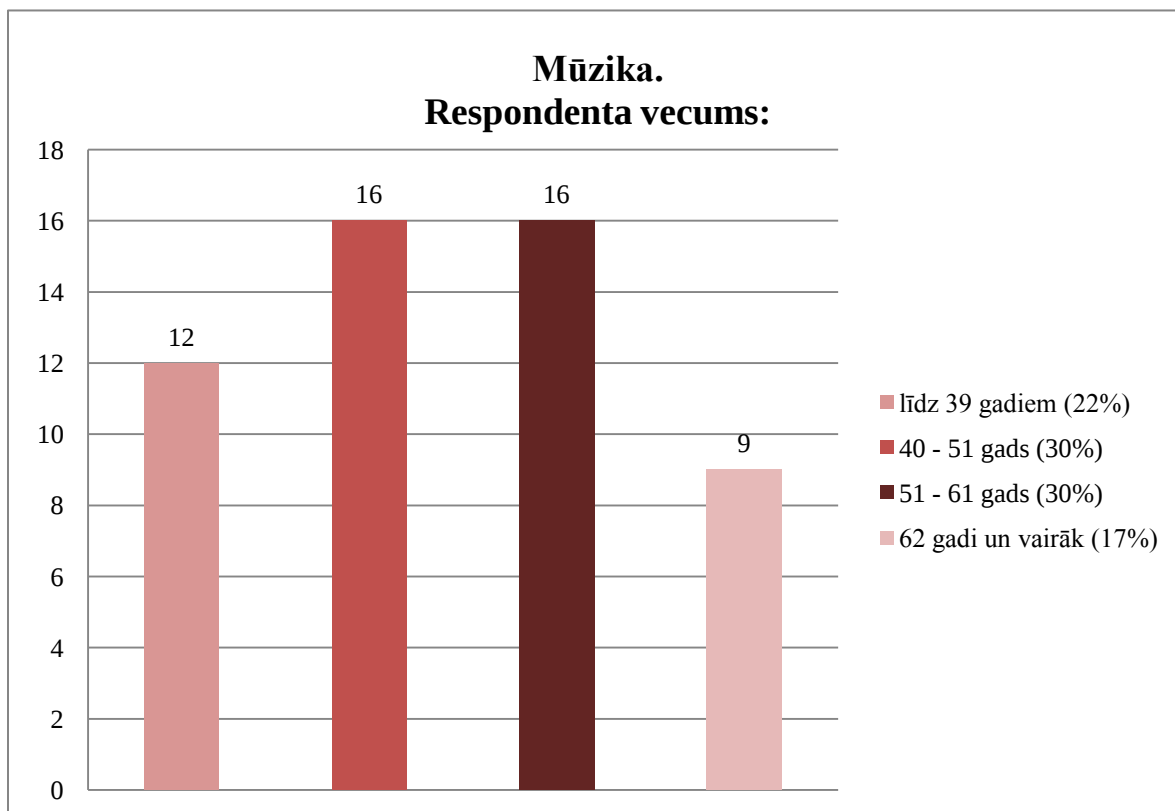
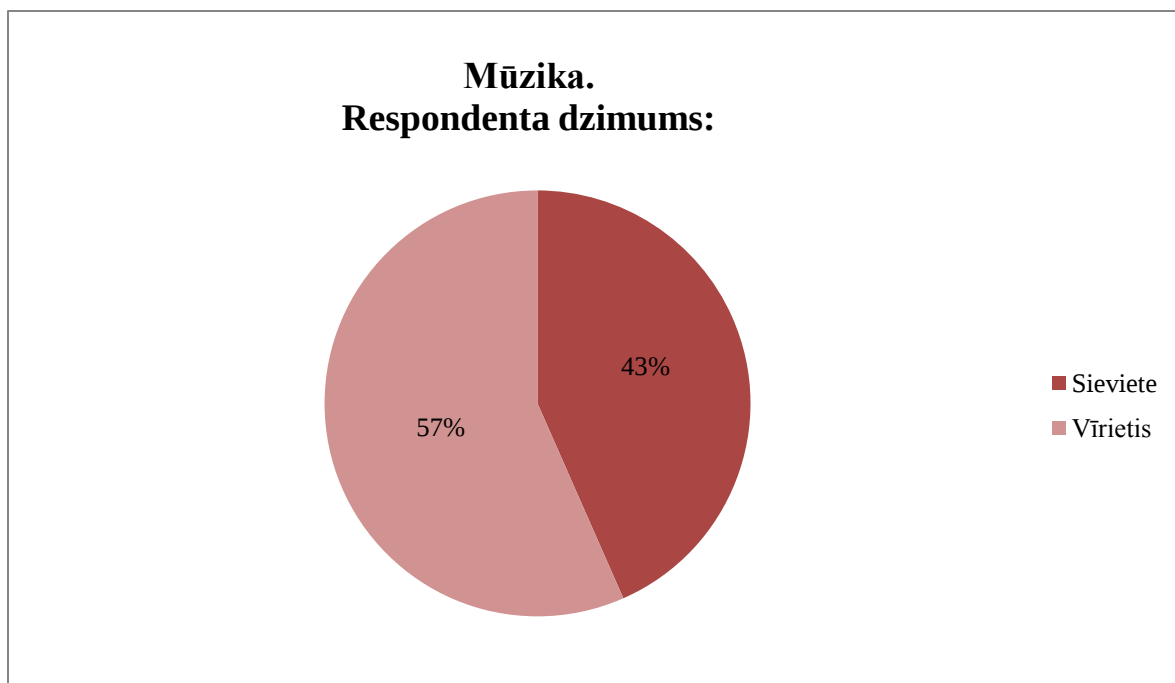

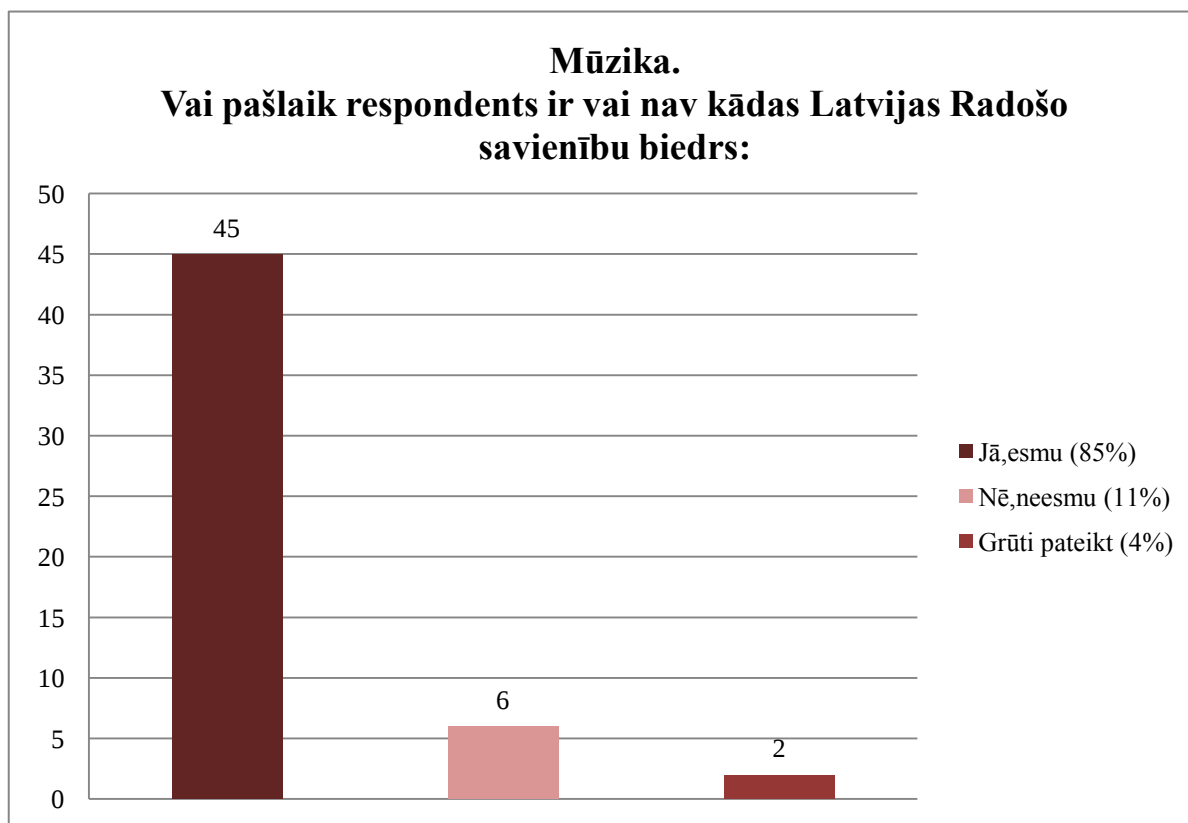
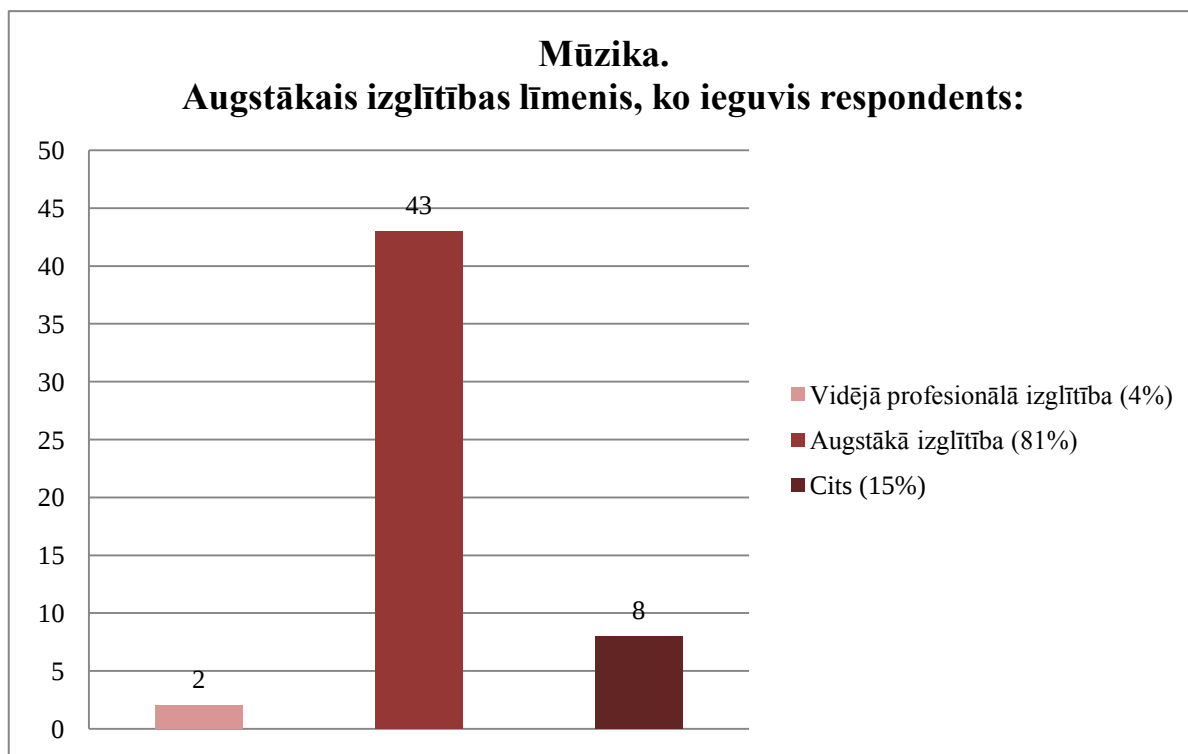

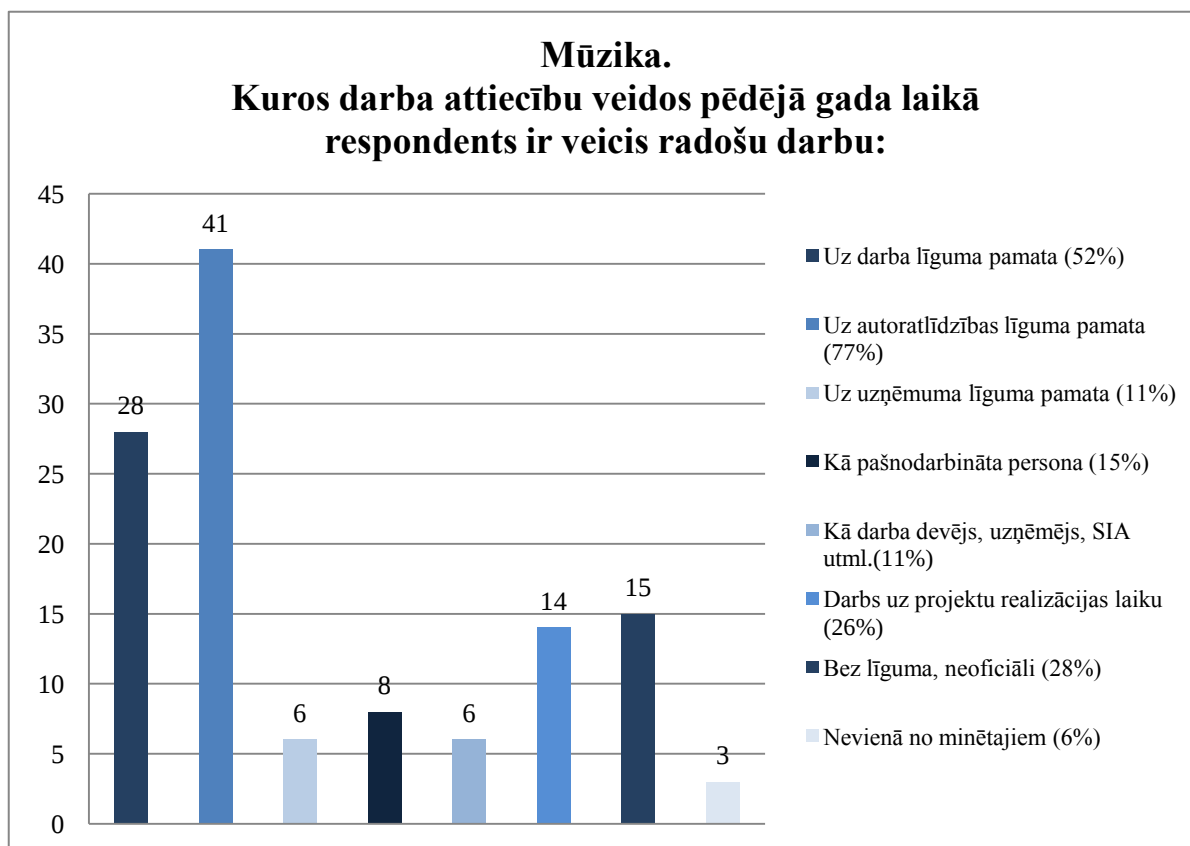
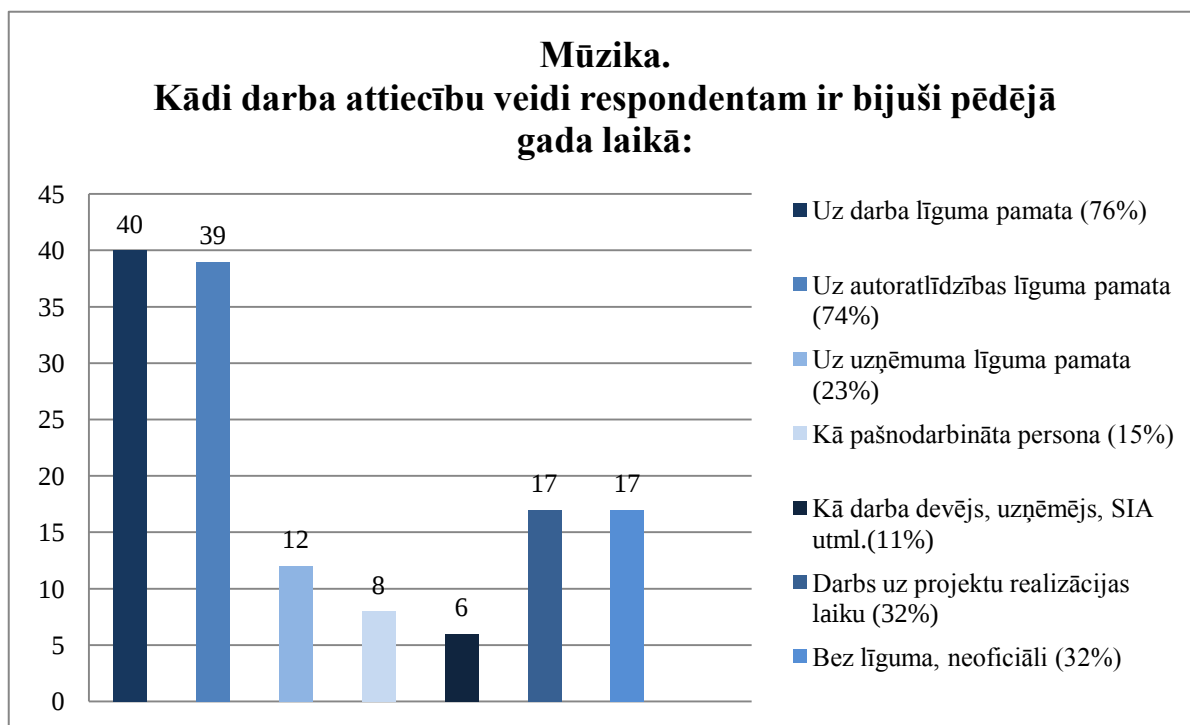
2.4. MŪZIKA

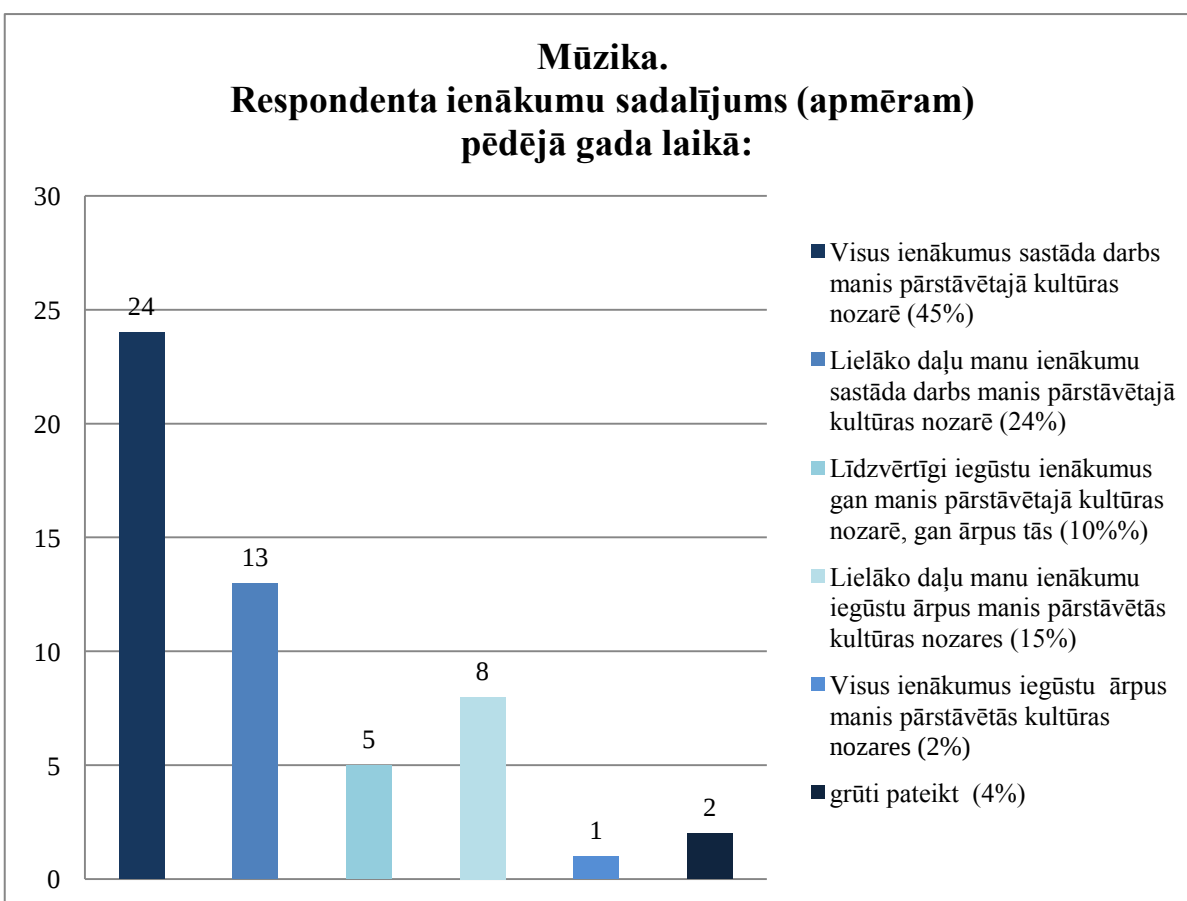
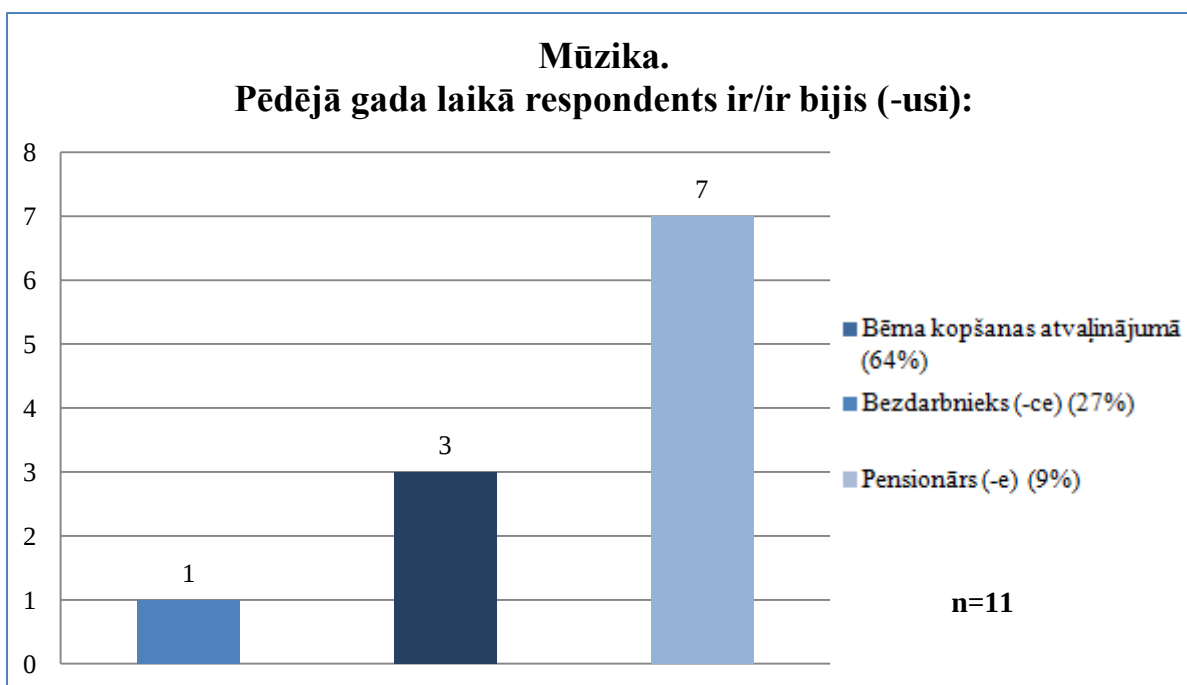
INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

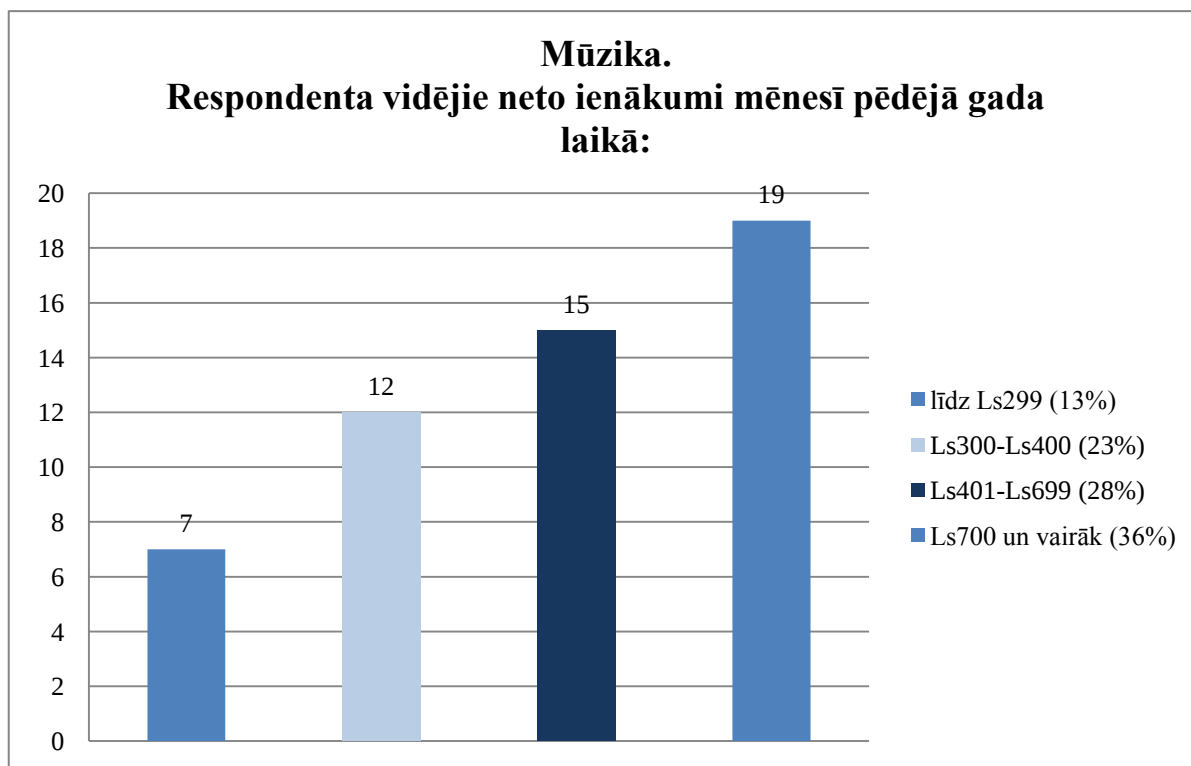

DARBA SITUĀCIJA

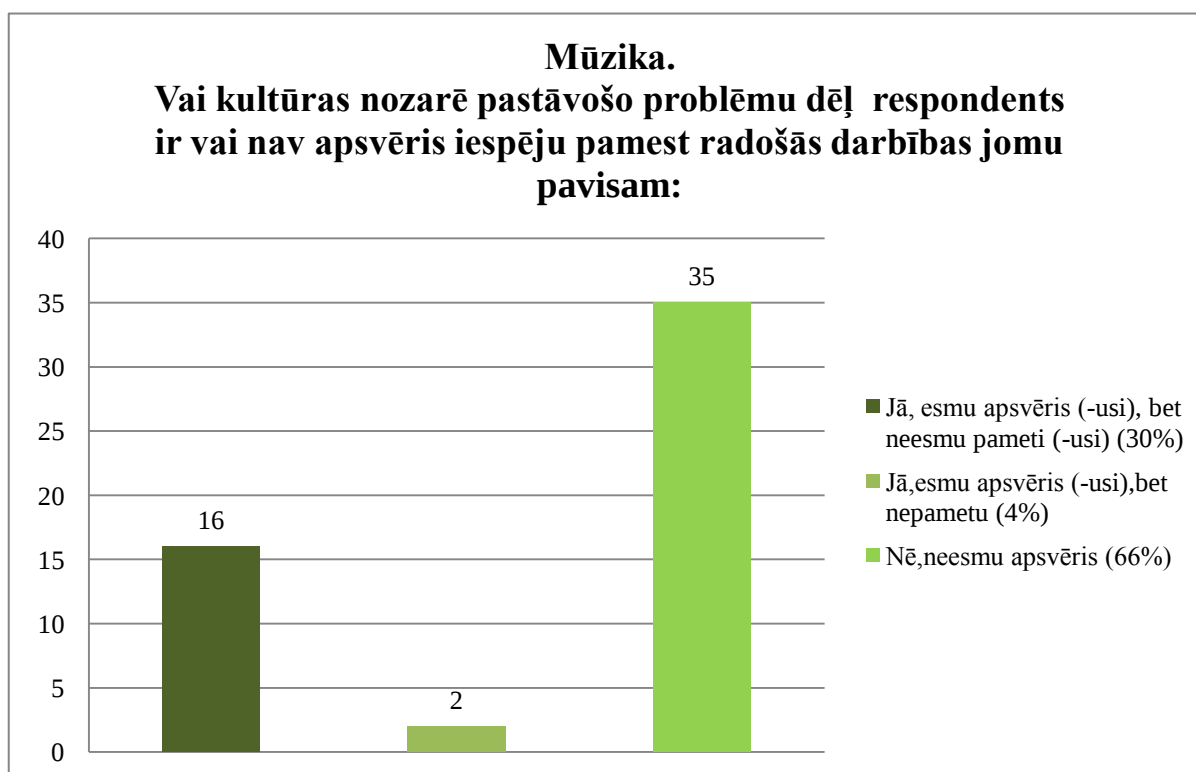
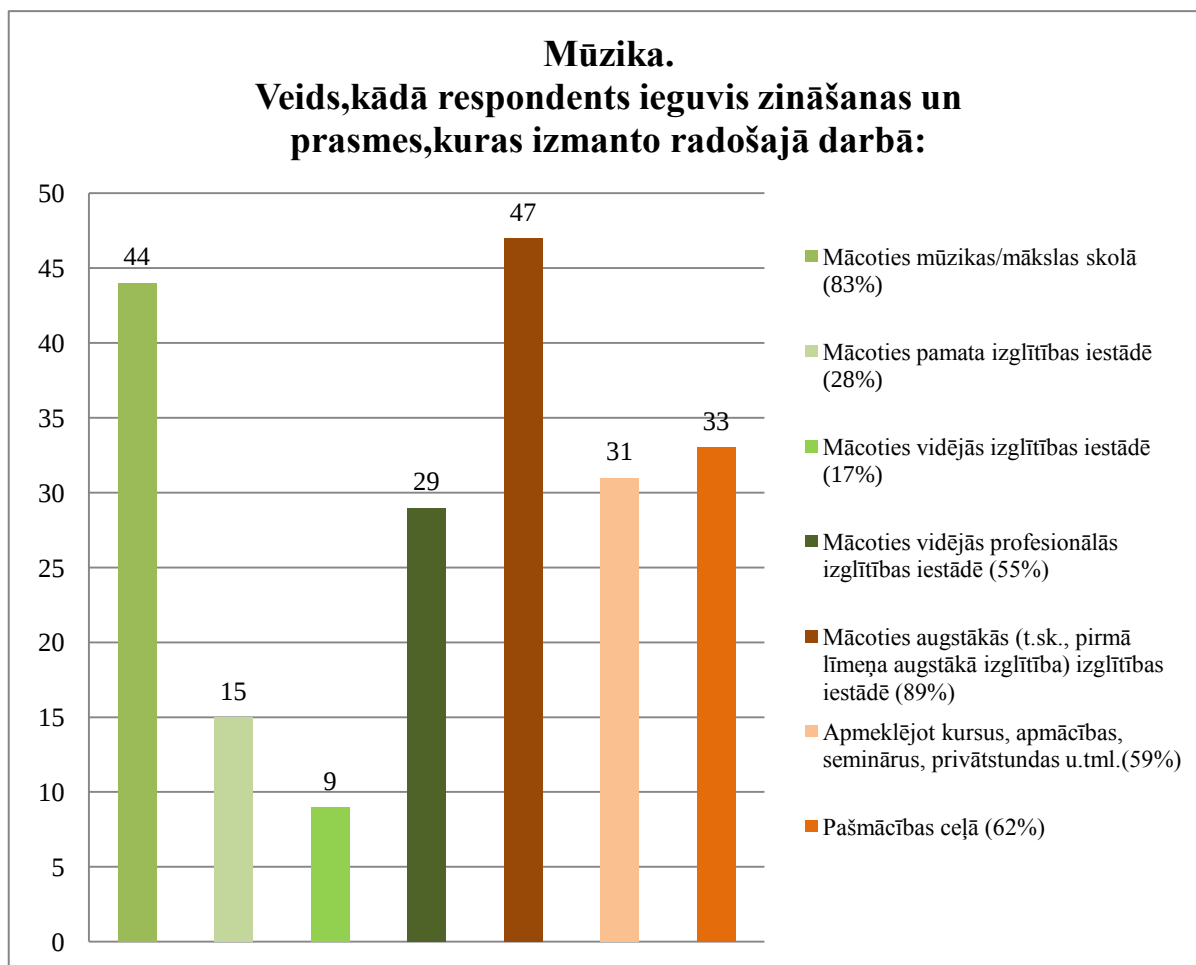

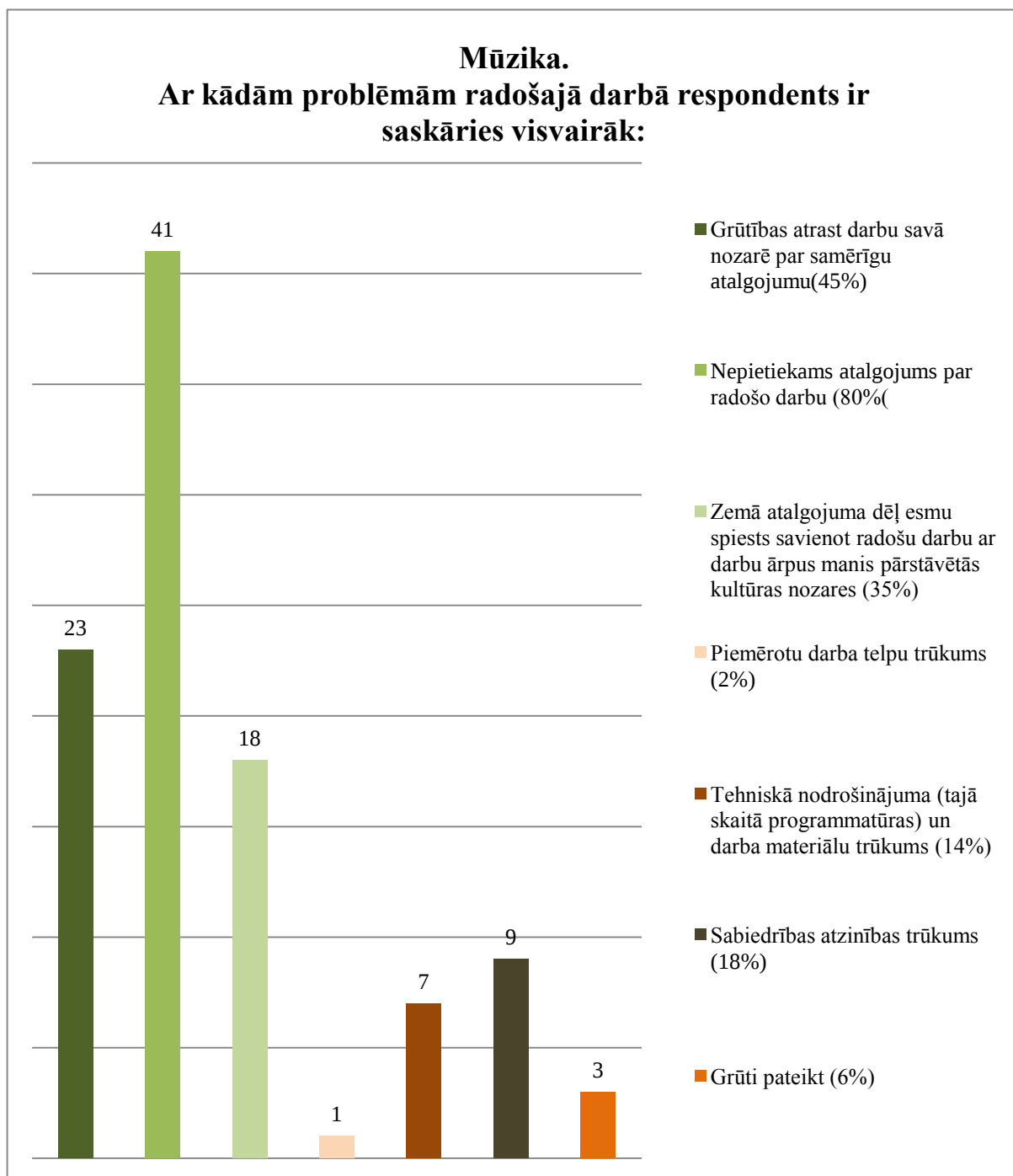

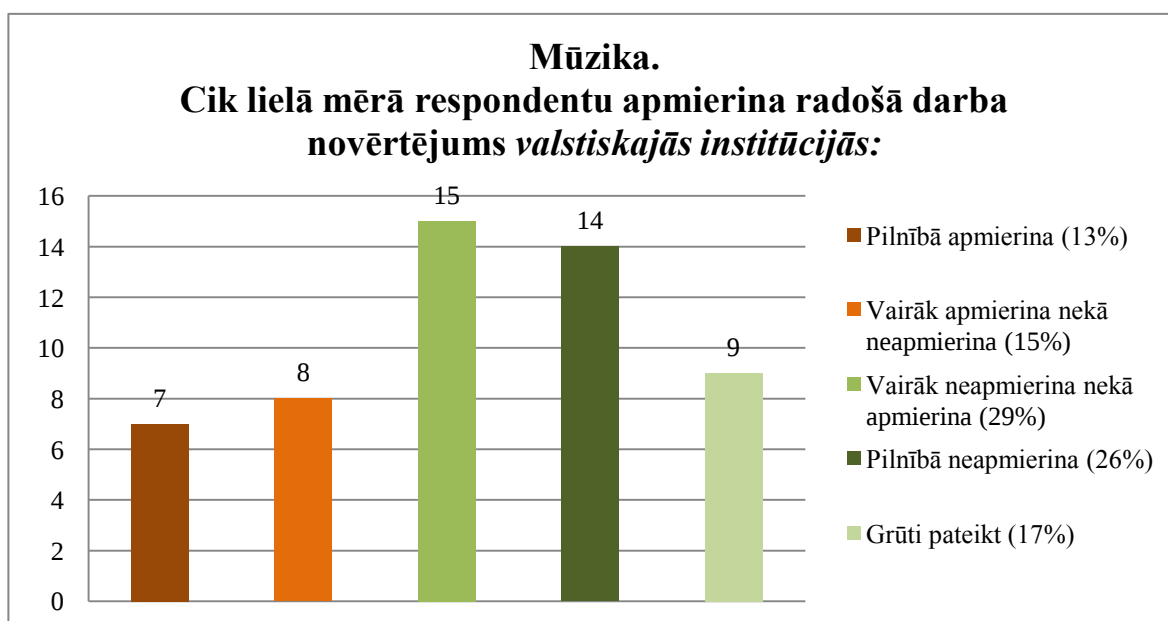
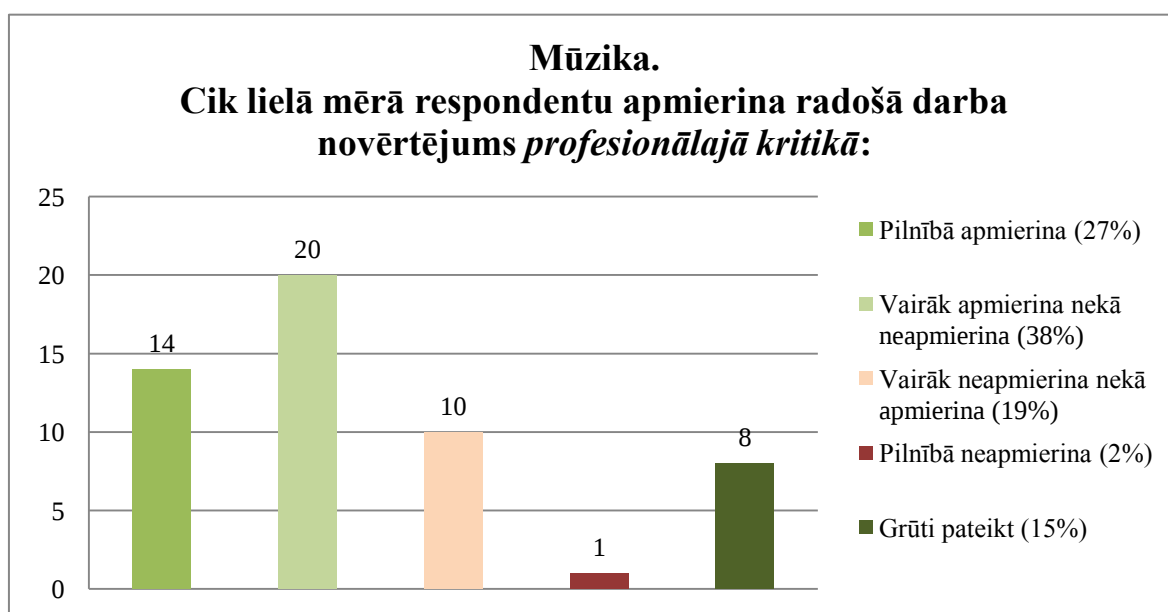
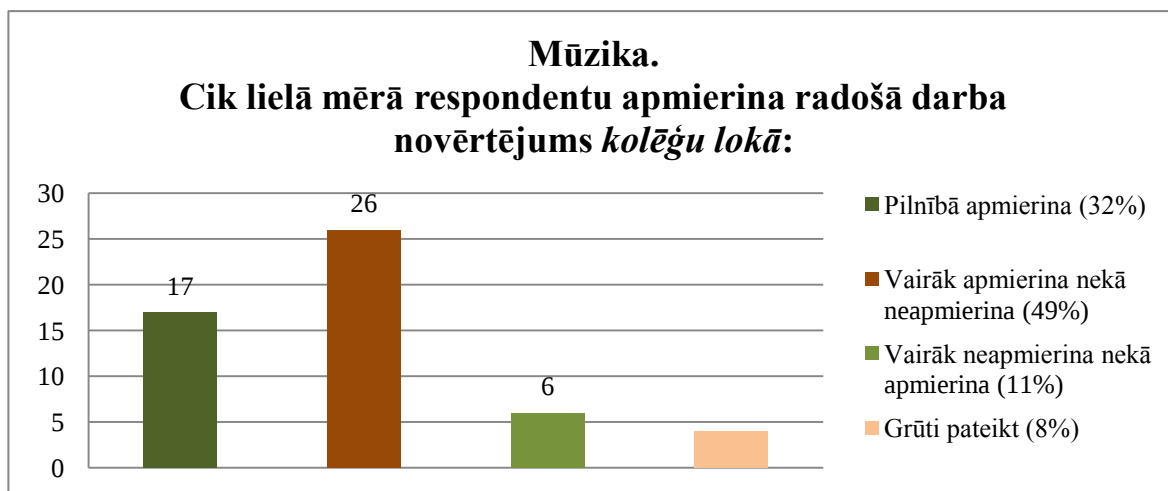

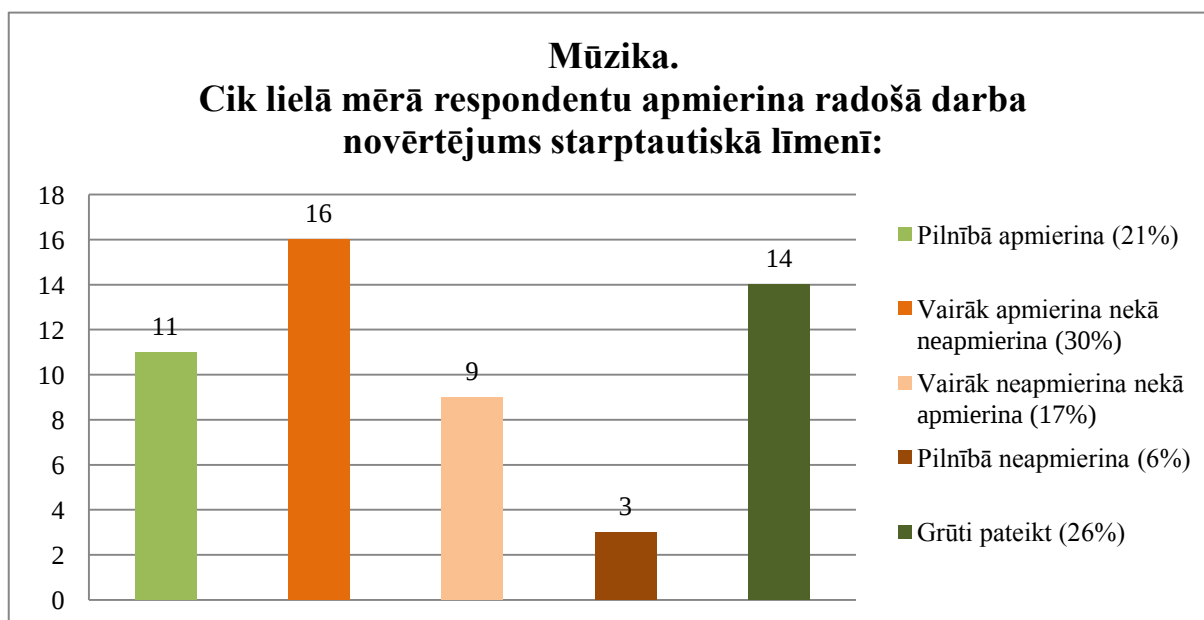
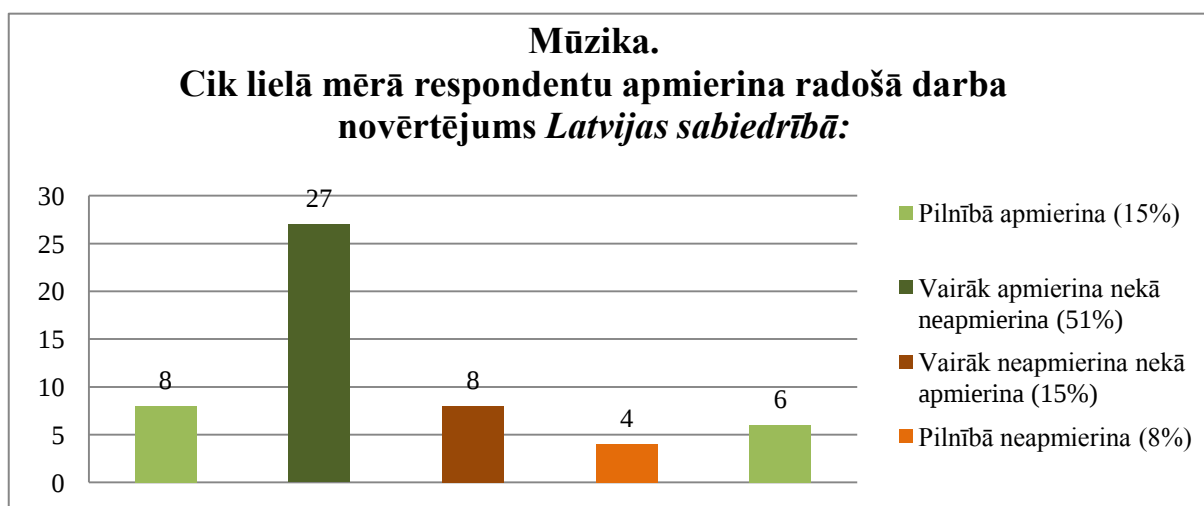
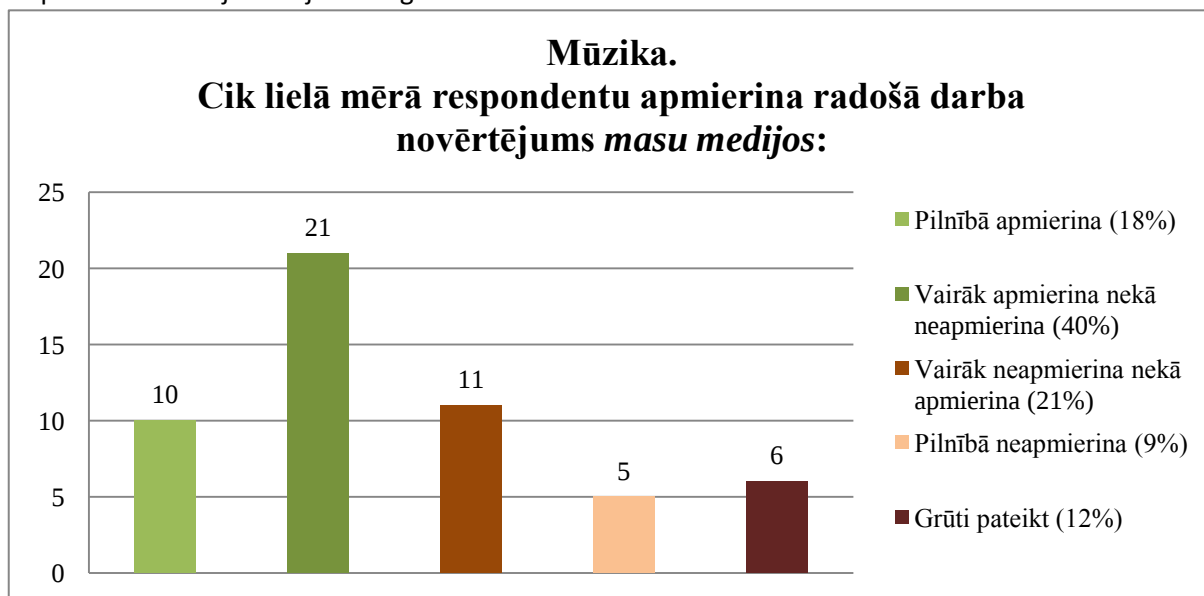
RADOŠĀ DARBĪBA

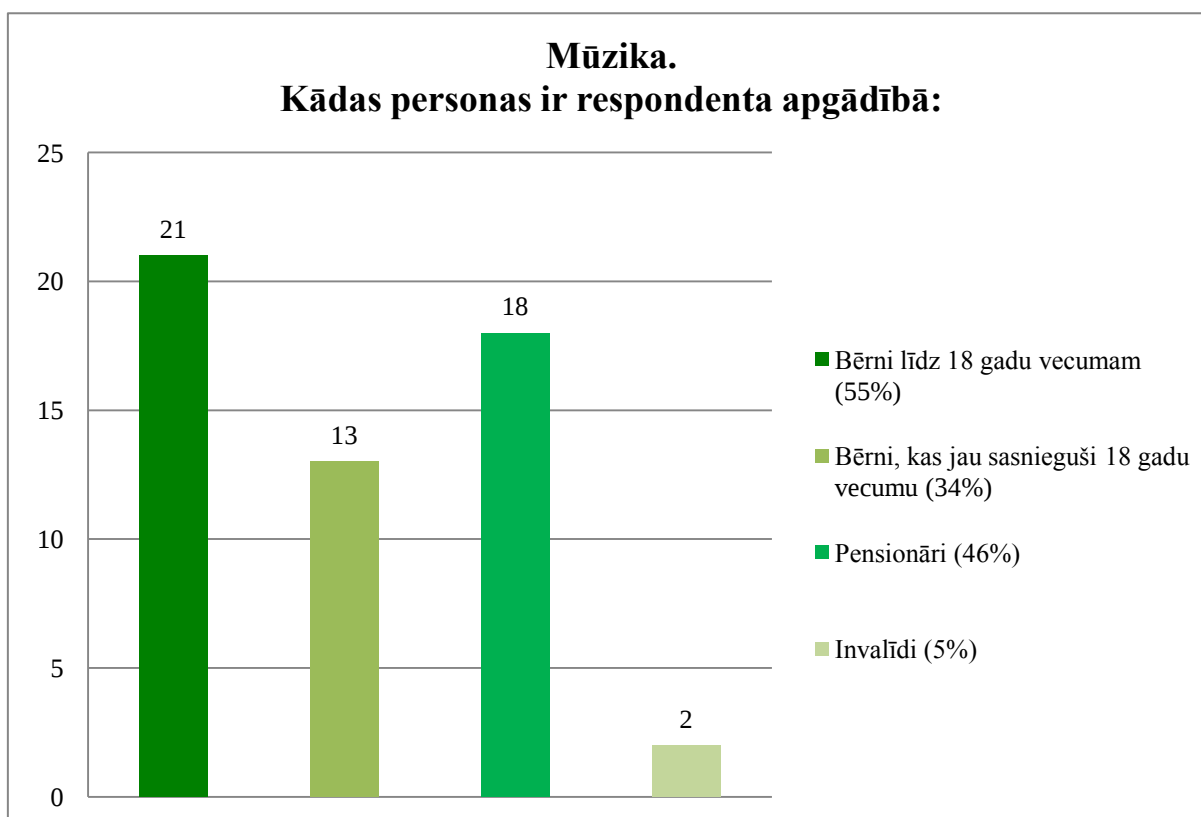
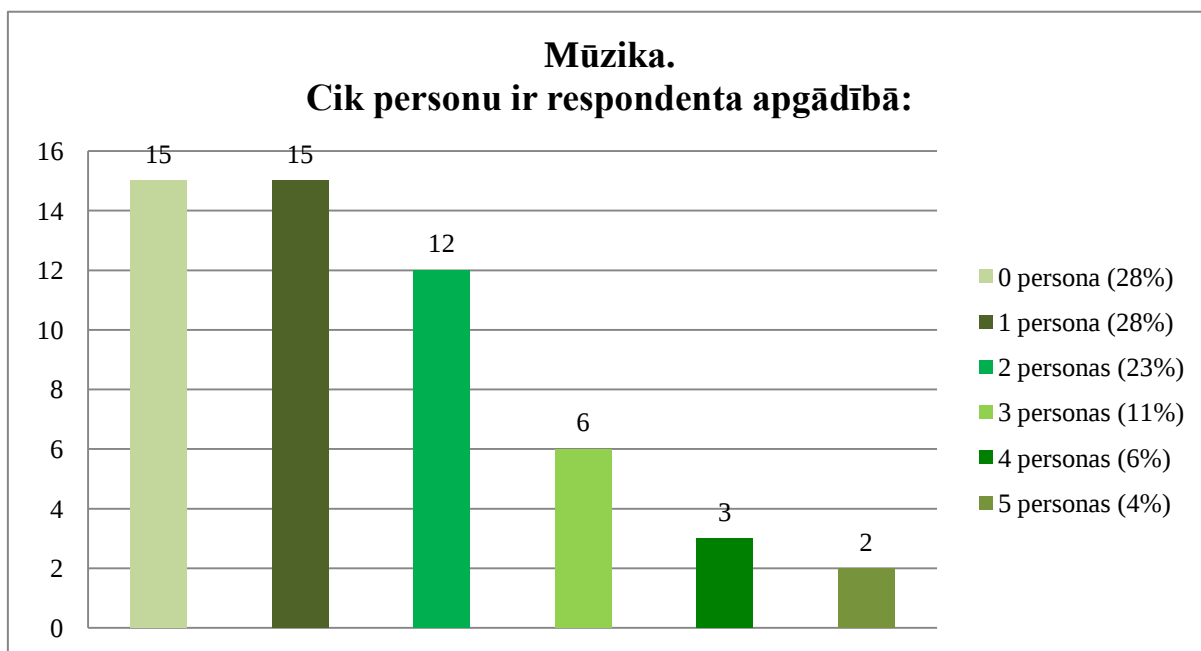

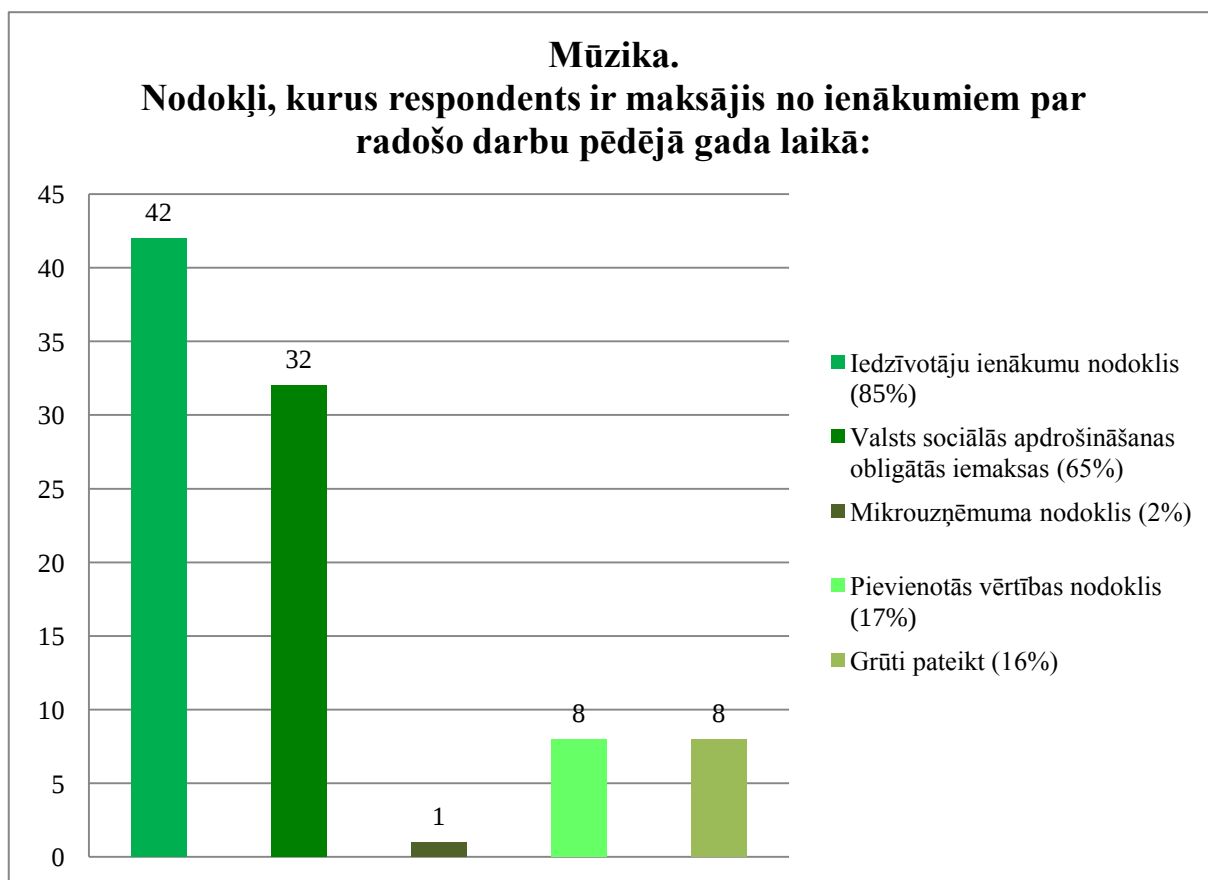
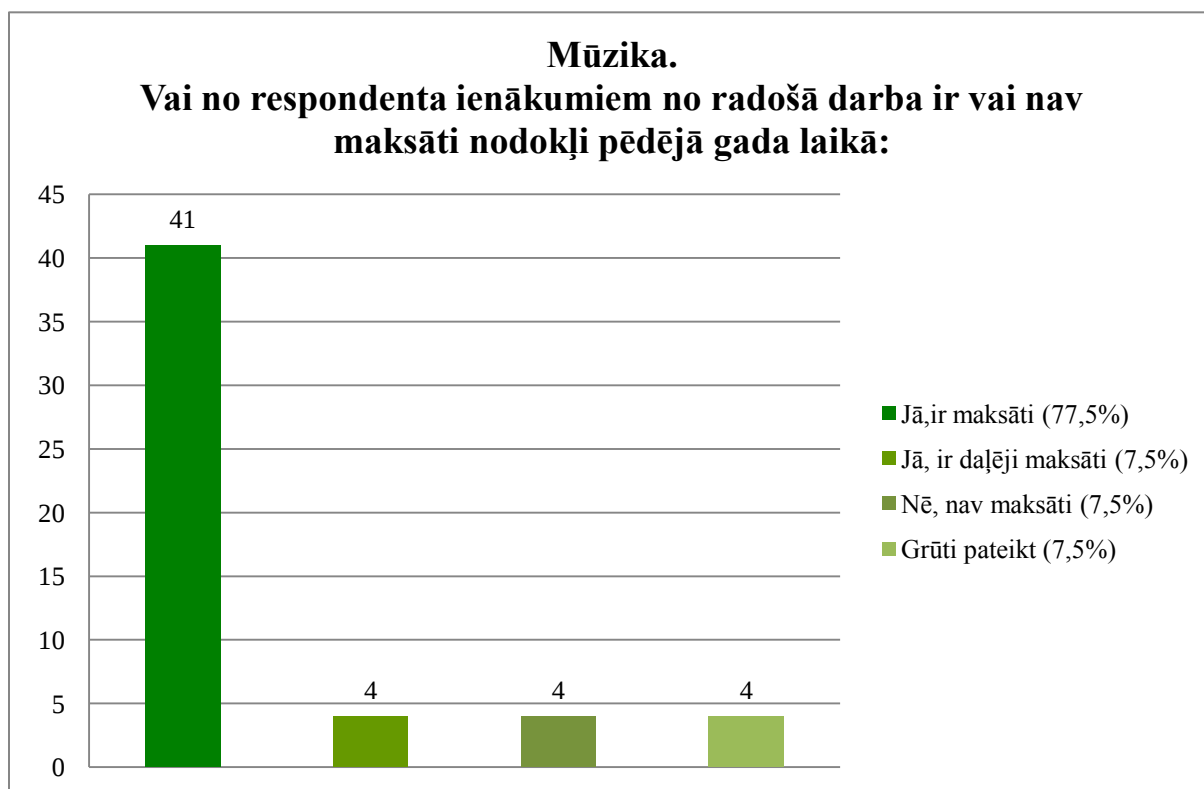

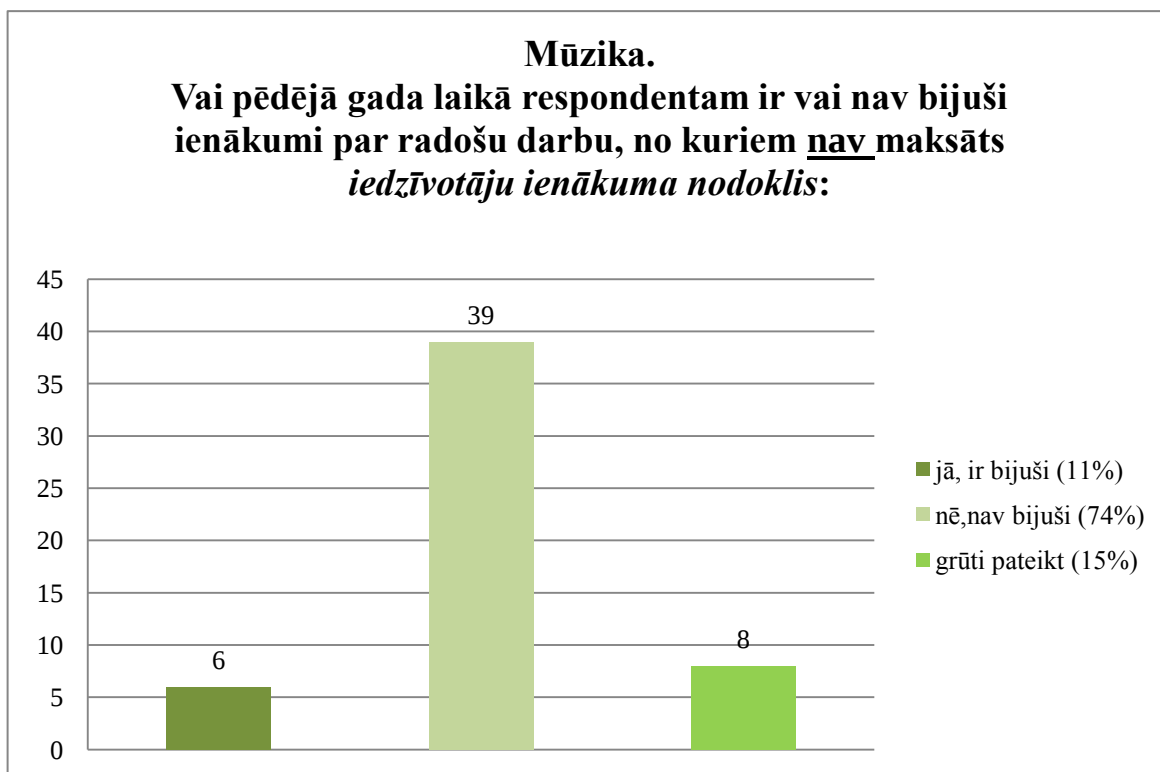

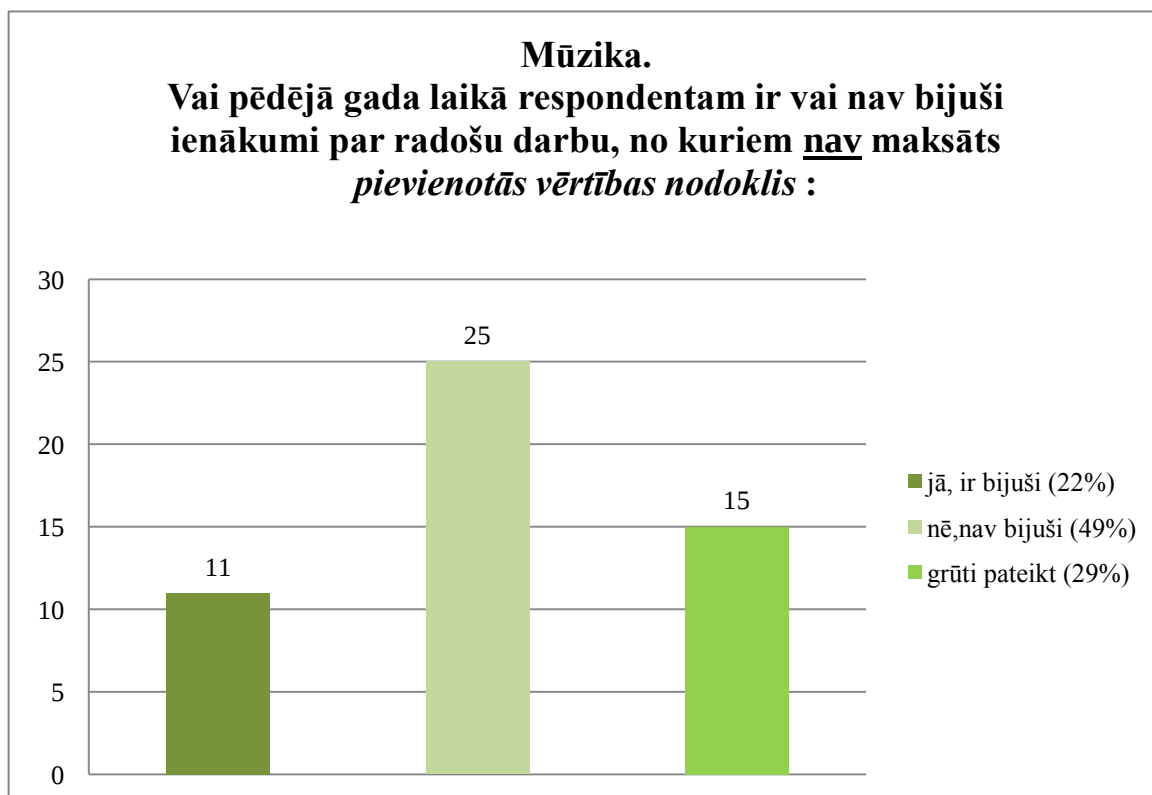
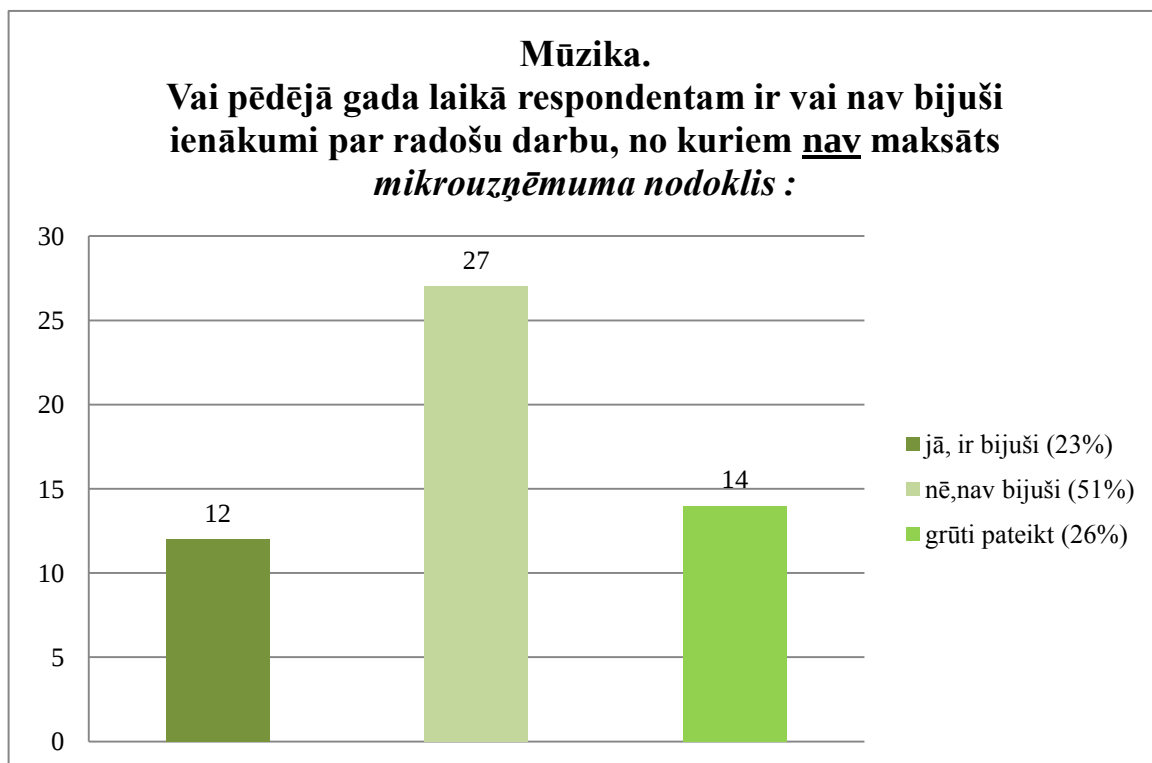

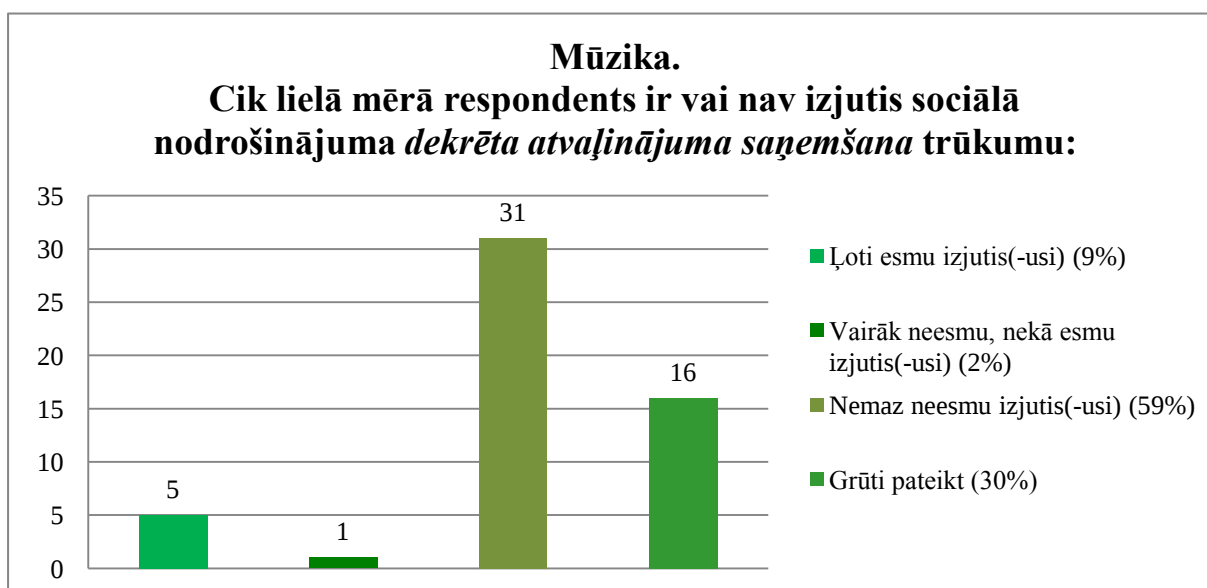
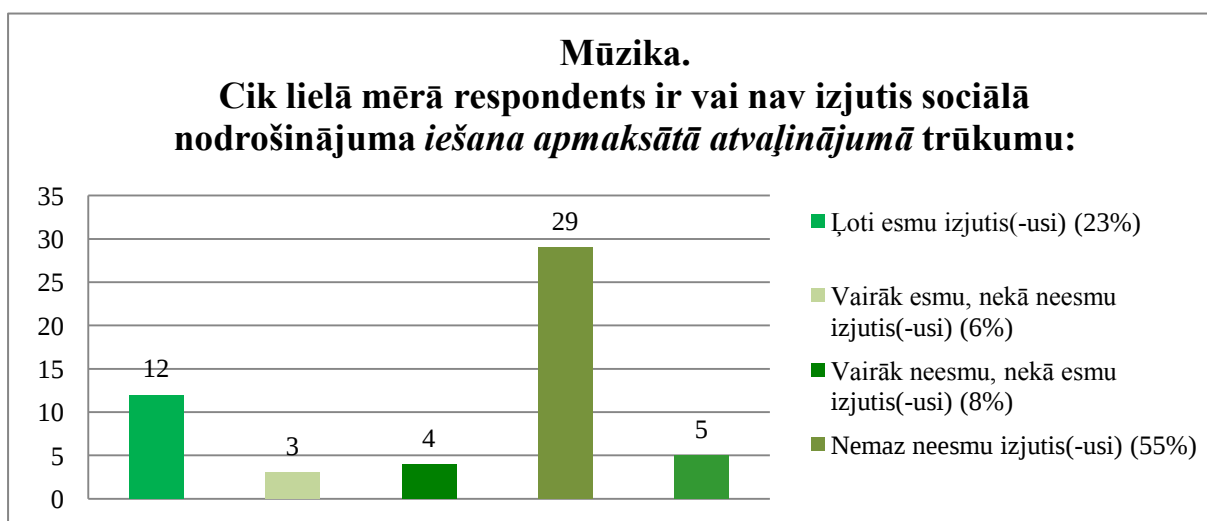
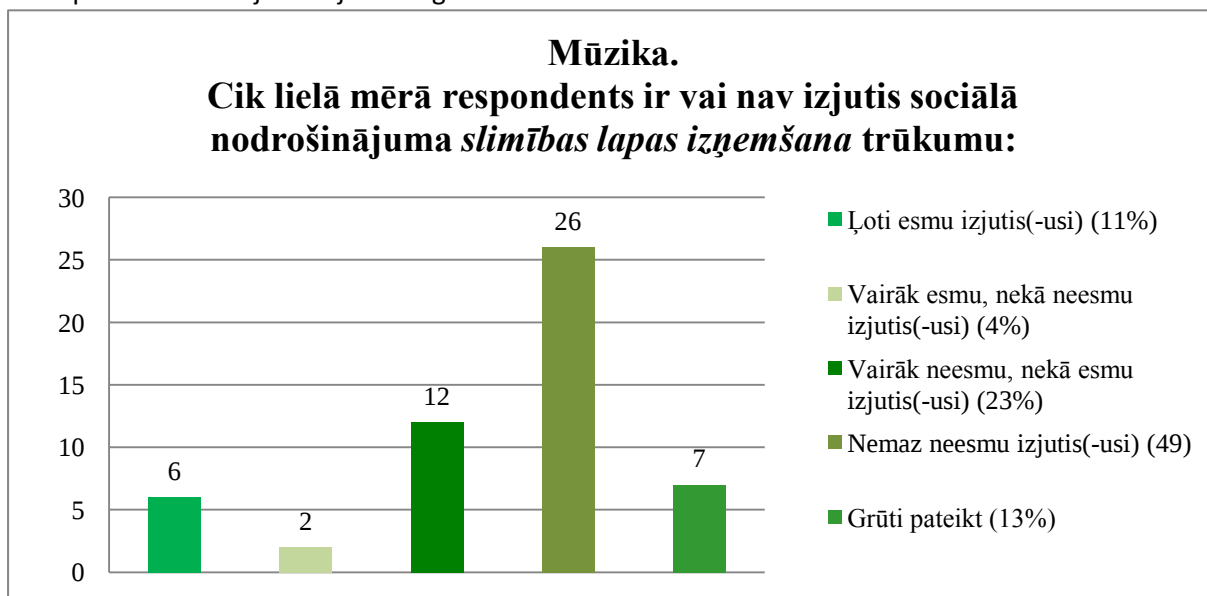
SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

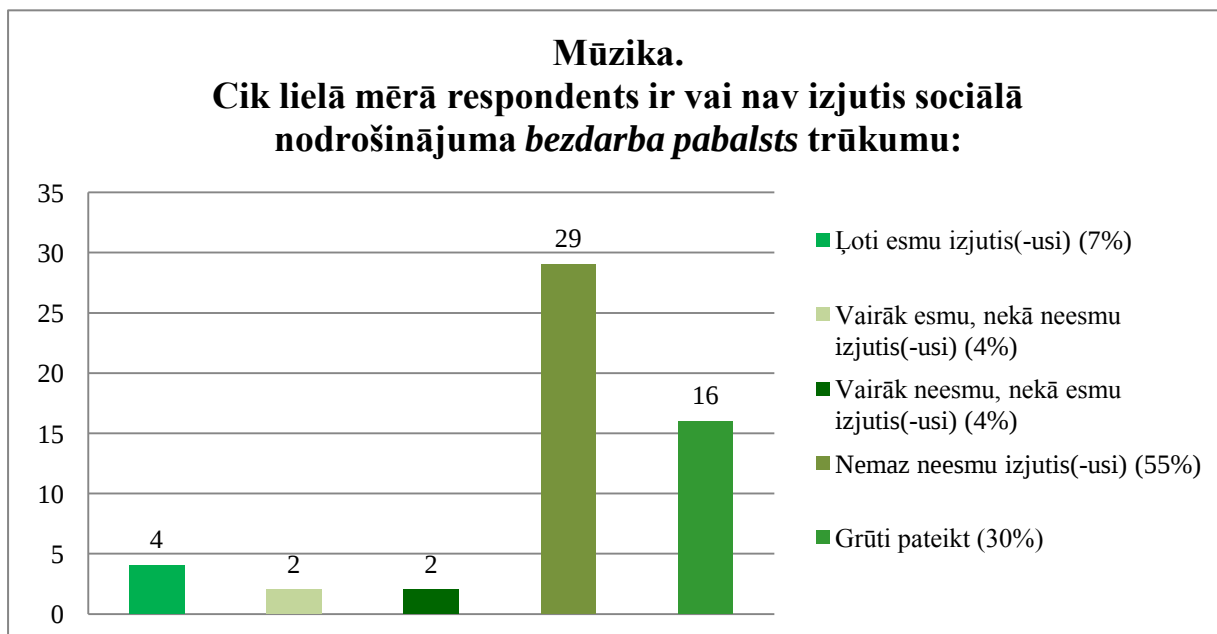
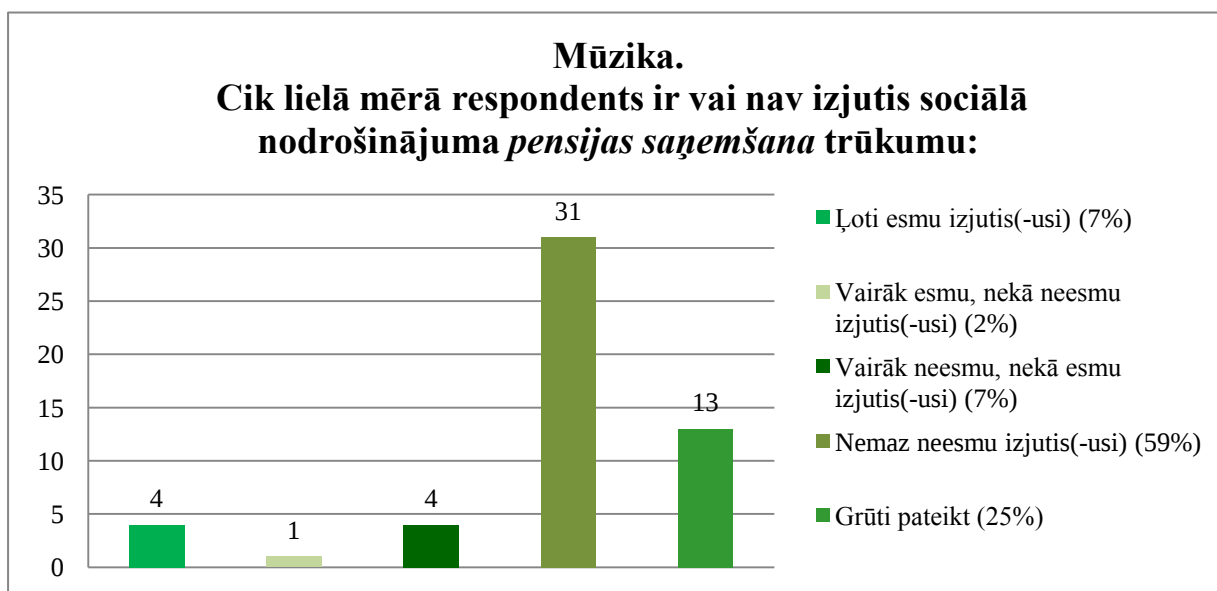
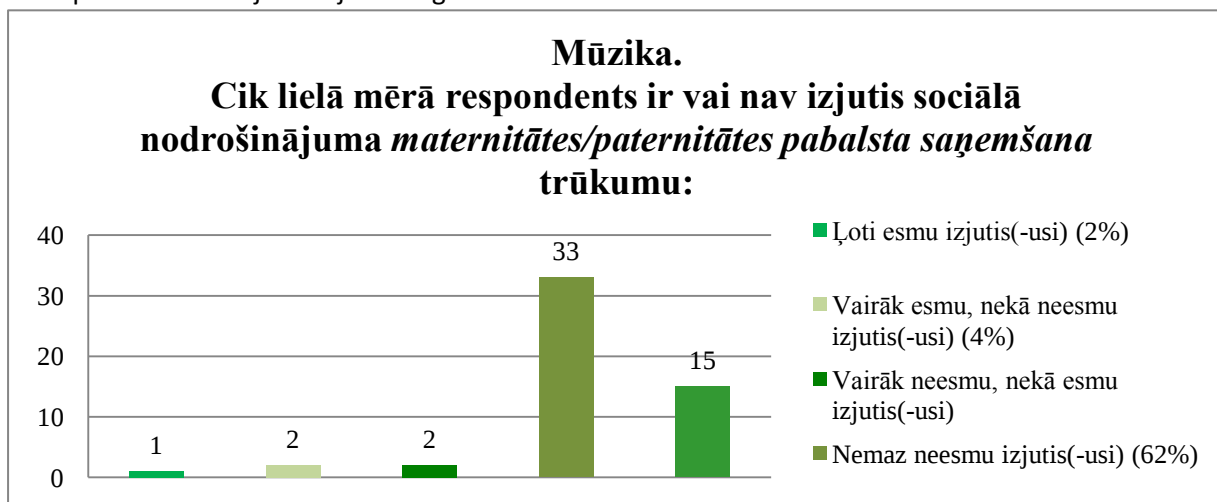

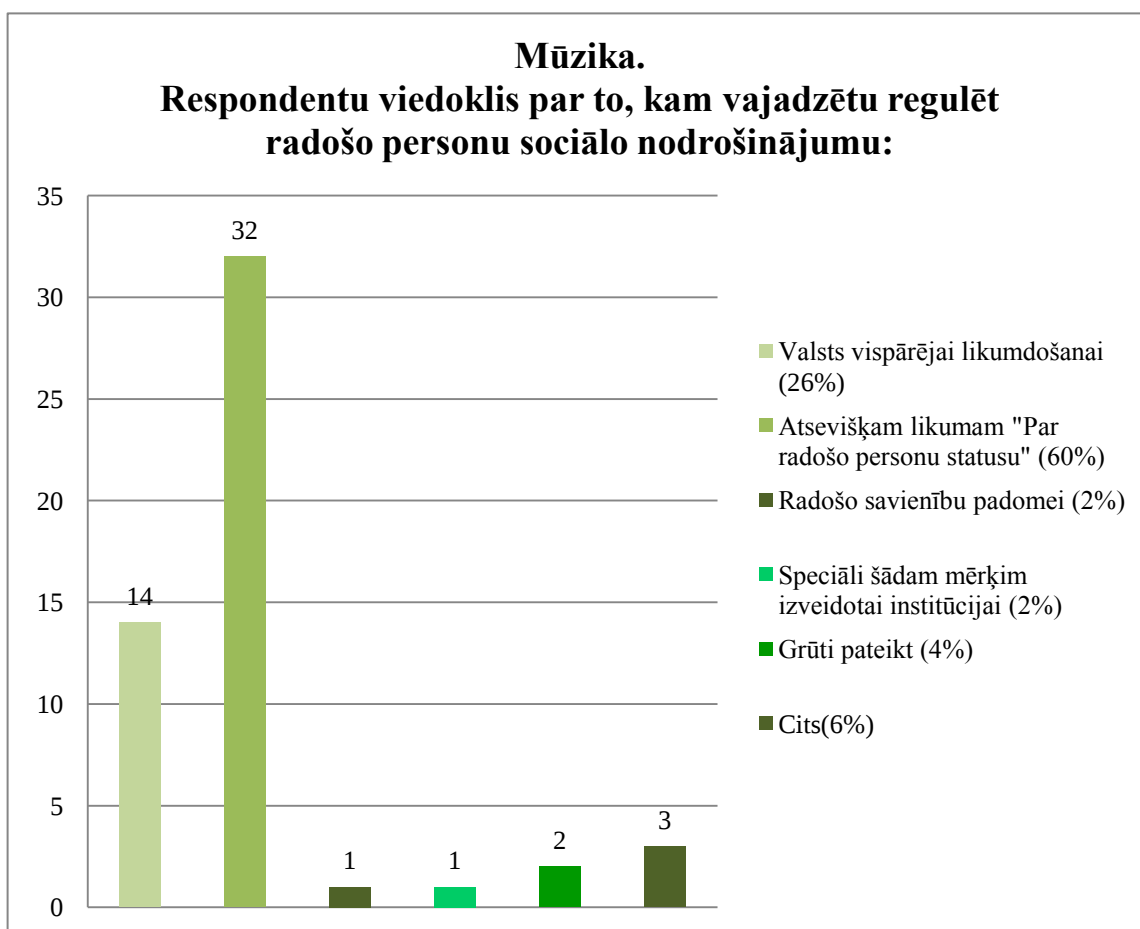
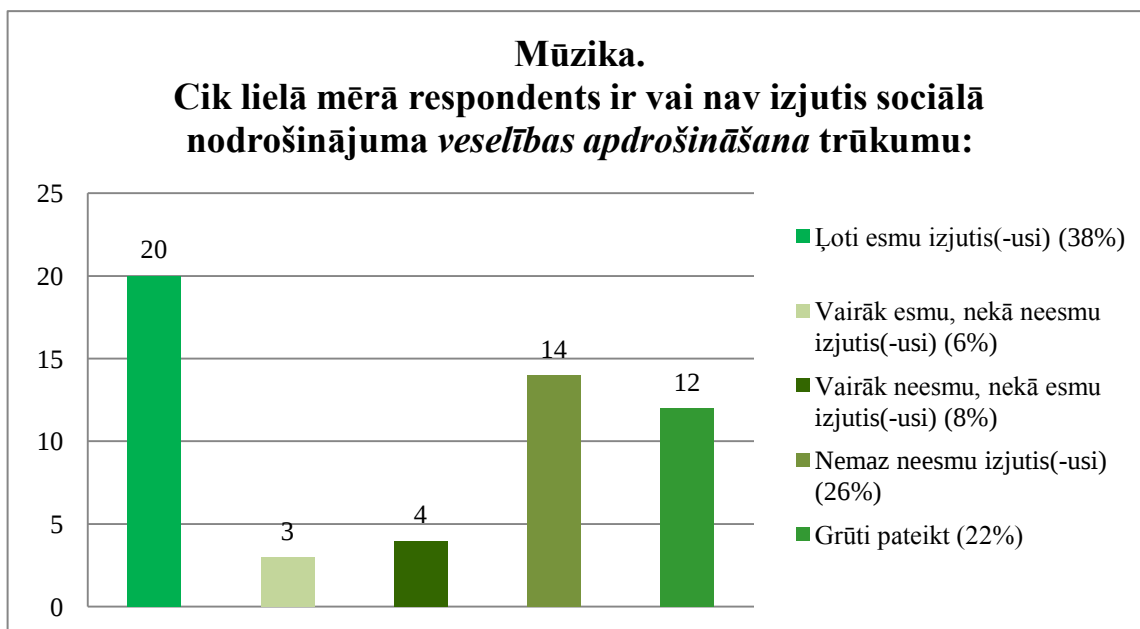

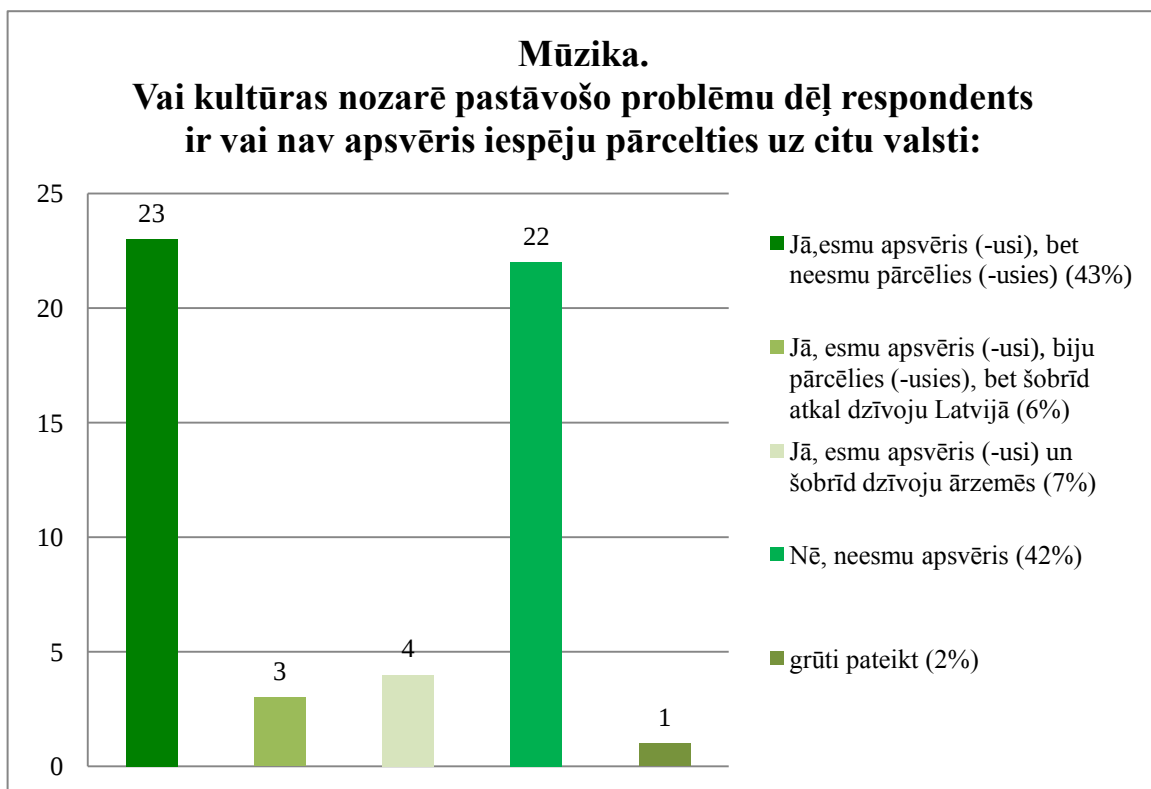

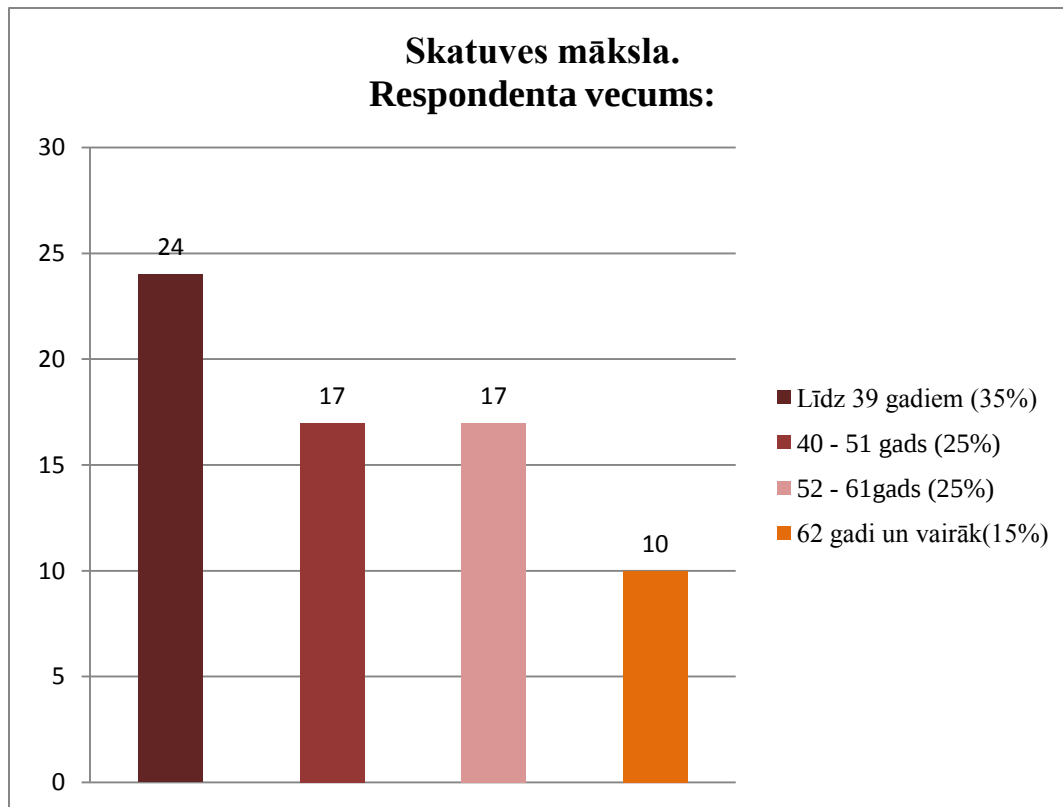
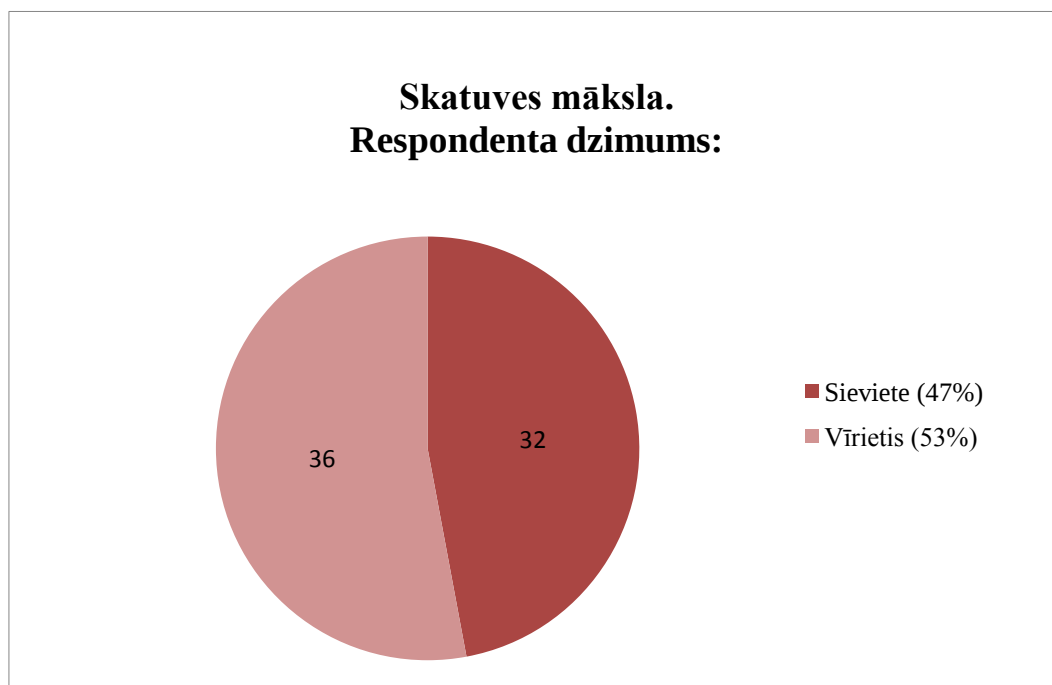

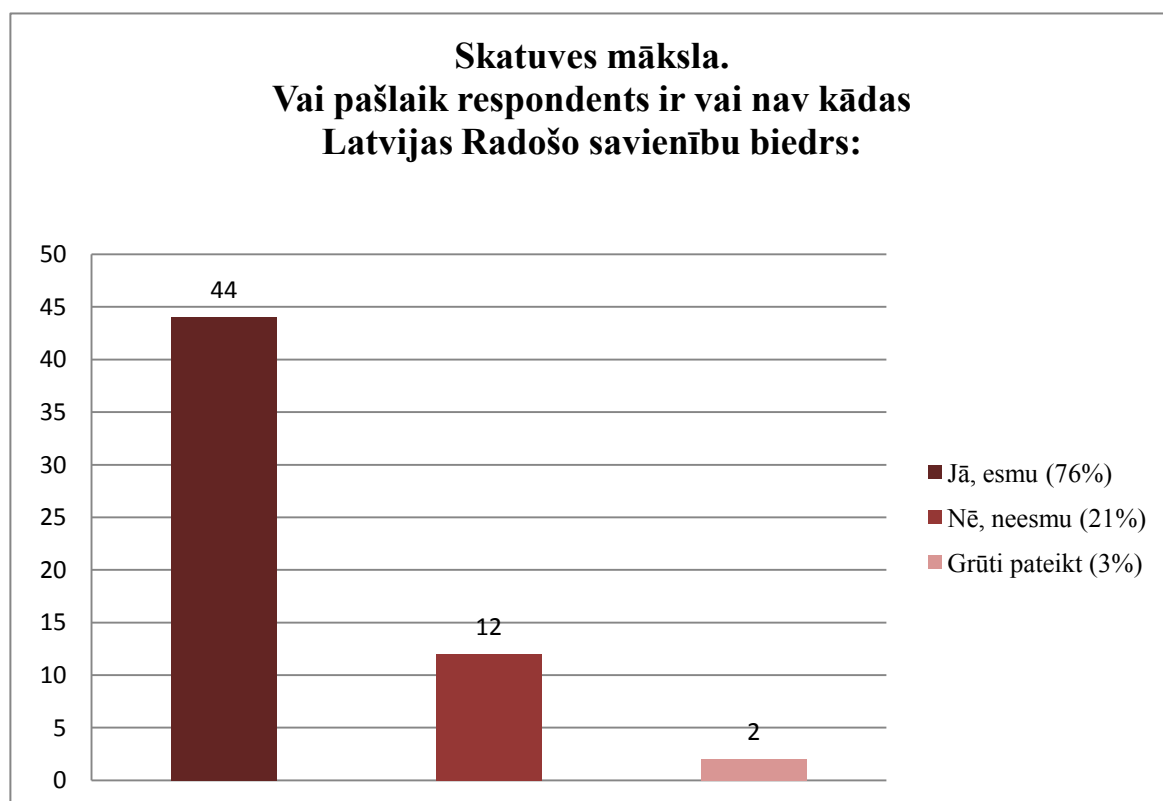
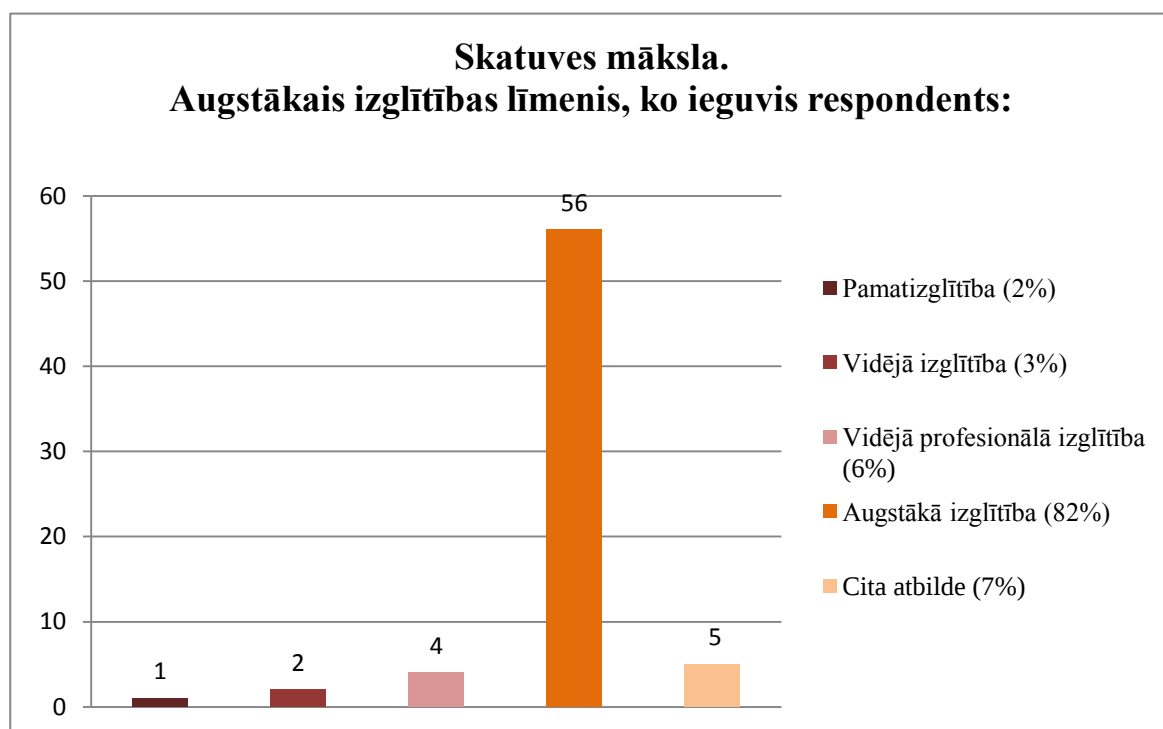

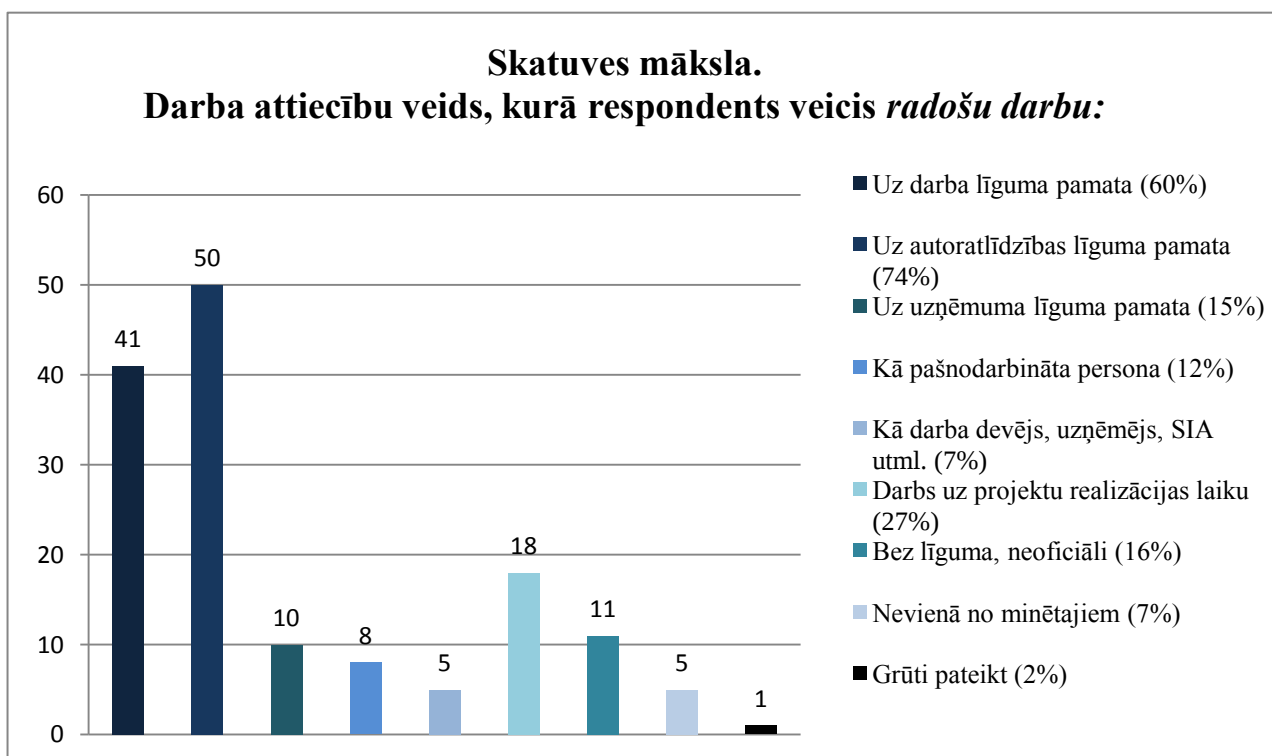
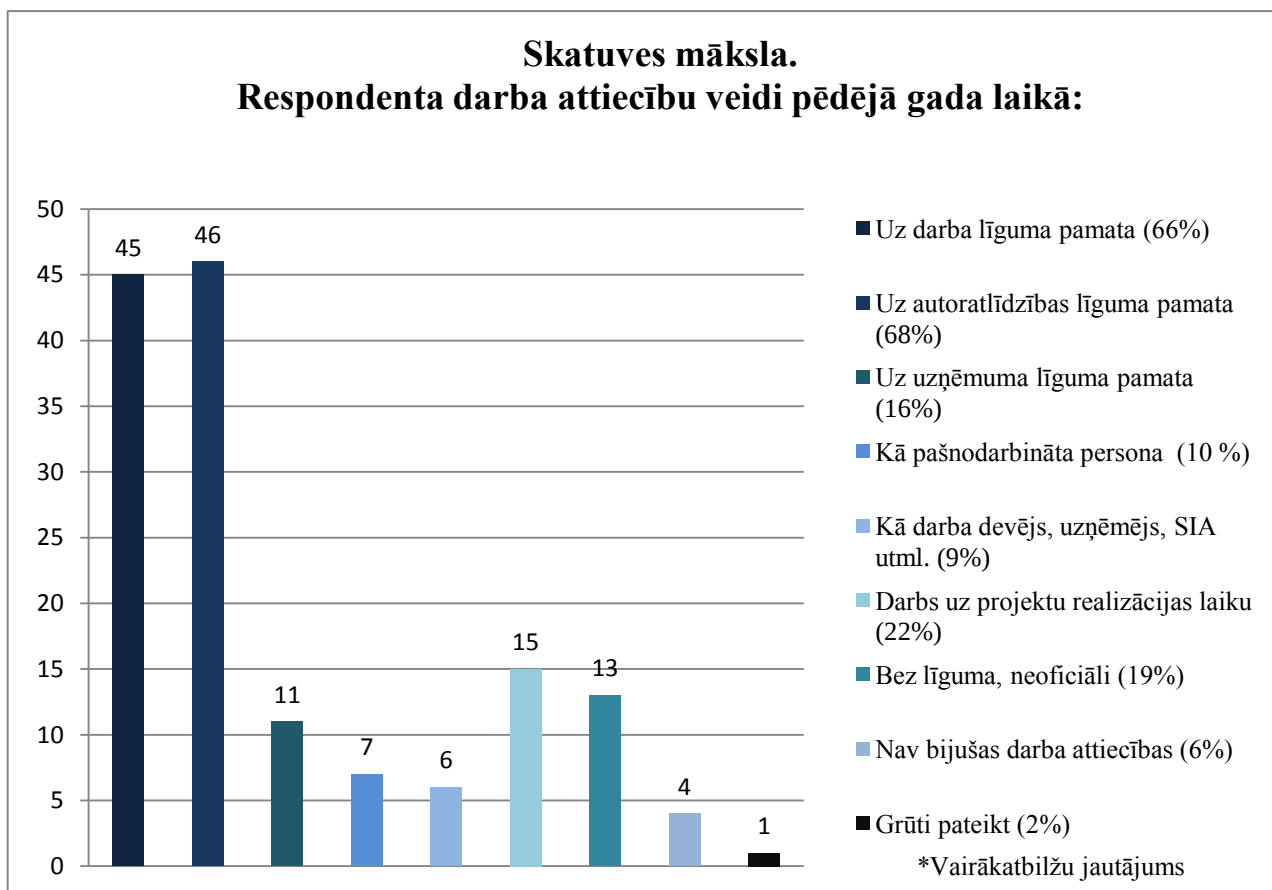
2.5. SKATUVES MĀKSLA

INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

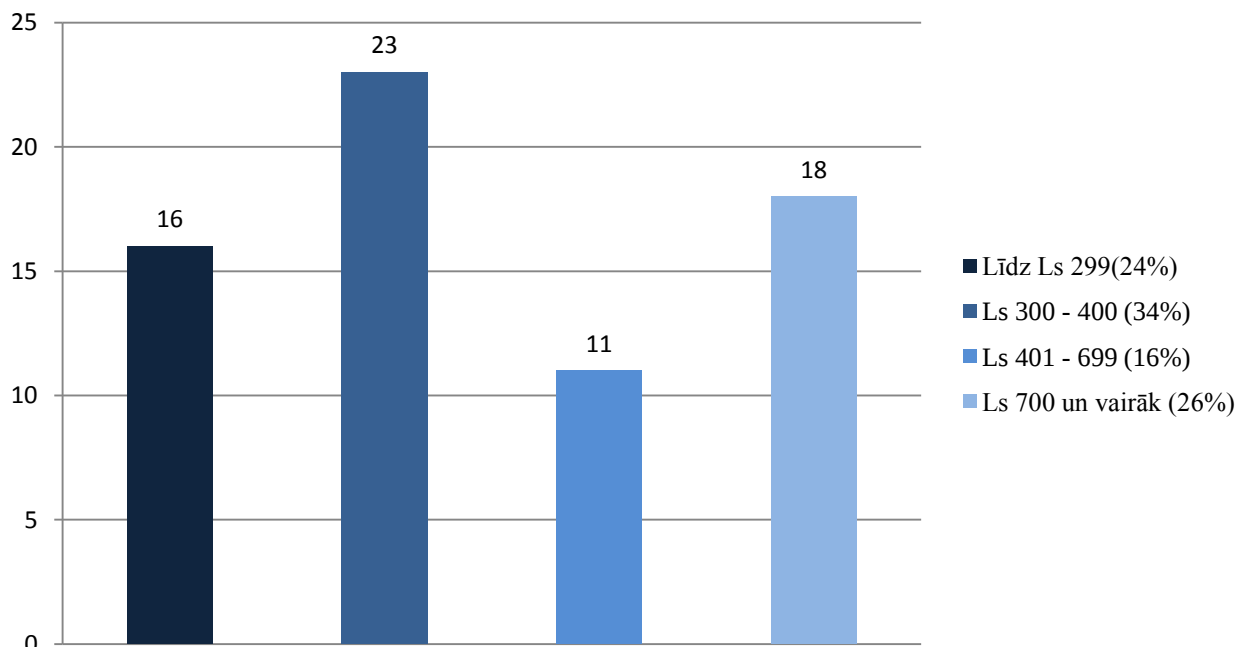

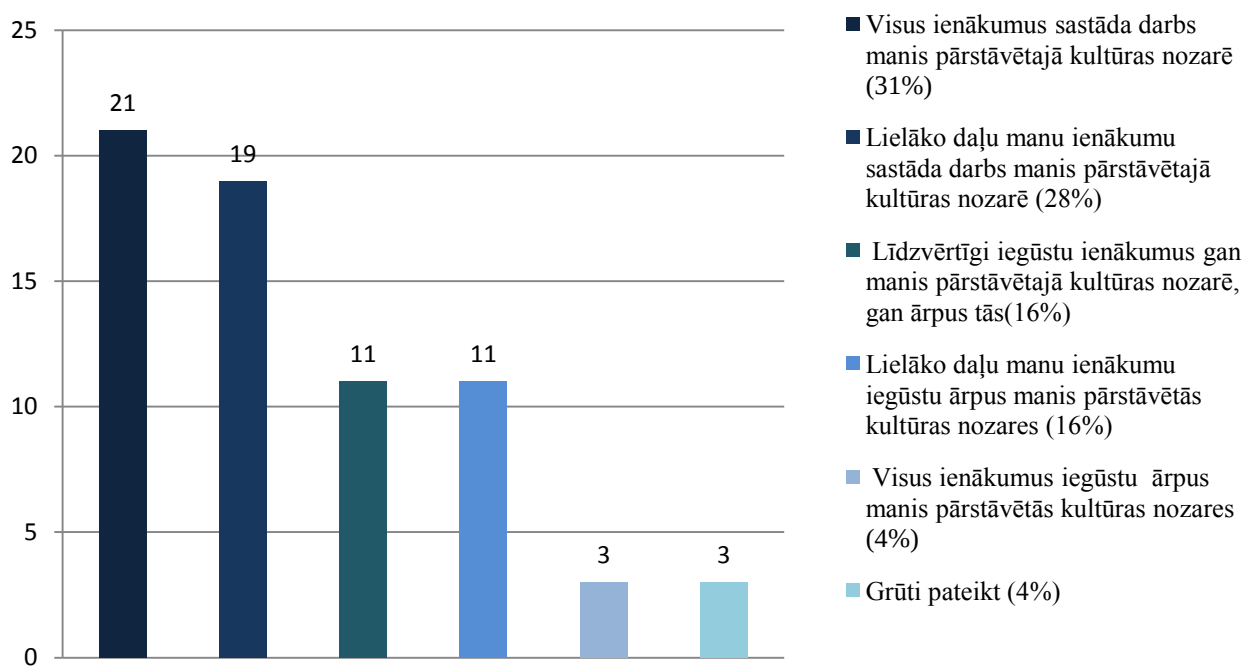
DARBA SITUĀCIJA

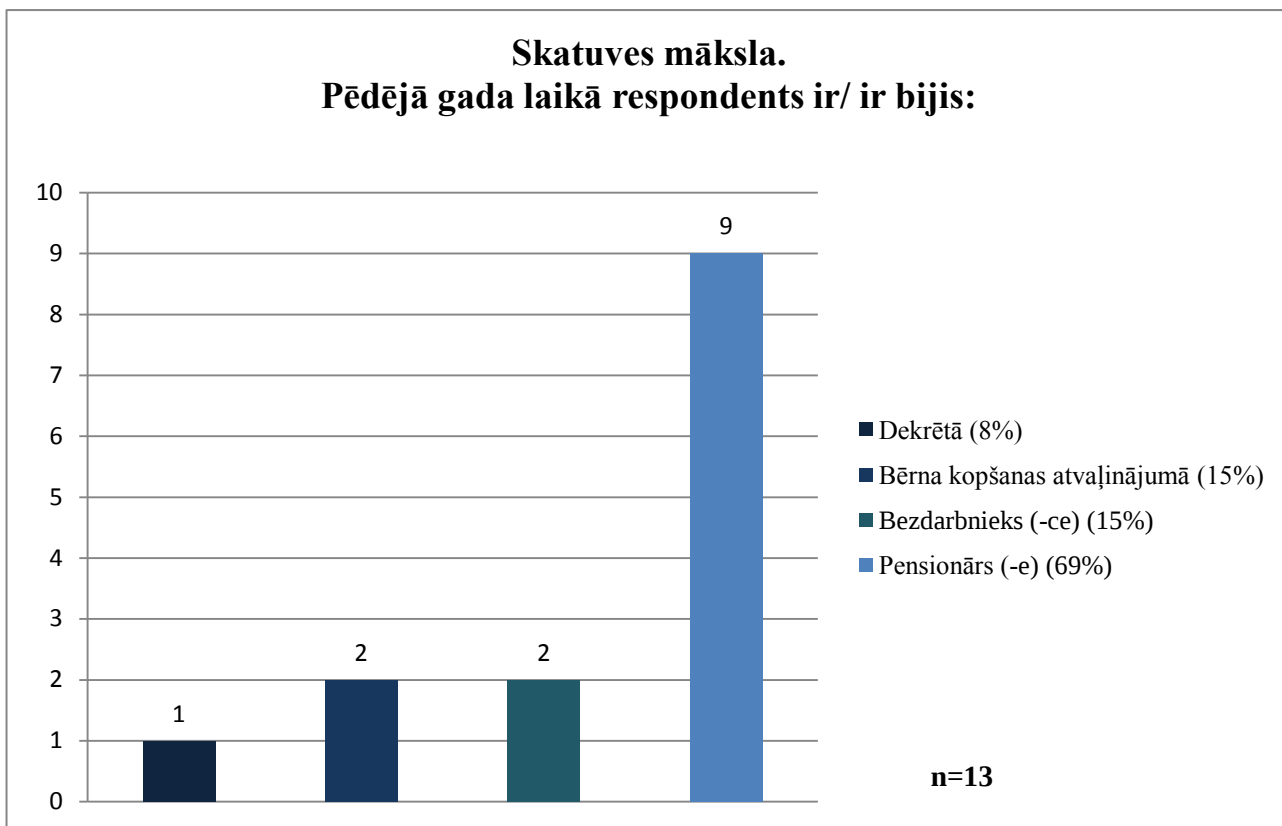

Skatuves māksla. Respondenta vidējie neto ienākumi mēnesī pēdējā gada laikā:

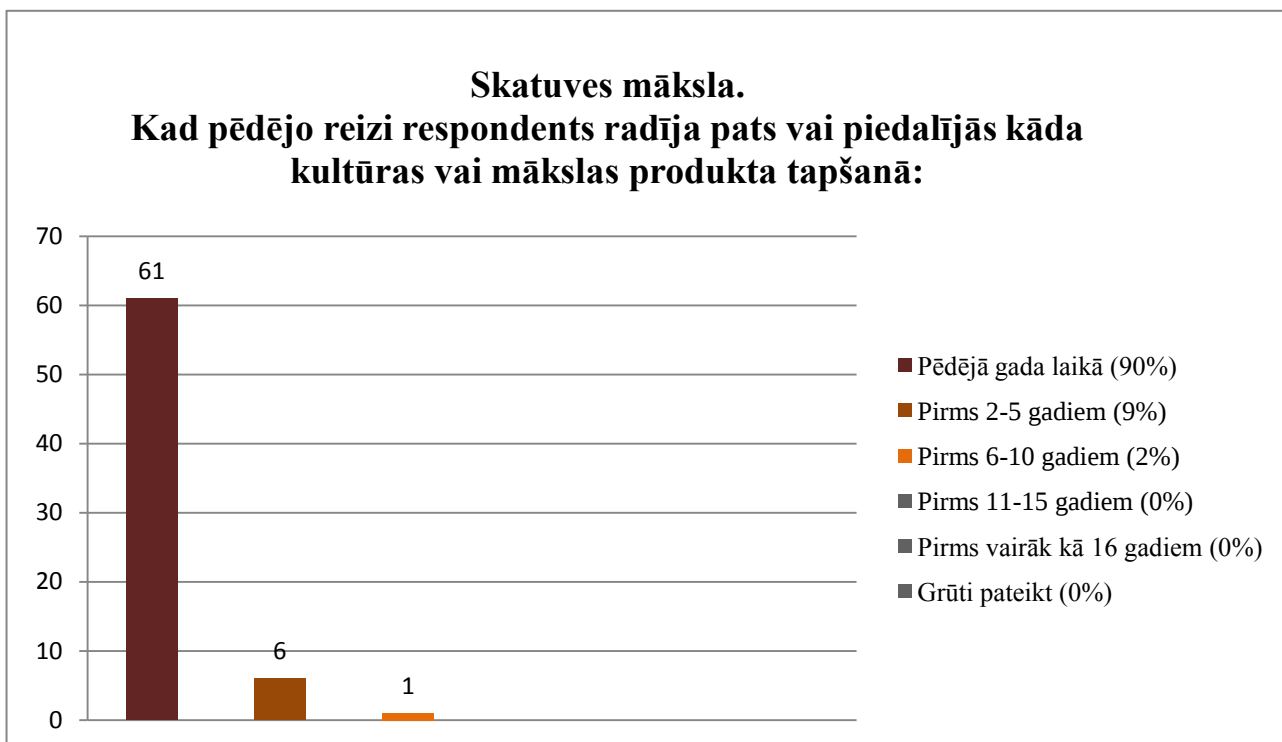

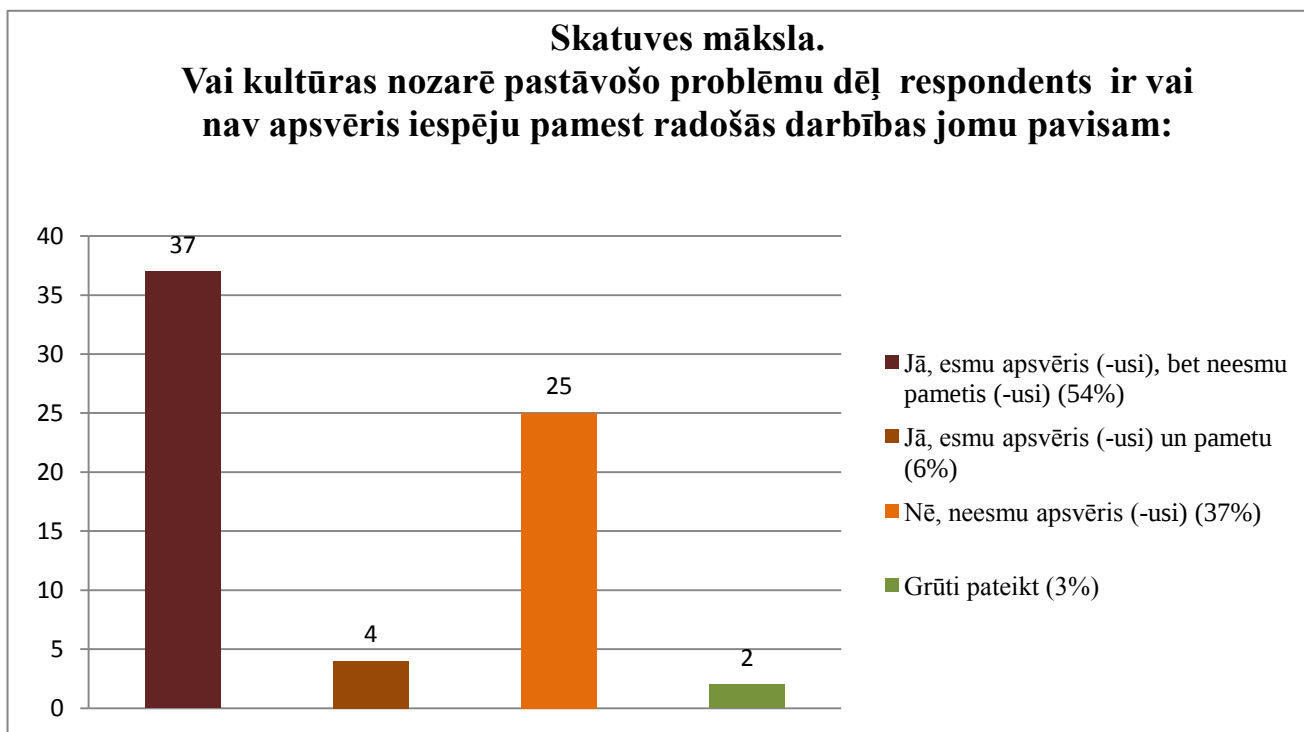
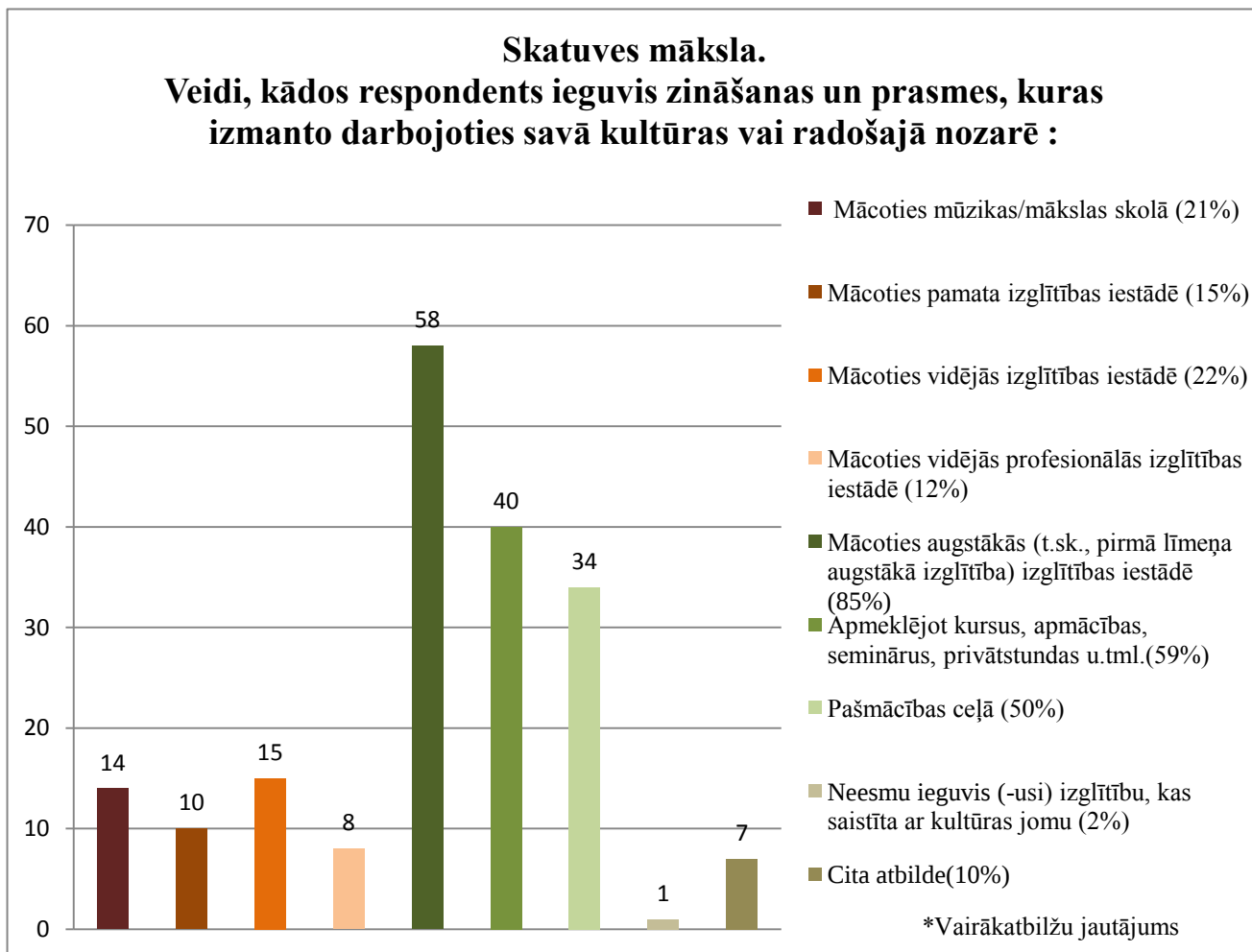
Skatuves māksla. Respondenta ienākumu sadalījums (apmēram) pēdējā gada laikā:

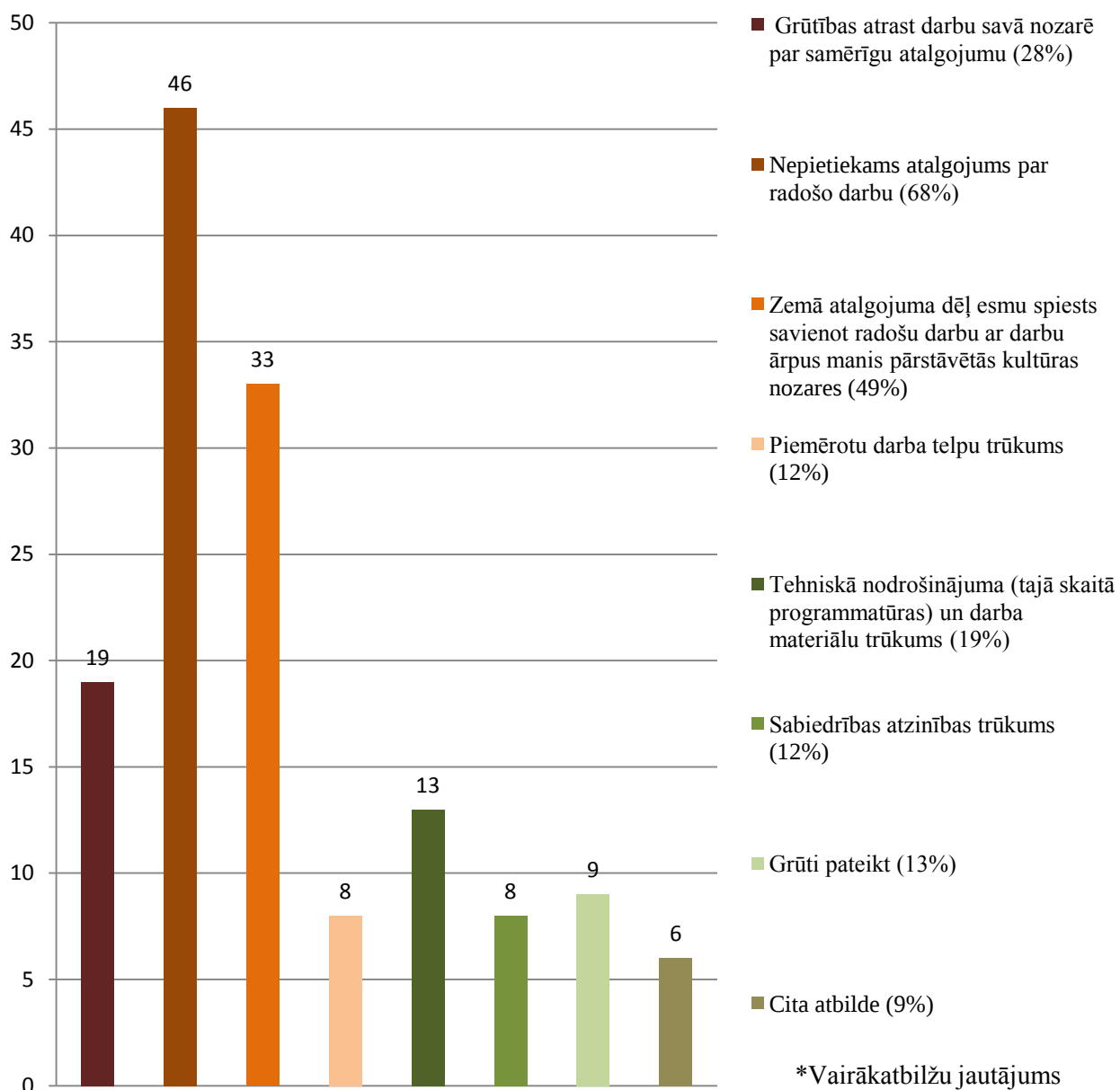

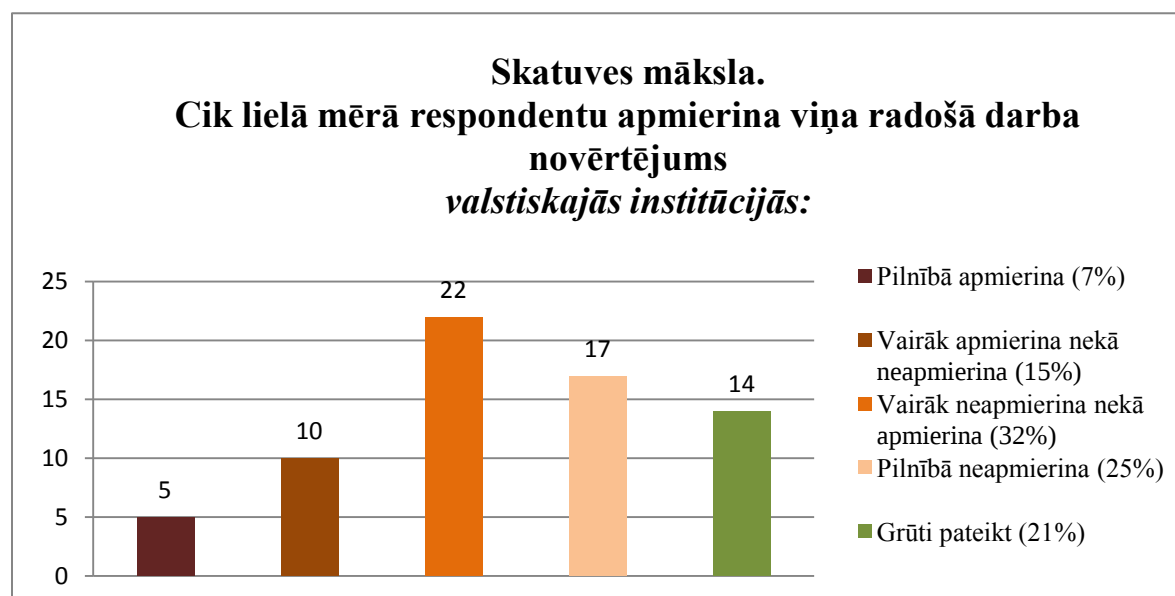
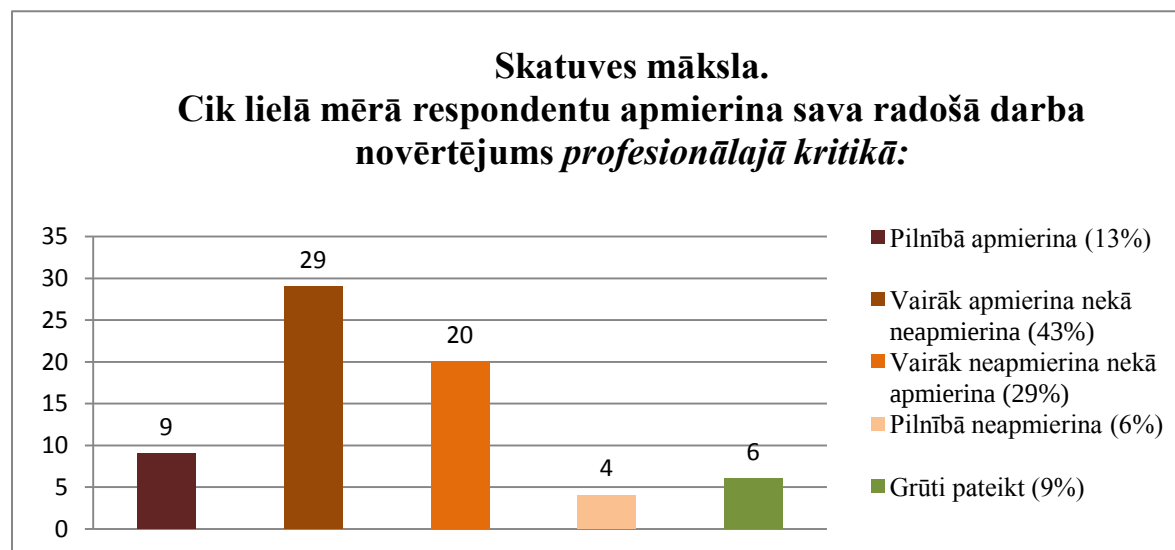
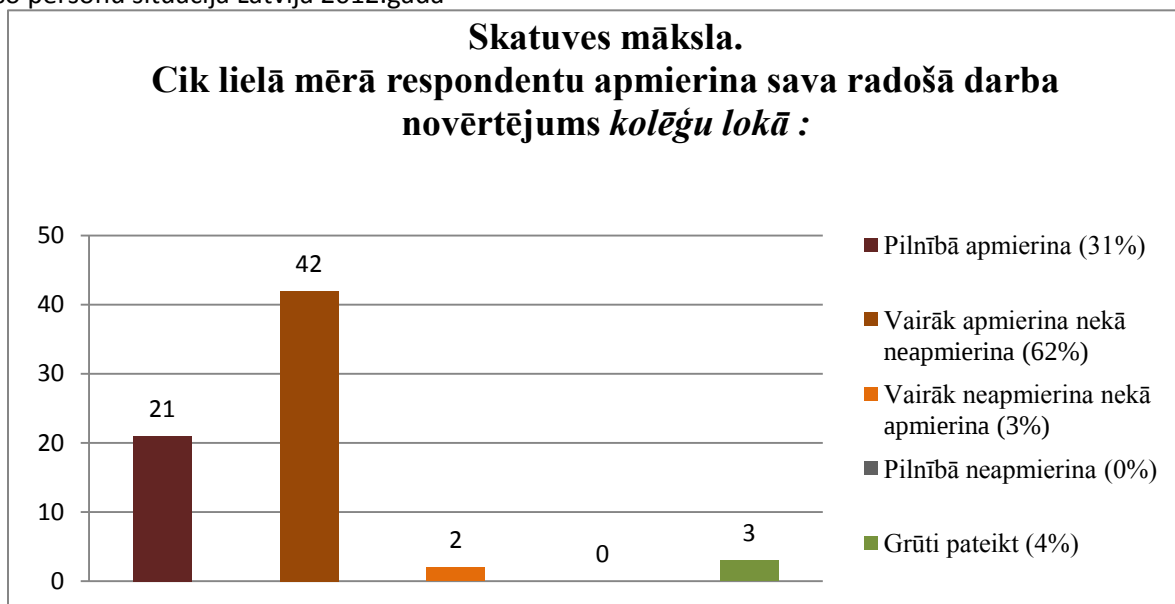
RADOŠĀ DARBĪBA

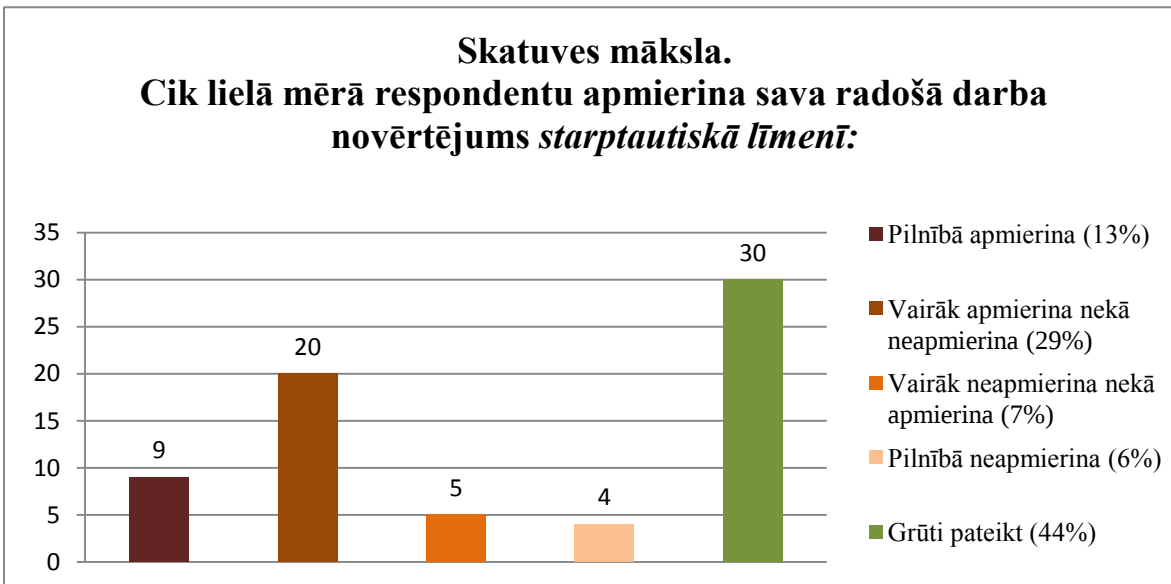
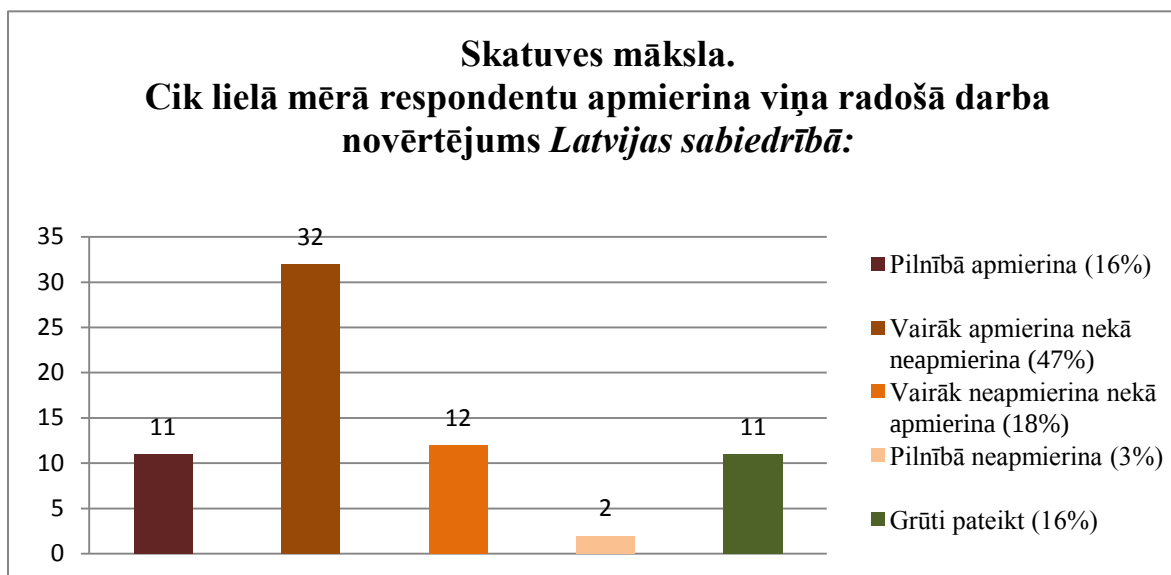
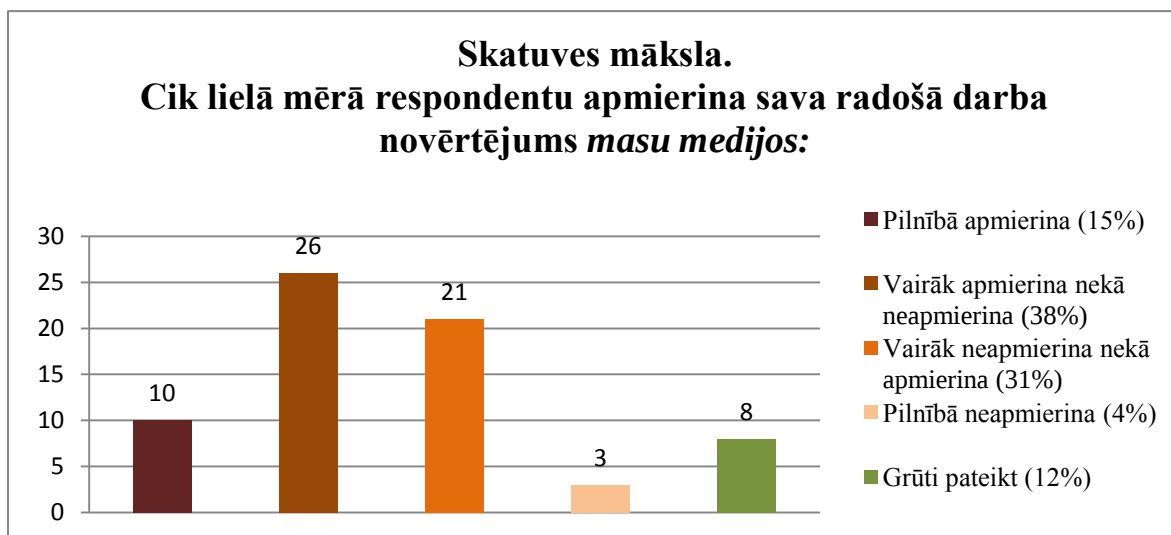

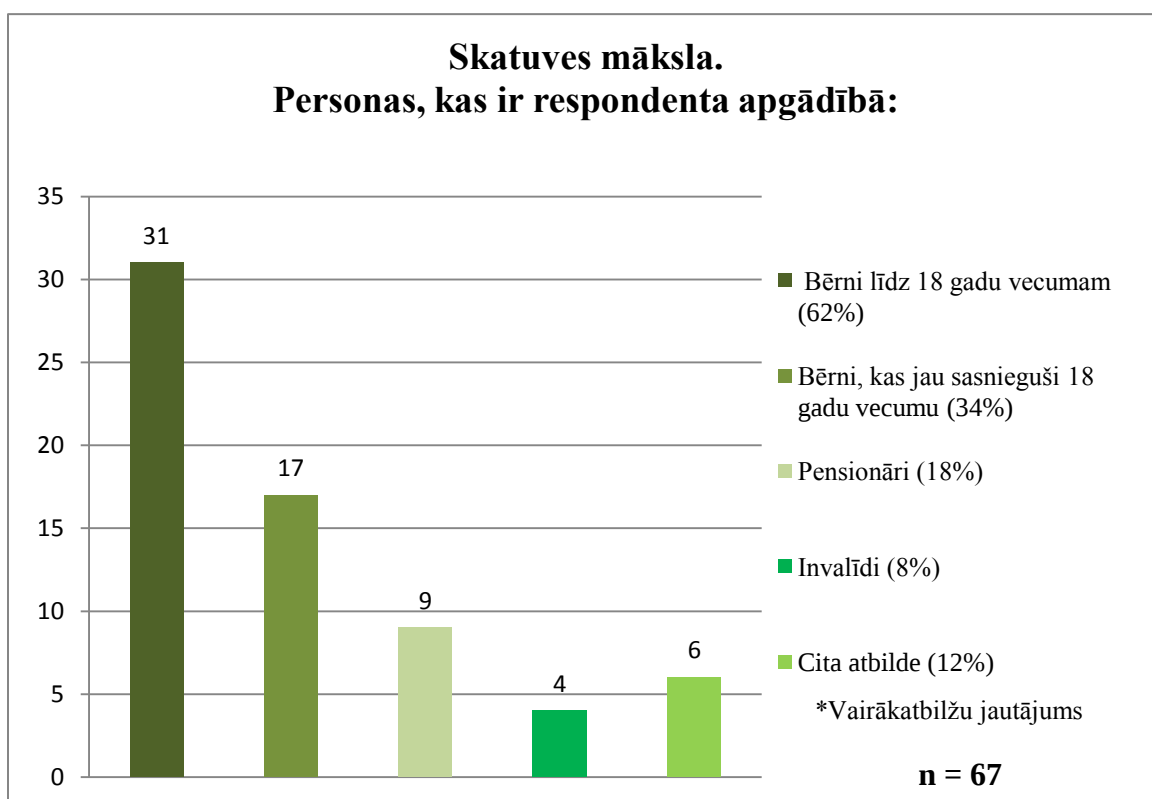
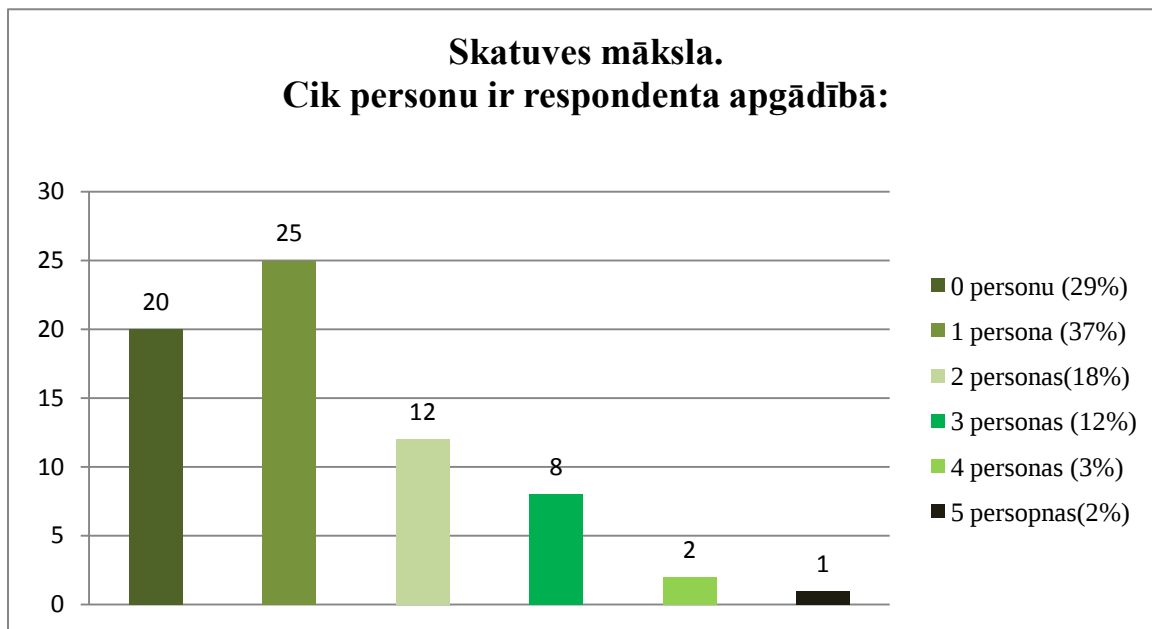
Skatuves māksla. Problēmas, ar kādām respondents visvairāk saskars radošajā darbā:

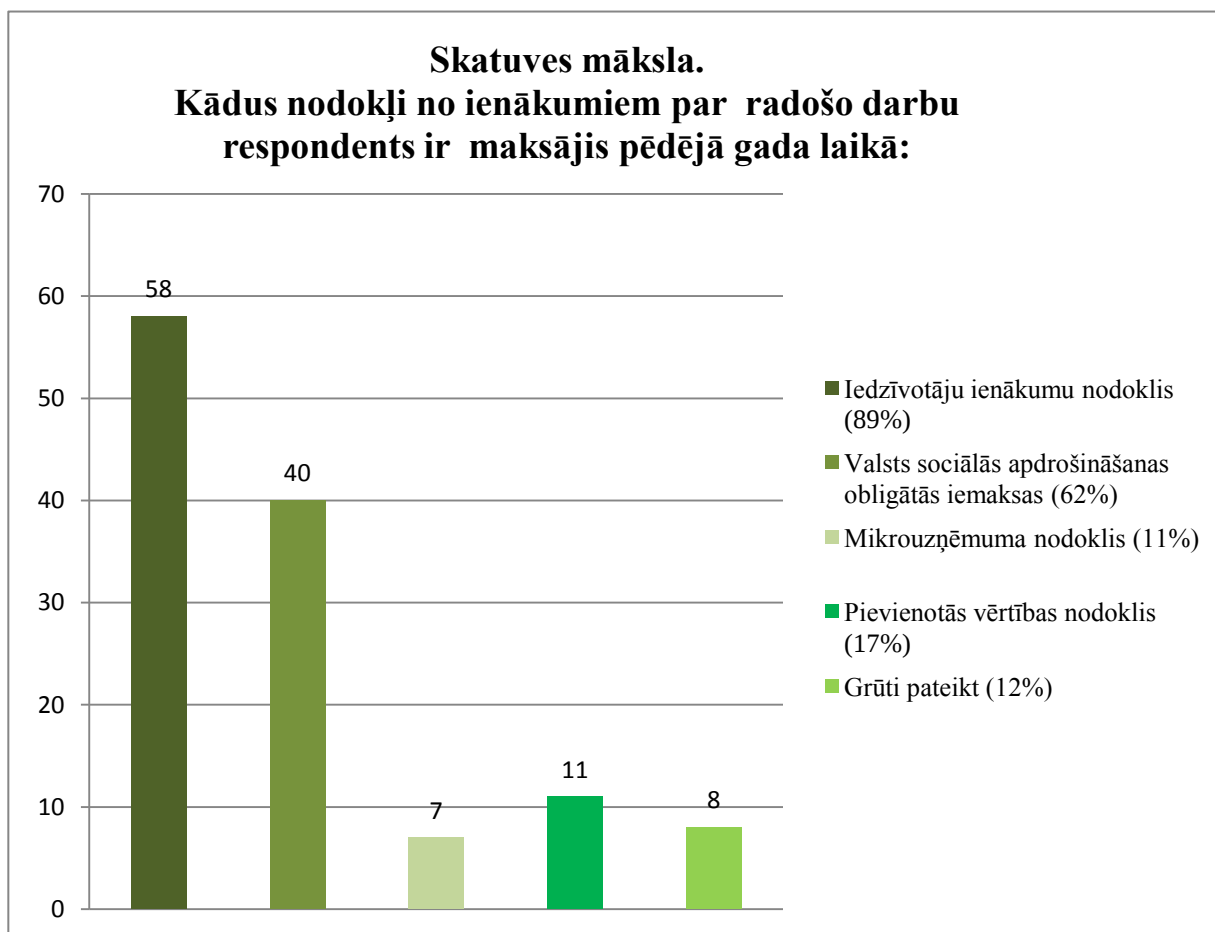
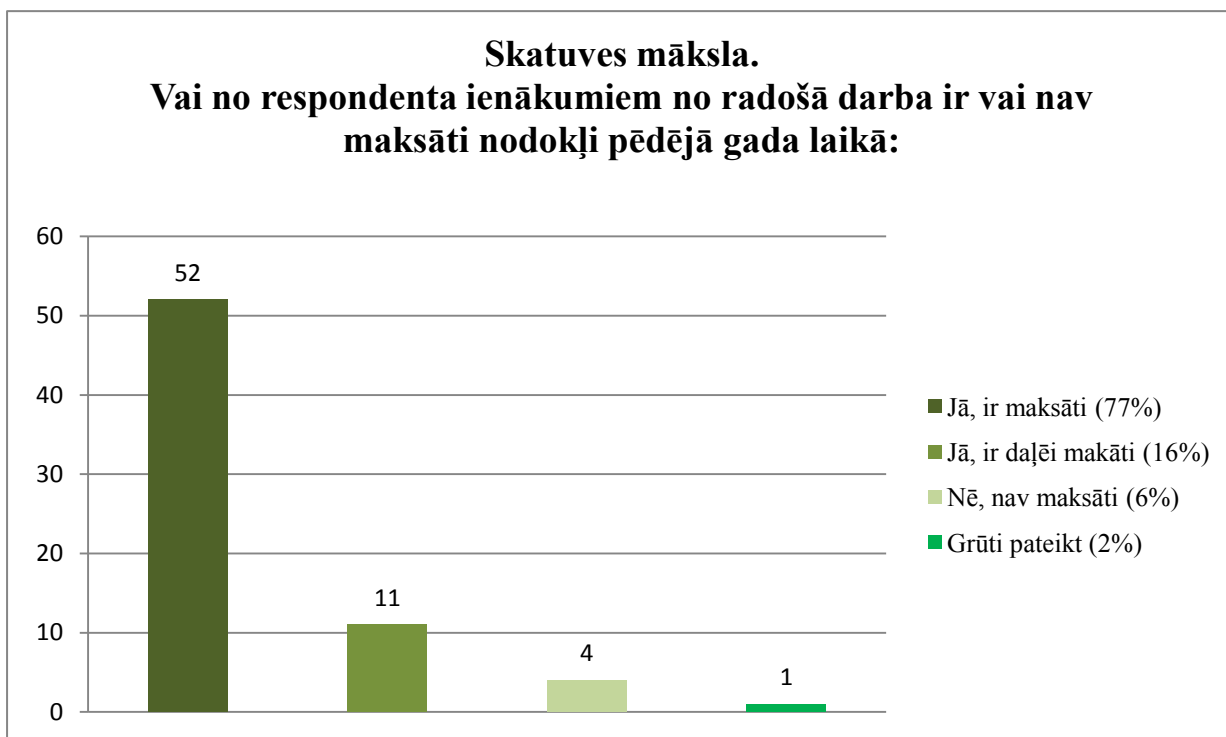

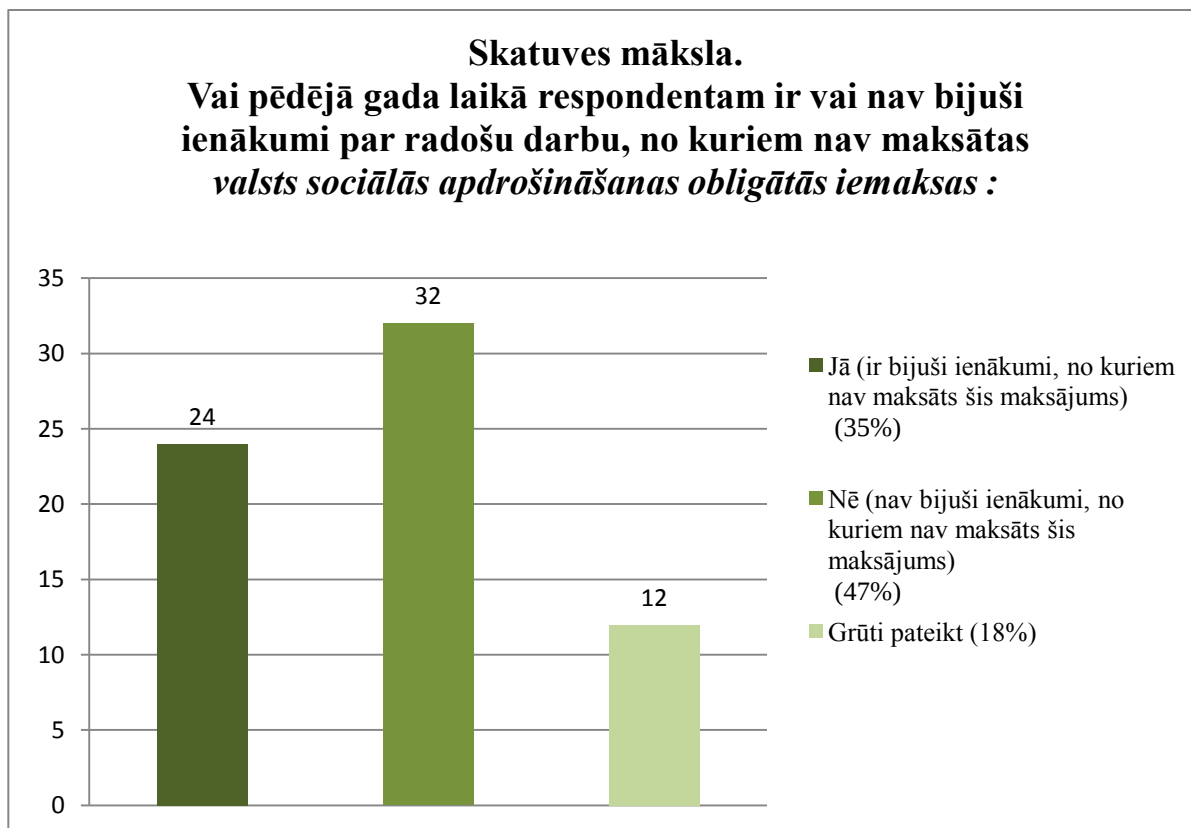
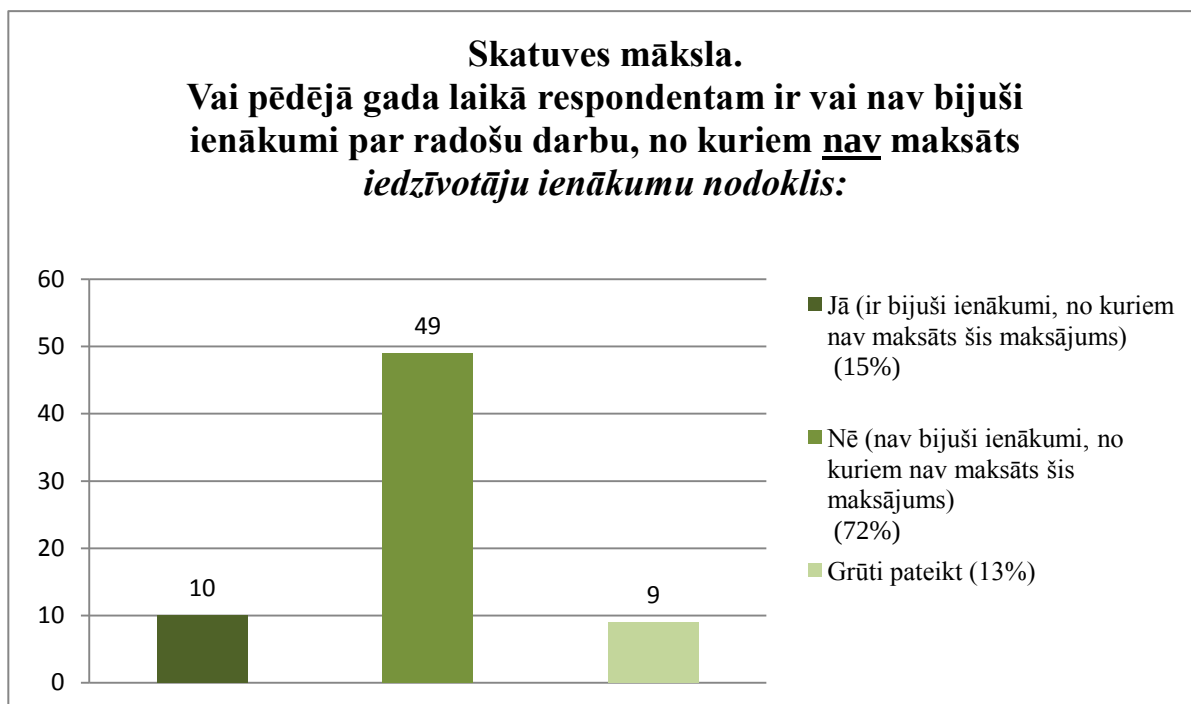

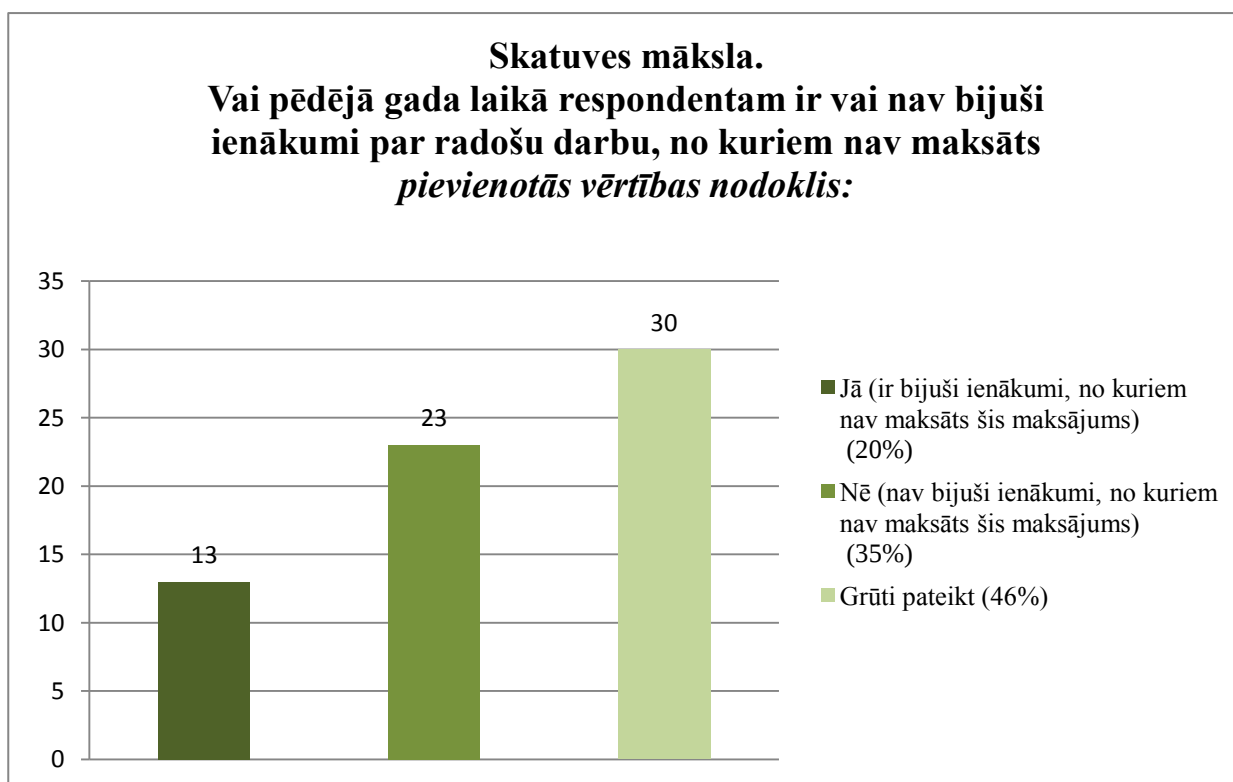
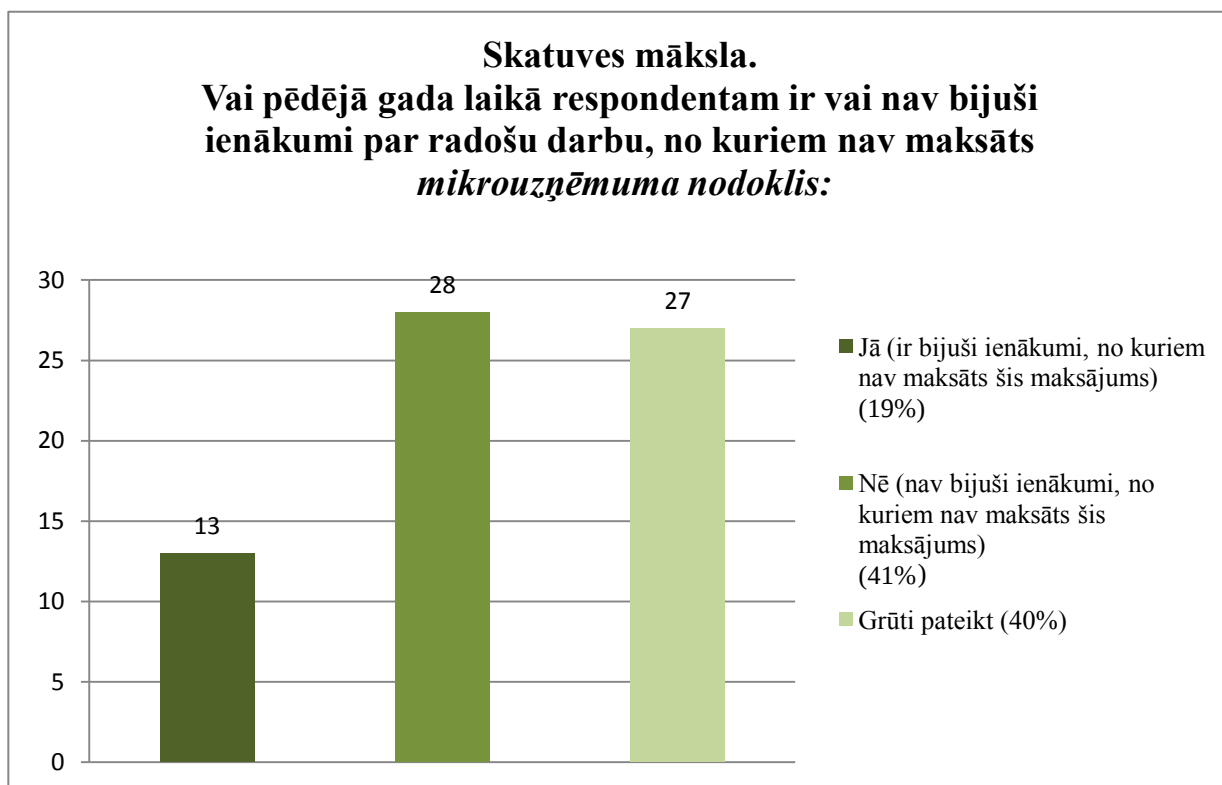

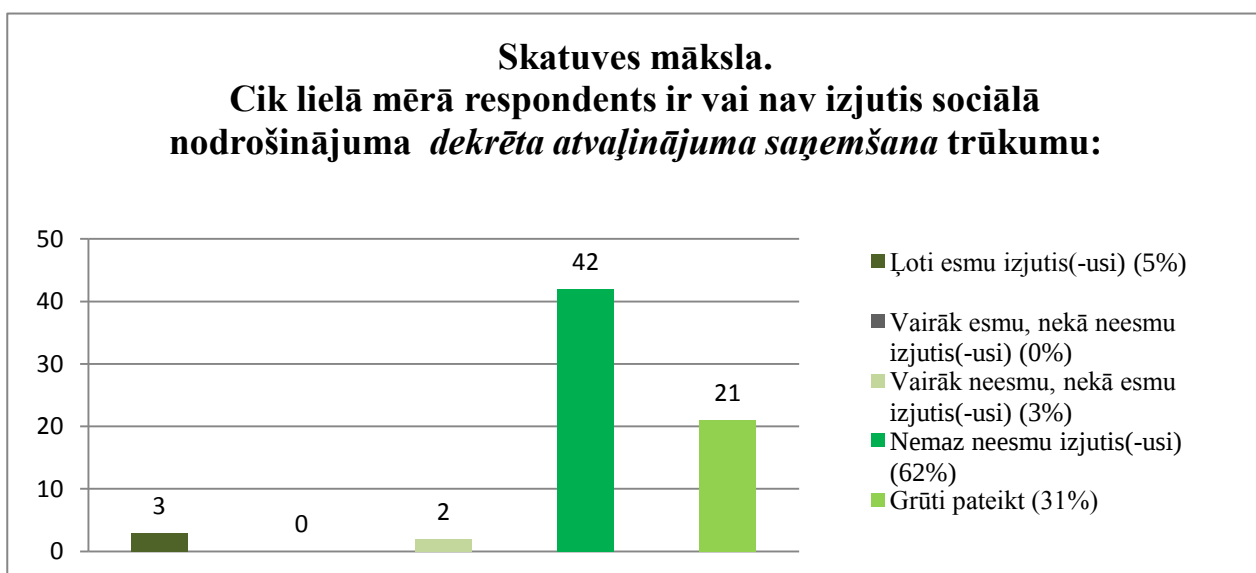
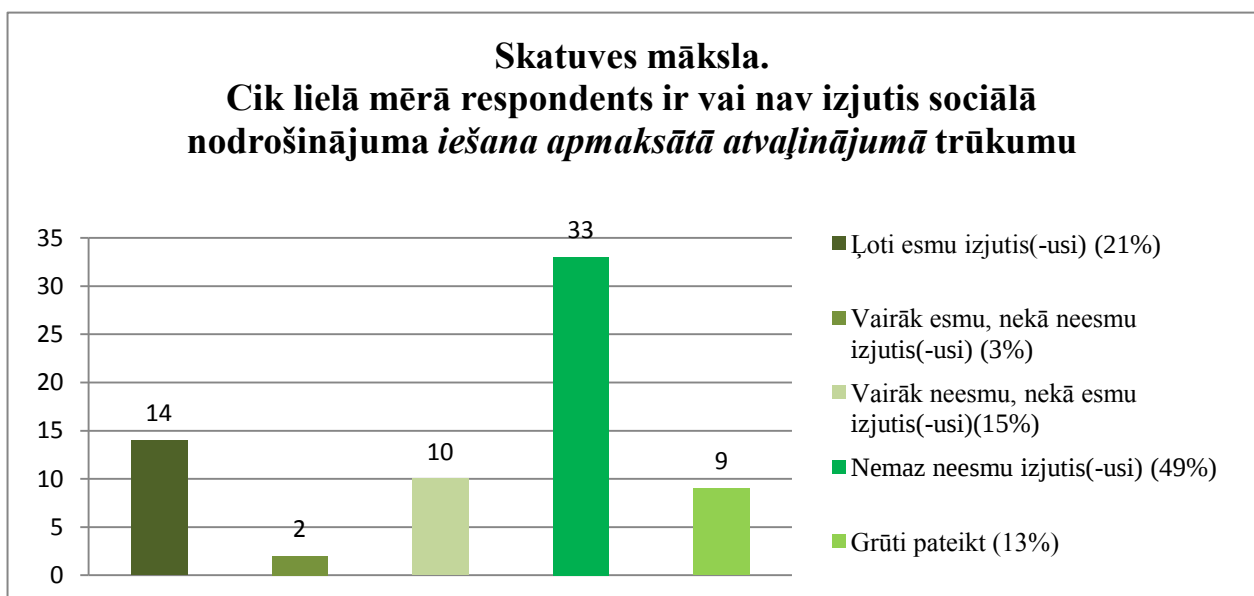
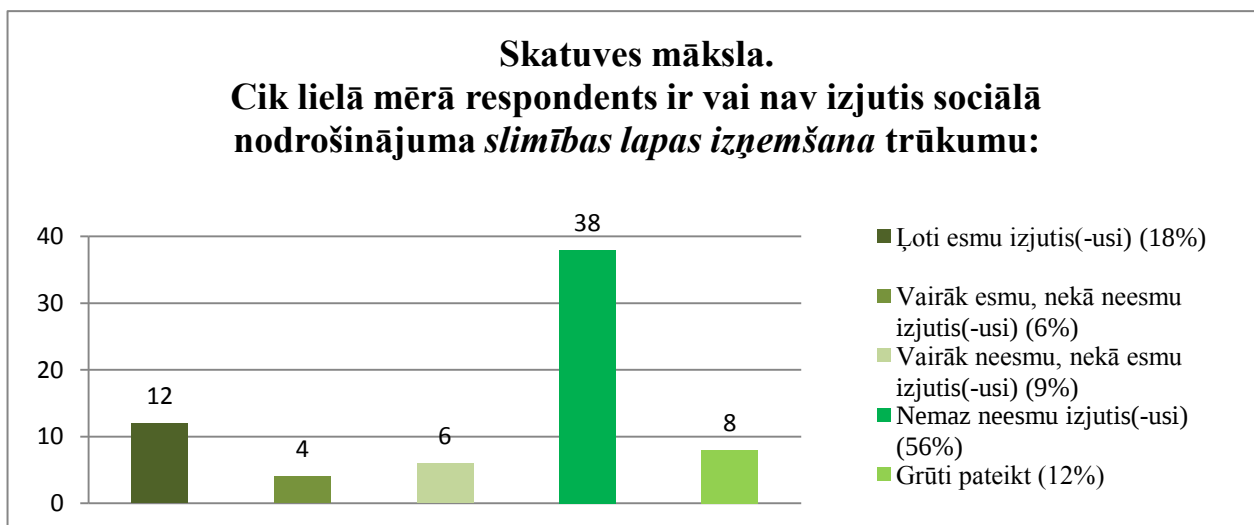
SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

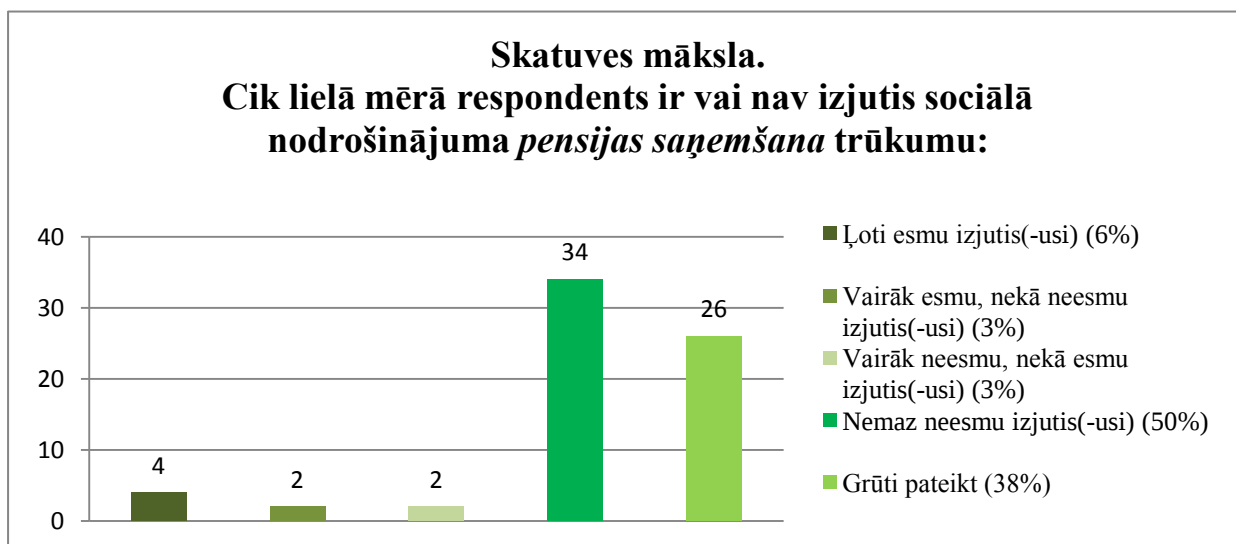
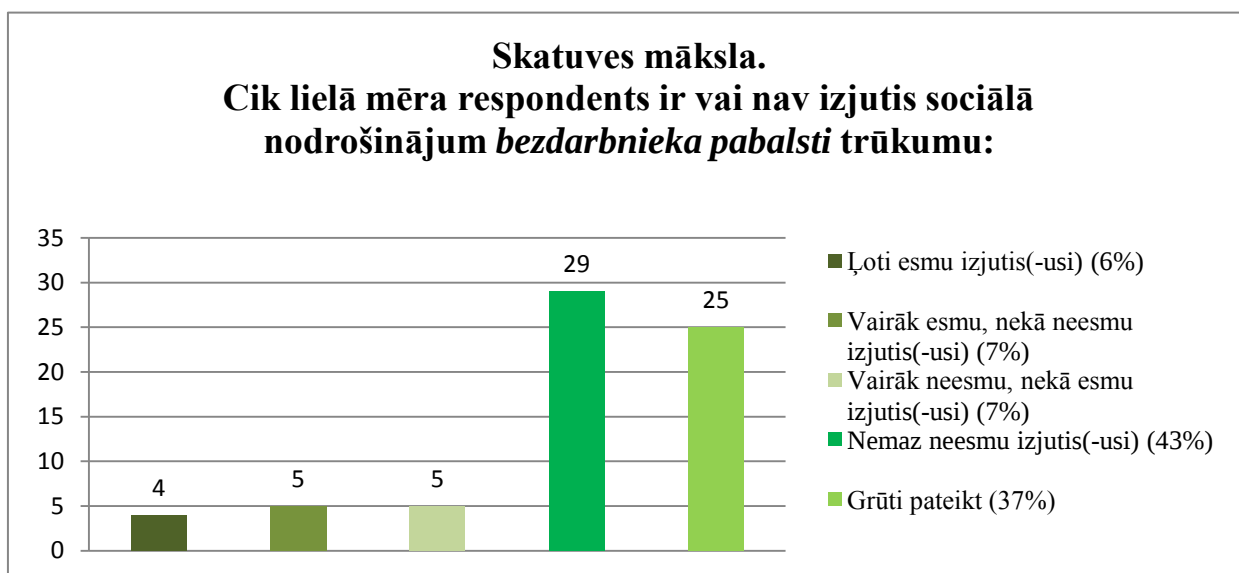
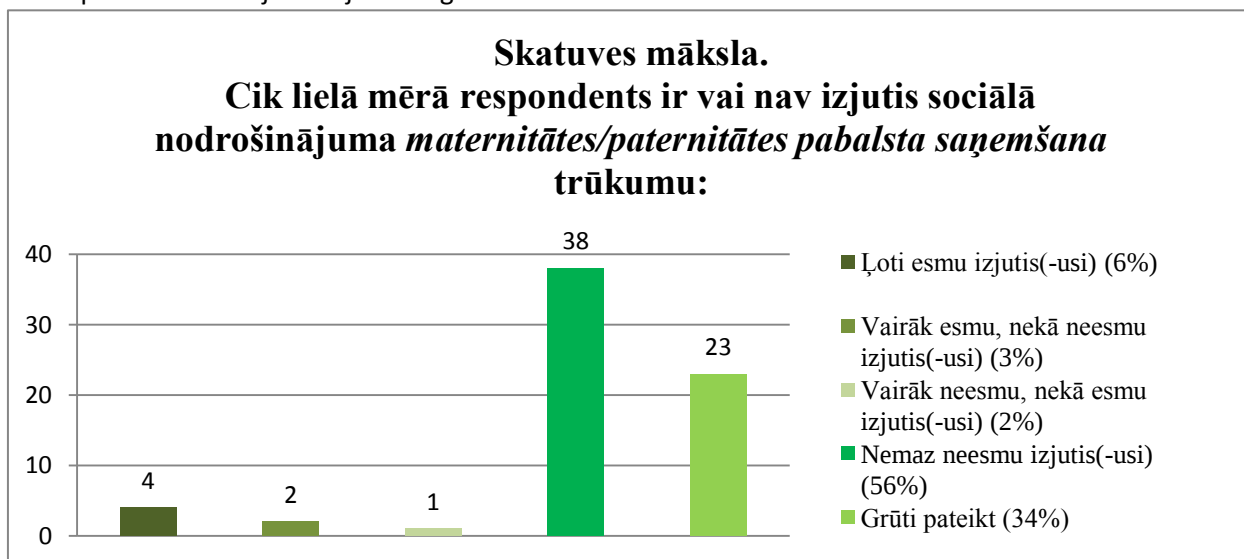

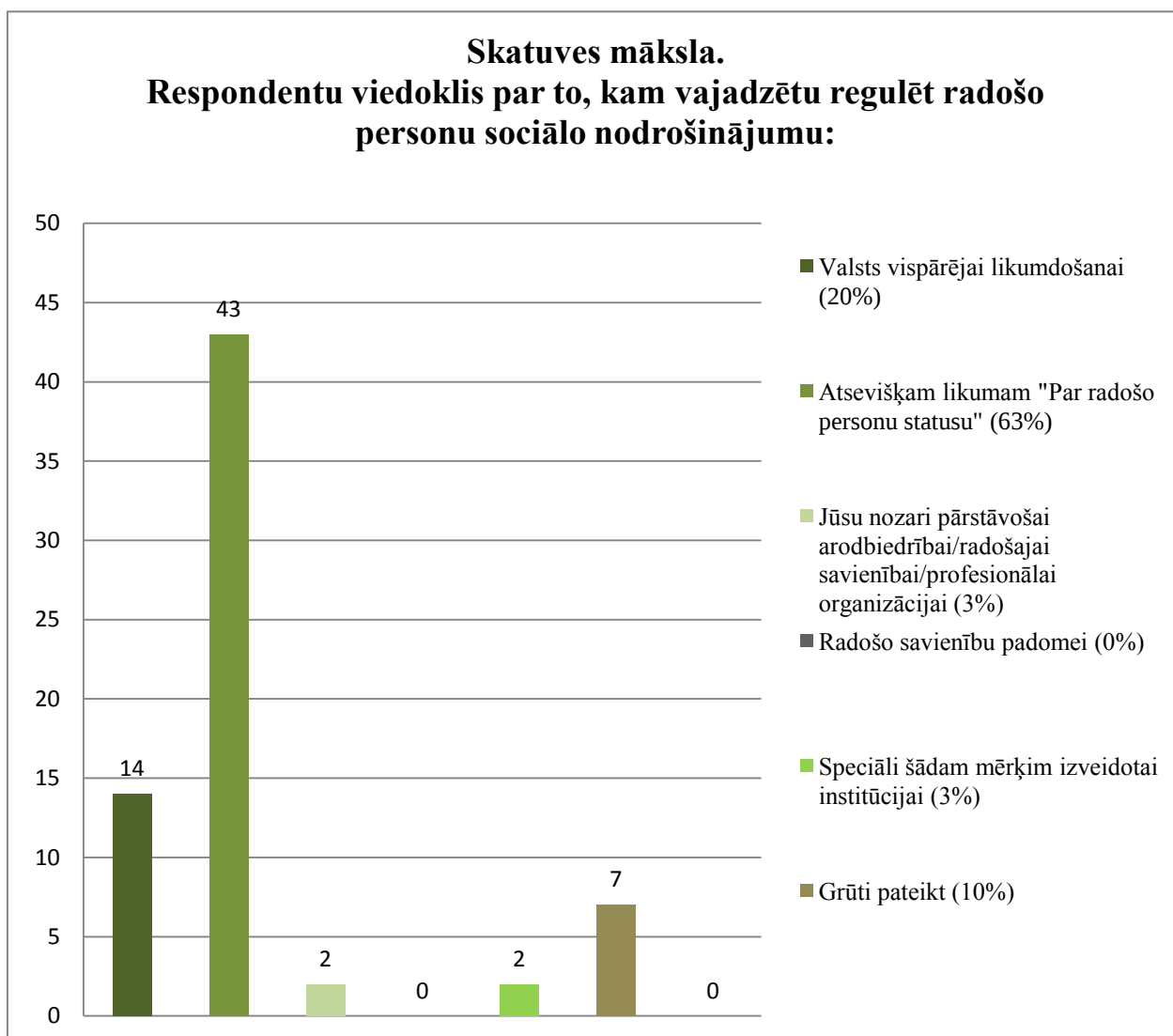
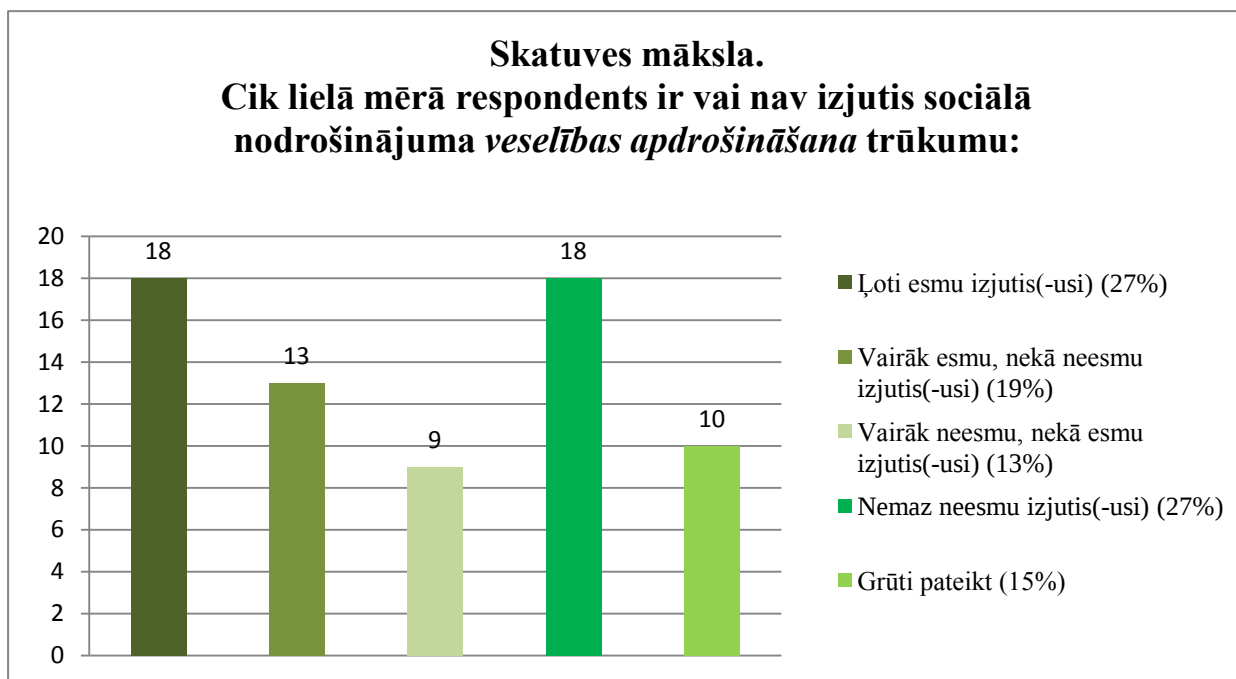

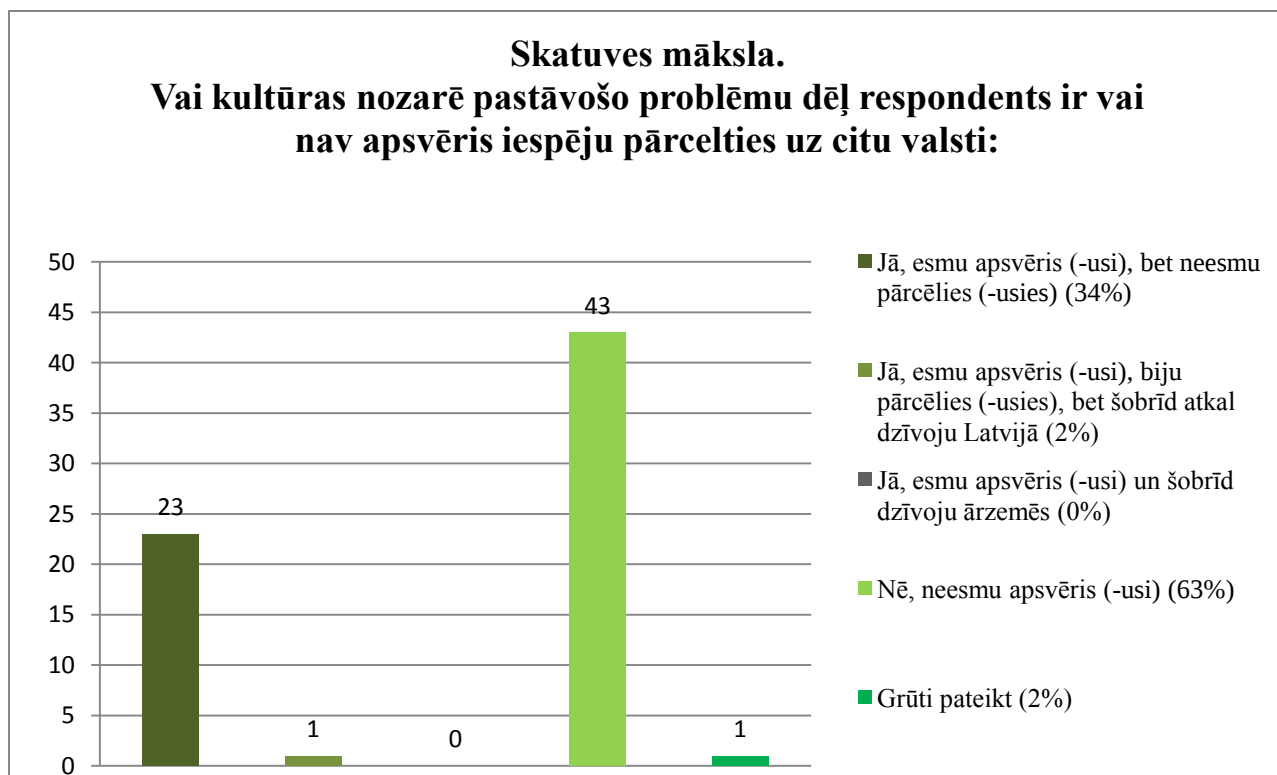
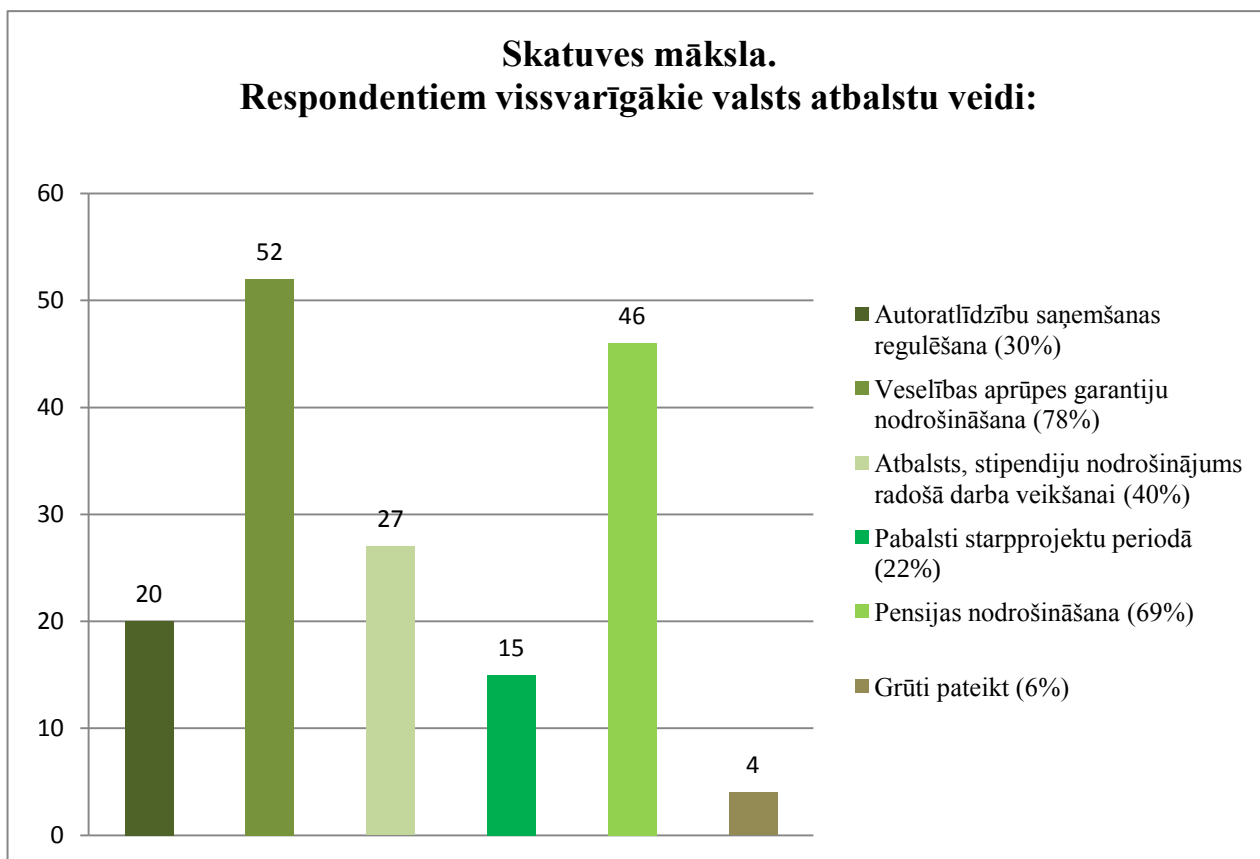

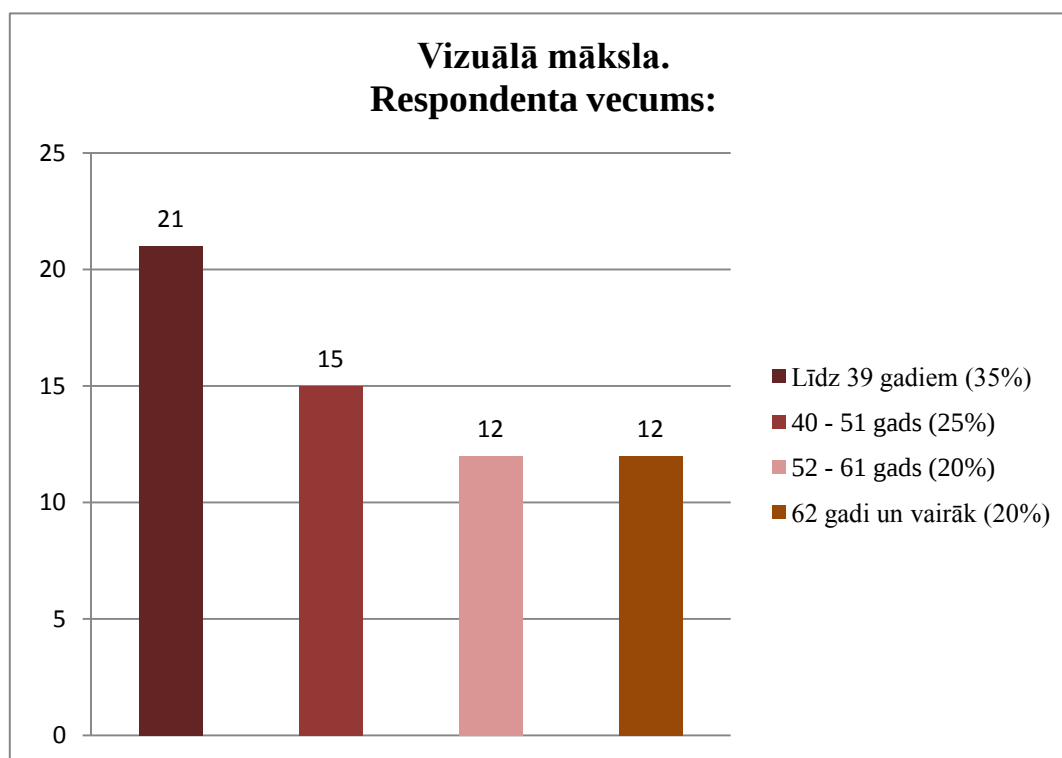
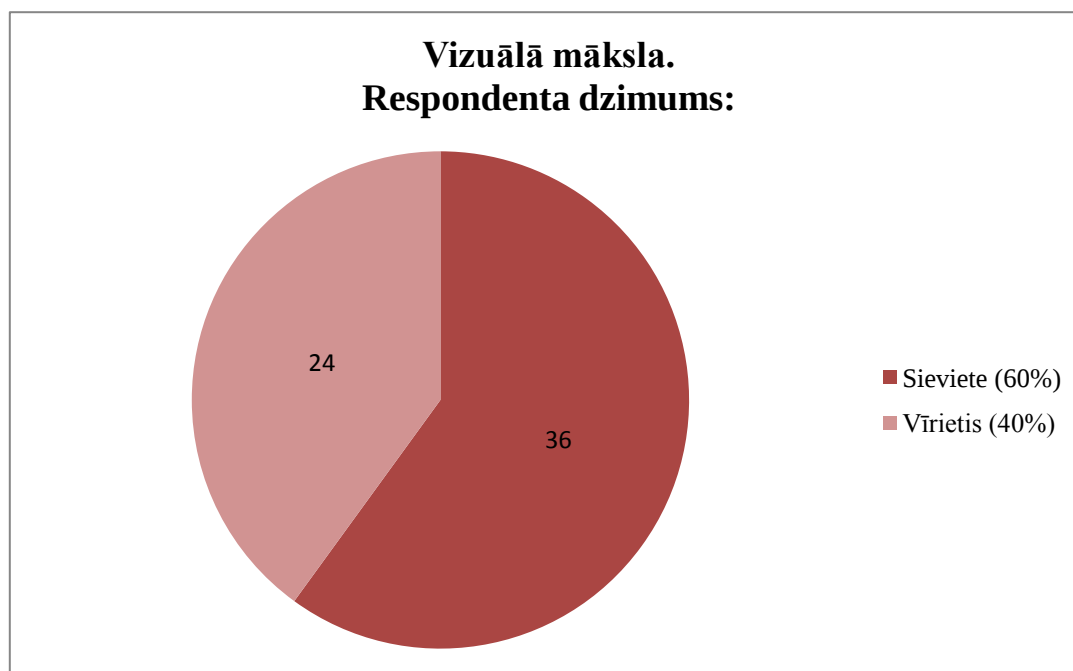

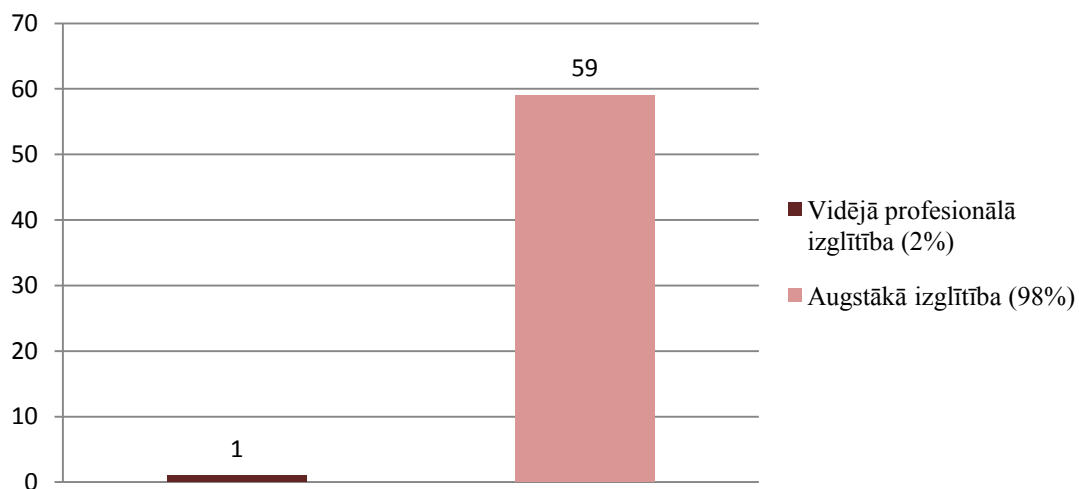

2.6. VIZUĀLĀ MĀKSLA

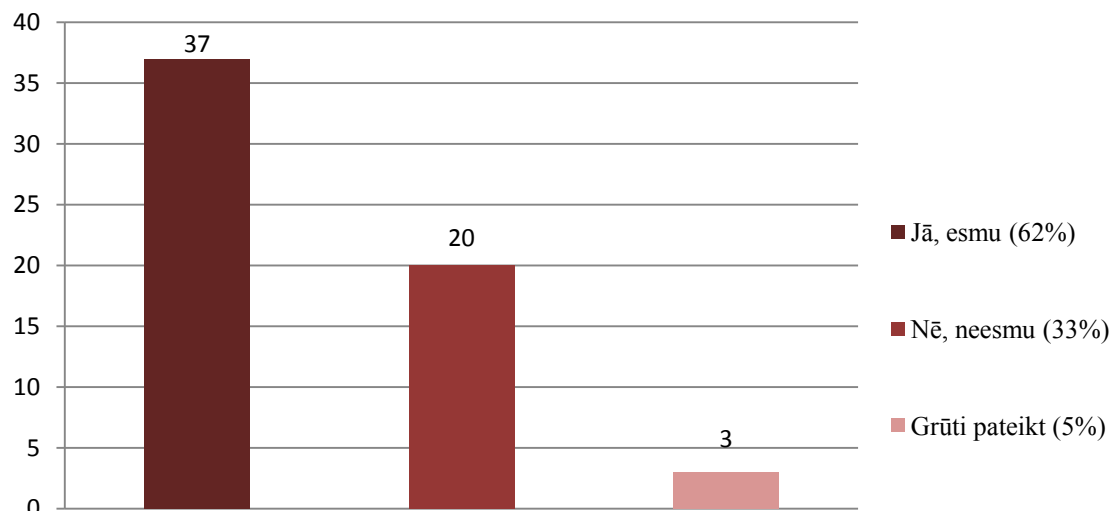
INFORMĀCIJA PAR RESPONDENTU

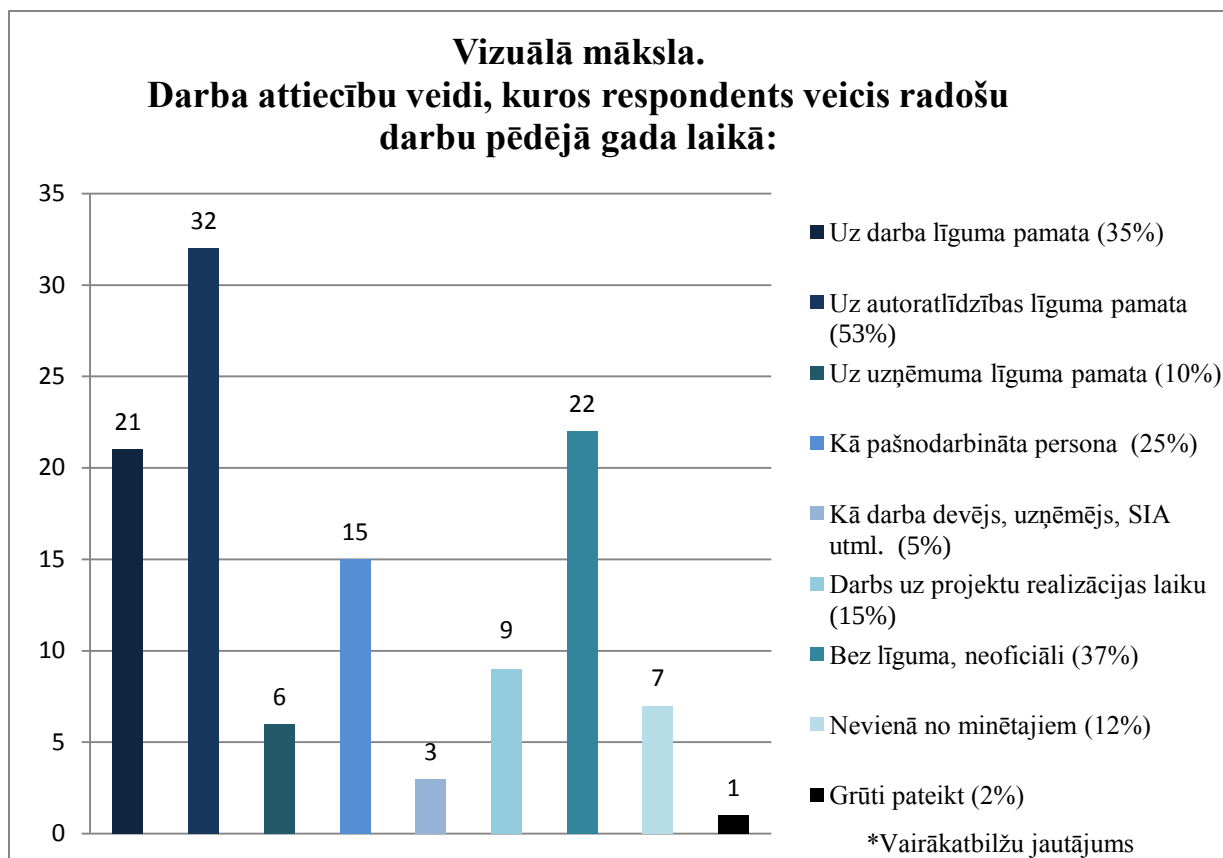
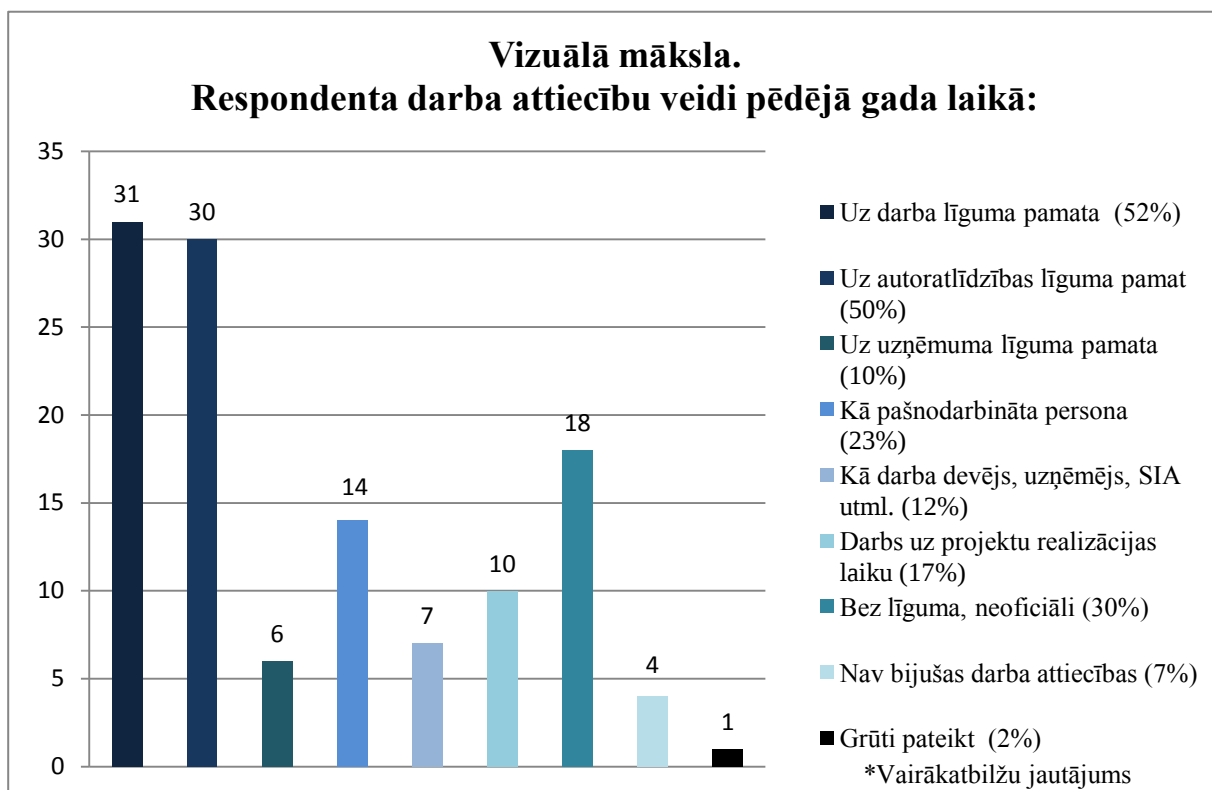
Vizuālā māksla.
Augstākais izglītības līmenis, ko ieguvis respondents:

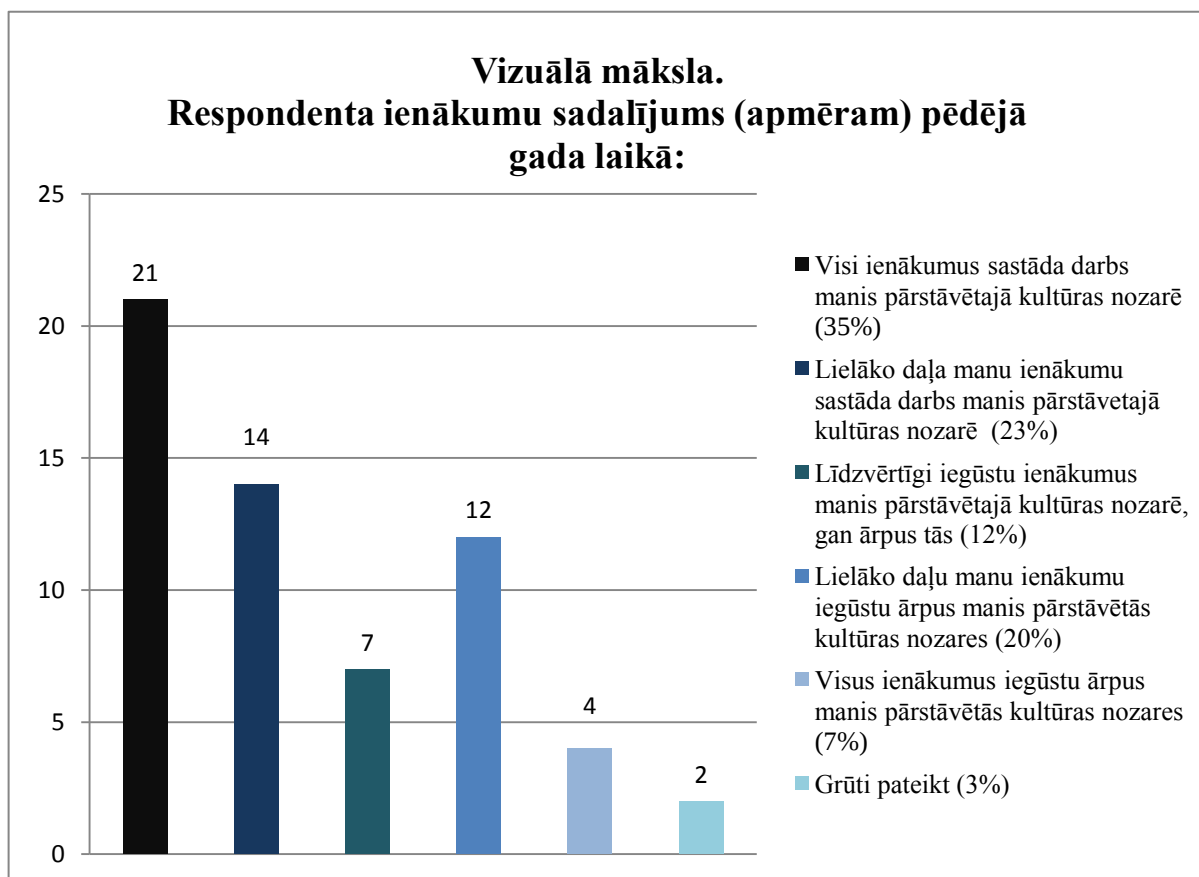
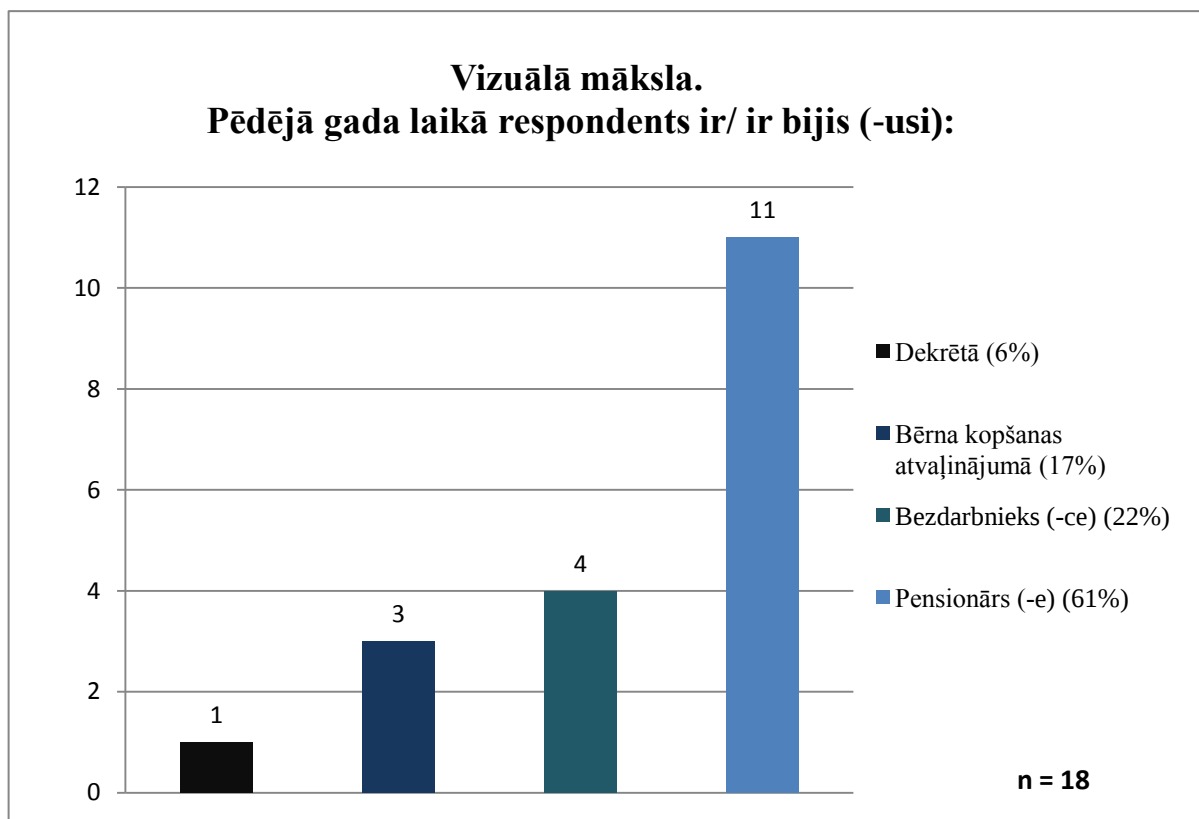

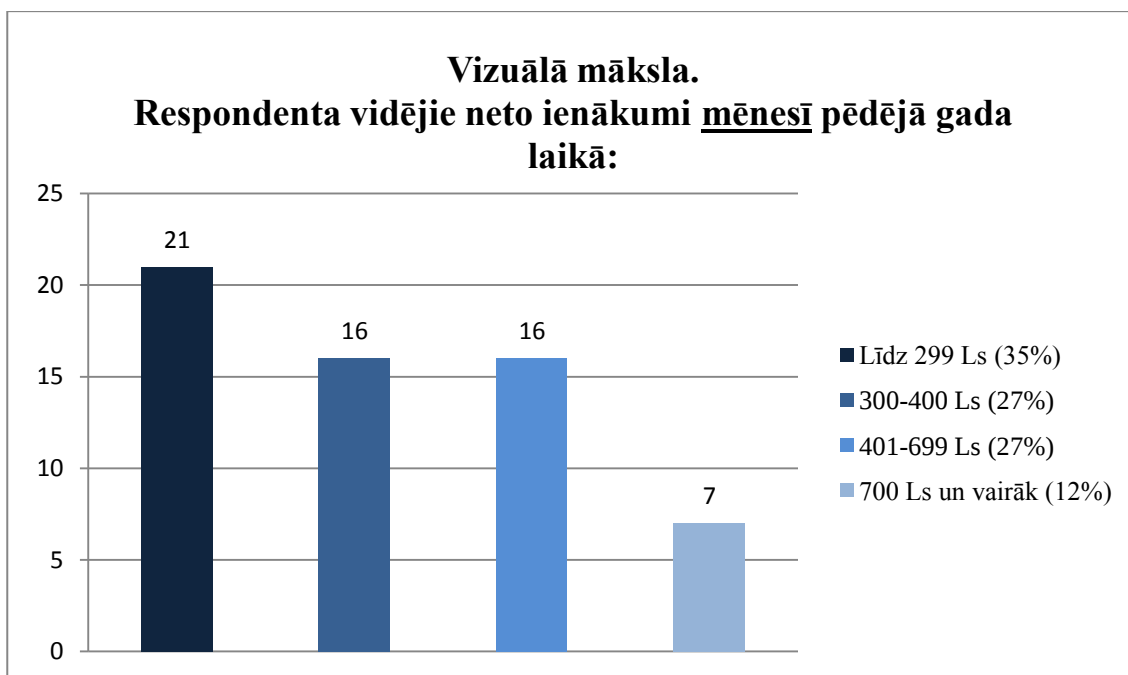
Vizuālā māksla.
Vai pašlaik respondents ir vai nav Latvijas Radošo savienību biedrs:

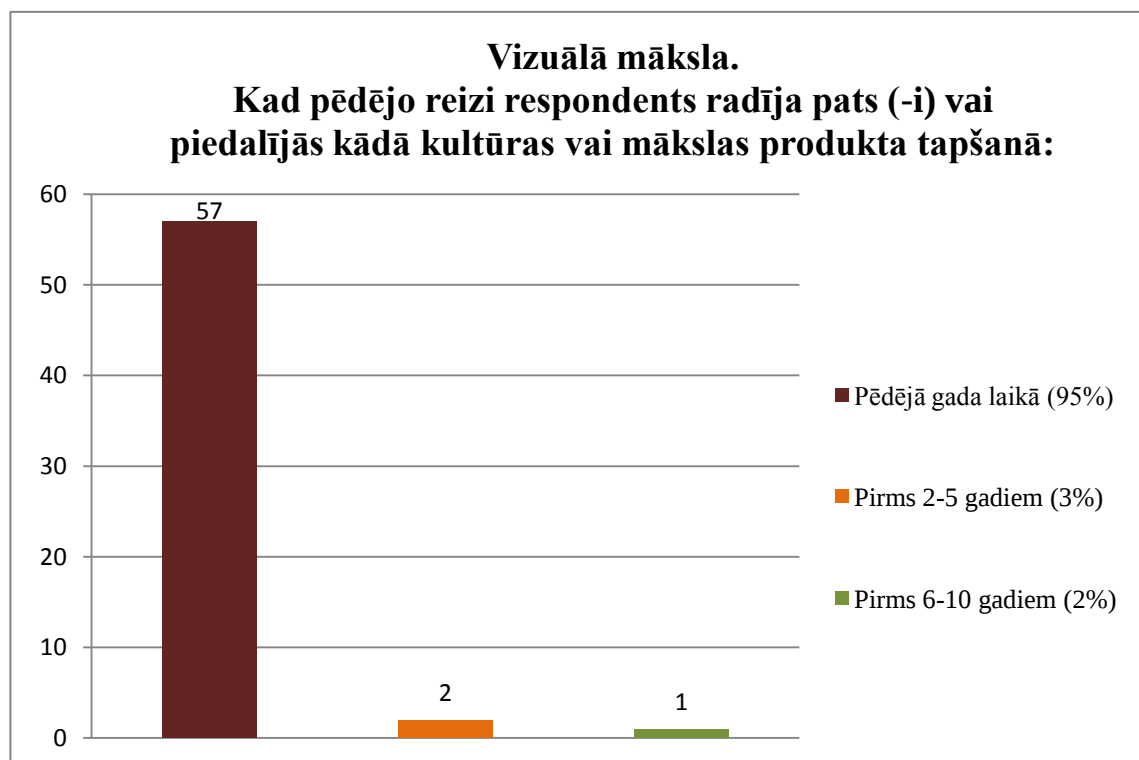
DARBA SITUĀCIJA

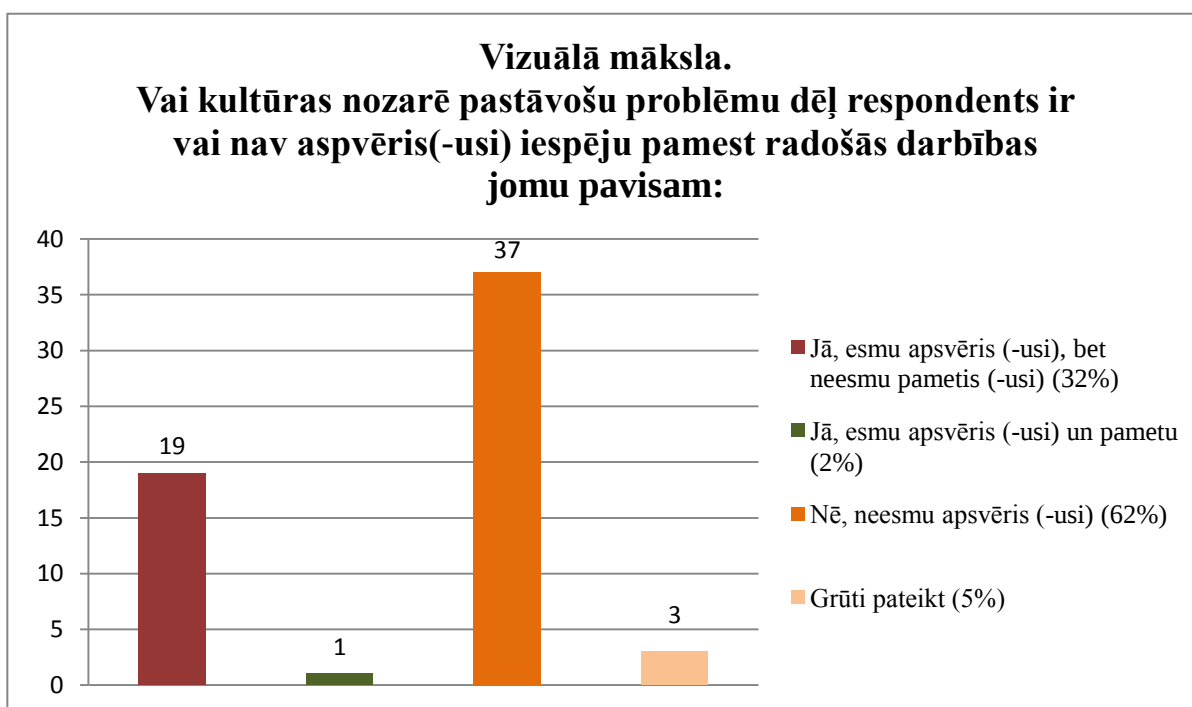
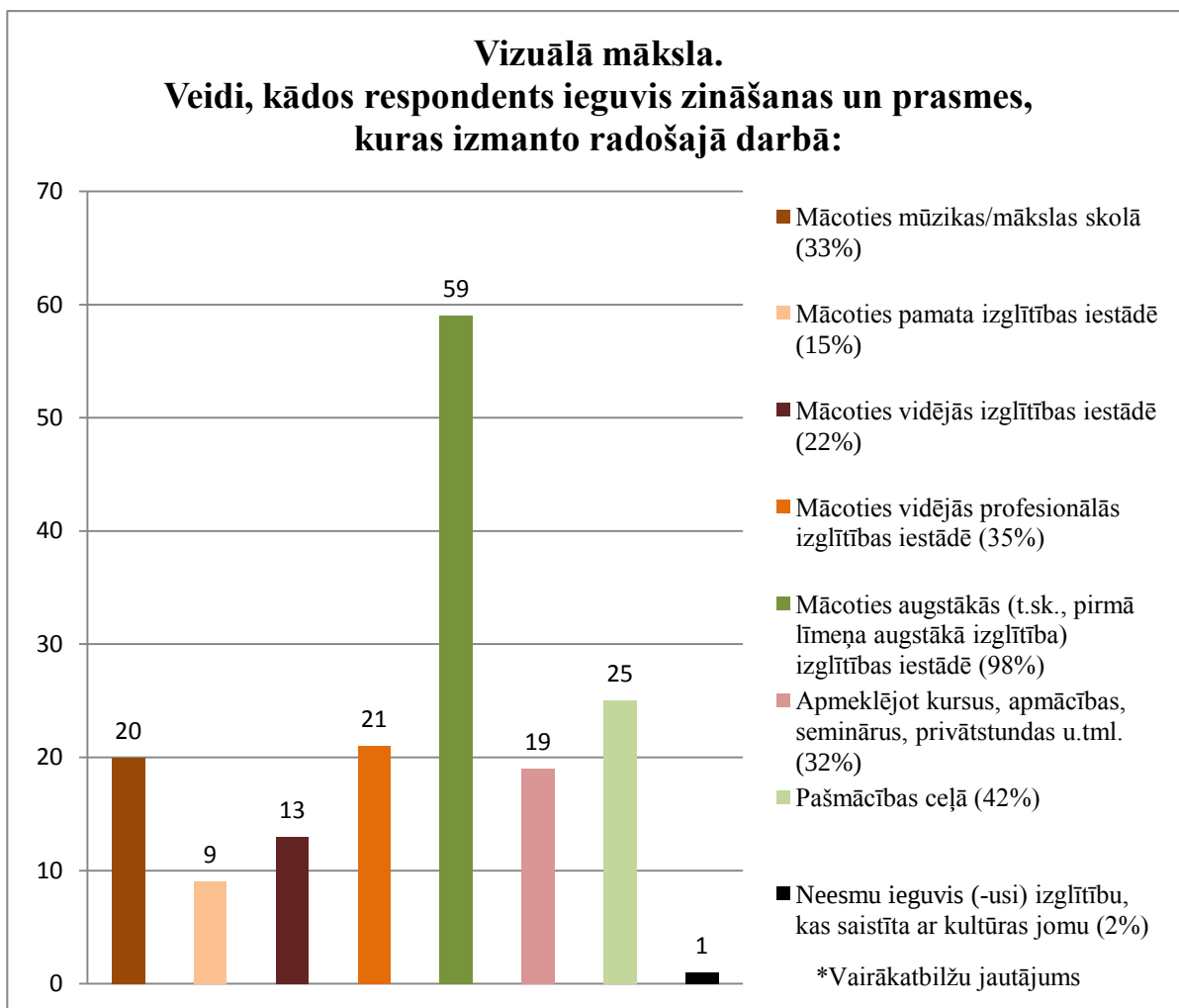

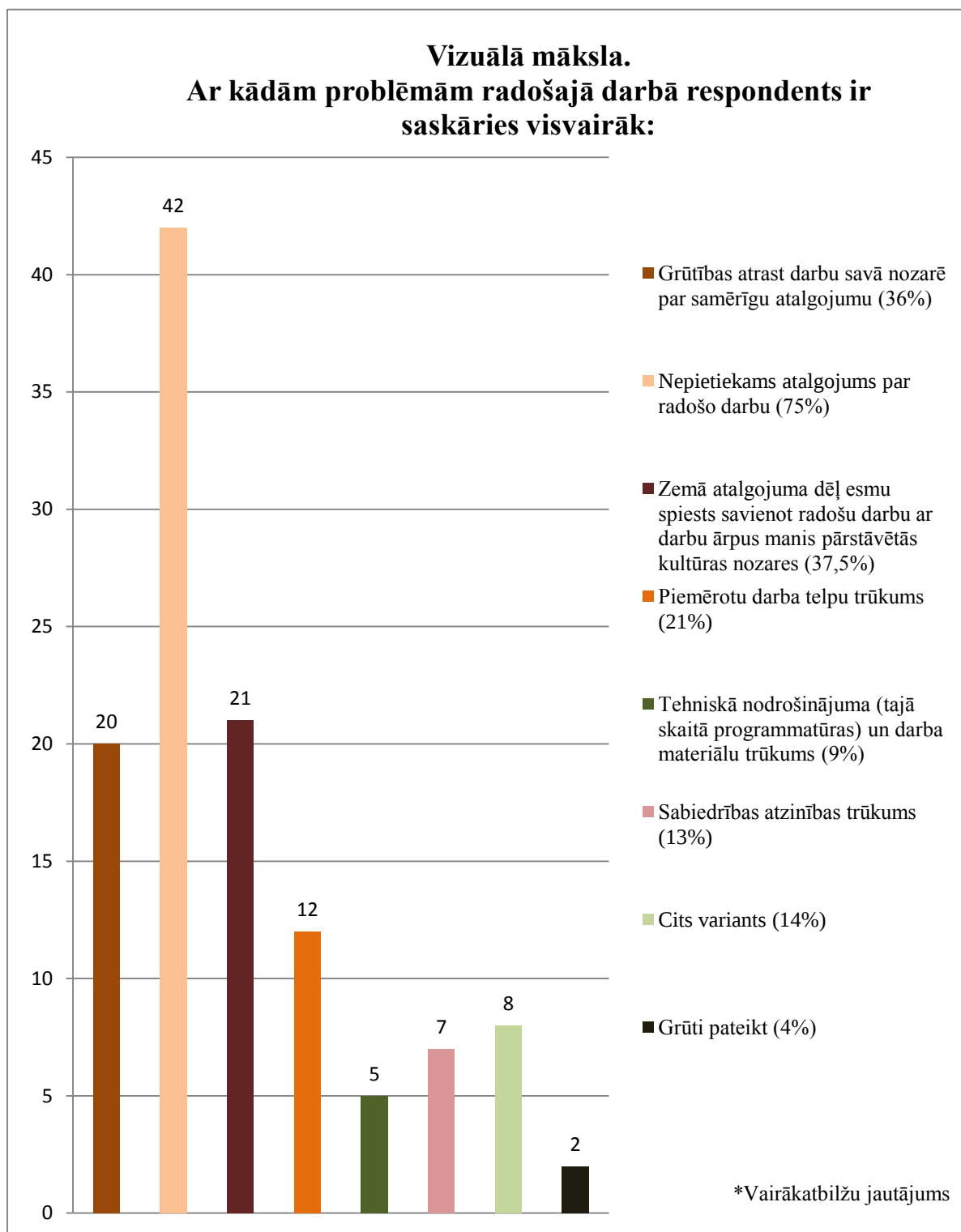

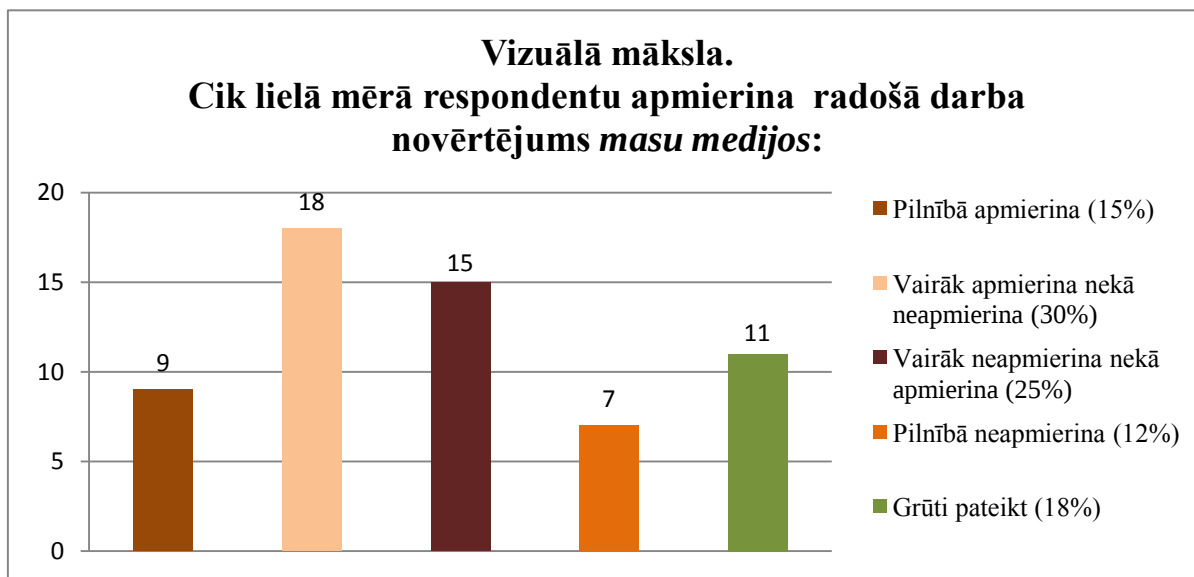
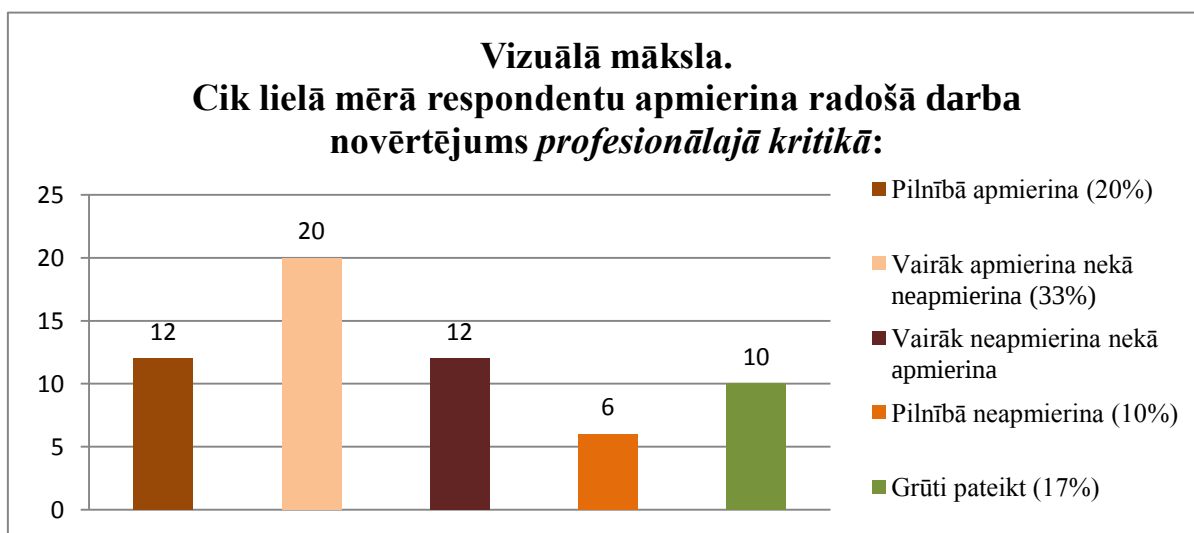
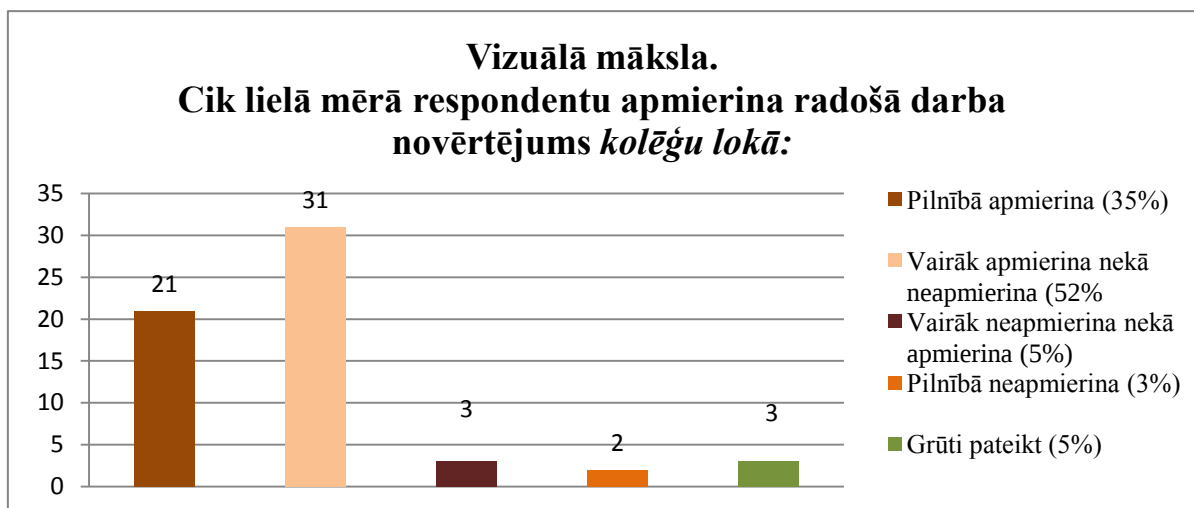

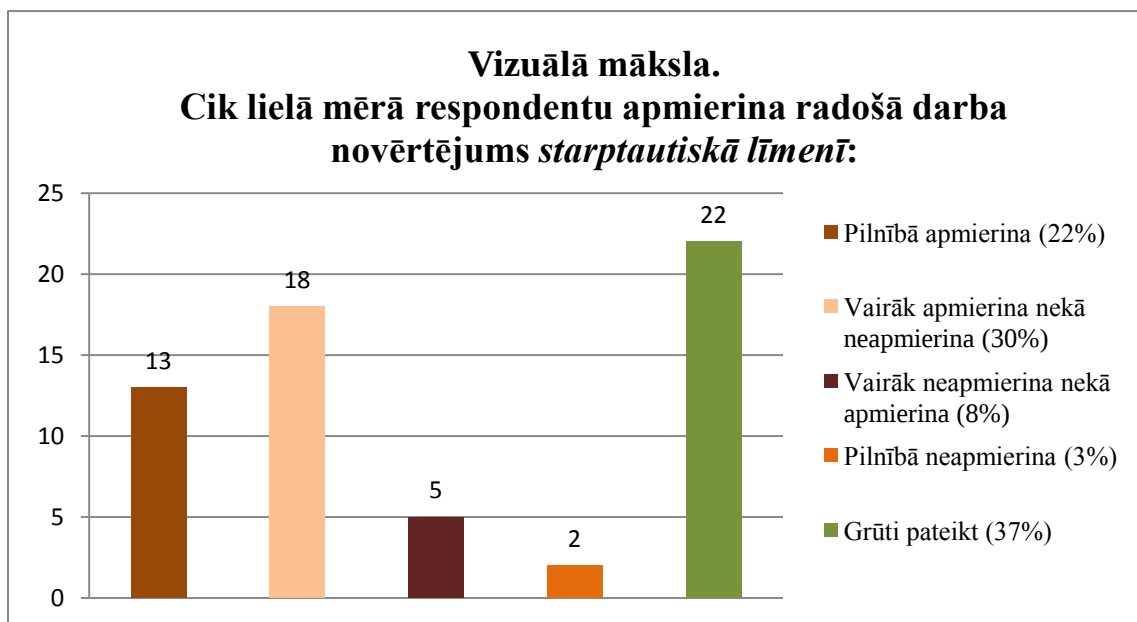
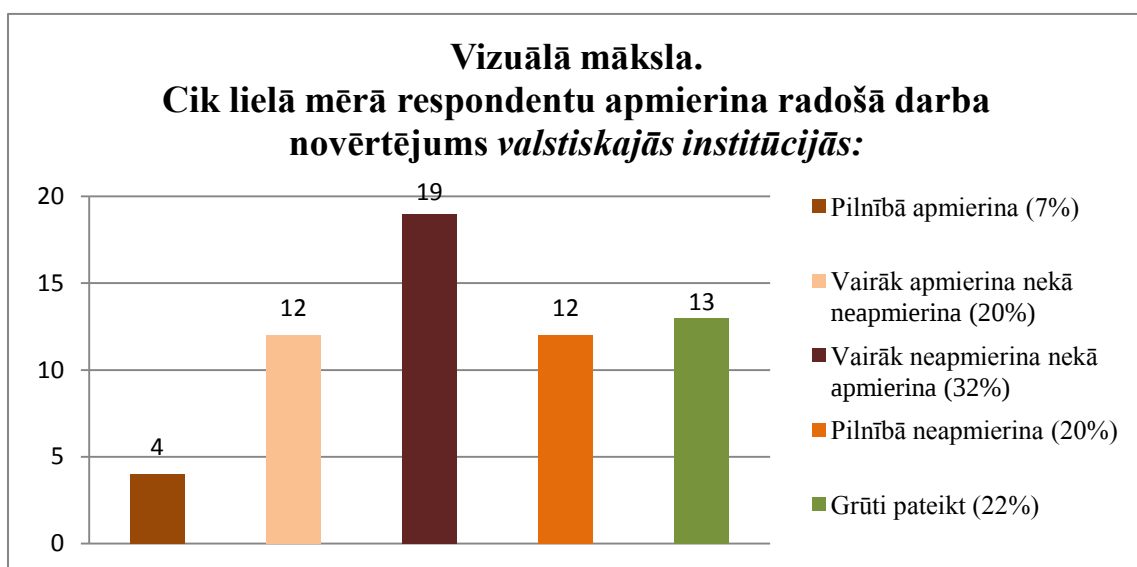
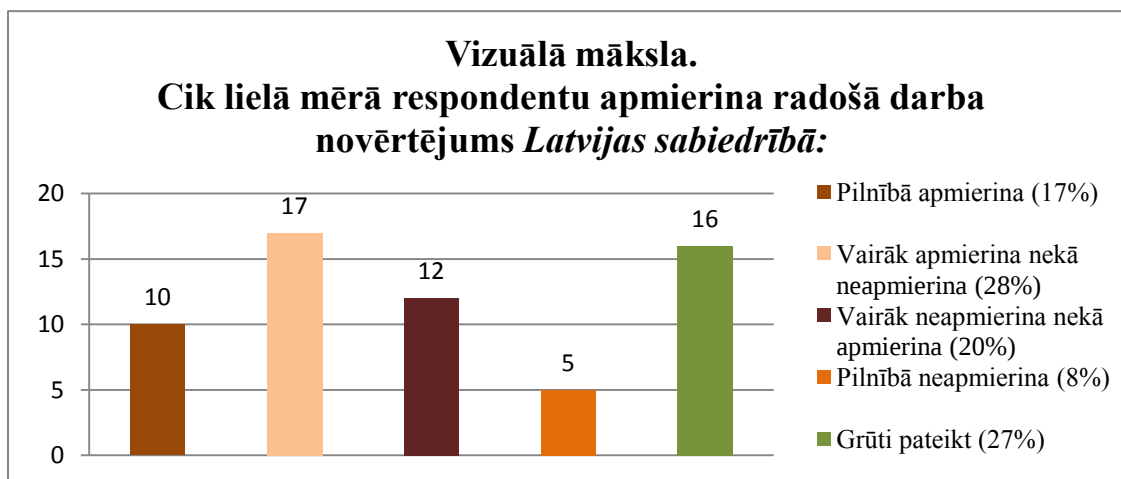
RADOŠĀ DARBĪBA

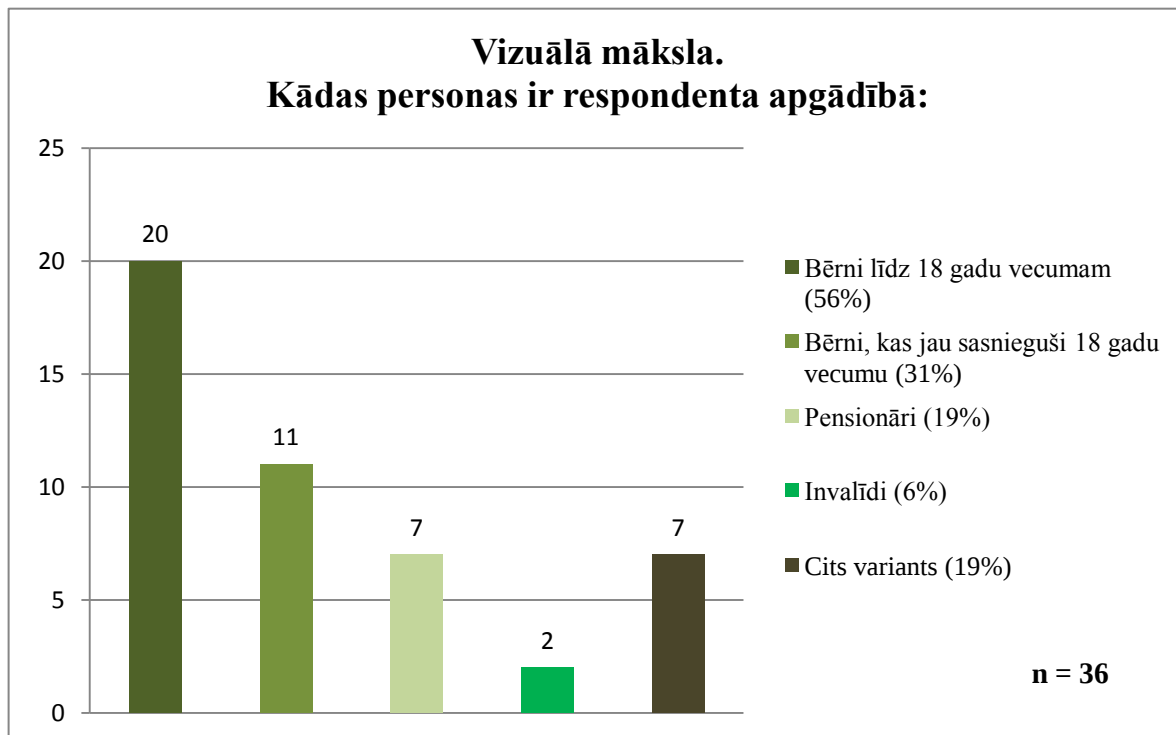
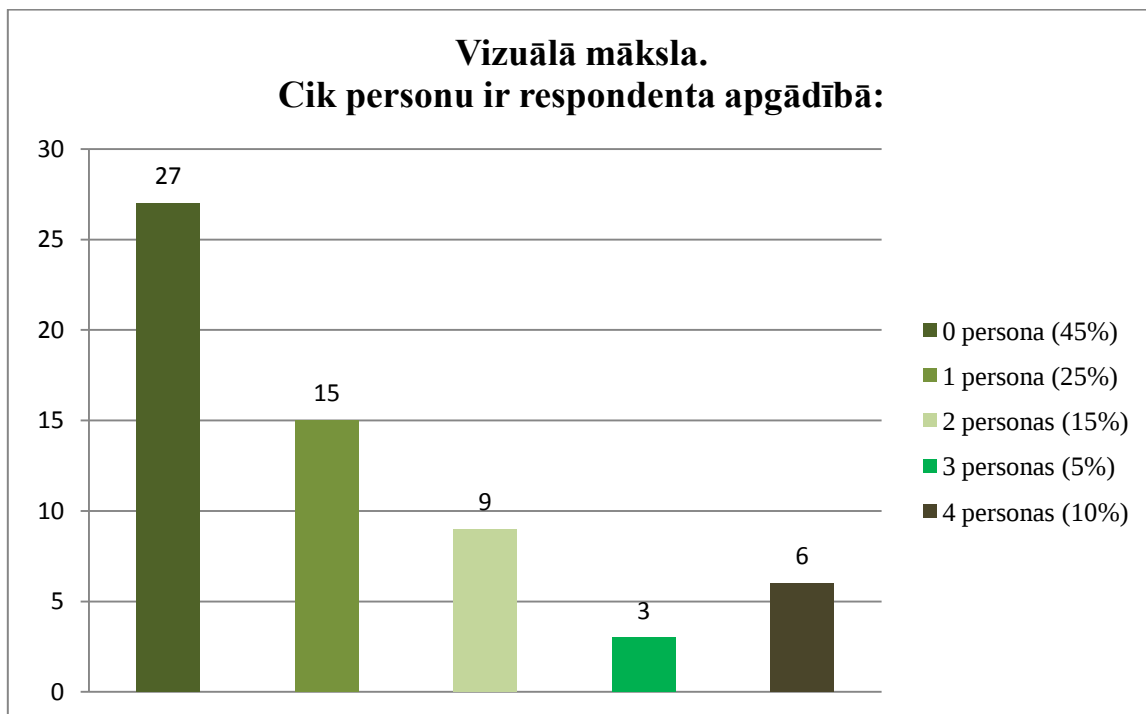

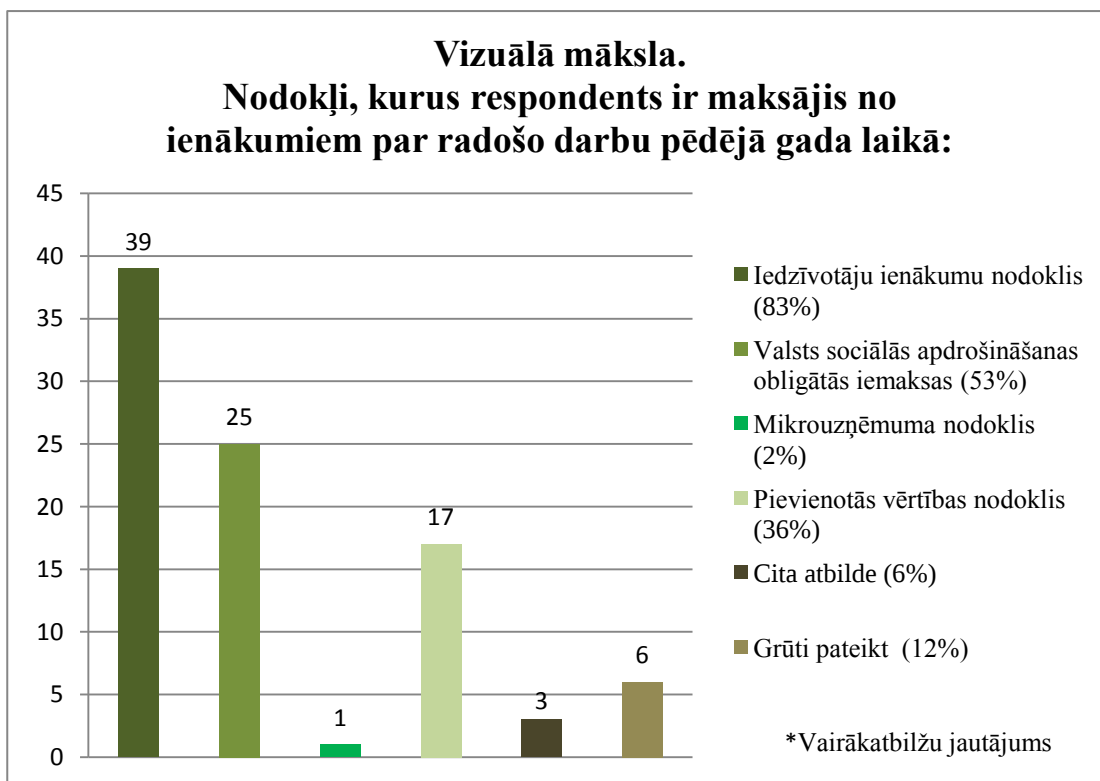
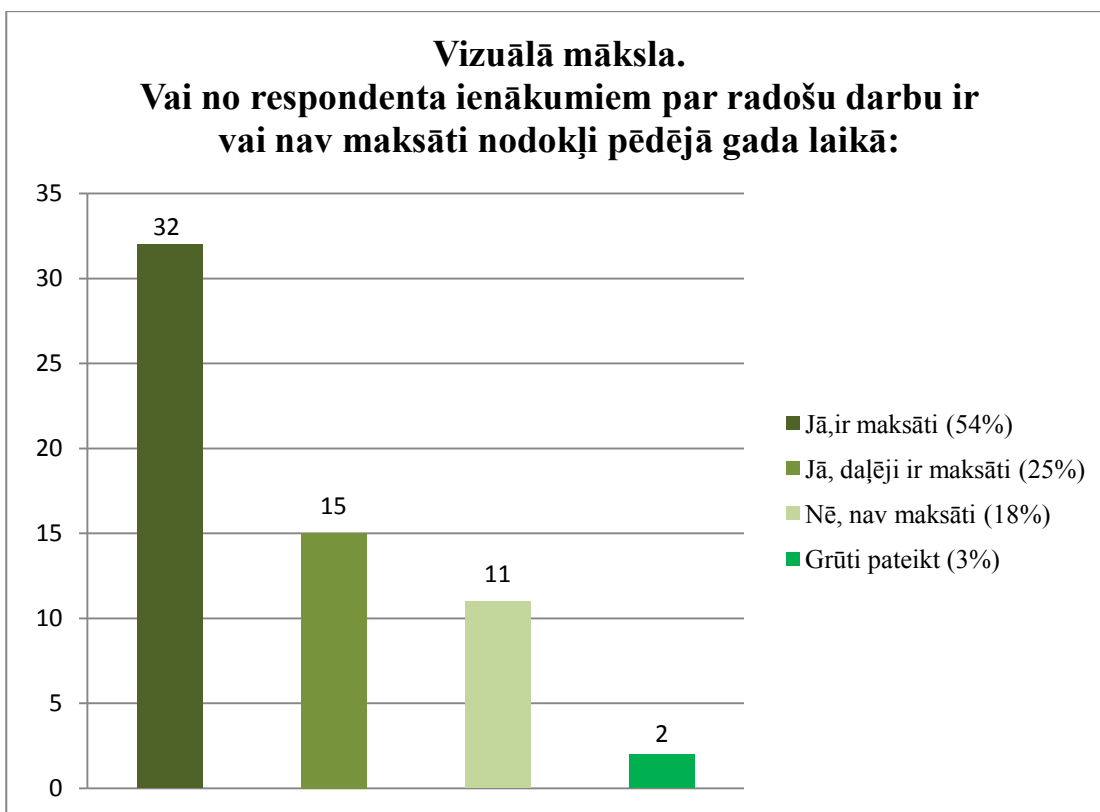

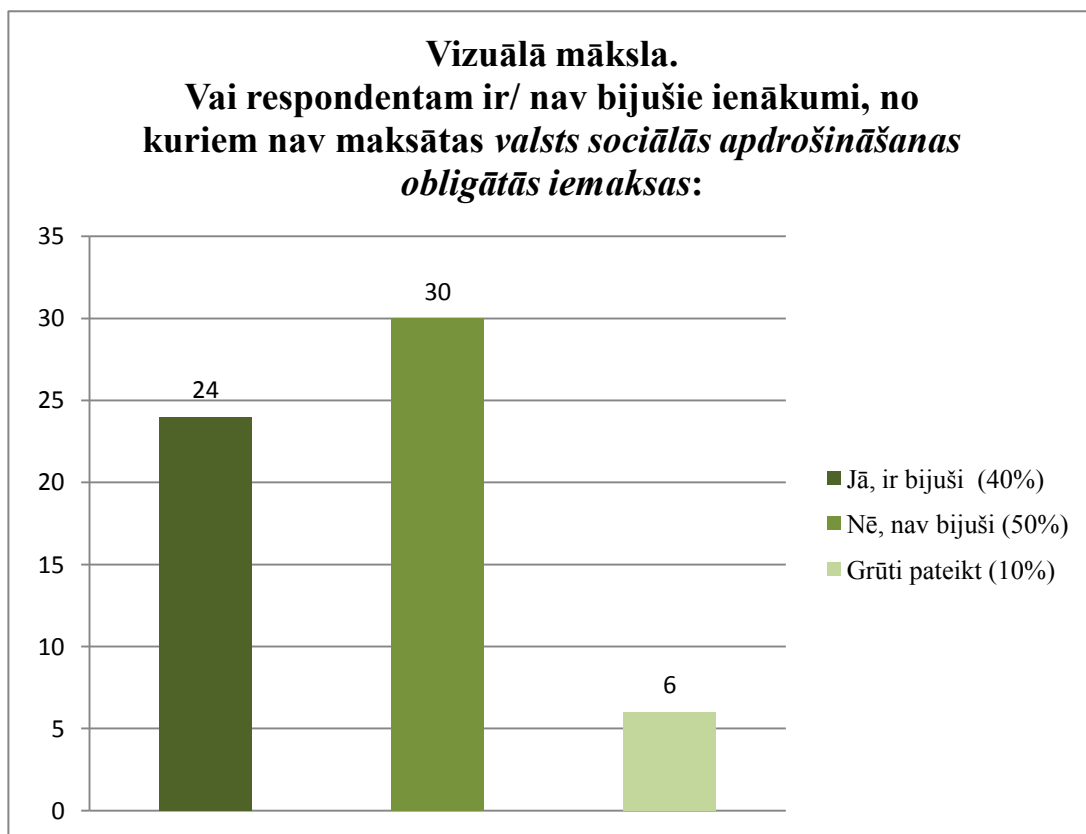
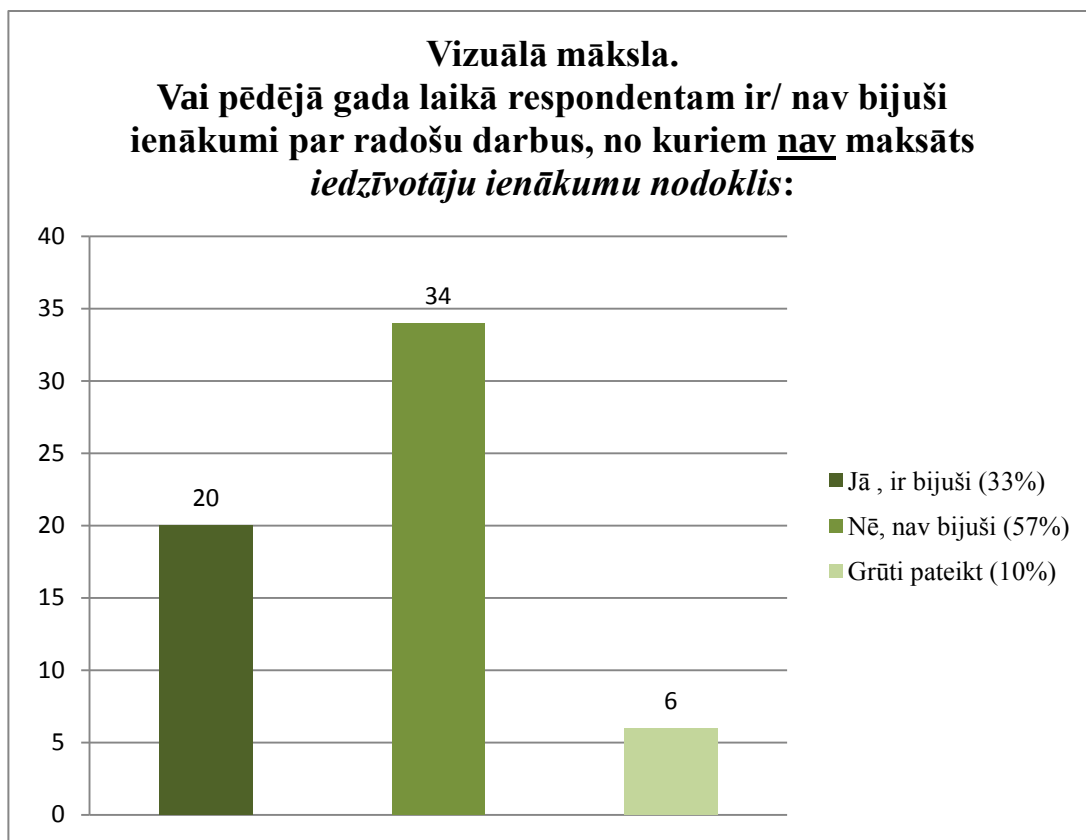

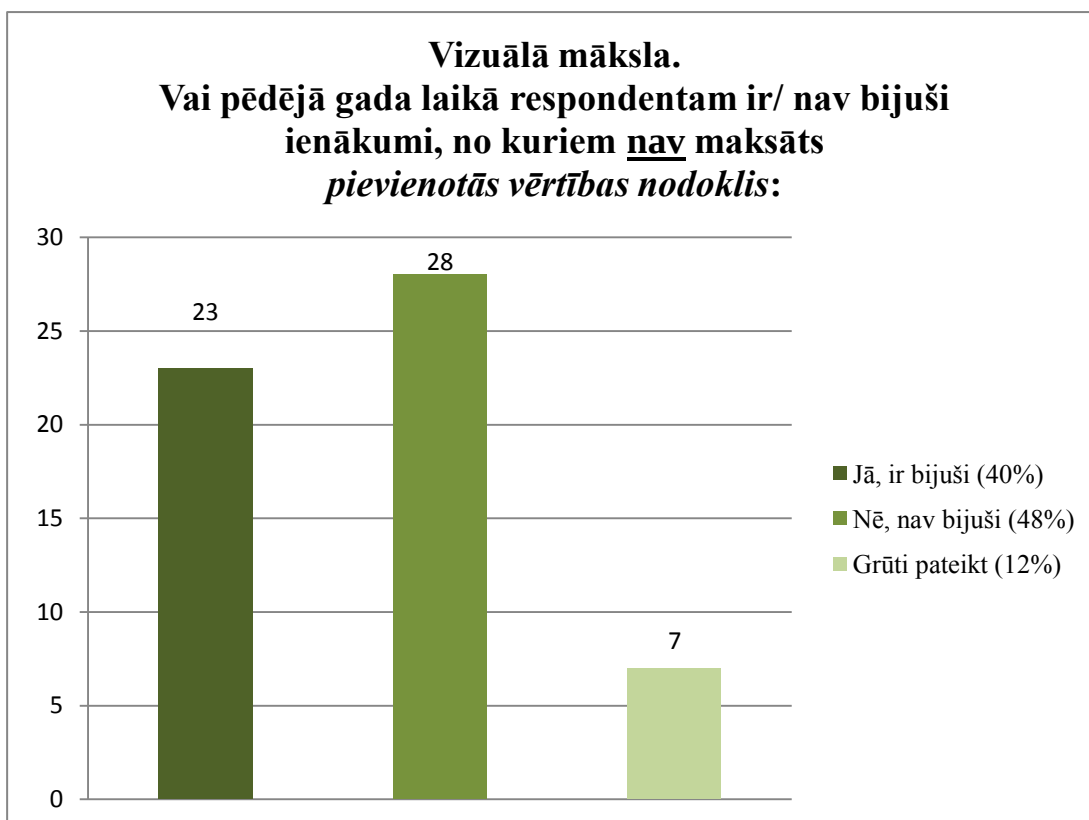
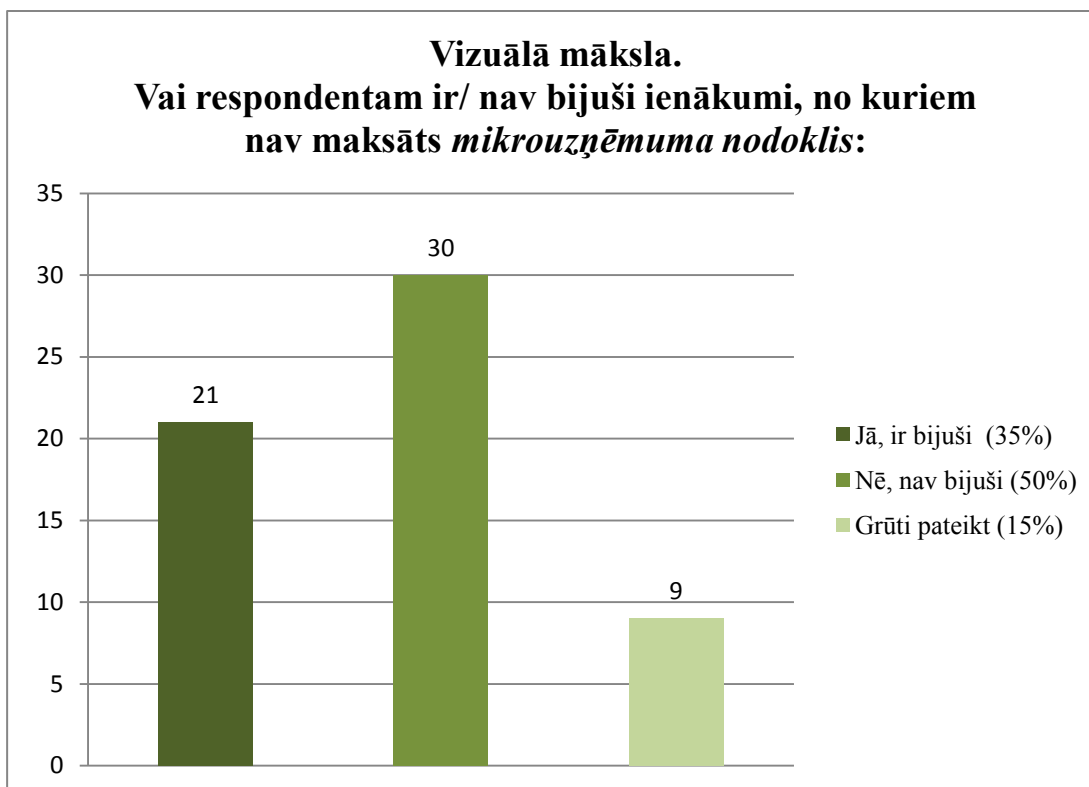

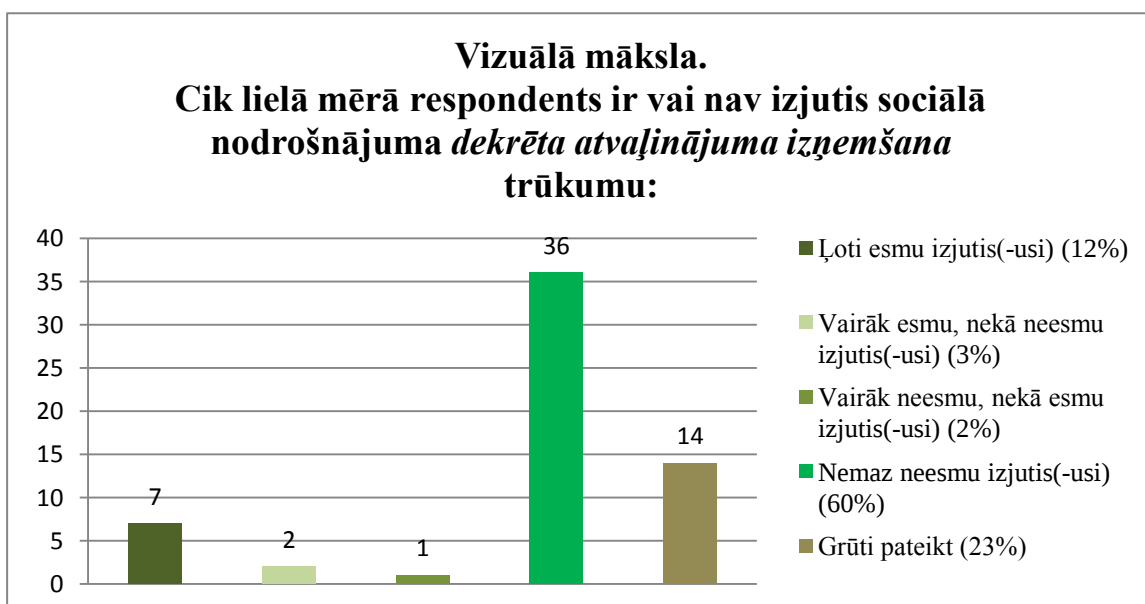
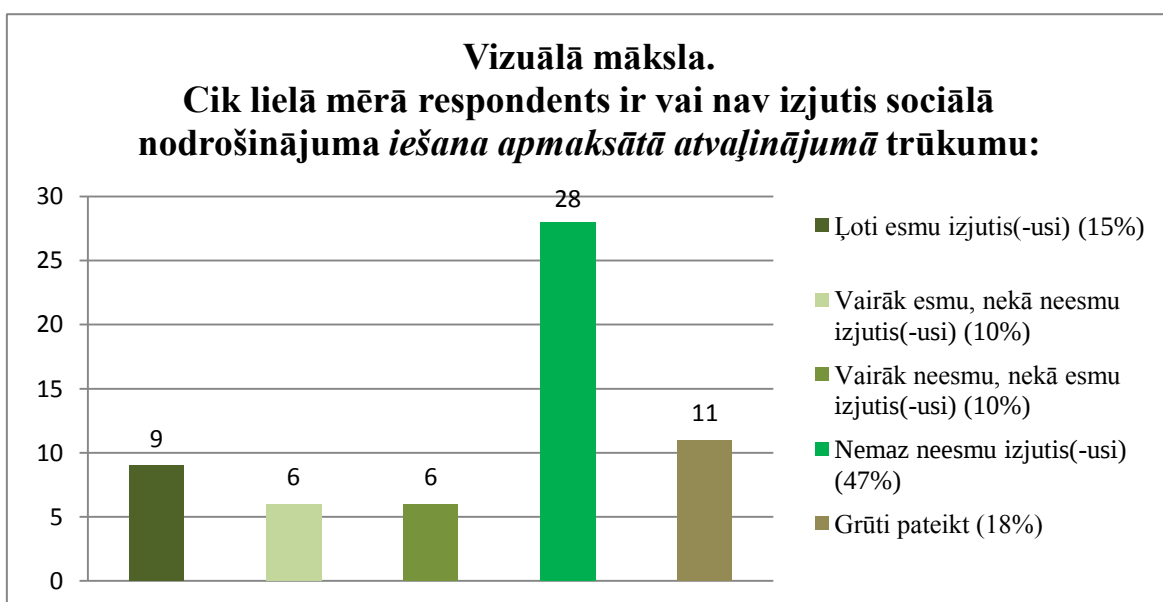
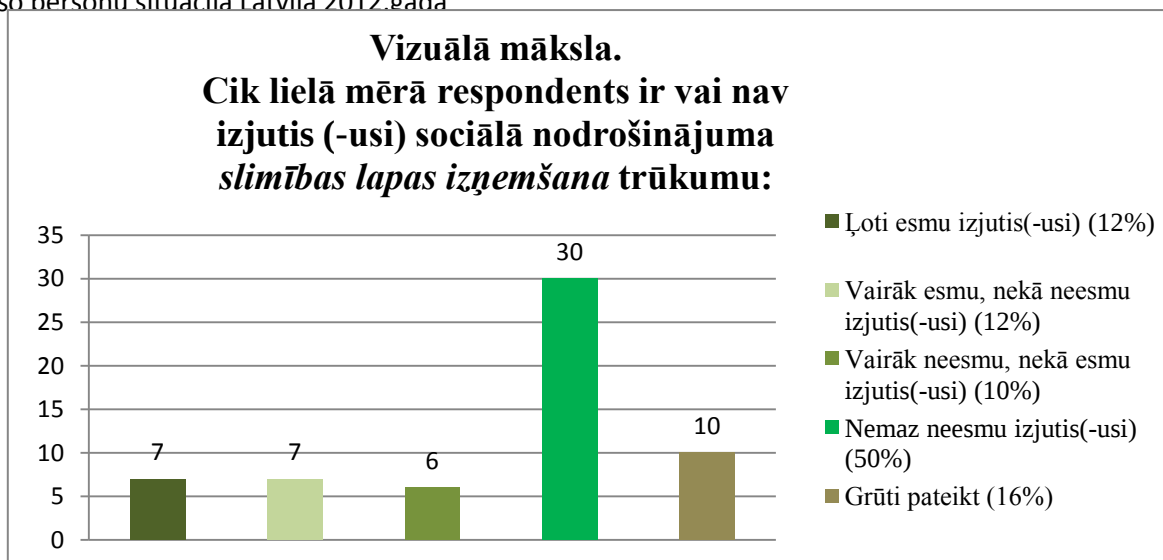
SOCIĀLAIS NODROŠINĀJUMS

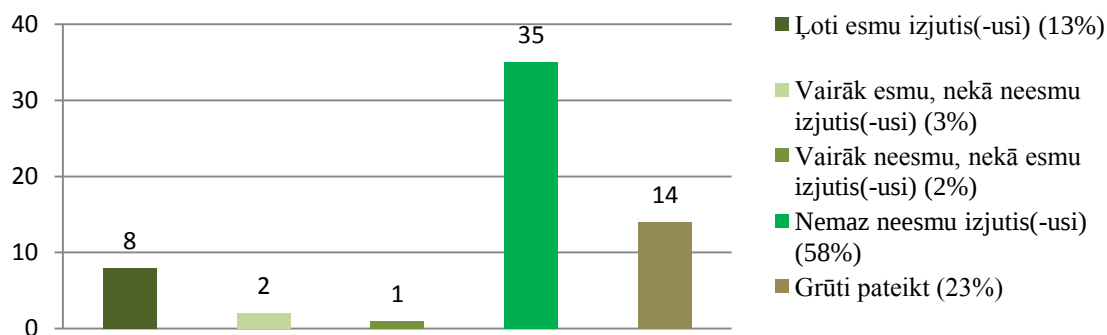

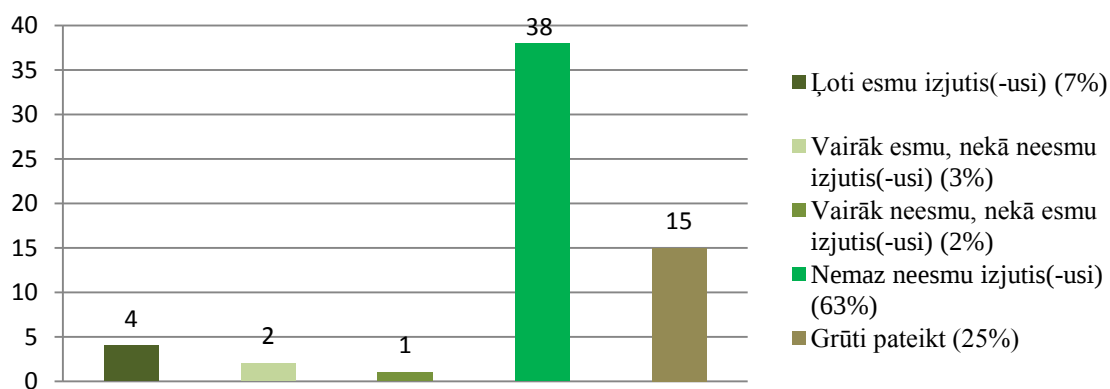

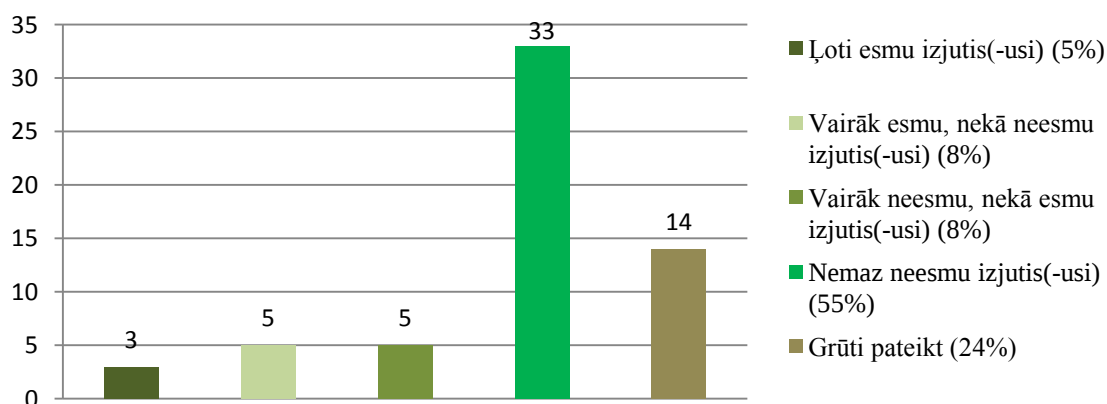
Vizuālā māksla.
Cik lielā mērā respondents ir vai nav
izjutis sociālā nodrošinājuma *maternitātes/ paternitātes*
***pabalsta saņemšana* trūkumu:**

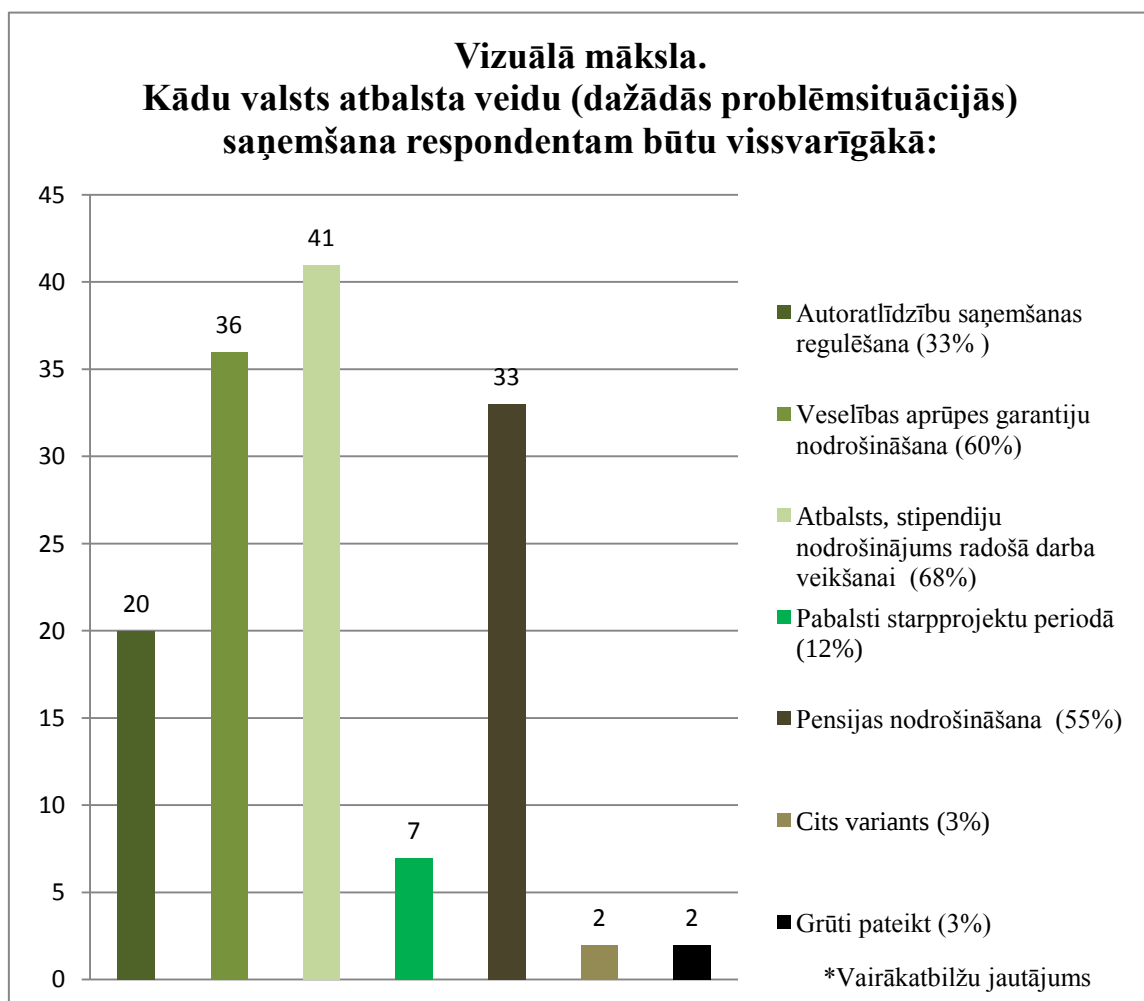
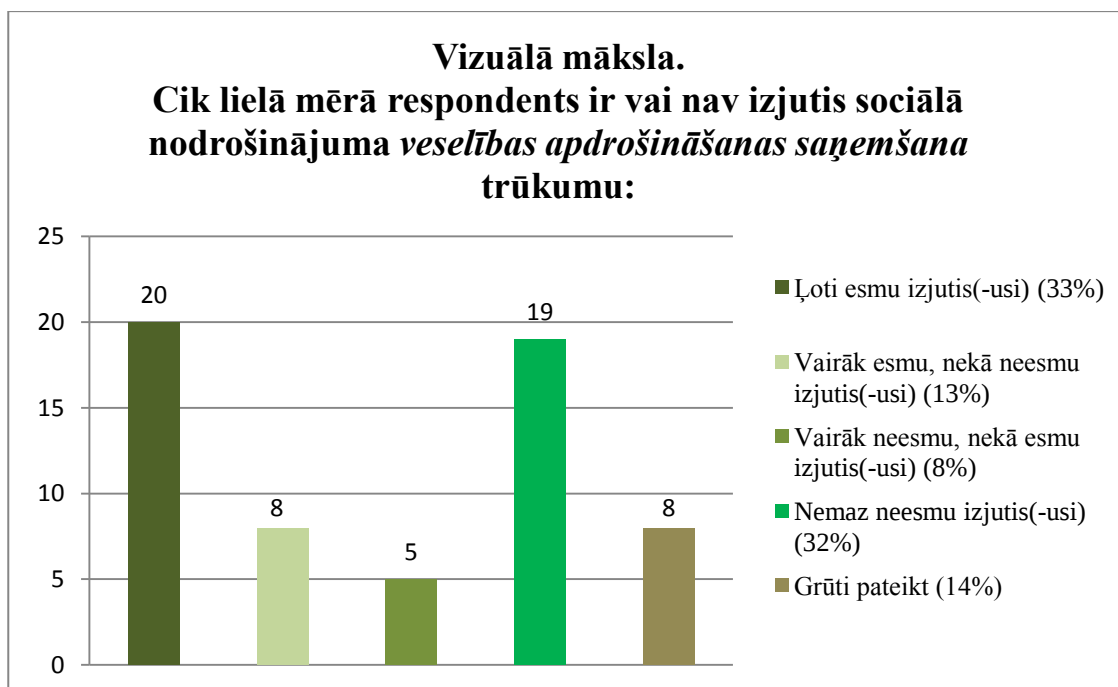

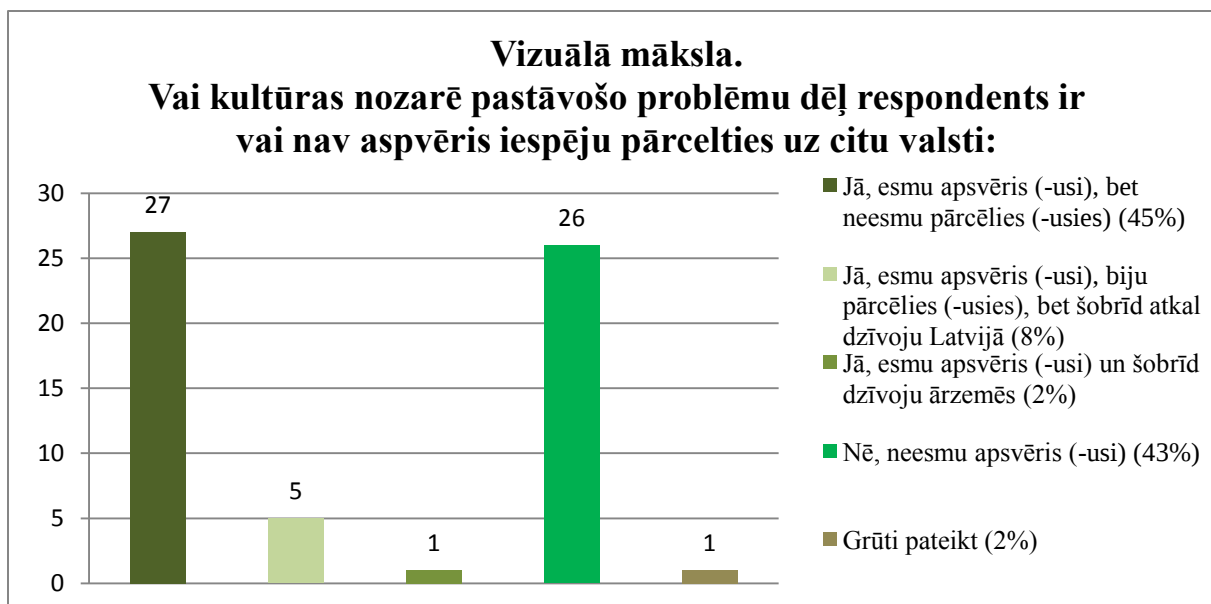
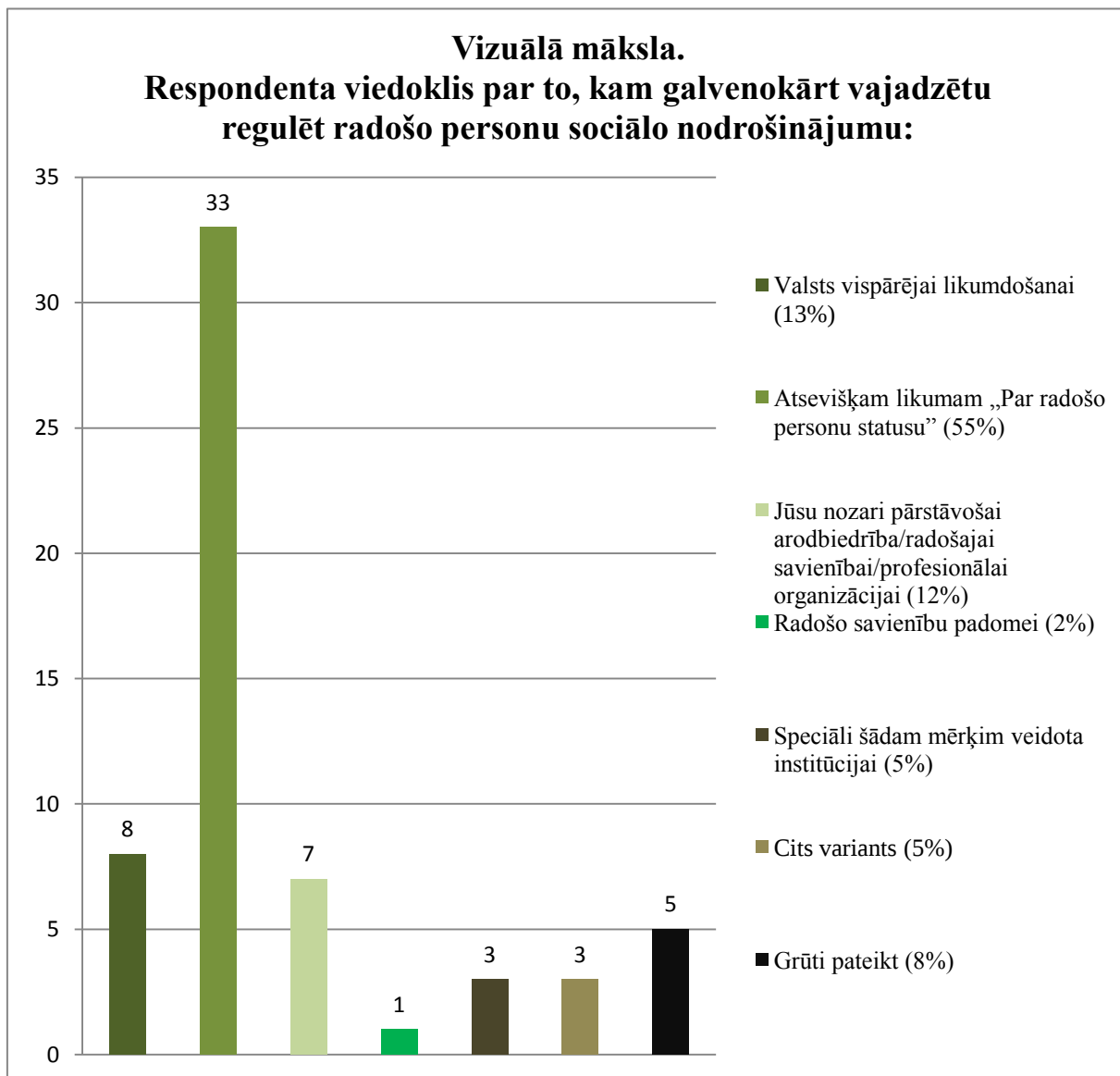
Vizuālā māksla.
Cik lielā mērā respondents ir vai nav izjutis sociālā
nodrošinājuma *pensijas saņemšana* trūkumu:

Vizuālā māksla.
Cik lielā mērā respondents ir vai nav
izjutis (-usi) sociālā nodrošinājuma *bezdarba pabalsta*
***saņemšana* trūkumu:**

BŪTISKĀKO DATU SALĪDZINĀJUMS PA NOZARĒM

1. Vislielākais respondentu, kuri ir kādā Latvijas Radošajā savienībā, īpatsvars ir kino nozarē (87%) un mūzikas nozarē (84%). Vismazākais - arhitektūras (50%).

2. Respondenti, kuri strādā kā pašnodarbinātas personas, visvairāk ir arhitektūras nozarē – 25%, bet vismazāk skatuves mākslas nozarē – 10%. Uz darba līguma visvairāk respondentu strādā mūzikas nozarē – 76%, vismazāk vizuālās mākslas nozarē – 52%. Bez līguma, neoficiāli visvairāk respondentu strādā mūzikas nozarē (32%) un vizuālās mākslas nozarē (30%), vismazāk - skatuves mākslas nozarē (19%).

3. Radošo darbu uz darba līguma pamata visvairāk veic skatuves mākslinieki – 60%, vismazāk kino (30%) un literatūras (32%) nozaru pārstāvji. Kā pašnodarbināta persona radošo darbu visvairāk veic arhitekti (25%) un vizuālās mākslas pārstāvji (25%), bet vismazāk kino (11%) un skatuves mākslas (12%) pārstāvji. Bez līguma, neoficiāli radošo darbu visvairāk veic vizuālās mākslas pārstāvji - 37%, vismazāk – kino (15%) un skatuves mākslas (16%) pārstāvji.

4. Visvairāk ienākumus no sevis pārstāvētās nozares iegūst arhitekti – 61%, bet vismazāk literāti - 24%. Visus ienākumus ārpus sevis pārstāvētās nozares visvairāk iegūst kino nozares pārstāvji – 13%, vismazāk - mūzikas (1,3%).

5. Nodokļus pilnībā maksājuši vairāk kā puse respondentu katrā nozarē (visvairāk literāti – 79%, vismazāk vizuālās mākslas pārstāvji – 53%). Visvairāk respondentu (18%) nav maksājuši nodokļus vizuālajā mākslā, citās nozarēs šādu respondentu ir mazāk kā 8%.

6. Likumu „Par radošo personu statusu” visvairāk atbalsta literāti (72%), un šī atbilde ir bieži minēta arī pārējās nozarēs. Atbalstu primāri no savas nozares pārstāvošās organizācijas visvairāk gaida vizuālās mākslas nozares pārstāvji – 10%.

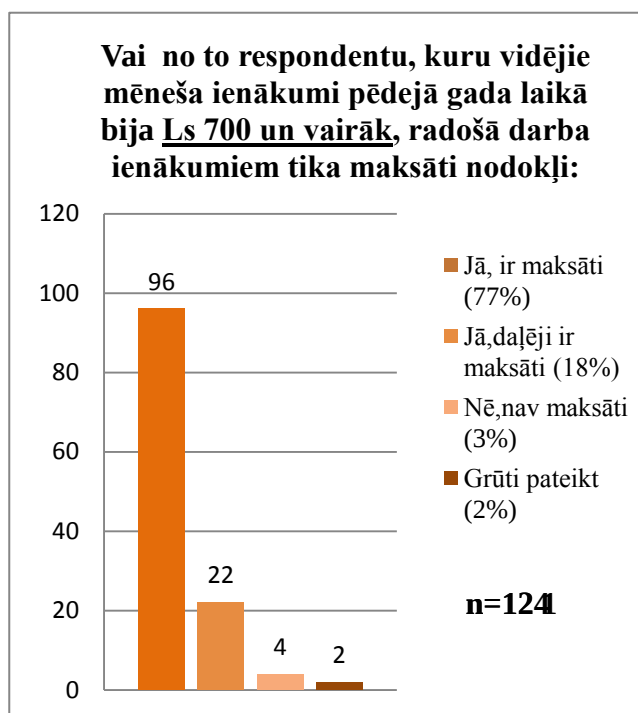
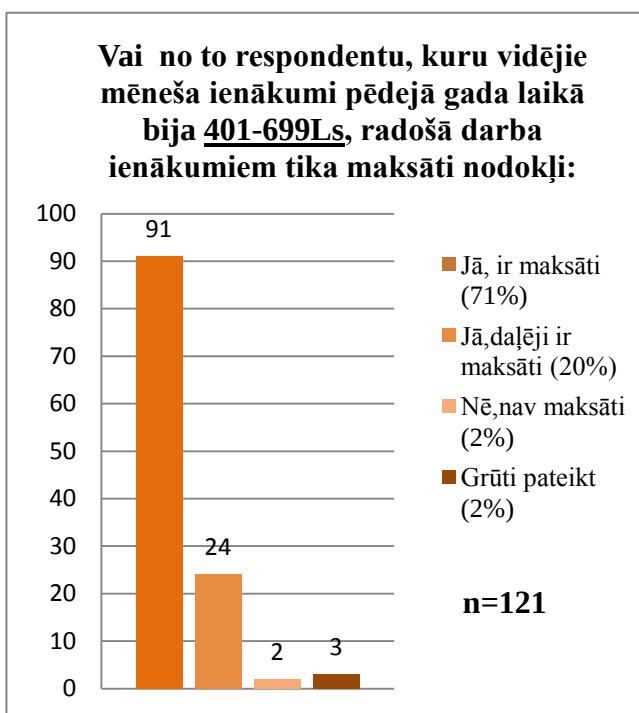
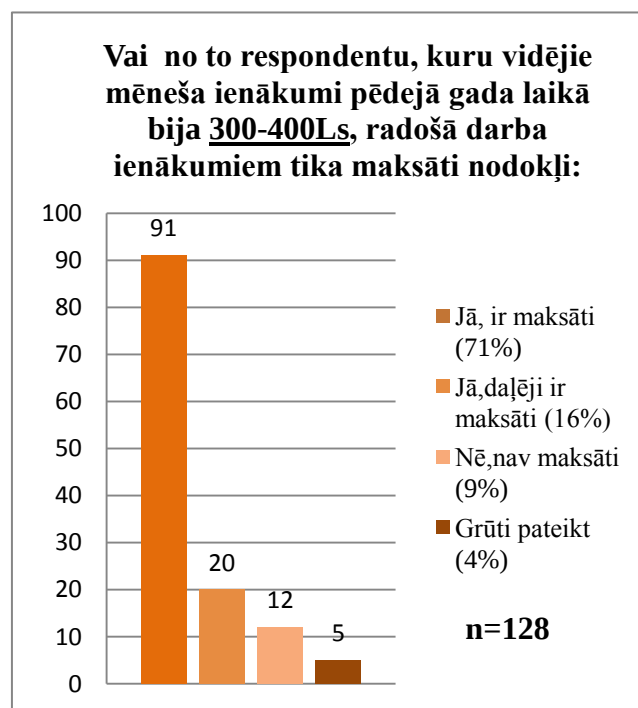
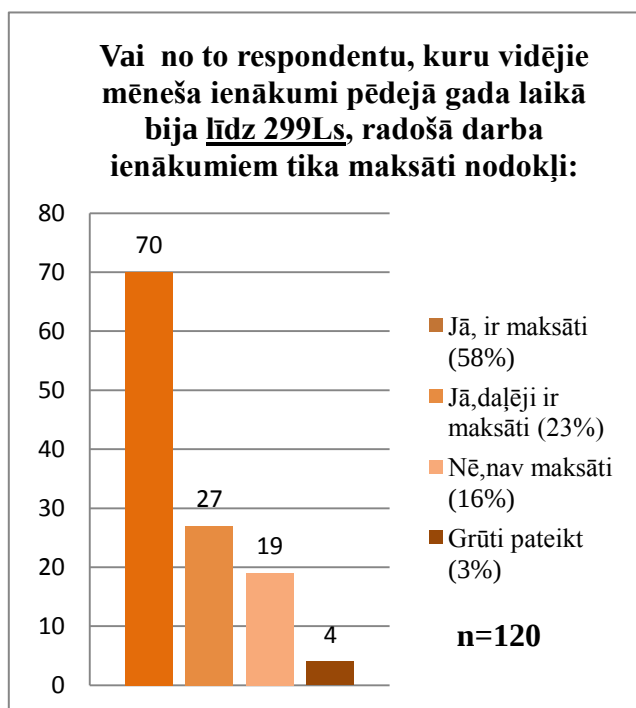
7. Autoratlīdzību regulēšanu kā turpmāk vissvarīgāko valsts atbalsta veidu visbiežāk min mūziķi un literāti – attiecīgi 44% un 41,5%.

8. Darba atrašanu savā nozarē par samērīgu atalgojumu kā būtisku problēmu min 45% mūziķu, 45% kino nozares pārstāvju, 44% arhitektu, bet tikai 29% skatuves mākslinieku.

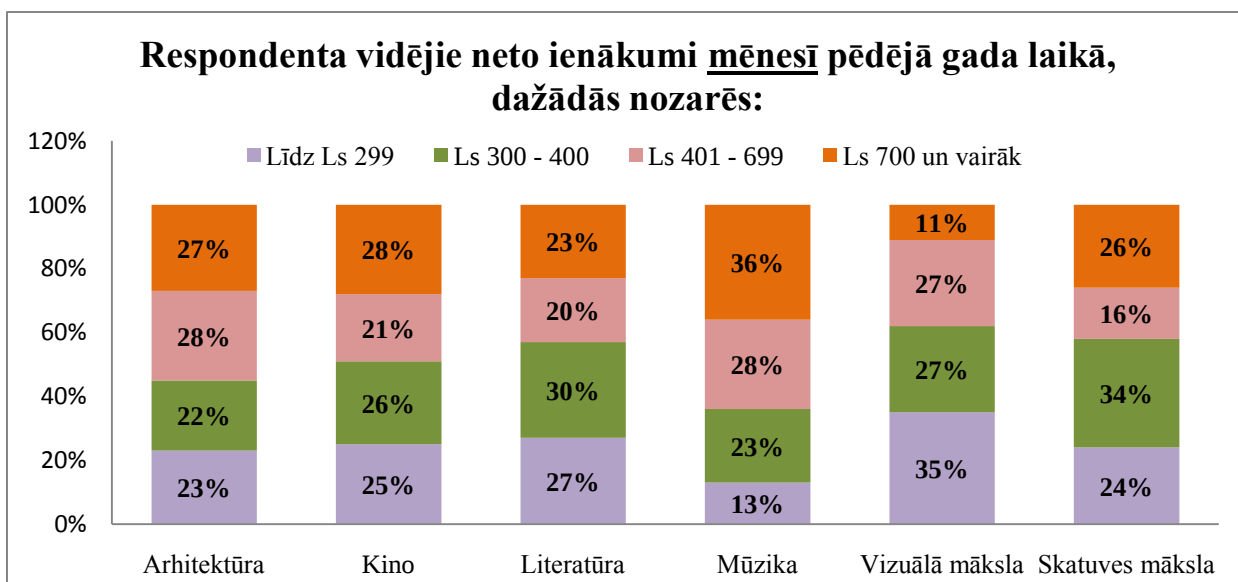
9. Nepietiekamu atalgojumu par vislielāko problēmu uzskata mūziķi (80,4%), kas ir salīdzinoši augsts rādītājs salīdzinājumā ar citām nozarēm.

10. Kultūras nozares problēmu dēļ darbu visvairāk apsvēruši pamest, bet to nav izdarījuši, skatuves mākslinieki (54%) un arhitekti (51%).

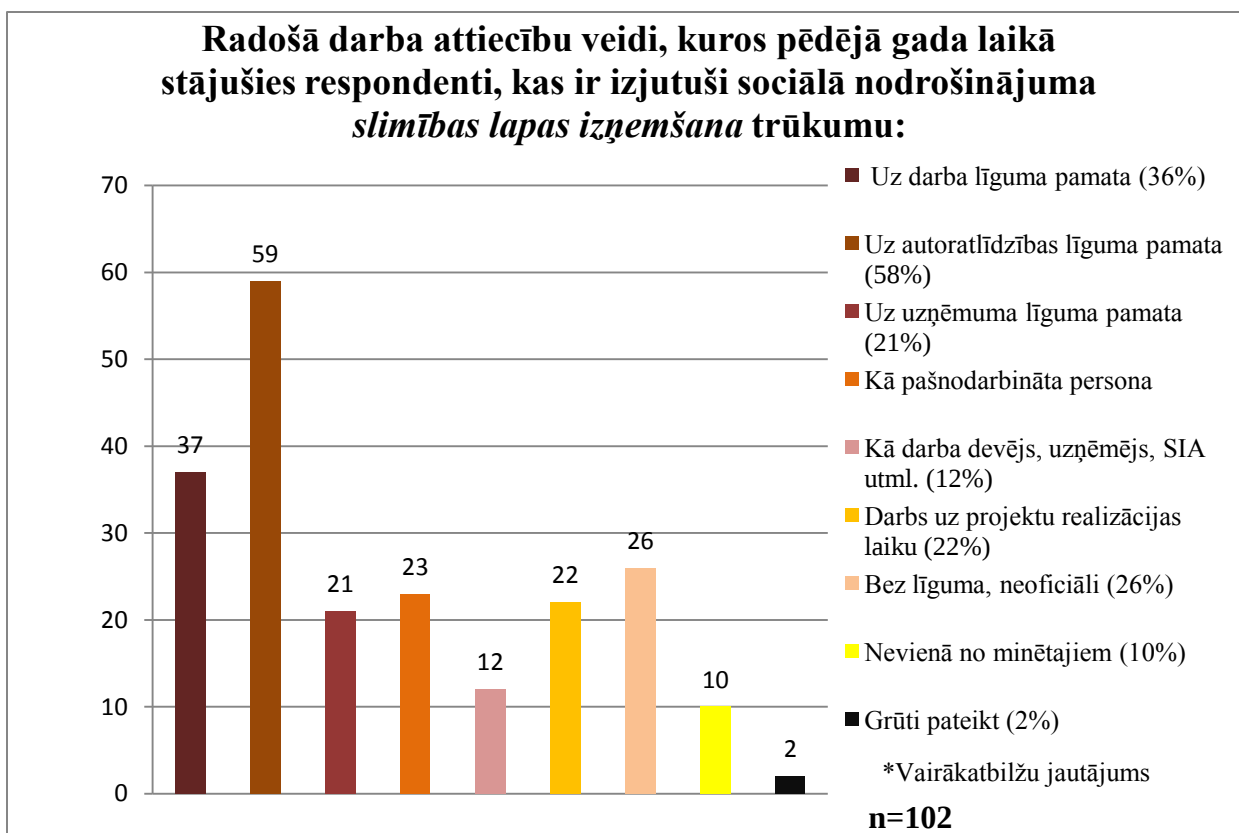
BŪTISKĀKO DATU ATAINOJUMS KRUSTTABULĀS

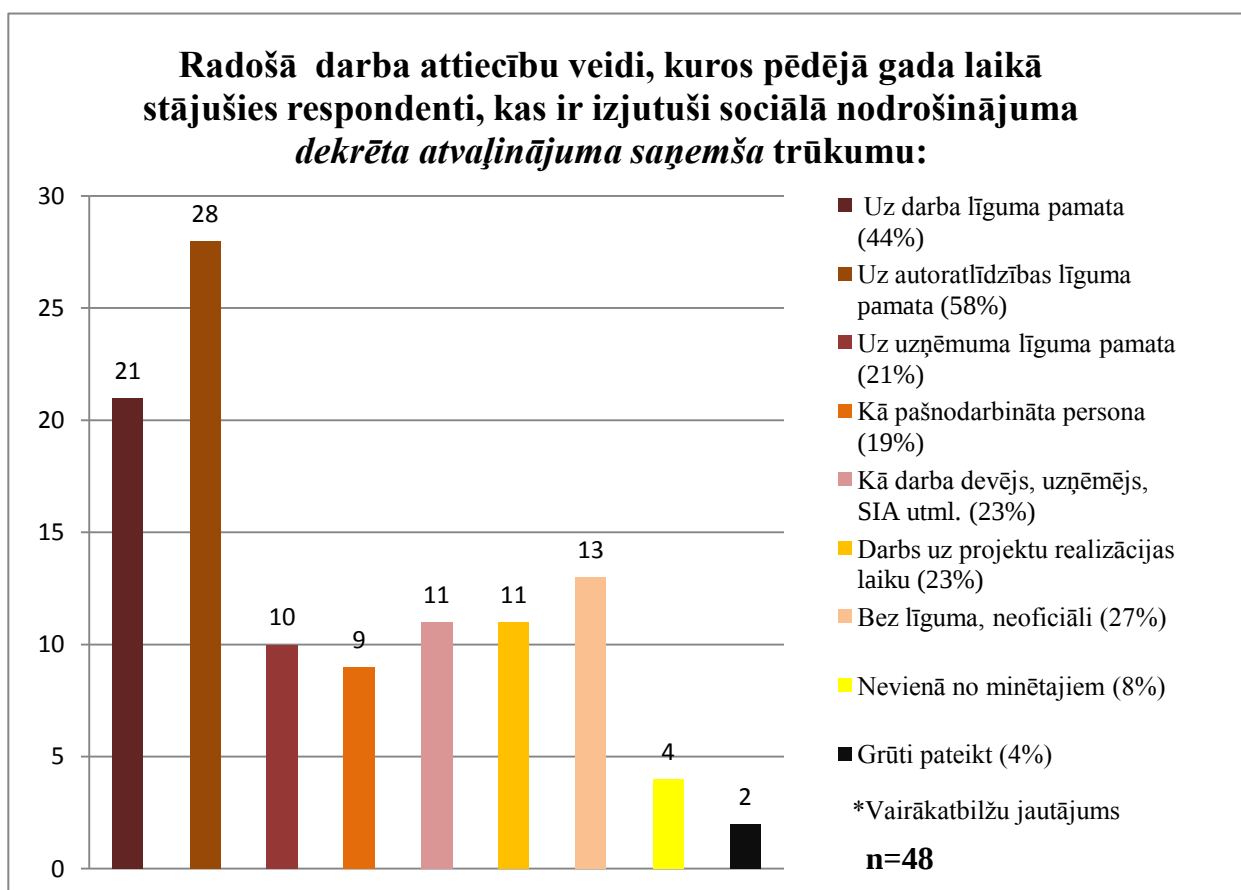
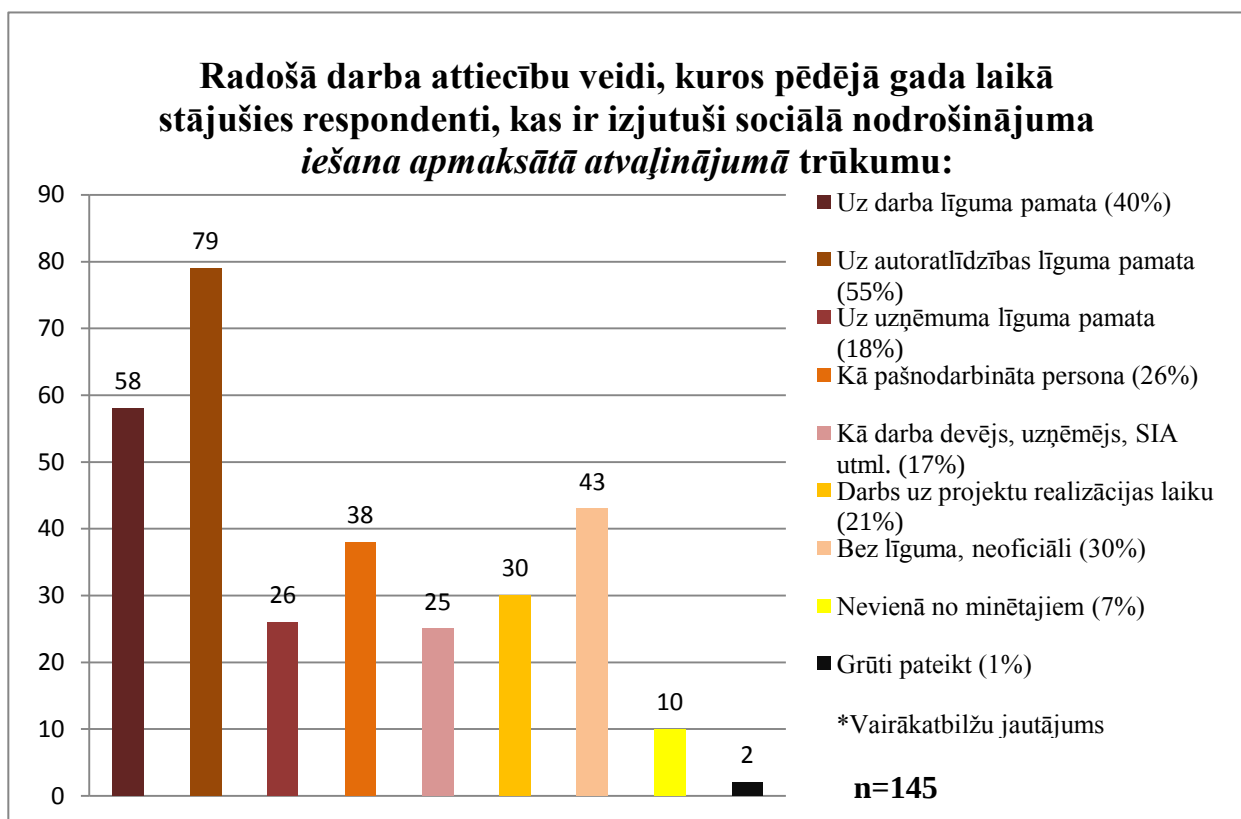

Grafikos vērojama kopējā tendence – nodokļu maksājuma procents ir diezgan augsts un nemaksāšanas – zems. Tomēr jāatzīmē, ka grupā ar viszemākajiem ienākumiem respondentu skaits, kas nodokļus maksā pilnībā, ir ievērojami zemāks kā pārējās grupās (tikai 58%), savukārt to, kuri nodokļus nav maksājuši, skaits (16%) ir procentuāli teju uz pusi lielāks kā nākamajai ienākumu grupai un ievērojami lielāks par respondentu, kuri saņem vairāk kā 400Ls, skaitu.

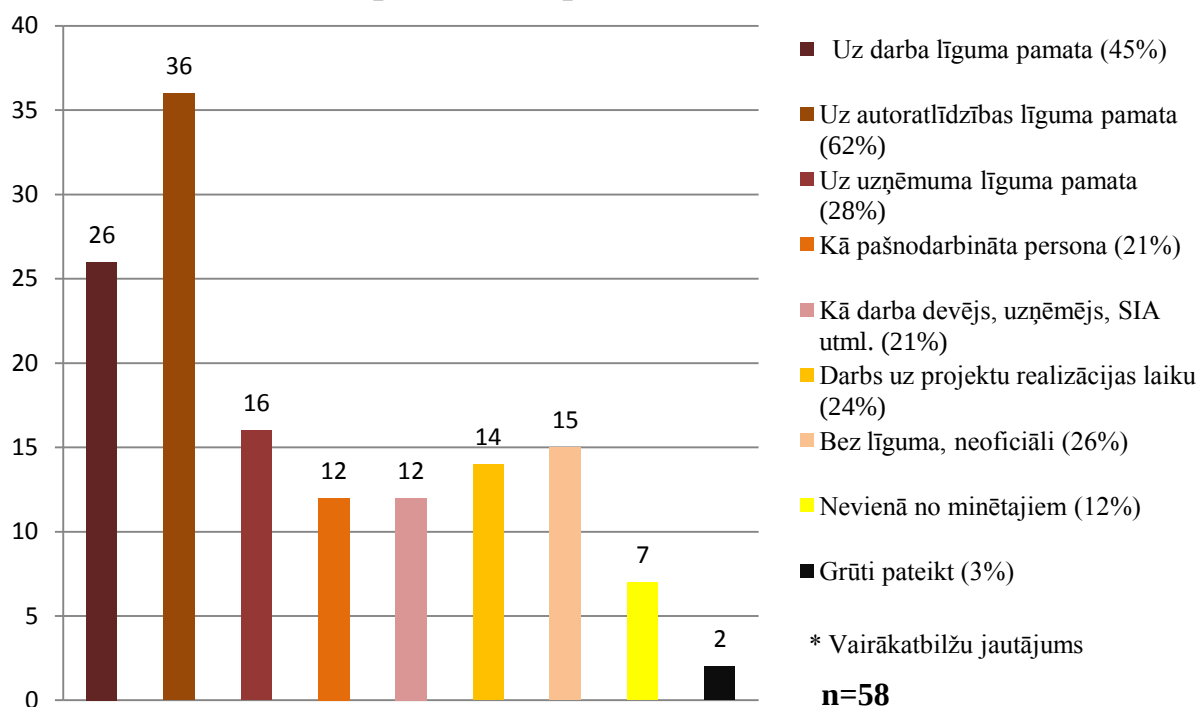

Grafikā atainots ienākumu procentuāls sadalījums katrā no kultūras nozarēm. Vislielākās atšķirības vērojams vizuālās mākslas nozarē – personas ar zemiem ienākumiem sastāda 1/3 no visiem nozares pārstāvjiem, savukārt personas ar augstiem ienākumiem ir vairāk kā par pusi mazāk (11%) kā citās nozarēs. Kopumā mūzikas nozares pārstāvji saņem vislielākos ienākumus (vislielākais procents – 36% - ar augstākajiem ienākumiem un vismazākais ar zemiem ienākumiem – 13%). Visvairāk respondentu pārstāv grupu ar vidējiem ienākumiem (300-400Ls).

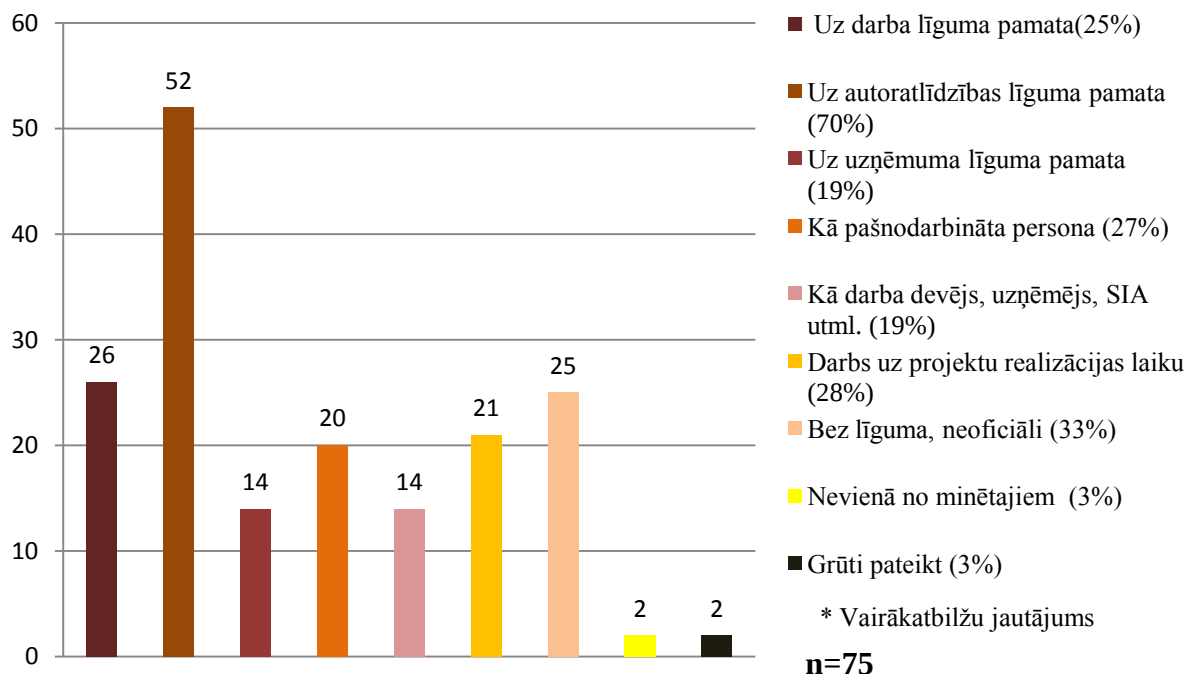

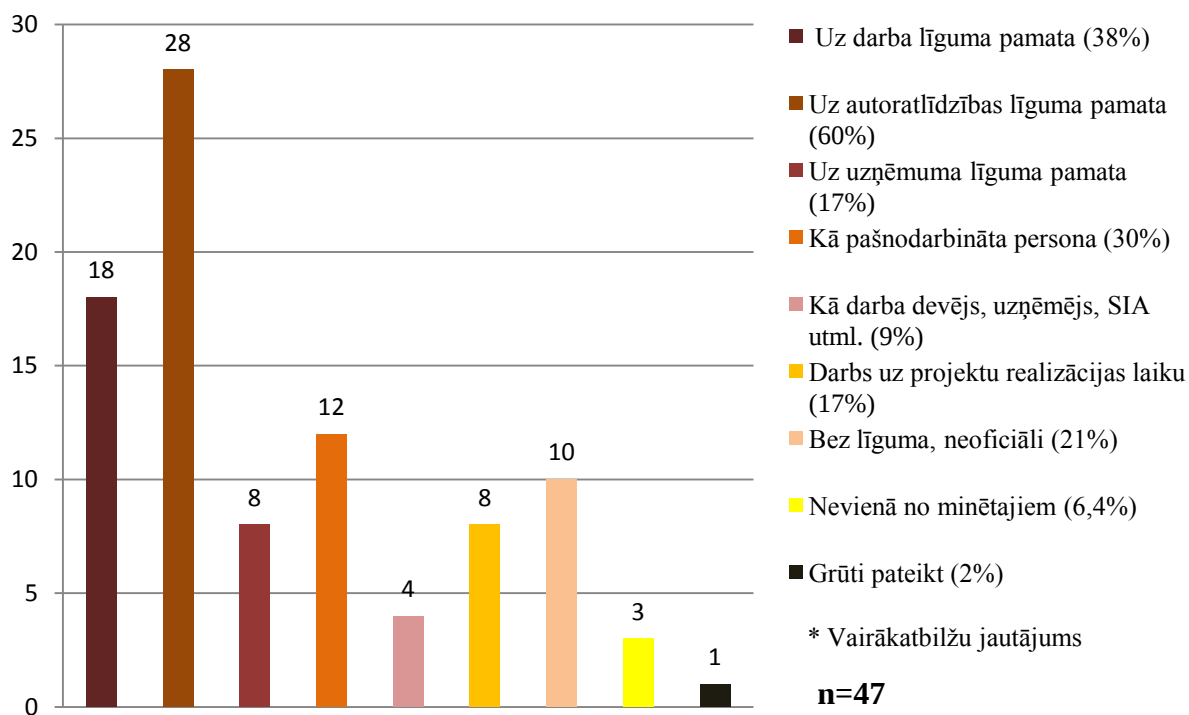
Radošā darba attiecību veidi, kuros pēdējā gada laikā stājušies respondenti, kas ir izjutuši sociālā nodrošinājuma maternitātes/ paternitātes pabalsta saņemšana trūkumu:

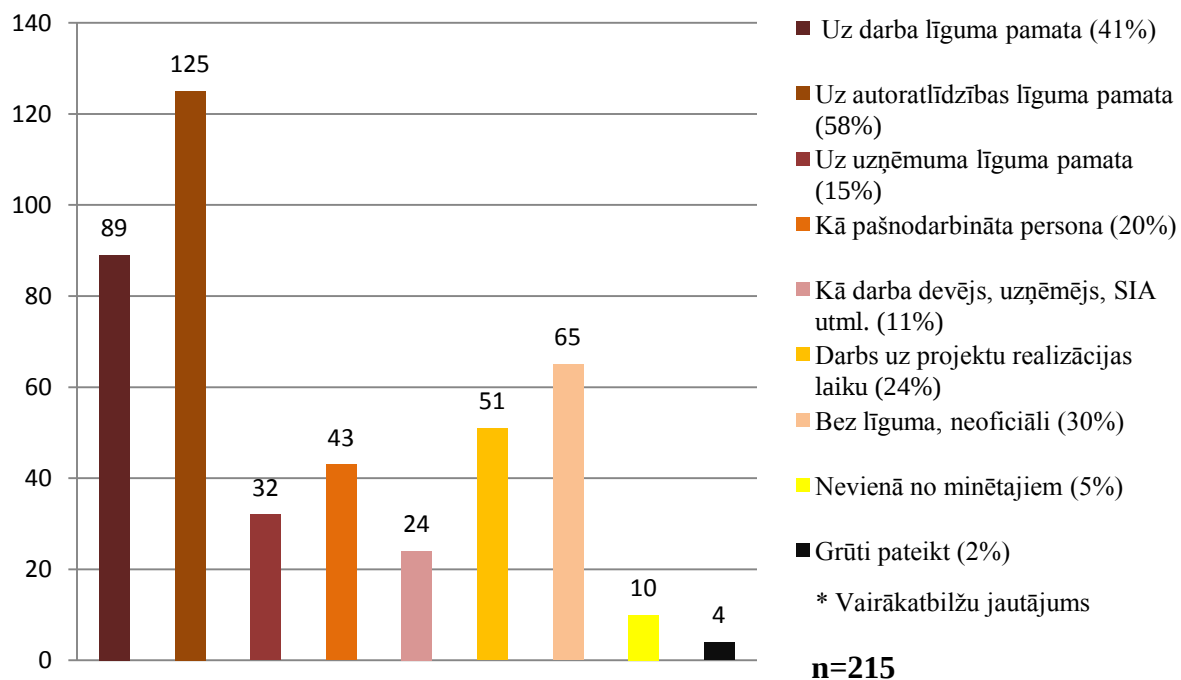
Radošā darba attiecību veidi, kuros pēdējā gada laikā stājušies respondenti, kas ir izjutuši sociālā nodrošinājuma pensijas saņemšana trūkumu:

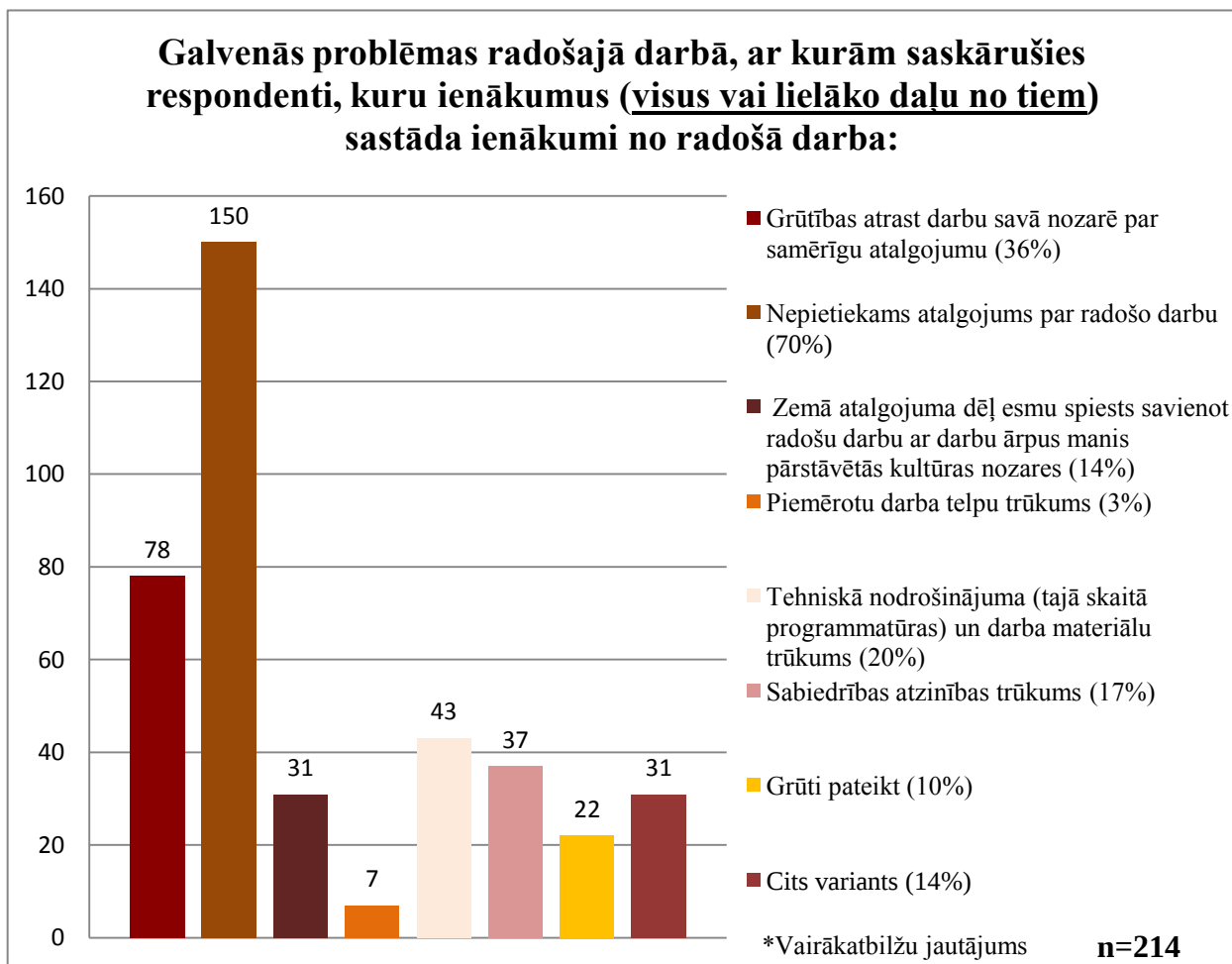
Radošā darba attiecību veidi, kuros pēdējā gada laikā stājušies respondenti, kas ir izjutuši sociālā nodrošinājuma bezdarba pabalsta saņemšanas trūkumu:

Radošā darba attiecību veidi, kuros pēdējā gada laikā stājušies respondenti, kas ir izjutuši sociālā nodrošinājuma veselības apdrošināšanas saņemšana trūkumu:

Grafikos atainoti to respondentu, kuri apgalvojuši, ka izjūt dažādu sociālo garantiju trūkumu, īstenotie radošā darba attiecību veidi pēdējā gada laikā. Redzams, ka visvairāk sociālo garantiju trūkumu izjūt personas, kas strādā uz autoratlīdzības līguma pamata, tāpat arī tie, kas strādā uz darba līguma pamata un tie, kas strādā bez līguma. Visvairāk respondenti izjutuši veselības apdrošināšanas saņemšanas, iešanas apmaksātā atvaļinājumā, slimības lapas izņemšanas trūkumu.

Grafikos atainotas problēmas, ar kurām visvairāk saskārušies respondenti, kuru ienākums (visus vai lielāko daļu) sastāda ienākumi no radošā darba. 70% respondentu atzīst, ka tas ir nepietiekams atalgojums par radošu darbu. 36% norādījuši grūtības atrast darbu savā nozarē par samērīgu atalgojumu. Būtiskas ir arī problēmas, kas saistītas ar darbam nepieciešamo resursu trūkumu (20%).

SECINĀJUMI

1. Respondentu viedokļa sadalījumu būtiski ietekmē respondenta pārstāvētā nozare, jo sniegtās atbildes tādos jautājumos kā darba attiecību veidi, ienākumi, to sadalījums, piederība radošajām savienībām, būtiskākie atbalsta veidi u.c. parāda, ka attiecīgi katras nozares specifikai respondenta atbilde un attieksme mainās. Piemēram, literatūras nozarē strādājošie vismazāk norādījuši (32%), ka radošo darbu veic uz darba līguma pamata, sekojoši norādot, ka lielāko daļu ienākumu saņem ārpus sevis pārstāvētās nozares, un uzsverot, ka vislielākais valsts atbalsts tiek sagaidīts tieši autoratlīdzību jomā (42%). Savukārt skatuves mākslas nozares pārstāvji norāda, ka lielāko daļu ienākumu saņem, strādājot savā nozarē (59%), attiecīgi grūtības atrast darbu savā nozarē kā problēmu norādot samērā reti, tomēr uzsverot, ka saņemtais atalgojums ir neatbilstošs, kā dēļ apsvēruši pamest darbības jomu pavisam. Toties mūzikas nozares pārstāvji visbiežāk strādā bez līguma (32%), bet visretāk ir apsvēruši pamest radošās darbības jomu. Sniegtie piemēri uzskatāmi pierāda, ka respondentu sniegtais viedoklis būtiski atšķiras atkarībā no to pārstāvētās kultūras nozares.

2. Ne visiem respondentiem nācies saskarties ar vajadzību pēc konkrēta sociālā nodrošinājuma instrumenta izmantošanas, taču uz būtiskiem riskiem norāda fakts, ka tādu valsts garantēto sociālo pakalpojumu trūkumu kā slimības lapas izņemšana, dekrēta atvaļinājuma saņemšana, maternitātes/paternitātes pabalsta saņemšana, pensijas saņemšana un bezdarba pabalsta saņemšana ir izjutuši gandrīz 50% respondentu. Turklāt radošām personām ir lielāka iespēja nokļūt sociālā nodrošinājuma riska grupā, ja profesionālā darbība notiek tikai uz projektu laiku un netiek maksāti nodokļi, kuru maksāšanu kā problemātisku zemā un neregulārā atalgojuma dēļ atzinuši 53% respondentu. Liela daļa respondentu atzīst, ka nav ieinteresēti maksāt nodokļus. Šie un tādi iemesli kā spiediens no pasūtītāja, kurš vēlas maksāt neoficiāli/bez līgumsaistību slēgšanas, nepietiekams atalgojums radošajās nozarēs (36% respondentu saņem ienākumus, kas ir zem Latvijas iedzīvotāju vidējās darba samaksas (Ls330) mēnesī 2011.gadā), zināšanu par nodokļu nomaksas kārtību trūkums ietekmē radošo personu iekļūšanu riska grupā.

3. Pētot nodokļu maksāšanas praksi no ienākumiem par radošo darbu, vismaz daļu nodokļu kopā maksā 90% respondentu (71% - pilnībā, 19% - daļēji), kas norāda, ka kopumā radošās personas rūpējas, lai nodokļi būtu nomaksāti. Visvairāk maksātais ir iedzīvotāju ienākumu nodoklis (84% respondentu), valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas maksājuši 59%

respondentu. 15% maksā mikrouzņēmuma nodokli, kas ir tikai nedaudz mazāk kā tie, kas atzīst, ka radošo darbību veic kā uzņēmēji vai darba devēji (19%). 34% respondentu atzīst, ka ir bijuši ienākumi, no kuriem nav maksātas sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, kas nozīmē, ka trešajai daļai respondentu vēlāk būs iespējamās problēmas ar pensijas apmēru un citām sociālajām garantijām.

4. Respondentu sociālā nodrošinājuma pašnovērtējums ir ļoti neviendabīgs, un to būtiski ietekmē individuālās respondentu pieredzes. Slimības lapas izņemšanu kā trūkumu ir izjutuši 21% respondentu, iešanu apmaksātā atvaļinājumā - 30%, bezdarba pabalsta trūkumu - 15%, dekrēta atvaļinājuma saņemšanas trūkumu - tikai 9% no respondentiem (29% ir grūti atbildēt uz šo jautājumu) un arī maternitātes/paternitātes pabalsta trūkumu izjutuši tikai 12% respondentu, tomēr jāatzīmē, ka lielai daļai respondentu šie sociālā nodrošinājuma veidi visticamāk nav aktuāli, jo konkrētajā dzīves periodā nav izjutuši tā trūkumu. Ir saprotams, ka pensijas saņemšanas trūkumu ir izjutuši 10% respondentu, bet nemaz nav izjutuši 55%, turklāt 32% grūti pateikt, kas liecina, ka pensiju jautājums respondentu vidū šobrīd nav aktuāls. Kopēja tendence vērojama vienīgi jautājumā par veselības apdrošināšanu: visvairāk respondentu satrauc jautājums par veselības apdrošināšanas trūkumu, to izjutuši 43%.

5. Kultūras nozares pārstāvju vidū pēdējā gada laikā izplatītākais ir darbs uz darba līguma pamata (59%) un uz autoratlīdzības līguma pamata (53%). Taču, veicot tieši radošu darbu, situācija mainās – pārstāvētākais ir darbs uz autoratlīdzības līguma pamata (56%), kamēr uz darba līguma pamata strādājuši 46% respondentu. Veicot darbu bez līguma, neoficiāli nav izteiktas atšķirības starp to respondentu skaitu, kas norādījuši šo darba attiecību veidu, veicot radošu darbu (25%), un kopējo darba attiecību veidu statistiku (26%). Līdz ar to neoficiāla darba attiecības tikai daļēji ir attiecināmas uz radoša darba veikšanu. Kopumā radošo personu darba attiecību veidiem raksturīga neregularitāte, «ārštata» jeb *freelance* raksturs, kā arī tas, ka vienam cilvēkam visbiežāk ir vairāki darba attiecību modeļi (kas paredz sarežģītāku nodokļu maksāšanas praksi).

6. Lielākā daļa respondentu vēlas, lai radošu personu sociālo stāvokli regulētu un pārraudzītu valsts likumdošana. Vairāk kā puse (54%) respondentu min, ka to vajadzētu regulēt atsevišķam likumam „Par radošo personu statusu”, savukārt 21% - valsts vispārējai likumdošanai. 62% respondentu uzskata, ka valsts atbalsta saņemšana vissvarīgākā būtu veselības aprūpes garantiju nodrošināšanā, pensiju nodrošināšana ir svarīga 56% respondentu, atbalsts un stipendijas radošā darba veikšanai - 45%, autoratlīdzību regulēšana - 34% respondentu. Kvalitatīvie dati rāda, ka par iemesliem, kāpēc valstij vajadzētu atbalstīt radošas personas, dominē viedoklis, ka radošās personas palīdz veidot kultūrvidi, kas svarīga katras nacionālas, neatkarīgas valsts pastāvēšanai. Tikai 6% uzskata, ka tai jābūt nozari pārstāvošai savienībai, arodbiedrībai vai organizācijai.

7. Vairāk kā puse respondentu norāda, ka nav apsvēruši iespēju pārcelties uz citu valsti, bet 38% no visiem respondentiem ir apsvēruši iespēju kultūras nozarē pastāvošo problēmu dēļ pārcelties uz citu valsti. Emigrācijas jautājums kultūras nozarē cieši saistīts ar ienākumiem, jo minētā respondentu grupa par nozīmīgākajām problēmām radošajā darbībā uzskata nepietiekamu atalgojumu par radošu darbu, grūtības atrast darbu savā nozarē par samērīgu atalgojumu, kā arī to, ka zemā atalgojuma dēļ respondents ir spiests savienot radošu darbu ar darbu ārpus sevis pārstāvētās nozares. Tāpat 30% no respondentiem, kas apsvēruši emigrācijas iespēju, ir zems atalgojums (līdz 299 Ls).

8. Respondenti visbūtiskāk izjūt radošā darba novērtējumu kolēģu lokā, ar ko respondenti ir apmierināti; tiek norādīts, ka kolēģu novērtējums ietekmē kultūras produkta tapšanu. Ar vērtējumu Latvijas sabiedrībā vairāk kā puse ir apmierināti (lai gan arī dominē atbilde „grūti pateikt”) un 7% respondentu sabiedrības novērtējums ir būtisks faktors, lai radītu produktu. Bet attiecībā uz valstiskajām institūcijām dominē respondentu neapmierinātība ar radošā darba novērtējumu. Tāpat respondenti min valsts vienaldzību kā vienu no problēmām, ar kurām nākas saskarties radošajā darbībā. Pētījuma kvalitatīvie dati liecina, ka, piemēram, valsts likumdošana ietekmē kvalitatīva kultūras produkta tapšanu, jo respondenti uzskata, ka ar savu darbu būtiski ietekmē valsts tēlu, atpazīstamību, izaugsmi un attīstību.

DZIĻO INTERVIJU DATU APKOPOJUMS

Radošo personu dziļo interviju analīze

Metodoloģija

Kopumā tika veiktas 20 dziļās daļēji strukturētās intervijas. Informantu atlasīti noteica nepieciešamība atklāt daudzveidīgas radošo personu pieredzes gan nodarbinātības, gan sociālā nodrošinājuma aspektā. Tika intervētas 11 sievietes un 9 vīrieši. Intervijai tika izvēlētas radošās personas, kuras darbojas dažādās jomās: fotogrāfija, modes dizains, interjera dizains (ādas apstrāde), dizains, teātra māksla, stikla māksla, rotu kalšana, gleznošana, mūzika, māksla, vides māksla.

Intervijas tika veiktas 2012.gada oktobrī un novembrī. Interviju vidējais ilgums - 50 minūtes.

Analīzes gaitā tika izdalītas būtiskākās tēmas, kas atspoguļotas dziļo interviju datu analīzē – radošo personu nodarbinātības situācija; ienākumi un to izlietojuma stratēģijas; radošo personu informētība un rīcība sociālo garantiju nodrošināšanā; attieksme pret radošajām apvienībām un to lomu radošo personu interešu nodrošināšanā, kā arī valsts loma mākslinieku radošajā darbībā.

Ņemot vērā, ka intervijas veica LKA Kultūras socioloģijas un menedžmenta apakšprogrammas 2.kursa studentes studiju kursa ietvaros, tad pārsvarā respondenti tik atrasti un intervēti Rīgā.

1. RADOŠO PERSONU NODARBINĀTĪBAS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

Intervijās tika noskaidrots, ka nodarbinātības situācijas ir ļoti dažādas. Dominē tendence, ka radošā persona izvēlas pati būt par nodokļu maksātāju. Tipiska ir pieredze, ka radošās personas izmanto daudzveidīgas darba attiecības vienlaikus un veic paralēli gan radošu darbu, gan algotu darbu, kas neprasa radošās/profesionālās prasmes. Nosacīti var izdalīt dažādus nodarbinātības modeļus, kuri atšķiras pēc darba attiecību veida, stabilitātes un atbilstības profesionālajām prasmēm.

Kā piemērota darba attiecību forma bieži izvēlēts pašnodarbinātā statuss. Vairāki informanti atbildēja, ka ir pašnodarbinātie, kas sadarbojas ar dažādiem uzņēmumiem, lai gūtu ienākumus:

Esmu fotogrāfs un specializējos ar korporatīvo reportāžu, reklāmu un masu medijiem saistītām lietām [...] un arhitektūras fotografēšanu. [...] Esmu pašnodarbinātais. (fotogrāfs)

Es strādāju suvenīru veikalā [mākslas galerijas suvenīru veikals] [...]. Es šeit divas reizes nedēļā nāku, un tad es ar saviem interjera projektiem, tad es vēl mazdrusciņ arī ar tām ādām kaut ko daru, ko es dodu mākslas galerijās pārdošanai. [...] Es esmu kā pašnodarbinātais. Un ir arī pasūtījumi. Tas viens otram netraucē. (interjera dizainere, ādas apstrādes meistare)

Un tā es sevi nodrošinu pamatā ar kāzu fotografēšanu. Tas arvien turpinās, jo kāzu fotografēšana [man ir] pamats, bet jau pusotru gadu es regulāri fotografēju žurnāliem, tagad jau vairāk komercpasūtījumu. [...] Es biju arī uz apmācību par pašnodarbinātajiem [...]. (fotogrāfe)

Vairāki intervētie atzina, ka veic līgumdarbus, tajā skaitā daži sevi nosauca par individuālajiem komersantiem, kas strādā ar dažādiem projektiem. Līgumdarbu veicēju nodarbinātība vērtējama kā nestabilāka, salīdzinot ar pašnodarbinātajiem, jo ir vairāk atkarīga no ārējiem nosacījumiem:

Un tajā es strādāju jau kopš, nu vienvārdsakot, kopš deviņdesmitajiem gadiem, šajā nozarē, bet tas ir pasūtījumu darbs [...] Tad šinī nozarē ir tā, ka tu varbūt vienu projektu strādā divus mēnešus, bet tas projekts var ievilkties sešus mēnešus, un līdz ar to tev nav pat garantētais iztikas minimums. (dizainere)

Studēju augstskolā. [...] Es koncertēju dažādos projektos, koncerti ir gandrīz katru nedēļu, taču atalgojums, ko Latvijā iespējams saņemt, nespēj kompensēt ieguldīto laiku, darbu un izdevumus iesaistītajiem cilvēkiem projekta realizācijā. (mūziķe)

Šobrīd man ir trīs neatkarīgi projekti. Tas ir sadarbības projekts ar teātri, sadarbības projekts ar vairākiem fondiem - izrāde. Nu, jā, tās ir divas izrādes un koncertdarbība. Es neesmu slēgusi pašnodarbināto, man tiek slēgti autorlīgumi, un tas tiek darīts caur vairākiem fondiem, jo tiklīdz es slēdzu pašnodarbināto statusu, es vairs nebūšu bezdarbnieks, ja es neesmu bezdarbnieks, man nepienāksies kursi. (aktrise)

Daļa informantu raksturoja savu nodarbinātību un ienākumu gūšanu kā izteikti situatīvu, nemērķtiecīgu un nestabilu. Ienākumi tiek gūti pateicoties gadījumam un nejaušībai – citi tirgo savus darbus, ja ir pieprasījums, citiem palīdz ģimene, citi periodiski veic gadījuma darbus:

[..] šobrīd es oficiāli nekur nestrādāju, bet reizēm gadās kāds gadījuma darbs vai nu caur paziņām, pazīšanām, vai arī privāta persona mani atrod. (vides māksliniece)

Studēju X augstskolā klātienē. [..] Tā kā kopš vasaras esmu bezalgas atvaļinājumā, mani būtībā uztur vectēvs, kurš man izsniedz Ls 300 mēnesī. (fotogrāfe)

Šobrīd ir nedaudz grūtāk tieši ar laika plānošanu. Piecas dienas nedēļā ir augstskola, kas arī prasa savu. Ir darbs, es strādāju arī kā pasniedzējs privātā mūzikas skolā, pirms tam es aizgāju no viena cita darba bērnu mūzikas skolā. (mūziķis)

Daļa informantu atbildēja, ka kādu laiku veic algotu darbu kā darba ņēmēji ar savām radošajām prasmēm nesaistītā jomā, jo ar radošo profesiju nevar pietiekami nopelnīt:

[..] kad pārdodu gleznu, tad arī iepērku visu, kas nepieciešams, citādi to nemaz nevarētu iegādāt. [..] Uz doto brīdi esmu komandante dienesta viesnīcā. (gleznotāja)

[..] es strādāju SIA ietvaros ar saviem kolēģiem metālmāksliniekiem, kopā ar viņiem. (metālmākslinieks)

Man ir sava modes dizaina studija, protams, pagaidām tas nav nekas liels, taču ir plāni un idejas, kā turpināt augt. Ikdienā daudz strādāju ar individuālajiem pasūtījumiem, bet ir iecere uzsākt rūpniecisko ražošanu zem personīgā zīmola. (dizainere)

Arī radošās personas pensijas vecumā strādā gan algotu darbu, gan arī darbojas radoši. Daļa pensionāru darbojas savā radošajā jomā, tādējādi pelnot iztiku:

(..) esam pensionāri. Ja, tātad pamats, bet tajā pašā laikā mums ir algots darbs. Nu, man gan ir ļoti maz, es tikai vienu dienu nedēļā strādāju 5 stundas mākslas skolā. (..) Nu, lūk, un bez tam mēs vēl strādājam radoši. Abi divi. Un taisām pa laikam izstādes. (gleznotājs)

Es esmu pensionārs. Pensijas, nu, Jūs jau gan jau zināt, ka mūsu paaudzei nekādas lielās, dižās pensijas nav. Es Ilģuciema kultūras centrā vadu zīmēšanas un mākslas, kā saka, glezniecības studiju. (pensionēts gleznotājs)

Radošo personu nodarbinātība un darba attiecības vērtējamas kā situatīvas un nestabilas, kas veido gan nabadzības, gan sociālā nodrošinājuma riskus.

2. IENĀKUMU IEGŪŠANAS VEIDI UN IZLIETOJUMS

Radošo personu sociālā nodrošinājuma izpētē būtiski ir arī noskaidrot, kā veidojas izdevumu pozīcijas. Analizējot informantu izteikumus par ienākumu sadali, ir fiksējama dominējošā pieredze, kur informantiem primārais ir apmaksāt rēķinus - dzīvokļa īre, elektrība, ūdens utt.:

Pirmkārt, es maksāju īri, tad ir mobilais telefons, jo man visu laiku ir jābūt ar kontaktiem, visu laiku ir jābūt aizsniedzamam. Un tad ir pārējais internets, elektrība, gāze. Sākumā visi rēķini. Un dotajā brīdī bankas kredīts ir uz pauzes. (aktrise)

Daļa no intervētajiem cilvēkiem atzīst to, ka prioritāte ir kredītu samaksāšana:

Ļoti svarīgi ir nosegt kredītu maksājumus, tad, protams, auto, kuras uzturēšanai aiziet daudz līdzekļu, un tikai tad viss pārējais. (pensionēta gleznotāja)

Jo lielāki ienākumi, jo vairāk tēriņu. Cilvēki parasti ir tādā procesā, ja vairāk pelna, vairāk arī tērē. Cenšos tiekties pēc līdzekļiem, tāpēc ka esmu iegājusi šajā sistēmā, no kuras nevaru izrauties. Lepojos ar to, ka dzīvoju Latvijā un man nevajag braukt prom no valsts, lai nopelnītu izdzīvošanai. (dizainere)

Tā kā šobrīd esmu neatkarīgs un bez attiecībām, tad ienākumus var sadalīt brīvi, starp nepieciešamajām lietām un luksu vēlmēm. (metālmākslinieks)

Daudzi norādīja, ka viņu aprūpē ir citi ģimenes locekļi, kuri finansiāli jāatbalsta:

Es uzturu ģimeni, man ir sieva pensionāre, un man ir meita invalīde. (pensionēts gleznotājs).

Radošo personu izdevumu sadalījuma novērtējumā neatklājas kādas specifiskas pozīcijas, izņemot gadījumus, kad jāiegulda radošās darbības procesa nodrošinājumā.

Galvenais ienākumu avots

Daļa radošo profesiju pārstāvju saņem pensiju, bet atzīst, ka liela summa tā nav un ar to vien nepietiek. Vairāki informanti strādā algotu darbu, kas ir saistīts ar viņu izglītību un nodarbošanos, bet lielā mērā tā nav tīra saistība ar viņu māksliniecisko darbības veidu. Lielākajai daļai informantu algotais darbs ir strādāšana mācību iestādēs. Dažs no intervējamajiem pat strādā divās mākslas skolās, paļaujas uz ikmēneša algu. Bet ir arī gadījums, kad cilvēks cenšas pelnīt iztikai ar savu radošo darbību un nestrādā oficiālu darbu citā jomā:

Mani ienākumi ir ļoti svārstīgi - ir mēneši, kad nav tiešām nekā, ir mēneši, kad saņemu 500ls. Viss ir atkarīgs no tā, cik bieži ir uzaicinājumi uzstāties. Vidējie ienākumi mēnesī varētu būt 100ls. Ar to nepietiek, lai nosegtu ikmēneša rēķinus un dzīvošanas izdevumus. Pašlaik es dzīvoju pie vecākiem, un vismaz par īres maksu un tādām lietām man nav jādomā. (mūziķe)

Mūsu paaudzei nekādas lielās pensijas nav. Es savā darbavietā vadu zīmēšanas un mākslas, glezniecības studiju. [..] Un man par to maksā mazu aldu. Uz rokas es saņemu apmēram 170Ls. (pensionēts gleznotājs)

Ir informanti, kuri pat speciāli ieguvuši papildus izglītību un pabeiguši vēl kādu augstskolu, lai varētu strādāt skolā un veidotos vēl kādi ienākumi. Bet tos nevarētu uzskatīt par lieliem ienākumiem, savukārt citi kādu laiku saņēmuši bezdarbnieka pabalstu, bet, tā kā alga ir bijusi minimālā, arī pabalsts ir samērā niecīgs.

Daudzi piepelnās ar tā saucamajiem gabaldarbiem, līgumdarbiem - dažādi pasūtījumi, preces, kas tiek pārdotas salonos, kalvēs, galerijās.:

Laiku pa laikam jau es kādu gleznu pārdodu. Un tie man ir tādi neregulāri, neprognozējami blakus ienākumi, kas man kādreiz ļauj savu finansiālo stāvokli sakārtot jeb nostabilizēt. (pensionēts gleznotājs)

Neregulāri ienākumi ir par interjera projektiem un ādas izstrādājumiem. [..] Man jau it kā ir tie interjera projekti, bet viņu ir ļoti maz, ar to jau nevar neko uzsākt. (interjera dizainere, ādas apstrādes meistare)

Papildus ienākumi ir nauda par pārdotajām gleznām. Bet man tas nav izdevīgi, jo no katras oficiāli pārdotās gleznas es maksāju valstij nodokli, kurš priekš manis ir liels, bet tas man neko nedod. (gleznotājs)

Daļai intervēto kā līgumdarbi ir dažādi projekti, pasākumu vadīšanas, koncertdarbība, korporatīvie pasākumi. Kompensāciju par savu radošo darbību saņem ar autortiesību līgumiem, honorāriem, cita veida līgumiem un „uz rokas”.

Dažiem līgumdarbi ir vienīgais, galvenais iztikas avots, un viņi mēģina nopelnīt tikai ar savu radošo darbību. Nenoliedzami ir tas, ka šie darbi ir ļoti neregulāri, atkarīgi arī no sezonas un samaksa dažbrīd ir nepieklājīgi zema:

Mēnesī, vadot pasākumus un citas radošus darbus, var nopelnīt, atskaitot nodokļus un izdevumus, tikai 40 Ls. (aktrise)

Ienākumi ir saistīti tikai ar fotografēšanu, tomēr to apjoms katru mēnesi nav vienāds un regulārs. (fotogrāfs)

Citreiz pat vairākus mēnešus neko nevar pārdot, tas ir kā kuru reizi. Bet, kad pārdodu kādu gleznu, uzreiz par to naudu nopērku otas un krāsas. Tās visas ir ļoti dārgas, tāpēc pat citreiz sanāk galīgi pa nullēm, ļoti reti ir tā, ka kaut ko varu nopelnīt. (gleznotāja)

Savukārt citiem informantiem šobrīd pastāvīgi ienākumi veidojas no iknedēļas koncertēšanas, piemēram, restorānos.

Dažas radošās personas papildus ienākumus gūst no LaIPA vai AKKA/LAA, kaut gan paši atzīst, ka samaksa samazinās:

Nu ļoti minimālā mērā, reizi gadā LaIPA un AKKA/LAA mēdz ieskaitīt kādu autortiesību naudu, bet es tur neesmu daudz ko reģistrējis [...] un cik tur vispār tā nauda ienāk. (mūziķis)

Piemēram, no LaIPA – autoru apvienība - man ir labums, jo man ir autortiesību līgums. Piemēram, ja televīzijā rāda kādus ierakstus, filmētos materiālus, tad man par to nāk ienākumi. (aktrise)

Starp aptaujātajiem bija arī studenti, kuri saka, ka viņiem stabilu ienākumu nav, ir tikai gadījuma darbi un viņus pagaidām uztur vecāki, lai gan daži atzīst, ka pēdējā laikā arvien vairāk spēj nopelnīt paša spēkiem:

Pašlaik es dzīvoju pie vecākiem un vismaz par īres maksu un tādām lietām man nav jādomā. (vides māksliniece)

Daudzi no intervētajiem atzīst, ja ir ļoti grūta situācija (nav darba, nav ienākumu) palīdzību lūdz no ģimenes, radiem vai draugiem. Citus toties materiāli uztur laulātais draugs vai draudzene:

Tā kā kopš vasaras esmu bezalgas atvaļinājumā - mani būtībā uztur vectēvs. (fotogrāfe)

Ja ir situācija, kad neesmu spējīga uzstāties (slimības vai kādu citu iemeslu dēļ), tad ņemu kredītus, aizņemos no vecākiem un tamlīdzīgi. (mūziķe)

Daži strādā arī pilnīgi atšķirīgu, ar mākslu nesaistītu darbu. Naudas trūkuma dēļ informanti piepelnās, strādājot dažādus darbus, kas nav saistīti ar viņu radošo jomu:

Šobrīd esmu komandante dienesta viesnīcā. Tas ir darbiņš, kurš man reāli dod kādus ienākumus. Zinu, ka katru mēnesi varu rēķināties ar to summu, zinu, ka man tā noteikti būs. (gleznotāja)

Personas, kuras ir publiski atpazīstamas, nevar strādāt darbus apkalpojošā sfērā:

Man, piemēram, ir problēmas aiziet uz veikalu un pateikt, ka man nav darba un es te tagad par pārdevēju pastrādāšu, viņi pateiks – sorry, mēs jūs nevaram ņemt, tāpēc, ka atpazīstams. (aktrise)

Ir arī aptaujātie, kuri atzīst, ka nemaz nevēlas strādāt citu, ar mākslu nesaistītu darbu.

Daļa intervēto, kuri pelna tieši ar savām mākslinieciskajām dotībām – muzicē, glezno, vai fotografē - dara to neoficiāli, saņem naudu „uz rokas” (ienākumi, kurus saņem skaidrā naudā tūlīt pēc pasūtījuma veikšanas vai pasākuma beigām), nenorāda savus ienākumus:

Man ir paveicies, jo Valsts ieņēmumu dienests nekad nav neko jautājis, jo caur galerijām ļoti reti es kaut ko pārdodu. (pensionēts gleznotājs)

Daži intervētie atzīst, ka pirms krīzes viņiem nevajadzēja uztraukties par ienākumiem, un tos varēja nopelnīt, darot savu darbu:

Tad, kad bija tā saucamie „treknie gadi”, bija ļoti, ļoti daudz interjera projektu.

Oficiāli un neoficiāli ienākumi

Runājot par ienākumiem, kuri ir oficiāli vai neoficiāli, daudzi atzīst, ka galvenie ienākumi ir iegūti oficiālā darbavietā, jānorāda, ka daudzi strādā par minimālo algu ne savā radošā sfērā. Un ar savu radošo darbību var gūt kādus ienākumus papildus, bet diemžēl tie nav paredzami:

Oficiāli ienākumi ir vienkārši neliels garants, var rēķināties, ka mēnesī ir kādi stabili ienākumi, var samaksāt pusi no rēķiniem. (gleznotāja)

Tiešām daudzi atzīst, ka nauda, kura iegūta ar savu radošo darbību, ir ļoti neparedzama un uz to nevar paļauties:

Man nav daudz pasūtījumu. Ir bijuši laiki, kad es piedāvāju internetā zīmēt portretus no fotogrāfijām, tad pieprasījums bija lies, bet tad es to darīju par brīvu, tā bija kā prakse. Tagad es to vairs nedaru, tikai tad, ja draugi palūdz. (mākslinieks)

Radošajām personām svarīgi ir katri ienākumi, jo no tiem var iegādāties nepieciešamos līdzekļus savai radošajai darbībai:

Uzskatu, ka pat viens lats - ja ir ienākums, tas ir ienākums. Katru dienu ir nepieciešamās lietas, kas jāpērk, lai pilnveidotos, ir nepieciešami materiāli, un pa retam gribas nopirkt arī kādu alu. (interjera dizainere, ādas apstrādes meistare)

Oficiālajā darbā saņemu apmēram 200 latus mēnesī, tas ir atkarīgs no tā, cik stundas ir nostrādātas. Un, protams, ja izdodas pārdot kādu gleznu, tad kaut kas nedaudz vairāk. (mākslinieks)

Peļņas gūšana radošo procesu rezultātā

Katrai nozarei ir savi veidi (grūtāki vai vieglāki), kā radoši izpausties, pie reizes nopelnot. Gandrīz visi mākslinieki piedalās dažādos festivālos un konkursos, taču visizplatītākie ir tieši plenēri, kas ir veidoti tieši gleznotājiem, ainavistiem utt. Ir mākslinieki, kam peļņa no radošajiem procesiem ir pamata peļņa, kā arī ir tādi, kuriem radošajos procesos nopelnītā nauda ir kā papildus ienākumi:

Jebkurā gadījumā - ja arī ar fotogrāfiju nevaru nopelnīt ne santīma, es vienalga jebkurā gadījumā turpināšu fotografēt sev. (fotogrāfs)

Es koncertēju dažādos projektos, koncerti ir gandrīz katru nedēļu, taču atalgojums, ko Latvijā iespējams saņemt, nespēj kompensēt ieguldīto laiku, darbu un izdevumus iesaistītajiem cilvēkiem projekta realizācijā. (mūziķis)

Nu, tas pamata ienākumu avots ir spēlēšana, muzicēšana (mūziķis)

Jāsaka, ka pamata ienākumi ir citā jomā, un papildus ienākumi ir no mākslas, jo privātpersonas jau iegādājas. (pensionēta gleznotāja)

Daļa mākslinieku peļņu radošo procesu rezultātā gūst pasniedzot nodarbības savā jomā, piemēram, ģitāras stundas, glezniecības studijas u. c.:

Es X kultūras centrā vadu zīmēšanas un glezniecības studiju. [...] Un man par to maksā mazu aldziņu. (pensionēts gleznotājs)

Arī pateicoties sociālajiem portāliem mākslinieki ir spējīgi gūt peļņu, darbojoties savā radošajā jomā. Publicējot tur savus darbus, cilvēki tos var ieteikt, un tā tas iet uz priekšu, un mākslinieks var kļūt pamanāms ne tikai Latvijā, arī ārzemēs. Tas nepārprotami arī ir peļņas avots:

Esmu salicis savu radošu darbu – rotu - bīdes sociālajos tīklos, tur man seko, pēta un pasūta darbus. Pirms vairākiem gadiem uzradās interesenti no Amerikas un Japānas, brauc pie manis ciemos, pērk rotas, rāda draugiem, un tā man atkal rodas jauni pasūtījumi. (rotkalis)

Arī draugi, paziņas un radi izdara pasūtījumus pie māksliniekiem, taču bieži vien tas ir par simbolisku samaksu vai vispār nekādu:

Man reti gadās kaut kādi piedāvājumi. Pārsvārā, arī ja tie ir draugi, tad es to daru diezgan bieži bez maksas, tas arī neskaitās darbs. (gleznotāja)

Gleznotājiem tieši plenēri ir izdevīgi attiecībā uz ienākumiem. Plenēros apmaksā dzīvošanu, ēšanu un cilvēkiem nav pilnīgi nekādu izmaksu, kas automātiski pasargā arī jau esošo naudu, jo tā vienkārši netērējas. Tā kā plenēri, piemēram, māksliniekiem sanāk izdevīgi, lai rastu ietaupījumus:

Plenēros mums materiālā ziņā ir ļoti izdevīgi. Mēs tur dzīvojam, teiksim, 10 dienas, dažreiz nedēļu, gleznojam, dzīvojamies pie dabas. Tur tiek nodrošināta dzīvošana, nodrošināta ēšana, un pa to nedēļu vai 10 dienām ir jāatstāj viens darbs [..] Un es ar to esmu nopelnījis zināmu iztiku, un vasarā tas ir arī zināms ietaupījums manās finansēs, jo es esmu paēdis, es netērēju savus iztikas līdzekļus. (pensionēts gleznotājs)

3. SOCIĀLĀS GARANTIJAS - INFORMĒTĪBA UN RĪCĪBA

Intervējamie atzīst, ka sociālo garantiju viņiem nav un par tām pašlaik netiek domāts. Cilvēki šobrīd jūtas materiāli stabili un par situācijām, kad sociālās garantijas būs nepieciešamas, neuztraucas:

Es jau nezinu, kas būs, vecāks jau tomēr palieku, bet tagad man viss kārtībā. Es neslimoju pārāk, un es, godīgi sakot, par to pat nedomāju. (pensionēts gleznotājs)

Par sociālajām garantijām mazāk domā gados jauni radošo profesiju pārstāvji, kam mākslinieciskā darbība ir tikai sākuma stadijā. Viņi nedomā par nākotni, bet par pašreizējo situāciju:

Es nezinu, ka ir iespēja iet un vēl samaksāt tos 22%, bet, godīgi sakot, es laikam arī neesmu ieinteresēta to darīt, jo es nezinu, kādi ir labumi no tā, ka es to daru. (vides māksliniece)

Sociālās garantijas pašnodarbinātajiem

Informantiem ir pašnodarbinātā statuss, bet viņi paši nemaksā nodokļus no ienākumiem, kurus saņem par savu mākslas darbu pārdošanu. Viens no iemesliem, kāpēc viņi nodokļus nemaksā, ir neinformētība. Informanti nezina, ka, saņemot samaksu par paveikto darbu, viņi daļu var samaksāt nodokļos un saņemt sociālās garantijas:

Es nezinu un neesmu informēta par iespēju, kur es varu saņemt sociālās garantijas. (vides māksliniece)

Apkopojot dziļajās intervijās iegūto informāciju, secināms, ka par šo iespēju nezina gados jauni intervējamie. Pieredzējušāki un vecāki intervējamie jau zina par šo iespēju un izmanto to:

Par to, ko es pārdodu salonos, es maksāju, arī pati vēl pārskaitu. (dizainere)

Tie informanti, kuri maksā nodokļus, uzskata, ka atlikums no samaksātā, kas tiek ieskaitīts sociālajās garantijās, ir tik niecīgs, ka pats nodokļu maksātājs labumu negūst:

[..] no katras oficiāli pārdotās gleznas es maksāju valstij nodokli, kurš priekš manis ir liels, bet tas man neko nedod, jo izrēķinot, tas sanāk, ka pie pensijas man apmēram mēnesī klāt nāks viens lats. (māksliniece)

Intervējamie, kuri šobrīd vēl neskaitās pašnodarbināti, nākotnē plāno maksāt nodokļus, bet uzskata, ka valsts nodokļu sistēma nav pretimnākoša pašnodarbinātajiem:

Principā plānoju, bet jāatzīst tomēr, ka gadās visādi. Un pašreizējā nodokļu sistēma ir visnotaļ nedraudzīga. (fotogrāfe)

Viedokļi, ka sociālās garantijas ir liekas

Gados jauni radošo profesiju pārstāvji uzskata, ka nevajag maksāt nodokļus, jo pensijas vecumdienās nemaz nebūs:

[..] es tai pensijai sev neticu galīgi [..]Kad man būs 65 gadi, kurš man varēs garantēt, ka es dabūšu to naudu? [..]Pensijas izmirs kā suga, tas ir skaidrs, tikai jautājums - cik drīz, jo, kad man būs 65, nu nezinu. Varbūt būs, varbūt nebūs nekā. (vides māksliniece)

Es domāju par savu pensiju, bet nedomāju, ka šī valsts var nodrošināt pensijas gadus. [..] Es nebrīnos ne mirkli, kad es sasniegšu pensiju, kas provizoriski ir pēc trīsdesmit četrdesmit gadiem, atkal kas sistēmā būs nomainījies. (fotogrāfs)

Racionālāk ir iegādāties nekustamo īpašumu, no kura nākotnē varētu gūt kādus materiālos līdzekļus, to pārdodot vai īrējot:

Ar uzkrājumiem arī ir grūti, jo naudas vērtība nemitīgi mainās, piemēram inflācijas rezultātā. Manuprāt, izdevīgāk ir iegādāties nekustamo īpašumu. (fotogrāfs)

Jaunieši koncentrējas tikai uz tagadni, savu tagadējo materiālo situāciju un iespējām radoši izpausties un attīstīties. Pensijas vecums šķiet tik tāls, ka šobrīd nav vērts tērēt laiku, domājot par to.

Pensijas

Pensijas vecuma cilvēki par sociālo garantiju uzskata savu pensiju:

[..] šajos laikos mums jau tā pensija ir nopelnīta. (gleznotāja, pensionāre)

Nu, pensiju jau var uzskatīt par pabalstiem. (gleznotājs pensionārs)

Patentmaksājumi

Radošo profesiju pārstāvji veic patentmaksājumu Valsts ieņēmumu dienestā, jo šādu iespēju uzskata par ērtāku, nekā maksāt par katru pārdoto mākslas darbu atsevišķi. Šāda iespēja ir tiem, kas noformējušies VID kā pašnodarbinātie vai aizgājuši pensijā:

Es saņēmu informāciju, ka VID var samaksāt patentmaksājumu. Es iemaksāju gadā 360 Ls un varu dzīvot mierīgi. (rotkalis pensionārs)

Esmu privātpersona, kas maksā patentmaksu, fiksēts nodoklis mēnesī, tas atvieglo grāmatvedību. Ir konkrēta summa, kas mēnesī ir jāmaksā, neatkarīgi no saviem ieņēmumiem. No tiem 30 Ls mēnesī, ko maksāju, tas sociālais nodoklis ir 9%, viņš ir tik maziņš, tāds nekāds. Un labi tas, ka varētu to summu maksāt arī par gadu tas ir 360 Ls. (fotogrāfe)

Informanti atzīmē, ka patentmaksājuma veikšana ir neizdevīga, ja ienākumi nav regulāri, jo patentmaksājums ir jāveic katru mēnesi:

Mīnuss ir tas, ka nezini, vai tie pasūtījumi būs, jo patentmaksa ir jāveic katru mēnesi. Bet, ja tie ienākumi ir kaut cik regulāri, tas labi. (fotogrāfe)

Sociālās garantijas darbavietā

Par radošo profesiju pārstāvjiem, kuri papildus strādā algotu darbu ar mākslu nesaistītā jomā, maksā nodokļus darbavietā.

Informantiem ir pieredzētas arī situācijas, kad oficiālajā darbavietā par darbiniekiem netiek maksāti nodokļi. Rezultātā darbinieks paliek bez sociālajām garantijām:

Darba devēji [...] izrādās, nav maksājuši par mums sociālos nodokļus, līdz ar to tajā brīdī es biju pilnīgi neaizsargāta, jo valsts mani pilnīgi, absolūti nevarēja aizsargāt. (aktrise)

Informanti, paliekot bez iztikas līdzekļiem, ir meklējuši iespēju no valsts iegūt kādu palīdzību, bet nesekmīgi. Ja nav maksāti nodokļi, valsts institūcijas šiem cilvēkiem nespēj palīdzēt:

Es esmu interesējusies par šādām iespējām, bet nu tādas nav, katrā gadījumā es par tādām nezinu, nav bijusi informācija. (aktrise)

Informanti, kas pēc profesijas ir aktieri, skaidro, ka darba vietā sociālo garantiju esamību nav jutuši, taču šajā situācijā izpaužas aktiera darba specifika:

Es viņu nejūtu, godīgi sakot. Un tad, kad man strutoja ausis un deguna dobums, man vajadzēja spēlēt puscurlai. Ne tāpēc, ka viņi mani spiestu un nevarēja atcelt izrādi, bet bērni no Daugavpils ar autobusiem atbraukuši un nopirkuši biļetes, nu kā tu sūtīsi viņus mājās? (aktrise)

Intervējamie apgalvo, ka nejūt uzlabojumus darba vietā pēc sociālo garantiju ieviešanas:

Arodbiedrība [...] pievērsa uzmanību sociālajām garantijām utt., bet, ko tas ir devis, es īsti nezinu. (aktrise)

4. UZKRĀJUMI

Uzkrājumu neesamība

Informanti uzkrājumus neveido, jo nepietiek materiālo līdzekļu, lai varētu vēl atlicināt daļu uzkrājumam – visi līdzekļi tiek izlietoti sadzīvei, automašīnas apkopei un degvielai, mākslas materiāliem, vai arī finansiālas grūtības rodas tik bieži, ka lieli iekrājumi nesanāk:

Man svarīgākais šodien ir nopirkt visas pindzeles, nekā vēlāk saņemt latu pie pensijas.
(māksliniece)

Es viņus mēģinu veidot un, kad nav naudas, es viņus iztērēju. (stikla mākslinieks)

Nē, nav man nekādu iekrājumu. Ja man, piemēram, šomēnes paliek pāri 100Ls, tad tie jau nākamēnes aizies, jo nāks kurināšana. (gleznotājs)

Atkal trīsreiz nē. Nav uzkrājumu, nē. Kur viņi lai rastos? (gleznotāja)

Ja man ir kredīts, tad tāda naudiņa nevar būt. Tas ir mans uzkrājums, kas man ir jāatdod.
(aktrise)

Protams, ka ir prātīgāk rēķināties un glabāt uzkrājumus nebaltai dienai, varbūt tagad tā ir mana kļūda, bet man arī nebija tik lieli tie ienākumi, lai es varētu atlicināt, krāt. (aktrise)

Vēl viens iemesls, kāpēc uzkrājumi netiek veidoti, ir līdzekļu trūkums bez darba palikušajiem informantiem:

Tagad nekas nekrājās. Un man arī nav, ko atlikt pensijai. (aktrise)

Īslaicīgi iekrājumi

Informanti atzīmē, ka nepieciešamības gadījumā īsā laika posmā spēj iekrāt naudu vajadzīgās lietas iegādei:

Iekrājumus neveidoju. Bet īsā laika posmā varu iekrāt konkrētam mērķim. (daudzpūsīgs vizuālais mākslinieks)

Intervējamie domā par uzkrājumu veidošanu, lai nodrošinātu sev stabilitāti nākotnē vai iekrātu kādus līdzekļus neparedzētām situācijām, bet vēl tos neveido:

Uzkrājumus šobrīd neveidoju. Esmu šobrīd otrajā pensiju līmenī, bet es domāju par to, ka gribētu sākt maksāt kaut kādu naudu pati kā apdrošināšanu pensijai, jo man, visticamāk, pensija kā tāda nebūs. Vai arī būs minimālā. (interjera dizainere, ādas apstrādes meistare)

Uzkrājumi tehniskā nodrošinājuma iegādei

Informanti apgalvo, ka iekrājumu nav, jo materiālie līdzekļi tiek izlietoti tehniskajam nodrošinājumam, taču, ja kaut kas atgadītos, veselība būtu primārais:

Nav tā, ka pietrūkst līdzekļu, bet man nav arī tāda situācija, ka es varētu veidot iekrājumus, bet es apzinos, ka tas ir nepieciešams. Ja kaut kas notiktu, protams, fototehnika gaidītu. (fotogrāfe)

Pensijas uzkrājumi pašlaik nav paši aktuālākie. Svarīgāk ir veidot uzkrājumus profesionālās darbības attīstīšanai, nepieciešamās tehnikas iegādei. (modes dizainere)

Rīcība neparedzētās situācijās

Informanti saprot, ka neparedzētās situācijās būs vajadzīgi papildus līdzekļi no uzkrājumiem. Tā kā uzkrājumus informanti neveido, tad viņi cer, ka nepiedzīvos neparedzētas situācijas. Intervējamie, kam jautāts par rīcību neparedzētās situācijās, atbild, ka nezina, kā rīkotos, jo nav rezerves materiālo līdzekļu, kurus varētu izlietot neparedzētos gadījumos:

[..] jo nu ir tā sajūta, ja pēkšņi kaut kas notiek, nav ne uzkrājumu, nav nekā... (aktrise)

Ir intervējamie, kas cenšas specializēties pēc iespējas daudzpusīgākās jomās, lai nebūtu situācijas, kad jāpaliek bez darba un ienākumiem:

[..] varbūt vienā brīdī nav pieprasījums pēc kalēja, bet ir pieprasījums pēc sienu apgleznotāja vai reklāmas dizainera. Es strādāju visdažādākajos veidos un materiālos un sevi neierobežoju. (daudzpusīgs vizuālais mākslinieks)

[..] tad es esmu gatava darīt ļoti dīvainas lietas kā, piemēram, zīmēt tos pašus portretus vai taisīt ikoniņas videospēlēm. (vides māksliniece)

Informantiem palīdzību sniedz ģimenes locekļi vai draugi. Tie, kas strādā algotu darbu ar māksliniecisko darbību nesaistītā jomā, saņem sociālās garantijas darba vietā, piemēram, slimības gadījumā ņem slimības lapu:

Nu, mums ir labi, mums ir trīs pieauguši bērni, kuri var mūs atbalstīt un mums palīdzēt, un visādi citādi. (pensionēta gleznotāja)

Jā, grūti, grūti nākas, bet tad nāk palīgā vecāki[..]. (vides māksliniece)

Nu, pateicoties valsts darbam, kurā es strādāju, es varu saņemt slimības naudas, un, ja darba vairs nav, saņemt bezdarbnieka pabalstu. (gleznotāja)

Ja ir situācija, kad neesmu spējīga uzstāties [..], tad ņemu kredītus, aizņemos no vecākiem[..].
(mūziķe)

Tad man laikam nāktos aizņemties naudu, lai līdz tam brīdim, kamēr šī kāja sadzīst, es varu izdzīvot. [..] Pie draugiem. Nu no valsts, nē, tas nav iespējams. (aktrise)

Situācijās, kad nepieciešama medicīniska palīdzība, līdzekļus ļauj ietaupīt maksas atvieglojumi, piemēram, bezmaksas ārsta pakalpojumi bērniem līdz 18 gadu vecumam:

Mazajam jau ārsti ir līdz astoņpadsmit, paldies Dievam, bet meita, vīrs un es – es visu laiku maksāju pacienta iemaksu tā, lai mēs varētu pie ārstiem un arī slimnīcā tikt. (aktrise)

Radošo profesiju pārstāvji izmanto iespēju, ka dzimtajā pilsētā medicīniskie pakalpojumi ir lētāki:

[..]es arī braucu pie zobārsta uz Aizkraukli, kur man par to ir jāmaksā seši lati, nevis divdesmit seši lati. (vides māksliniece)

Intervējamie, kuriem ir bērni, saņem bērnu pabalstu, kā arī apdrošina savus bērnus pret dažādiem nelaimes gadījumiem:

Astoņus latus, bērnu sociālā garantija, apdrošināšana vai pabalsts - nezinu, kas tas ir.
(dizainere)

Es veicu BTA, es jau nezinu, man liekas kādu piekto gadu, man ir apdrošināta meita. (aktrise)

Informanti stāsta, ka neparedzēta situācija, kad strauji kritušies ienākumi, bijusi ekonomiskās krīzes laika posms:

Jā, ir bijusi tāda situācija [..] - cilvēki sevi neatļāvēs iepriecināt ne ar ko jaunu, un tas ļoti ietekmēja manu materiālo stāvokli. (modes dizainere)

Ir intervējamie, kas uzskata, ka jāiekrāj nauda, kamēr viss ir kārtībā, lai būtu materiālie līdzekļi, ko izlietot neparedzētās situācijās:

Jāstrādā tik daudz, lai varētu sev segt šos izdevumus, ja, piemēram, es nonāku slimnīcā vai ir kādas citas veselības problēmas. (fotogrāfe)

Naudu krāju - ir jāparedz līdzekļi, ja nu kaut kas saplīst vai jāiegādājas papildus materiāli.
(rotkalis)

Ir intervējamie, kas bezdarba situācijās paši apzvana klientus un meklē iespējas strādāt:

Ja nav darba? Apzvanu kolēģus, draugus un klientus un meklēju iespēju, kā atkal strādāt.
(modes dizainere)

Tā nav, ka būtu bezdarbs, ja grib strādāt, tad darba ir vairāk, nekā var izdarīt, kā jau teicu, man nav saistību - esmu gana veiksmīgs, lai nelauztu kājas. (daudzpusīgs vizuālais mākslinieks)

Informanti neparedzētās situācijās palīdzību meklē pie draugiem vai radiem, aizņemoties naudu vai vienkārši palūdzot. Darba zaudēšanas gadījumā cilvēki meklē iespēju iegūt bezdarbnieku pabalstu. Ja rodas veselības problēmas, informanti, kuri strādā algotu darbu, izmanto iespēju darbavietā paņemt slimības lapu. Ir cilvēki, kas izmanto valsts piešķirtos atvieglojumus ārsta pakalpojumiem. Dažiem zināmu drošības sajūtu sniedz bērnu apdrošināšana. Daļa aptaujāto nezina, ko darītu neparedzētās situācijās, tāpēc cer, ka nekas tāds ar viņiem neatgadīsies.

5. RADOŠO PROFESIJU PĀRSTĀVJU LĪDZDALĪBA RADOŠAJĀS APVIENĪBĀS

Apkopojot informantu sniegtajās intervijās paustos faktus par viņu piederību kādai radošai apvienībai, varam uzskaitīt sekojošas pārstāvētās apvienības: Latvijas Mākslinieku savienība; Mākslinieku savienības valde; Rīgas Latviešu biedrība; Teātra darbinieku savienība; Kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas biedrība; Latvijas Dizaineru savienība; Latvijas Kāzu fotogrāfu asociācija; Fotoklubs „Siena”. Kā arī apvienības, kuras tika pārstāvētas tikai LPSR laikā: Jauno mākslinieku apvienība; Radošo apvienību kongress.

Priekšstati par radošo savienību darbību

Aptaujāto vidū pastāv vairāki priekšstati par to, ar ko radošās apvienības šobrīd nodarbojas un kāds labums no esamības tajā ir to biedriem. Visplašāk pārstāvētā apvienība respondentu vidū ir Mākslinieku savienība, līdz ar to viedoklis, galvenokārt, tika izteikts tieši par Mākslinieku savienību, kā par vienu no atpazīstamākajām un lielākajām radošajām apvienībām Latvijā. Aptaujātie uzskata, ka apvienības mēģina organizēt izstādes, rūpēties par kopīgiem pasākumiem, kontrolēt un atbalstīt māksliniecisko procesu un dzīvi:

Nu, pirmkārt, līdz ar to es varu izstādīties dažādās Latvijas pilsētās, un ceru, ka būs iespēja izstādīties arī ārzemēs, jo kaut kas tur tiek darīts. [..] Tiek izdoti bukleti ar mākslinieku darbu attēliem un aprakstiem, tā ir tāda zināma popularizēšana. (gleznotāja)

Teātra savienība vairāk rūpējas par kopīgajiem pasākumiem, tādiem kā Spēlmaņu nakts. (aktrise)

Kāds no informantiem atzīst, ka, piemēram, Teātra biedrība rūpējas par vecajiem aktieriem. Pastāv arī viedoklis, ka apvienību biedri personīgi, no saviem ienākumiem, ziedo pensionāriem, aktieriem, māksliniekiem:

[..] piemēram, nesen Zigmārs Liepiņš noorganizē savu koncertu un viņš nopelna tos tūkstos, ja viņš neieliek kabatā, bet konkrēti ziedo tam mērķim, teiksim, tam fondam – aktieriem, pensionāriem. (aktrise)

Kā arī ka samaksātā biedru nauda tiek tērēta bukletiem, izstādēm, gleznu pārvadāšanai. Pastāv arī uzskats, ka katras specialitātes profesionāļiem pašiem vajadzētu veidot savas radošās apvienības, kuras būtu mazākas un koncentrētos uz konkrēto darbības nozari:

[...] bet šobrīd, es uzskatu, ka katram profesionālim, tieši radošajiem profesionāļiem, ir nepieciešamas savas radošās organizācijas, kas mūs pārstāv, kas ir saikne starp mums un pašvaldībām, starp mums un valsti, mēs viņus deleģējam mūs pārstāvēt un darīt zināmu, kāda ir situācija, kas mums ir aktuāls, kas ir svarīgs. (dizainere)

Ir arī informanti, kuri atzīst, ka tiem nav informācijas par to, ar ko tieši nodarbojas radošās apvienības, vai arī, ka tās nedara neko, ka tajās nenotiek nekāda veida aktīva darbība:

Noteikti tādas apvienības palīdz tādus lielus projektus realizēt, es tā domāju. Bet man nav ne jausmas, kā tas reālītātē viss notiek. (vides māksliniece).

Iemesli, kāpēc kļuvuši par radošās savienības biedru

Mākslinieki, kuri iesaistījušies kādā no savienībām, kā iestāšanās iemeslus, galvenokārt, min iespēju piedalīties kopējos projektos un savstarpēji izdevīgus kontaktus. Redz apvienībās arī iespēju izstādīties dažādās Latvijas pilsētās, kopā būšanu, radošu darbošanos. Vēl intervējamie uzskata, ka šāda veida organizācijas ir nepieciešamas, jo neviens cits par to biedriem nerūpēsies, kā vien paši. Tomēr intervējamo vidū dominē viedoklis, ka Mākslinieku savienība nesniedz

nekāda veida atbalstu tās biedriem, kā arī ir jūtams tas, ka savienības biedri kritiski vērtē tās darbu, atzīstot to par pasīvu:

Nu, patiesību sakot, viņi visu laiku bija ārkārtīgi neaktīva organizācija. Pagājušogad bija noticis kaut kāds brīnums, un es pēkšņi jutu, ka tur kaut kas notiek, kaut kas tiek organizēts, bet šogad atkal nekas nenotiek! [...] Es kaut kādu biedra naudu samaksāju, bet nekas jau tur nenotiek, nezinu, ko darīt tālāk. [...] (interjera dizainere, ādas apstrādes meistare)

Kā iemesli, kādēļ PSRS laikā notika iestāšanās Mākslinieku savienībā, tika minētas iespējas apmeklēt mākslinieku materiālu veikaliņu:

Padomju laikā galvenais stimul un motivācija bija tas, ka varēja apmeklēt mākslinieku materiālu veikaliņu. Latvijas neatkarībai iestājoties, tāda vajadzība vairs nebija – tu vari nopirkt visu, ko tu gribi, ja vien maciņš atļauj. (pensionēta gleznotāja)

Nozīmīgs ir arī fakts, ka Mākslinieku savienības biedriem toreiz bija augstāki algas griesti:

Toreiz bija algas ierobežojumi – nedrīkstēja pelnīt vairāk, nekā tu drīksti nopelnīt. Tagad, šajos laikos to ir grūti saprast, bet cilvēkiem, kas varēja strādāt un mācēja strādāt, bija daudz pasūtījumu un viņiem sanāca lielas algas. [...] Bet radošiem māksliniekiem, kuri bija savienības biedri, bija augstāki algas griesti un tas bija viens no iemesliem. (stikla mākslinieks).

Tiek atzīts, ka toreiz (LPSR laikā), kad Mākslinieku savienība bija valsts pakļautībā, tās atbalsts māksliniekiem bija daudz ievērojamāks un lietderīgāks, nekā tas ir šobrīd.

Iemesli, kāpēc nav kļuvuši par radošo savienību biedriem

Aptaujātie, kuri nav Mākslinieku savienības biedri, kā iemeslus tam, ka nekad nav vēlējušies iestāties šajā apvienībā, min to, ka viņiem neatliek laika sabiedriskām aktivitātēm, jo ir jānodrošina iztika. Daži par iemeslu uzskata, ka vienkārši trūkst informācijas par apvienību darbību. Daļa aptaujāto uzskata, ka tiem nav tik lielu ambīciju, lai iestātos kādā savienībā, jo tie neizjūt vajadzību pēc iespējām, ko savienība sniedz:

Es neesmu izjutusi nekādu īpašo motivāciju, lai man tas būtu nepieciešams. Nu, ja es ļoti gribētu izstādīties Nacionālajā muzejā, tad droši vien man būtu jābūt savienības biedrei, bet man tik lielu ambīciju nav. (pensionēta gleznotāja)

Pastāv arī priekšstats, ka Mākslinieku savienībai var pieteikties tikai augstas klases profesionāļi un arī starp tiem noris konkurss, pēc kura ne visi tiek uzņemti:

[..] Bet tur jau tikai profesionāli mākslinieki var pieteikties un tikt iekšā. Nu tas ir tiešām profesionāliem, īstiem māksliniekiem. Ir arī Dizaineru apvienība, bet tas viss, manuprāt, ir tādiem, kas nav kaut kāds studentīšs, ir jau ar darba pieredzi, jau tiešām uzskata sevi par dizaineriem. (vides māksliniece)

Gados jaunākie informanti, kuri darbojas gan mūzikas, gan mākslas jomā, atzina, ka šobrīd darbojas individuāli un iesaistīties kādā radošajā apvienībā, vismaz tuvākajā laikā negatavojas un neizjūt arī lielu nepieciešamību to darīt.

Izstāšanās gadījumi un to iemesli

Vairāki aptaujātie atzina, ka ir bijuši Mākslinieku savienības biedri, bet dažādu apsvērumu dēļ no tās izstājušies un šobrīd nepieder nevienai radošai apvienībai. Pārsvarā tie ir cilvēki, kuri iestājās Mākslinieku savienībā vēl LPSR laikā, bet, neredzot motivāciju to darīt, neturpināja līdzdalību tajā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.

Kā galvenais iemesls aiziešanai no savienības minēta savienības vienaldzība pret tās biedriem un pasivitāte tās darbībā, kā arī pašu biedru nespēja nodrošināt savas iespējas, organizēt savienības darbu. Tika izteikta nožēla par ne pārāk labo situāciju gan savienībā, gan sistēmā kopumā:

[..] tagad es esmu aizgājis no Mākslinieku savienības, jo tur tagad ir diezgan bēdīga situācija, vismaz tā man izskatās. Nemāk tie mākslinieki visas savas iespējas nodrošināt, kā arī kāds vienmēr darbojas pretī. (pensionēts gleznotājs)

Kā iemesls ir minēta arī dzīvesvietas maiņa Latvijas robežās, līdz ar to varam secināt, ka līdz ko mākslinieks izbrauc ārpus Rīgas, tā iespējas iesaistīties savienībā sarūk:

Teātra biedrībā mēs visi bijām, mums bija apliecības, ko katru gadu vajadzēja pagarināt. Bet, nu, tā kā es biju atnākusi šeit, uz Latgali, vairs nepiedalījos. (aktrise)

Ko radošās personas sagaida no radošajām apvienībām

No līdzdalības radošajā apvienībā tiek sagaidīta konkrēta rīcība, izvirzot kultūru, mākslu un izglītību pirmajā vietā. Ir vēlēšanās atjaunot radošas profesijas jeb radošās personas statusu sabiedrībā:

Vajadzētu atkal mākslā izveidot kādus noteikumus, lai katrs, kurš iegrib nevarētu sevi saukt par mākslinieku. (rotkalis)

Lielākā daļa informantu kā galveno ekspektāciju min nepieciešamību savienību padarīt biedriem pieejamāku, visaptverošāku, regulārāku un pilnvērtīgāku. Aptaujātie vēlas būt informēti par iespējām piedalīties dažādos projektos, kā arī par aktuālām norisēm kultūras dzīvē. Tiek izteikta arī vēlēšanās, lai saziņa ar apvienības biedriem notiktu biežāk, piemēram, informatīvu vēstuļu vai e-pastu veidā. Aptaujātie atzīst, ka savienībām savi biedri būtu jāatbalsta arī finansiāli:

Īstenībā tad nu apvienībām ir jānodarbojas vai nu ar labdarību, vienalga, bet lai nav tam aktierim vēl jānodarbojas ar labdarību un pašam jālej benzīns sev mašīnai, lai aizbrauktu. Bet nu mums pašlaik valstī tā ir, ja tu radoši strādā, tad par to arī maksā, ne kāds sponsorē. (aktrise)

Tiek sagaidīta arī iespēja kopīgi radoši darboties, kopīgi plenēri, kopīgas izstādes. Aptaujātajiem nozīmīga liktos apvienības piedāvāta iespēja izstādīties ārzemēs, kā arī doties dažādos pieredzes apmaiņas braucienos:

Biedrībām vairāk vajadzētu informēt māksliniekus par iespējām piedalīties projektos, jo daudzi ir tā ierakušies darbnīcās, ka neko apkārt nemana un nesaprot. (rotkalis)

Kā liela pretimnākšana tiek minēta iespēja pastrādāt kādā radošā namā, kā jau tas ir rakstniekiem – tas būtu ļoti nozīmīgs veikums apvienības biedru labā. Lielas cerības tiek liktas arī uz reģionālajām apvienībām, kuras aptaujātie uzskata par nepieciešamām:

[...] man personīgi pilnīgi pietiktu, ja būtu tāds Vidzemes novads kopā, [...] es, piemēram, zinu, ka Talsu māksliniekam jau gadu desmitiem ir ļoti cieša sadarbība un, līdz ar to viņi daudzas lietas dabū un izstādes sev uztaisa. Daugavpilieši jau kopš laika gala ir vienmēr bijuši tā kopā. Nu kaut kā Vidzemē mums varbūt tas tā pietrūkst. (pensionēta gleznotāja)

Vairāki aptaujātie radošo profesiju pārstāvji godīgi atzīst, ka no radošām apvienībām vairs negaida neko, jo netic, ka līdzdalība tajās, tiem varētu nest kādu reālu labumu:

Tādu atbalstu, kāds bija padomju laikā, tāds vairs nevar vispār būt, jo tas bija toreiz, un toreiz Mākslinieku savienība bija valsts pakļautībā. Tagad viņa ir vienkārši sabiedriska organizācija ārpus valsts. Tā sistēma pati kā tāda ir mainījusies, un es personīgi sev tiešām neko nesagaidu. (pensionēts gleznotājs)

Es neko nevaru atļauties no viņiem gaidīt, jo tas būtu tas pats kā gaidīt no sava kaimiņa palīdzību. Viņi neko nevar. (gleznotāja)

6. VALSTS LOMA MĀKSLINIEKU RADOŠAJĀ DARBĪBĀ

Ļoti daudzi radošo profesiju pārstāvji atbildēja, ka viņi nav apmierināti ar valsts ekonomisko stāvokli, kurš pašreiz, viņuprāt, ir ļoti slikts. Informanti atzina, ka viņu darbs ir saistīts ar pieprasījumu, tāpēc dažādu sfēru pārstāvji akcentēja, ja cilvēkiem būs nauda, viņi varēs atļauties un pasūtīs mākslinieku darbus. Līdz ar to radošās personas varēs iegūt finansiālos ienākumus:

[..] valsts loma ir milzīga, jo valsts regulē nodokļus. Māksliniekiem ir ļoti svarīgi, lai cilvēkiem būtu nauda, ja viņiem ir pietiekami daudz naudas, viņi varēs atļauties noalgot dizaineri, ja nav, tad viņi tā vietā nopirks maizi. Darbs ir tad, kad ir pasūtījums [..] un tas ir atkarīgs no tā, cik attīstīta ir valsts, tās ekonomika, un no tā, cik bagāti cilvēki ir valstī. Piemēram, Nigērijā tevi nevienam nevajadzēs. (vides māksliniece)

Radošās personas intervijās uzsvēra, ka māksla ir kultūras sastāvdaļa un kultūra ir valsts identitāte. Intervētāji akcentēja, ka ar savu kultūru, mākslu mēs atšķiramies no citām tautām. Viņi saskatīja iespēju, ka māksla var būt labs veids, kā celt valsts prestižu, atpazīstamību un attīstīt tās ekonomisko stāvokli, tāpēc valstij vajadzētu atbalstīt radošos cilvēkus un novērtēt pašu Latvijas mākslinieku radītos darbus, piemēram, padarot tos par nacionālu vērtību:

Kultūra Latvijas nācijai ir ļoti nozīmīga. Faktiski, ar savu identitāti un kultūru mēs turamies un atšķiramies no citiem, piemēram, krieviem vai arī citām Eiropas valstīm. Ja mūsu kultūra nogrims, ja tā asimilēsies, tad mūsu vairs nebūs. Tā kā kultūrai ir ļoti liela nozīme Latvijai un latviešiem. Ja politiķi to sapratīs, tad arī kaut kas uzlabosies. (gleznotājs)

Visi zina, ka Skandināvijā nav poļu polsterētās puķainās mēbeles, tur ir smukas lietas un tas nāk no Zviedrijas. Un visi zina, ka tā ir Zviedrija vai Norvēģija, vai Somija. Tas dod valstij

atpazīstamību, prestižu, līdz ar to attīstās viss. [...] Es uzskatu, ka kultūra ir ārkārtīgi svarīga, arī ārsts gribēs aiziet uz teātri. Tas ir neatraujami no valsts, un arī tādas lietas ir jāatbalsta vairāk.
(vides māksliniece)

Ko valstij vajadzētu darīt radošu cilvēku labā - censties saprast, ka radošie cilvēki ir tie, kas piedalās valsts kultūras attīstībā. [...] Piemēram, Francijā modes dizains tiek uzskatīts par nacionālo lepnumu, valsts ir ieinteresēta tās attīstībā. (modes dizainere)

Daži informanti teica, ka viņus neapmierina nodokļu sistēma, jo tā ir neloģiska, neefektīva. Viņi uzskata, ka to vajag mainīt, lai radošās personas varētu saņemt sociālās garantijas, tādā veidā dodot šiem cilvēkiem drošības sajūtu un stabilitāti ikmēneša ienākumos. Tika izteikts viedoklis, ka varētu atgriezt akcīžu nodokļa sistēmu, lai šī nauda varētu tik izlietota radošajam darbam:

Valsts loma ir tikai, lai iekasētu nodokļus, ja man kaut ko izdodas pārdot. Turklāt, lai es saņemtu kādu labumu no tā, man savi darbi ir jāpārdod par ļoti lielām summām. [...] Pircējam tas ir par dārgu. (gleznotāja)

Kādreiz bija tā, ka no cigaretēm, no alkohola [bija] akcīzes [nodoklis] un tas tika izlietots radošajiem procesiem. Latvijā kultūras kapitāla fonds ir tas, kas nodrošina šos radošos procesus, bet tas ir tik nestabili, tev vienreiz var iedot naudu, otrreiz – neiedot [...] Šī akcīžu sistēma būtu jāatgriež. Citās kaimiņu valstīs viņa strādā, Igaunijā ir milzīgas akcīzes, kas aiziet radošajiem [cilvēkiem]. (modes dizainere)

Intervētie jūtas nedroši un nestabili, tāpēc daži cilvēki atzina, ka, lai izdzīvotu un saņemtu ikmēneša ienākumus, viņi papildus savam radošajam darbam piestrādā valsts darbā. Šie cilvēki, kā, piemēram, gleznotāja pensionāre atzīst, ka šāds variants apslāpē mākslinieka radošo garu un viņš nespēj vairs koncentrēties un veikt pietiekami kvalitatīvi savu pamatdarbu:

[...] sociālā aizsardzība attiektos jebkuru [cilvēku]. Kaut vai tik daudz, lai mākslinieks varētu radoši strādāt un viņam nevajadzētu iet algotā darbā un sadalīties. (gleznotāja)

Daļa mākslinieku uzskata, ka valsts darbība ir negatīvi vērtējama, jo tā nesniedz pietiekami lielu finansējumu kultūras nozarei, līdz ar to mākslinieki nespēj realizēt savus iecerētos projektus. Viņi saka, ka radošajām personām lielāku finansiālo atbalstu sniedz privātpersonas, mecenāti un organizācijas, kuras veido dažādus konkursus. Viena aktrise pat uzsver, ka valsts jautājumos par finansējuma sadalīšanu ir neatsaucīga:

Vajadzētu vairāk izsludināt konkursus, kuros var piedalīties ar projektiem, tādejādi saņemt finansējumu, kas kaut vai nedaudz palīdzētu īstenot plānus.(rotu mākslinieks)

Visticamāk vajadzētu krietni pārskatīt nodokļu politiku un milzīgo birokrātijas aparātu. Varbūt vajadzētu vairāk līdzekļu atvēlēt mākslas galerijām un dažādiem projektiem, stipendijām [..] (fotogrāfe)

Ejot uz kādu valsts iestādi, prasīt naudu, teorētiski, rakstot likumprojektu, pienākas [finansējums], bet brīžam viņi vienkārši līdz kaulam tevi skrubina un ķidā [..] un brīžam pat tā, ka līdz asarām. [..] Valsts nauda ir tik maz, bet tas var notikt, nepazemojot vienam otru. Jo mākslinieki jau ir emocionāli cilvēki. Pastāv liela nesaprašanās šajā jautājumā [..] (aktrise)

Daži informanti atzina, ka viņi jūtas valstij nevajadzīgi, jo tā viņus neatbalsta un par viņiem par nedomā. Mākslinieku statuss šajā valstī ir mainījies, tas ir samazinājies. Interjera dizainere, ādas apstrādes meistare vēsta, valsts vairs nenovērtē mākslinieku darbību radošajās apvienībās. Viņa akcentē, ka PSRS laikā to uzskatīja par darbu un šī darbība bija prestižs:

Ir skumji, ka valsts ļoti atbalsta to, kas liekas svarīgākas, piemēram, eksaktās sfēras. Es īsti nejūtu, ka es valstij būtu vajadzīga. (vides māksliniece)

Piemēram, padomju laikos bija tā, ja tu esi mākslinieku savienībā, tad tas skaitījās kā darbs. Tikai par to, ka tur esi un kaut ko dari, darbojies mākslas salonā, tika uzskatīts, ka tu strādā. Tagad ir tā, ka būtībā man visi gadi ir pazuduši, jo reāli iznāk, ka es neesmu neko darījusi, neesmu strādājusi. Tas ir tas, kas ir nepareizi. (interjera dizainere, ādas apstrādes meistare)

Valsts lomu daži informanti nevērtē pozitīvi, tā rezultātā vairāki jaunieši apgalvoja, ja viņi neatradīs darbu savā sfērā Latvijā, viņi dosies strādāt uz ārzemēm, tāpēc ka viņi ir kaislīgi savas nozares pārstāvji. Šie cilvēki nenoliedz, ka viņiem jau ir piedāvātas konkrētas darba iespējas ārzemēs. Tas liecina par to, ka citas valstis ir ieinteresētas par šiem māksliniekiem un ir gatavas viņus atbalstīt, lai šīs radošās personas varētu pilnvērtīgi strādāt un dzīvot:

Esmu domājusi par iespējām strādāt savā jomā ārzemēs un ir bijuši arī konkrēti darba piedāvājumi, ko pēc studijām arī varētu pieņemt, ja Latvijā nemainīsies attieksme pret mūziķiem. (mūziķe, komponiste)

Lai cik grūti tas nebūtu, es noteikti nedomāju mainīt profesiju. Man gribas ne tikai priecēt sevi ar to, ko es daru un ko es mīlu – tā ir tā skaņu māksla – bet arī, savā ziņā, izglītot sabiedrību, parādīt sabiedrībai, ka var būt arī citādāk. Jo man pēdējā laikā aizvien vairāk nākas domāt par

cilvēku zombēšanu, par visu to ļaunumu, ko, savā ziņā, nodara mediji, televīzija un radio stacijas, kas tiek pumpēts cilvēku smadzenēs. (mūziķis)

Māksliniece, kas visu savu mūžu ir strādājusi kā pedagoģe, uzsver, ka valsts nedrīkst atņemt iespēju bērniem mācīties mūziku un mākslu profesionālās skolās, jo vidusskolas, sākumskolas audzinātāji, kas nav profesionāli mūzikas vai attiecīgi mākslas jomā, nespēj sniegt to, ko tas pedagogs, kas ir pabeidzis LMA vai JVLMA. Līdz ar to valstij vajag atbalstīt ne tikai esošos, bet arī topošos māksliniekus, jo viņi ir tie, kas nomainīs tagadējos un attīstīs Latvijas kultūru:

Tas ir tas, kur valstij vajag piestrādāt, jo tikai tad, ja bērns izaugs audzināts uz mākslas vai mūzikas bāzes, kaut kas būs. Viņš būs normāls, domājošs pilsonis, un tas ir svarīgi. (Gleznotāja, pensionāre)

Secinājumi

- Radošo profesiju pārstāvjus vieno augsta motivācija un interese profesionāli darboties savā radošajā jomā.
- Daļa informantu atzīst, ka ar radošo darbību nopelnīt nevar, bet viņi vienalga mēģina atrast un/vai atrod veidu, kā veikt radošo darbu, jo tas ir būtiski viņu personiskajai pašizpaušmei un izaugsmei.
- Lielākā daļa informantu atklāja, ka nevar atļauties strādāt tikai savā radošajā profesijā, jo tā neļauj nopelnīt pietiekami un nenodrošina regulārus ienākumus. Būtiskai informantu daļai ienākumu avoti ir vairāki, taču bieži galvenais ienākumu avots nav saistīts ar radošo procesu. Daļa ir izdarījuši izvēli par labu regulāriem ienākumiem, kaut arī darbs nav tieši saistīts ar viņu radošās darbības veidu. Nereti to naudu, kuru nopelna radošās darbības rezultātā, iegulda savā mākslinieciskajā darbībā (iegādājas materiālus, īrē telpas utt.).
- Ir informanti, kuri intensīvi veic radošas aktivitātes, taču saņem samaksu, kura katrā mēnesī nav noteikta un regulāra. Tas atkarīgs no pieprasījuma un projektiem. Dažkārt samaksa nav maza, taču mīnuss ir tāds, ka šie projekti ir īslaicīgi un neprognozējami.
- Informantu uzskati par sociālo garantiju nepieciešamību būtiski atšķiras. Daļa domā, ka sociālās garantijas nav vajadzīgas, jo nekādu labumu cilvēkiem nesniedz. Par sociālajām garantijām nedomā gados jauni informanti un tie, kas šobrīd ir materiāli stabili. Gados jaunie informanti uzskata, ka līdz brīdim, kad viņi sasniegs pensijas gadus, pensiju vairs vispār nebūs, tāpēc šobrīd negrasās maksāt nodokļus par savu darbību.
- Daļa informantu, kuri gan reģistrējušies VID kā pašnodarbinātie, tomēr norāda, ka nemaz nezina par iespēju maksāt nodokļus un saņemt sociālās garantijas. Tie ir gados jauni cilvēki, kas savu māksliniecisko darbību tikai nesen uzsākuši. Vecāki un pieredzējušāki radošo profesiju pārstāvji par šādu iespēju zina, bet uzskata, ka viņi nekādu labumu neiegūst no šādas rīcības. Tie informanti, kas vēl plāno reģistrēties kā pašnodarbinātie, domā, ka par pārdotajiem darbiem nodokļus maksās paši.
- Daļa informantu uzskata, ka izdevīgāk ir veikt patentmaksājumu katru mēnesi vai vienu reizi gadā, nevis maksāt nodokļus par katru pārdoto darbu atsevišķi. Bet šī iespēja ir izdevīga gadījumā, ja ienākumi ir regulāri, jo arī patentmaksājums ir jāveic regulāri.

- Par informantiem, kuri strādā algotu darbu ar savu māksliniecisko darbību nesaistītā jomā, nodokļus maksā darba devējs. Viņi ir visai aizsargātākie dažādās neparedzētās situācijās, jo viņiem ir nodrošinātas sociālās garantijas.
- Informanti, kuri ir negaidīti palikuši bez darba un iztikas līdzekļiem, atzīst, ka mēģinājuši meklēt veidu, kā valsts varētu viņiem šādā situācijā palīdzēt, bet diemžēl neveiksmīgi.
- Intervējamie uzkrājumus neveido. Iemesli ir dažādi, vairākumā gadījumu visi līdzekļi tiek izlietoti sadzīvē vai arī pašreizējai radošās darbības attīstīšanai. Informanti atzīst, ka var atlikt līdzekļus kādām noteiktām lietām, taču ne ilgtermiņā. Par krāšanu pensijai lielākā daļa cilvēku ir noskaņoti skeptiski, jo nav pārliecināti, ka pensiju saņems. Iekrājumus nevar veidot arī tāpēc, ka bankā jāmaksā ik mēnesi par kredītu. Informanti atzīst, ja kaut kas notiek, tad iekrātais, ja kaut ko ir izdevies iekrāt, tiek izlietots veselības labā.
- Attieksme pret radošajām savienībām un radošās personas pārstāvošajām NVO ir prasīga, taču pašu informantu līdzdalības motivācija zema. Daļa informantu, kas iesaistījušies kādā no radošajām apvienībām, norāda, ka neredz lielu atbalstu no apvienību puses. Tie, kas nav iesaistījušies, apliecina izteikti zemu līdzdalības motivāciju. Tomēr kopumā aptaujātie uzskata, ka apvienību darbībai jābūt regulārākai un aktīvākai, vajadzētu biedriem sniegt arī finansiālu atbalstu, rīkot pasākumus, aktīvāk informēt biedrus par pasākumiem attiecīgajā jomā.
- Lielākā daļa informantu norāda, ka viņu darba priekšnosacījumus būtiski ietekmē valsts, taču šo valsts atbalstu vērtē kā ļoti zemu. Kaut arī radošās personas nav apmierinātas ar sistēmu un kopumā ar visu, kas saistīts ar ekonomiku, politiku un varu, tomēr precīzus risinājumus, noteiktas idejas vai priekšlikumus neviens nespēja sniegt.
- Informanti uzskata, ka mākslinieku, radošu cilvēku statuss valstī ir pazeminājies, viņi atzīst, ka jūtas nevērtīgi, atstumti vai pat nevajadzīgi valstij, un kā piemēru ar citu skatupunktu uz to visu daži min citas valstis, kur radošo personu situācija ir labvēlīgāka.
- Kopumā vērtējums attiecībā uz valsti nav pozitīvs, drīzāk neitrāls vai negatīvs, taču pamatojumu, kas būtu kā pārliecinošs arguments, intervējamie nespēj noformulēt. Problēmu saskata, bet arī negaida nekādu labāku risinājumu vai progresu attiecībās starp radošajām personām un valsti.

VISPĀRĒJIE SECINĀJUMI. REKOMENDĀCIJAS

- Galvenais uzdevums būtu vājināt tendenci, ka tieši radošās darbības veikšanas faktors palielina kādas personas nabadzības un sociālā nodrošinājuma riskus. Tādējādi būtu iespējams saglabāt nozarē nodarbināto skaitu un to konkurētspēju nozares iekšienē un darba tirgū kopumā.
- Radošo personu grupas daudzējādā nehomogenitāte (pēc radošās darbības veida, izglītības, līdzdalības pakāpes, vecuma, ienākumiem, konkurētspējas) liedz izveidot vienotu atbalsta veidu un paredz precizēt kritērijus, kas kādu nodarbināto personu ļauj definēt kā radošo personu.
- Valsts intervence un sociāli-ekonomiskā atbalsta instrumenti jāpiemēro gan radošās darbības nozares specifikai, gan radošās personas ienākumu avotam un veidam.
- Būtu jāņem vērā kopējā darba tirgus tendence, ka kopumā palielinās «freelance» darba ņēmēju un nepilna laika/periodiski (projektos) nodarbināto cilvēku skaits, kuru vidū būtisks ir radošo personu īpatsvars.
- Attiecīgi izstrādāt piemērotus atbalsta mehānismus tām radošajām personām, kuru ienākumi ir neregulāri un/vai zemi, kas būtiski palielina sociālā nodrošinājuma riskus.
- Izvēloties intervences veidu, izmantot kompleksas atbalsta formas, piemērojot tās sociālā nodrošinājuma riska cēloņiem:
 - sociālās atbildības stimulēšanas un motivēšanas mehānismus, kas piemēroti tieši radošajām personām (gadījumos, kad netiek maksāti nodokļi);
 - ienākumu izlīdzināšanas instrumentus neregulāru ienākumu gadījumā;
 - konkurētspējas stiprināšanas instrumentus (tālākizglītība, mūžizglītība, uzņēmēju - radošo personu – mārketinga speciālistu klāsteru izveide u.tml.);
 - sociālo integrāciju un līdzdalību stimulējošus instrumentus, veidojot uzticību, saikni un ciešāku komunikāciju starp radošajām personām un pārvaldošajām institūcijām.

PIELIKUMS: ANKETAS MAKETS

Sveicināti! Latvijas Radošo savienību padome sadarbībā ar Latvijas Kultūras akadēmijas pētnieku grupu veic aptauju, lai iegūtu informāciju par kultūras un radošajās nozarēs strādājošo jeb radošo personu sociālo nodrošinātību un radošā darba specifiku.

Aicinām Jūs piedalīties aptaujā un veltīt apmēram 15 minūtes, lai atbildētu uz anketas jautājumiem. Anketa ir anonīma, iegūtie dati tiks analizēti apkopotā veidā un iekļauti pētījumā „Radošo personu situācija Latvijā 2012.gadā”. Pētījuma mērķis ir iegūt reprezentatīvus datus, lai uzlabotu situāciju un risinātu ar nodarbinātību saistītas problēmas kultūras un radošajās nozarēs. Vairāk par pētījumu varat uzzināt Latvijas Radošo savienību padomes mājaslapā <http://www.makslinieki.lv/aktualitates/200/>.

Lūdzu, pildot anketu, ieklikšķiniet lodziņā pie Jums atbilstošā atbilžu variantā/-iem! Lūdzu, sekojiet norādēm pie katra jautājuma! (Uzmanību! Lai virzītos uz priekšu, izmantojiet pogas ar uzrakstu „nākošais”, nevis pogas back un forward uz augšējās rīkjolas!)

J1. Kurā no minētajām kultūras nozarēm Jūs galvenokārt darbojaties/esat darbojies (-usies)?

(Lūdzu, atzīmējiet 1 visvairāk atbilstošo variantu!)

1. Arhitektūra
2. Dizains
3. Kino
4. Literatūra
5. Mūzika
6. Vizuālā māksla
7. Teātra māksla/skatuves māksla
8. Cits _____

J2. Vai Jūs pašlaik esat vai neesat kādas Latvijas radošās savienības biedrs(-e)? *(piemēram, Latvijas Dizaineru savienības biedrs)*

(Lūdzu, atzīmējiet 1 atbildi!)

1. Jā, esmu
2. Nē, neesmu
3. Grūti pateikt

J3. Kādi darba attiecību veidi Jums ir bijuši pēdējā gada laikā? *(UZMANĪBU! Atzīmējiet arī tos darba attiecību veidus, kuros neīstenojat radošu darbu!)*

(Lūdzu, atzīmējiet visus Jums atbilstošos atbilžu variantus!)

1. Uz darba līguma pamata	6. Darbs uz projektu realizācijas laiku
2. Uz autoratlīdzības līguma pamata	7. Bez līguma, neoficiāli
3. Uz uzņēmuma līguma pamata	8. Nav bijušas darba attiecības
4. Kā pašnodarbināta persona	9. Grūti pateikt
5. Kā darba devējs, uzņēmējs, SIA utml.	

J4. Lūdzu, atzīmējiet, kuros no minētajiem darba attiecību veidiem Jūs veicāt radošo darbu pēdējā gada laikā! *(!!! Šeit un turpmāk ar „radošu darbu” tiek domāts darbs Jūsu kultūras vai radošajā nozarē.)*

(Lūdzu, atzīmējiet visus Jums atbilstošos atbilžu variantus!)

1. Uz darba līguma pamata	6. Darbs uz projektu realizācijas laiku
2. Uz autoratlīdzības līguma pamata	7. Bez līguma, neoficiāli
3. Uz uzņēmuma līguma pamata	8. Nevienā no minētajiem
4. Kā pašnodarbināta persona	9. Grūti pateikt
5. Kā darba devējs, uzņēmējs, SIA utml.	

J5. Lūdzu, atzīmējiet, vai pēdējā gada laikā esat/esat bijis (-usi): *(Lūdzu, atzīmējiet visas Jums atbilstošās atbildes! Ja neesat bijis neviens no minētajiem, lūdzu, pārejiet uz 6. jautājumu!)*

1. Dekrētā
2. Bērna kopšanas atvaļinājumā
3. Bezdarbnieks (-ce)
4. Pensionārs (-e)

J6. Lūdzu, ierakstiet, kādi ir iemesli, kāpēc Jūs nestrādājāt radošu darbu pēdējā gada laikā! (*Ja esat strādājis (-usi) radošu darbu, lūdzu, pāreji uz nākamo jautājumu!*)

J7. Lūdzu, norādiet, kad pēdējo reizi Jūs radījāt pats(-i) vai piedalījāties kāda kultūras vai mākslas produkta tapšanā (kāda kultūras vai radošā nozarē)! (*Lūdzu, atzīmējiet 1 visatbilstošāko atbildi!*)

1. Pēdējā gada laikā
2. Pirms 2-5 gadiem
3. Pirms 6-10 gadiem
4. Pirms 11-15 gadiem
5. Pirms vairāk kā 16 gadiem
6. Grūti pateikt

J8. Kādi vidēji ir Jūsu neto („uz rokas”) ienākumi mēnesī pēdējā gada laikā? (*Ieskaitot autoratlīdzības, dažādas stipendijas, pensiju, pabalstus u.c.*)
(*Lūdzu, norādiet aptuvenu summu! Ja Jums nav bijuši ienākumi, ierakstiet 0!*)

J9. Lūdzu, norādiet savu ienākumu sadalījumu (apmēram) pēdējā gada laikā!
(*Lūdzu, atzīmējiet 1 visatbilstošāko atbildi!*)

1. Visus ienākumus sastāda darbs pārstāvētajā kultūras nozarē
2. Lielāko daļu manu ienākumu sastāda darbs manis pārstāvētajā kultūras nozarē
3. Līdzvērtīgi iegūstu ienākumus gan manis pārstāvētajā kultūras nozarē, gan ārpus tās
4. Lielāko daļu manu ienākumu iegūstu ārpus manis pārstāvētās kultūras nozares
5. Visus ienākumus iegūstu ārpus manis pārstāvētās kultūras nozares
6. Grūti pateikt

J10. Vai no Jūsu ienākumiem par radošo darbu ir vai nav maksāti nodokļi pēdējā gada laikā? (*Lūdzu, atzīmējiet 1 atbildi!*)

1. Jā, ir maksāti
2. Jā, daļēji ir maksāti
3. Nē, nav
4. Grūti pateikt

J11. Kādi nodokļi no ienākumiem par Jūsu radošo darbu ir maksāti pēdējā gada laikā?
(*Lūdzu, atzīmējiet visas Jums atbilstošās atbildes!*)

1. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
2. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
3. Mikrouzņēmuma nodoklis
4. Pievienotās vērtības nodoklis
5. Cits (*Lūdzu, ierakstiet!*) _____
6. Grūti pateikt

J12. Vai pēdējā gada laikā Jums ir vai nav bijuši ienākumi par radošu darbu, no kuriem nav maksāti sekojoši nodokļi: (*Lūdzu, atzīmējiet atbilstošās atbildes!*)

	Jā (ir bijuši)	Nē (nav bijuši)	Grūti pateikt
1. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1	2	3
2. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	1	2	3
3. Mikrouzņēmuma nodoklis	1	2	3
4. Pievienotās vērtības nodoklis	1	2	3

J13. Lūdzu, miniet, kādi varētu būt iemesli, kāpēc kultūras nozarē strādājošie mēdz nemaksāt nodokļus!

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

J14. Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs esat vai neesat izjutis (-usi) sociālā nodrošinājuma trūkumu!

(Lūdzu, apvelciet Jūsu atbildei atbilstošo ciparu!)

	Ļoti esmu izjutis (-usi)	Vairāk esmu, nekā neesmu izjutis (-usi)	Vairāk neesmu, nekā esmu izjutis (-usi)	Nemaz neesmu izjutis (-usi)	Grūti pateikt
1. Slimības lapas izņemšana	1	2	3	4	5
2. Iešana apmaksātā atvaļinājumā	1	2	3	4	5
3. Dekrēta atvaļinājuma saņemšana	1	2	3	4	5
4. Maternitātes/paternitātes pabalsta saņemšana	1	2	3	4	5
5. Pensijas saņemšana	1	2	3	4	5
6. Bezdarba pabalsts	1	2	3	4	5
7. Veselības apdrošināšana	1	2	3	4	5

J15. Kā Jūs domājat, kam galvenokārt vajadzētu regulēt radošo personu, kas nav nodarbinātas uz pastāvīga darba līguma pamata, sociālo nodrošinājumu (pensijas saņemšana, slimības lapas izņemšana u.tml.)?

(Lūdzu, atzīmējiet 1 atbildi!)

1. Valsts vispārējai likumdošanai
2. Atsevišķam likumam „Par radošo personu statusu”
3. Jūsu nozari pārstāvošai arodbiedrība/radošajai savienībai/profesionālai organizācijai (piem., Komponistu savienība)
4. Radošo savienību padomei
5. Speciāli šādam mērķim veidota institūcijai
6. Cits _____
7. Grūti pateikt

J16. Lūdzu, norādiet, kādu valsts atbalsta veidu (dažādās problēmsituācijās) saņemšana Jums būtu vissvarīgākā!

(Atzīmējiet ne vairāk kā 3)

1. Pensijas nodrošināšana
2. Veselības aprūpes garantiju nodrošināšana
3. Atbalsts, stipendiju nodrošinājums radošā darba veikšanai
4. Pabalsti starpprojektu periodā
5. Autoratlīdzību saņemšanas regulēšana
6. Cits (Lūdzu, ierakstiet!) _____
7. Grūti pateikt

J17 Lūdzu, norādiet iemeslus, kāpēc valstij vajadzētu atbalstīt tieši radošās personas!

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

J18. Lūdzu, norādiet, ar kādām problēmām Jūs esat saskāries(-usies) visvairāk savā radošajā darbā?

(Lūdzu, atzīmējiet ne vairāk kā 3 variantus!)

1. Grūtības atrast darbu savā nozarē par samērīgu atalgojumu
2. Nepietiekams atalgojums par radošo darbu
3. Zemā atalgojuma dēļ esmu spiests savienot radošu darbu ar darbu ārpus manis pārstāvētās kultūras nozares
4. Piemērotu darba telpu trūkums
5. Tehniskā nodrošinājuma (tajā skaitā programmatūras) un darba materiālu trūkums
6. Sabiedrības atzinības trūkums
7. Cits _____
8. Grūti pateikt

J19. Vai kultūras nozarē pastāvošo problēmu dēļ esat vai neesat apsvēris (-usi) iespēju pamest radošās darbības jomu pavisam?

(Lūdzu, atzīmējiet 1 atbildi!)

1. Jā, esmu apsvēris (-usi), bet neesmu pametis (-usi)
2. Jā, esmu apsvēris (-usi) un pametu
3. Nē, neesmu apsvēris (-usi)
4. Grūti pateikt

J20. Vai kultūras nozarē pastāvošo problēmu dēļ esat apsvēris(-usi) iespēju pārcēties uz citu valsti?

(Lūdzu, atzīmējiet 1 atbildi!)

1. Jā, esmu apsvēris (-usi), bet neesmu pārcēlies (-usies)
2. Jā, esmu apsvēris (-usi), biju pārcēlies (-usies), bet šobrīd atkal dzīvoju Latvijā
3. Jā, esmu apsvēris (-usi) un šobrīd dzīvoju ārzemēs
4. Nē, neesmu apsvēris (-usi)
5. Grūti pateikt

J21. Lūdzu, norādiet, cik lielā mērā Jūs apmierina Jūsu radošās darbības novērtējums:

(Lūdzu, apvelciet Jūsu atbildei atbilstošo ciparu!)

	Pilnībā apmierina	Vairāk apmierina, nekā neapmierina	Vairāk neapmierina, nekā apmierina	Pilnībā neapmierina	Grūti pateikt
1. Kolēģu lokā	1	2	3	4	5
2. Profesionālajā kritikā	1	2	3	4	5
3. Masu medijos	1	2	3	4	5
4. Latvijas sabiedrībā	1	2	3	4	5
5. Valstiskajās institūcijās	1	2	3	4	5
6. Starptautiskā līmenī	1	2	3	4	5

J22 Lūdzu, norādiet, kādi ir Jums būtiskākie faktori, kas ietekmē kvalitatīva kultūras vai mākslas produkta tapšanu!

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

J23. Ja ir vēl kādi ar sociālo nodrošinājumu vai radošo darbu saistīti aspekti vai problēmas, kuras, Jūsprāt, pastāv kultūras nozarē, lūdzu, norādiet tos!

Radošo personu situācija Latvijā 2012.gadā

Sniedziet, lūdzu, nelielu informāciju par sevi:

D1. Jūsu dzimums:

1. Sieviete
2. Vīrietis

D2. Jūsu vecums (pilni gadi):

(Lūdzu, ierakstiet!)

D3. Lūdzu, norādiet, cik personu ir Jūsu apgādībā!

(Lūdzu, ierakstiet šo personu kopskaitam atbilstošo skaitli! Ja šādu personu nav, ierakstiet 0!)

D4. Lūdzu, norādiet, kādas personas ir Jūsu apgādībā!

(Lūdzu, atzīmējiet visas atbilstošās atbildes!)

1. Bērni līdz 18 gadu vecumam
2. Bērni, kas jau sasnieguši 18 gadu vecumu
3. Pensionāri
4. Invalīdi
5. Cits variants *(Lūdzu, norādiet!)* _____

D5. Kāds ir augstākais izglītības līmenis, ko esat ieguvis (-usi)?

(Lūdzu, apvelciet tikai vienu atbildi!)

1. Sākumskolas izglītība
2. Pamatizglītība
3. Vidējā izglītība
4. Vidējā profesionālā izglītība
5. Augstākā izglītība
6. Cits *(Lūdzu, ierakstiet!)* _____

D6. Kādā veidā esat ieguvis (-usi) zināšanas un prasmes, kuras izmantojat, darbojoties savā kultūras vai radošajā nozarē *(arhitektūra, dizains, kino, literatūra, mūzika, skatuves māksla, vizuālā māksla)*?

(Lūdzu, atzīmējiet visas Jums atbilstošās atbildes!)

1. Mācoties mūzikas/mākslas skolā
2. Mācoties pamata izglītības iestādē
3. Mācoties vidējās izglītības iestādē
4. Mācoties vidējās profesionālās izglītības iestādē
5. Mācoties augstākās(t.sk., pirmā līmeņa augstākā izglītība) izglītības iestādē
6. Apmeklējot kursus, apmācības, seminārus, privātstundas u.tml.
7. Pašmācības ceļā
8. Cits variants *(Lūdzu, ierakstiet!)* _____
9. Neesmu ieguvis (-usi) izglītību, kas saistīta ar kultūras jomu

Paldies par atsaucību!

Ja vēlaties vairāk uzzināt par pētījumu vai sazināties ar Latvijas Radošo savienību padomi, lai pastāstītu tieši par Jūsu pieredzi jautājumos par radošo personu sociālo nodrošinājumu un nodarbinātību, gaidīsim Jūsu vēstules uz e-pastu info@makslinieki.lv !